

**KETENCİZÂDE MEHMET RÜŞTÜ EFENDİ
İNTİBÂHÜ’T-TÂLİBİN
(İNCELEME-METİN)**

Aslıhan SÜMBÜLLÜ

Yüksek Lisans Tezi

**Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN**

2019

(Her Hakkı Saklıdır.)

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

Aslıhan SÜMBÜLLÜ

**KETENCİZÂDE MEHMET RÜŞTÜ EFENDİ
İNTİBÂHÜ'T-TÂLİBİN (İNCELEME-METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN**

ERZURUM-2019

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "**Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi İntibâhü't-Tâlibîn (İnceleme-Metin)**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin basılı ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☒ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimim ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

11/01/2019

Aslıhan SÜMBÜLLÜ

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI**

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN danışmanlığında, Aslıhan SÜMBÜLLÜ tarafından hazırlanan bu çalışma 11/01/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Turgut KARABEY
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Gülhan ATNUR

İmza :
İmza :
İmza :

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 11/01/2019

Enstitü Müdürü

Prof.Dr. Rıfat KÜTÜK
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	XI
ABSTRACT	XII
ÖN SÖZ.....	XIII
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI, YÖNTEMİ.....	1
II. KETENCİZÂDE İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR	2

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1.1. KETENCİZÂDE’NİN HAYATI VE ESERLERİ.....	3
1.1.1. Hayatı	3
1.1.2. Eserleri.....	5
1.1.2.1. Divanı	5
1.1.2.2. Mevlidi	6
1.1.2.2.1. İstirhâm (Yazma).....	6
1.1.2.2.2. İstirhâm (Matbu).....	6
1.1.2.2.3. Nağmetu’r-Ruh.....	6
1.1.2.3. İntibahü’t-Talibin	7
1.1.2.3.1. Birinci Nüsha.....	7
1.1.2.3.2. İkinci Nüsha	8
1.1.2.3.3. Üçüncü Nüsha	8
1.1.2.3.4. Dördüncü Nüsha.....	8
1.1.2.4. Levhalar	8
1.1.2.5. Kitabeler	9
1.2. İNTİBAHÜ’T-TALİBİN ADLI ESERİN YAPISI, DİLİ VE SANATI	9
1.2.1. Eserin Yapısı	9
1.2.1.1. Nazım Şekilleri.....	9
1.2.1.2. Vezin.....	17
1.2.1.3. Kafiye	18
1.2.2. Dili Ve Sanatı	19
1.3. İNTİBÂHÜ’T-TÂLİBÎN’DE DİN VE TASAVVUF.....	19
1.3.1. Din.....	19

1.3.1.1. İtikat.....	19
1.3.1.1.1. Allah	19
1.3.1.1.2. Melekler.....	20
1.3.1.1.2.1. Cebrâil	21
1.3.1.1.2.2. Azrâil.....	21
1.3.1.1.3. Kitaplar	22
1.3.1.1.4. Peygamberler.....	22
1.3.1.1.4.1. Hz. Âdem	23
1.3.1.1.4.2. Hz. Nûh.....	23
1.3.1.1.4.3. Hz. Yakub	23
1.3.1.1.4.4. Hz. Yusuf	23
1.3.1.1.4.5. Hz. Eyyûb	24
1.3.1.1.4.6. Hz. Mûsâ.....	24
1.3.1.1.4.7. Hz. İsa	24
1.3.1.1.4.8. Hz. Süleyman.....	25
1.3.1.1.4.9. Hz. Yunus	25
1.3.1.1.4.10. Hz. Zekeriyâ.....	25
1.3.1.1.4.11. Hz. Hûd.....	26
1.3.1.1.4.12. Hz. İbrahim	26
1.3.1.1.4.13. Hz. İsmail.....	26
1.3.1.1.4.14. Hz. Lût, Hz. Şuayb, Hz. Yahya.....	27
1.3.1.1.4.15. Hz. Sâlih, Hz. İdris, Hz. İshâk	27
1.3.1.1.4.16. Hz. Muhammed.....	28
1.3.1.1.5. Ahiret İle İlgili Kavramlar.....	29
1.3.1.1.5.1. Ahiret	29
1.3.1.1.5.2. Âhir zaman.....	29
1.3.1.1.5.3. Haşr, Mahşer	30
1.3.1.1.5.4. Cennet	30
1.3.1.1.5.5. Cehennem	31
1.3.1.1.5.6. Hayır ve Şer; Kaza ve Kader	31
1.3.1.2. İbadet	32
1.3.1.2.1. Kelime-i Tevhid	32
1.3.1.2.2. Namaz; Kıyam, Kible, Tesbih, Dua, Salavat	33
1.3.1.2.3. Hac, Ka'be.....	34

1.3.1.3. Ayet-i Kerime, Hadis-i Şerif ve Kelâm-ı Kibar İktibasları	34
1.3.1.4. Diğer Dini Mefhumlar	36
1.3.1.4.1. Cin	36
1.3.1.4.2. Şeytan	37
1.3.1.4.3. Günâh, Cürm	37
1.3.1.4.4. Nûr	38
1.3.1.4.5. Âb-ı Hayat	38
1.3.1.5. Dini Şahsiyetler	39
1.3.1.5.1. Dört Halife	39
1.3.1.5.1.1. Hz. Ebubekir	39
1.3.1.5.1.2. Hz. Ömer	39
1.3.1.5.1.3. Hz. Osman	40
1.3.1.5.1.4. Hz. Ali	40
1.3.1.5.2. Evlad-ı Resulullah ve Şehid-i Kerbelâ	41
1.3.1.5.3. Hz. Aişe	41
1.3.1.5.4. Hz. Lokman	41
1.3.1.5.5. Hz. Hızır	41
1.3.1.6. Dinlerle İlgili Mefhumlar	42
1.3.1.6.1. Küfür, İman	42
1.3.1.6.2. Müslüman	42
1.3.1.6.3. Ümmet	42
1.3.1.6.4. Mezheb	43
1.3.1.6.5. Kâfir, İnkâr	44
1.3.2. Tasavvuf	45
1.3.2.1. Vahdet-i Vücûd ve Tevhid	45
1.3.2.1.1. Vahdet-Kesret	45
1.3.2.1.2. Mâsîvâ	45
1.3.2.1.3. Cemâl	46
1.3.2.1.4. Nişân	46
1.3.2.1.5. Pinhân, Nihân	47
1.3.2.1.6. Sır (Esrar)	47
1.3.2.1.7. Gönül	47
1.3.2.1.8. Aşk	48
1.3.2.1.9. Anasır-ı Erba'a	49

1.3.2.1.10. Cân	49
1.3.2.1.11. Vücut.....	50
1.3.2.1.12. Akıl.....	50
1.3.2.1.13. Nefs	51
1.3.2.1.14. Nûn harfi	51
1.3.2.2. Tasavvufi Mertebeler ve Kavramlar.....	52
1.3.2.2.1. Dört Kapı (Şerîat, Tarîkat, Marifet, Hakîkat)	52
1.3.2.2.2. Seyr ü Sülûk	53
1.3.2.2.3. Fenâ Makamları	54
1.3.2.2.4. Terk	54
1.3.2.2.5. Sabır	54
1.3.2.2.6. Nazar	55
1.3.2.2.7. Nâz- Niyâz	55
1.3.2.2.8. Münâcât.....	56
1.3.2.2.9. Sıdk	56
1.3.2.2.10. İhsân.....	57
1.3.2.2.11. Zühd	57
1.3.2.2.12. Gayret.....	57
1.3.2.2.13. Şükr	58
1.3.2.2.14. Selâmet.....	58
1.3.2.2.15. Rızâ	58
1.3.2.2.16. İnâyet.....	59
1.3.2.2.17. Himmet.....	59
1.3.2.2.18. Mânâ.....	59
1.3.2.2.19. Halvet.....	60
1.3.2.2.20. Hâl.....	60
1.3.2.2.21. On Sekiz Bin Âlem	61
1.3.2.2.22. Havf- Recâ	61
1.3.2.2.23. İki Cihân.....	61
1.3.2.2.24. Melâmet (Melâmi)	62
1.3.2.2.25. Hayrân.....	62
1.3.2.2.26. Tevekkül.....	62
1.3.2.2.27. Hikmet.....	63
1.3.2.2.28. İhlâs	63

1.3.2.2.29. Ubudiyet.....	64
1.3.2.2.30. Tevbe.....	64
1.3.2.2.31. Firâk-Vuslat	64
1.3.2.2.32. Dünya	65
1.3.2.2.33. Muhabbetullah	65
1.3.2.2.34. Zikr-i Hafi	65
1.3.2.3. Tarikat İle İlgili Mefhumlar.....	66
1.3.2.3.1. Mürşid	66
1.3.2.3.2. Tâlib.....	66
1.3.2.3.3. Pîr	67
1.3.2.3.4. Dergâh	67
1.3.2.3.5. İrşâd	68
1.3.2.3.6. İkrâr	68
1.3.2.3.7. Abâ	68
1.3.2.3.8. Tâc	69
1.3.2.4. Diğer Şahsiyetler	69
1.3.2.4.1. Leylâ ve Mecnûn.....	69
1.3.2.4.2. Rüstem	70
1.3.2.4.3. İmam-ı Züfer	70
1.3.2.4.4. Nûman ibni Sâbit	70
1.3.2.4.5. Ebu Yusuf	71
1.3.2.4.6. İmam Şâfi.....	71
1.3.2.4.7. İbn-i İdris.....	71
1.3.2.4.8. İmam Mâlik.....	71
1.3.2.4.9. İmam Ahmed.....	71
1.3.2.4.10. Zünnun	72
1.3.2.4.11. Şiblî	72
1.3.2.4.12. Cenâb-ı Mansûr.....	72
1.3.2.4.13. Havva	72
1.3.2.4.14. Şâh-ı Nakşîbend	73
1.3.2.4.15. Kârûn.....	73
1.3.2.4.16. Hassân bin Sâbit.....	73
1.3.2.4.17. Küfrevî	74
1.3.2.4.18. Ahmed Hilmi.....	74
1.3.2.4.19. Nûş-ı Revân.....	74

İKİNCİ BÖLÜM
METİN

2.1. METİN	76
SONUÇ.....	154
SÖZLÜK	155
KAYNAKÇA	210
EK I-ORJİNAL METİN	213
ÖZ GEÇMİŞ.....	238

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KETENCİZÂDE MEHMET RÜŞTÜ EFENDİ-İNTİBÂHÜ'T-TÂLİBİN
(İNCELEME-METİN)

Ashhan SÜMBÜLLÜ

Danışman: Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN

2018, 251 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN

Prof. Dr. Turgut KARABEY

Prof. Dr. Gülhan ATNUR

Ketencizâde Mehmet Rüştü, 1836 yılında Erzurum'da doğmuş, aynı şehirde eğitim almış, imamlık yapmış bir şairdir. 19. asır mutasavvıfları gibi eserlerinin çoğunluğunda gazel, kaside, mesnevi, muhammes, müseddes, müsemmen gibi nazım şekillerini kullanmıştır. Üzerinde çalıştığımız ürün, şekil ve muhteva açısından dönemin özelliklerini bünyesinde barındıran bir eser olarak Ketencizâde'yi anlayıp yorumlayabilmek açısından önem taşımaktadır.

Ketencizâde hakkındaki ilk çalışmayı Cemaleddin Server Revnakoğlu yapmış ve onu edebiyat âlemine tanıtmıştır. Naci Elmalı ise Ketencizâde Mehmet Rüştü adıyla çıkardığı kitapta şairin hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verip, divanını neşretmiştir. Mevlidi üzerine tenkitli metin halinde bir tez çalışması yapmış olan Ali Bektaş'tan sonra bilinen üçüncü eserini ilim dünyasına tanıtmak ve okuyucuya kazandırmak üzere bu çalışmaya başlanmıştır.

Mesnevi nazım şekliyle yazılmış *İntibâhü't-Tâlibîn* içinde gazel, kaside, tahmis, muhammes, müseddes ve terci-i bendlere de yer verilmiştir. Şair Allah'a, Hz. Muhammed'e, diğer peygamberlere, halifelere, ashâba, hak mezhep imamlarına ve bu imamların yetiştirdiği âlimlere, Nakşibendî tarikatı şeyhlerine övgülerde bulunmuş, onlara kalb-i selîmle bağlanılarak kurtuluşa erişileceğinden bahsetmiş, günahlarından pişmanlığını çokça dile getirip, Allah'ın sonsuz rahmetine sığındığını belirtmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ketencizâde, 19.yy şiiri, Tasavvuf

ABSTRACT

MASTER THESIS

**KETENCIZADE MEHMET RUSTU EFENDI-INTIBAHU'T-TALIBIN
(EXAMINATION-TEXT)**

Ashhan SUMBULLU

Adviser: Prof. Dr. Dilaver DUZGUN

2018, 251 page

Jury: Prof. Dr. Dilaver DUZGUN

Prof. Dr. Turgut KARABEY

Prof. Dr. Gulhan ATNUR

Ketencizade Mehmet Rüşti, is a poet who was born in 1836, Erzurum and took education in the same city and worked as imamete. He used modes of verse such as lyric, eulogy, mesnevi, muhammes (pentastic), museddes (hexastic), terci-i bend in the most of his works like 19. century's sufis. This work has place within the frame of form and content to understand and interpret Ketencizade's work which embodies features of his period.

The first work on Ketencizade was made Cemaleddin Server Revnakoğlu and he introduced him to literature world. Besides, Naci Emlalı gave information poem's life and works and spread his divan called in the book of Ketencizade Mehmet Rüşti. This study's aim has been started to introduce his third work to knowledge world and the same time to present for readers after Ali Bektaş who made thesis work on text with criticism on mawlid.

Intibahü't-Tâlibîn written as mesnevi includes lyric, eulogy, tahmis, muhammes (pentastic), museddes (hexastic) and terci-i bend. Poem has gushed over God, Prophet Muhammad, other prophets, khalifas, companions of prophet Muhammad, scholars grown up by them, sheiks of Nakşibendi dervish order, spoken of reaching to salvation by honest heart, uttered regret of this sins and specified to take shelter in God's eternal mercy.

Keywords: Ketencizade, 19. century poet, Mysticism

ÖN SÖZ

XIX. yüzyıl, toplumun edebi zevk ve anlayışının değiştiği bir dönemdir. Bu yüzyılda yazılmış el yazması ve matbu eserlerin günümüz için kullanışlı hale getirilmesi edebiyat tarihimizin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Yapılan bu araştırma da böyle bir endişenin ürünüdür.

Ketencizâde, Erzurum Ulu Câmi'de imamlık yapmış; âlim, hafız, hattat ve gönül ehli bir mutasavvıf şairdir. Hakkında yapılmış az sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışma ile konu hakkındaki eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada, Ketencizâde'nin *İntibâhü't-Tâlibîn* adlı eseri üzerinde bir inceleme yapılmıştır. Araştırma, ön söz, giriş, iki bölüm ve sonuç kısımlarından müteşekkildir. Giriş bölümünde amaç, kapsam ve yöntem hakkında bilgi verildikten sonra, Ketencizâde ile ilgili yapılmış çalışmalara değinilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde; ilk olarak Ketencizâde'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilirken araştırmaya konu olan eserinin incelemesi yapılmıştır. İnceleme kapsamında nüsha tanıtımları ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, *İntibâhü't-Tâlibîn* adlı eserin yapısı, eserdeki şiirlerin aruz vezni, nazım şekli ve beyit sayısı açıklanarak ayrıntılı bir şekilde aktarılırken bir başka başlık altında eserin dili ve üslûbu değerlendirilmiş, eserin içerik ve muhtevası din ve tassavvuf başlıkları altında çalışılmıştır. İkinci bölümde ise eser metni Lâtin harflerine aktararak günümüz Türkçesi ile çevirisi yapılmıştır.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca ilminden ve tecrübelerinden faydalandığım, araştırmam sürecinde hoşgörü ve sabrını benden esirgemeyen, öğrencisi olmaktan onur duyduğum değerli danışmanım Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN'e, şahsıma kıymetli vakitlerini ayırarak çalışmama önerilerde bulunan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Gülhan ATNUR'a teşekkürlerimi sunuyorum. Bu araştırmayı titizlikle izleyen, bana olan güveni ile beni daima yüreklendiren kıymetli ağabeyim Doç. Dr. Hasan Tahsin SÜMBÜLLÜ'ye, çalışmanın planlanmasından sonuçlanmasına kadar geçen her aşamada emeği bulunan arkadaşım Merve TİĞTEPE KARADUMAN'a, bu uzun ve yorucu süreçte maddi manevi destekleriyle beni hiç yalnız bırakmayan canım aileme ve bu hayattaki en büyük şansım olan anneme ve babama minnettarım.

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın başlarında yaşamış olan Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi'nin "*İntibâhü't-Tâlibîn*" isimli eserini Lâtin harflerine aktararak günümüz Türkçesine uyarlayıp anlamaya çalışmak ve eseri akademik açıdan değerlendirmek bu çalışmanın ana amacı olmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde yapılan muhteva bakımından incelemede Mustafa Tatçı'nın Yunus Emre Külliyyatı başta olmak üzere bu konuda yapılan çok sayıda akademik çalışmadan yararlanılmış ve onlardan bir tasnif oluşturulmuştur.

Çalışmada, öncelikle el yazması metinlerin tespiti için Süleymaniye Kütüphanesi bünyesindeki Yazma Eserler Koleksiyonu taranmıştır. Revnakoğlu Arşivinde 78 nolu dosyada üç eser tespit edilmiş fakat nüshaların doğrudan incelenme izni olmadığı için dijital ortama aktarılan belgeler ile çalışmaya başlanmıştır. İBB Atatürk Kitaplığının web sayfası taraması sonucunda ise 855 kayıt nolu dosyada tespit edilen metin ile birlikte nüsha sayısı dörde çıkmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi Revnakoğlu Arşivinde bulunan nüshalarda varak ve şiir eksiklikleri belirlenmiştir. Bu çalışmada eserin eksiksiz olarak bulunduğu Atatürk Kitaplığı nüshası esas alınmıştır. Bu doğrultuda araştırma; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi Atatürk kitaplığında 855 kayıt nolu nüshanın dijital ortama aktarılmış olan dosyası ile sınırlandırılmıştır.

Şiirlerin Lâtin alfabesine aktarılışında standart Türkiye Türkçesi kullanılmıştır. Tamlamalarda aslına uygunluk esas alınmış, vokallerin kısa ve uzun okunuşlarına dikkat edilmiştir.

Araştıma betimsel nitelikte bir çalışma olup, tarama yöntemi kullanılmıştır. "Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Tarama araştırmacısı, nesnenin ya da bireyin doğrudan kendisini inceleyebileceği gibi, önceden tutulmuş çeşitli kayıtlara (yazılı belge ve istatistikler, resimler, ses ve görüntü kayıtları v.b.) eski kalıntılar ve

alandaki kaynak kişilere başvurarak, elde edeceği dağınık verileri, kendi gözlemleri ile bir sistem içinde bütünleştirerek yorumlamak durumundadır."¹

II. KETENCİZÂDE İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

Ketencizâde üzerine yapılmış çalışmalar kısıtlı olmakla beraber onunla ilgili ilk inceleme Cemaleddin Server Revnakoğlu'na aittir. Revnakoğlu, Erzurum Halkevi Kültür Dergisi'nin 19 Şubat 1946 tarihli 8-9 nolu sayısında, "Erzurum Radyosunda Bir Konuşma" başlıklı bir yazısında Ketencizâde'nin ailesi, edebi kişiliği, sanatı ve eserleri hakkında bilgiler vermiştir.

Ketencizâde'nin hayatı ile ilgili en ayrıntılı çalışmayı 1984 yılında Naci Elmalı yapmıştır. Erzurumlu Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi isimli kitabında şairin divanı ve mevlidine de yer vermiştir.

Naci Elmalı, 2015 yılında Erzurum'un Yüzleri Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi kitabı ile 1984'te yaptığı çalışmayı güncelleyerek yeniden yayımlamıştır. Bu kitapta mevlid ve divanından yalnızca birkaç bölüm paylaşmıştır.

ER-VAK tarafından 15 Ocak 2000 yılında yapılan Anma Toplantısı'nda Ketencizâde geniş bir biçimde ele alınmış daha sonra burada konuşulanlar "Anma Toplantıları" isimli kitapta yayımlanmıştır.

2011 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi'nde, Türk-İslam anabilim dalında Ali Bektaş, "Ketencizâde Mehmet Rüşdi Efendi'nin Mevlîdi (İnceleme-Metin)" adlı tez çalışmasıyla mevlidin biçim ve içerik bakımından incelemesini yapmıştır.

Bunların dışında çok sayıda antoloji, tanıtım eseri, edebiyat tarihi gibi eserlerde Ketencizâde'nin kısa hayat hikayesi ve şiirlerinden örnekler verilmiştir. Bunların çoğu alıntılar ve tekrarlardan ibarettir.

¹ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2007, 77

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1.1. KETENCİZÂDE’NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1.1. Hayatı

Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi, Erzurum’da doğmuştur. Babası Rizeli Bekir Efendi'dir. Babasına, keten bezi imalatı yapması sebebiyle Ketenci/Ketanci, oğluna da bu işle uğraşan birinin oğlu olması nedeniyle Ketencizâde/Ketancizâde denilmiştir.

İstirham adlı yazma ve aynı adlı 1332 yılında Envâr-ı Şarkî Matbaası’nda basılan mevlidin sonundaki;

“Ne ilmim var ne â’mâlim ne mâlım

Ne hayr u tâ’ata kaldı mecâlim

İrişdi seksene gafletle sâlim

Aceb rûz-ı cezâda nola hâlim” dörtlüğünde kendisinin belirttiği üzere, eseri neşrettiğinde 80 yaşındadır. Hicri 1332 yılında 80 yaşında olan biri yine Hicri 1252 tarihinde doğmuş olmalıdır ve bu tarih de Milâdi 1836'ya denk geldiğinden muhtemelen bu tarihte doğmuş olmalıdır.

Evli ve iki çocuk babası olduğu söylenmekle birlikte incelemiş olduğumuz eserde geçen;

“Veledim kalmadı dünyâda dahi

Ne ile yâd olayım ben ey ahi” beyitine dayanarak Rüştü Efendinin dünya üzerinde çocuğunun kalmadığından bahsetmektedir. Yine “Güz Destanı” adlı meşhur manzumesinin “Kim güvensin bu cihanda bir tıfil oğlum da yok” dizesinden anladığımız kadarıyla, Ketencizâde soyunu yürütecek bir oğlu olmadığını ifade etmektedir.

Revnakoğlu, "Ketenci'nin kendisi Erzurum'da doğmuş, büyümüş, ilmî ve meslekî bütün tahsilini Erzurum mektep ve medreselerinde yapıp bitirmiş; hocalık icâzetnâmesini (diploma) burada almış, şairlikteki erişilmez şöhret ve şahsiyetini de

yine bu şehrin içinde yapmıştır.”² açıklaması ile Ketencizâde'nin tüm eğitim hayatının Erzurum'da geçtiğine dikkat çekmiştir.

Ketencizâde'nin birkaç kez İstanbul ve Hicaz ziyareti dışında seksen küsur yıllık ömrünün neredeyse tamamını Erzurum'da geçirdiği, bir zaman Kavak Camii'nde, kırk yıl gibi uzun bir süre de Ulu Cami'de imamlık yaptığı bilinmektedir.³

Mehmet Rüştü Efendi, Nakşîbendi tarikatındandır. Divanında Kışalı (Tortumlu) Hacı Feyzullah Efendi'ye bağlanmış olduğunu belirtmektedir. Feyzullah Efendi'nin ölümünün ardından Erzurum'dan kısa süreliğine ayrılmış bu sırada Hacca giderek dini görevini de yerine getirmiştir. Hacı Feyzullah Efendi'nin ardından, Şeyh Süleymân Bursevî ve son olarak da Şeyh Muhammed Küfrevî'ye intisâb etmiştir.⁴ Eserinde de Nakşîbendi tarikatından, şeyhlerinden ve tarikat adabından sıklıkla bahsetmiştir.

Ketencizâde'nin ölüm tarihi mezar taşında 1916 şeklinde yazılıdır. Naci Elmalı 1984 yılında yayımladığı eserinde "gitti" redifli şiirinin

Gelip ibretle bak ahz-ı belâ lafzı olur târih

Gidince ehl-i imândan nice yüz bin bela gitdi

Beytindeki ahz-ı bela terkinin hicri 1334 tarihini işaret ettiği bunun da Miladi 1916'ya tekabül ettiği bu nedenle şairin ölümünün 1916'dan önce gerçekleşmemiş olduğunu ifade eder.⁵ 2015 yılında yazdığı bir başka eserinde ise sözü edilen beyitlerdeki tarihin Rumi 1334 yılını işaret ettiğini, bunun da Miladi 1918'e takabül ettiği sonucuna varmıştır. Söz konusu şiirde Erzurum'daki Ermeni mezaliminin bittiğinin ifade edildiğine dikkat çekerek bu tarihin 12 Mart 1918'den sonra olma ihtimalinin yüksek olduğu sonucuna varmıştır.

Ketencizâdenin kabri, Ahmed Hilmi Bey'e Mektup adlı şiirinde bahsettiği Ahmed Hilmi Feridüddin öğretmeninin talebelerinden, alçıcı Şefik Usta'nın kabri göstermesi sayesinde Revnakoğlu tarafından bulunmuştur. 29 Eylül 1962 tarihinde Cuma namazı

² Cemalettin Server Revnakoğlu, “Erzurum Radyosunda Bir Konuşma”, *Tarih Yolunda Erzurum*, 3(13-14), Kasım 1962, 29.

³ Naci Elmalı, *Erzurum'un Yüzleri Ketencizade Mehmet Rüştü Efendi*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2015, 13.

⁴ Ali Bektaş, *Erzurumlu Ketencizâde Mehmed Rüşdi Efendi'nin Mevlidi (İnceleme-Metin)*, (Yüksek lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2011.

⁵ Naci Elmalı, *Erzurumlu Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi*, Elmalı Yayınları, Ankara 1984, 23.

ardından kabir, bulunduğu Yeğenağa Mahallesiindeki "Çürüklük" diye anılan mezarlıktan, Asri Mezarlıktaki "Meşhurlar Suffesi" adı verilen yere taşınmıştır.⁶

Mehmet Rüştü Efendi, Ketencizâde olarak anılmış ve şiirlerinde de bu adı mahlas olarak kullanmıştır. *İntibâh'üt-Tâlibîn*'de Ketencizâde mahlasını 4, Rüşdi mahlasını 27 ve ikisini birlike ise 1 manzumede kullanmıştır.

KETENCİZÂDEYİ eltâfına mazhar buyur yâ Rabb

Ubudiyyetde ister istikâmet ey kerem-fermâ

Hakk emri lutf-ı nehyi gazab-ı mazharı olmuş

RÜŞDÎ nazar et kim ne imiş cennet u nirân

Dilerim RÜŞDÎ dü âlemde saâdet bulsun

Ne güzel san'at ile yapı KETENCİZÂDE

1.1.2. Eserleri

1.1.2.1. Divan

Naci Elmalı'nın "Erzurumlu Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi" adlı 1984 yılında yayınlamış olduğu kitapta, Ketencizâde'ye ait divan çalışılmıştır. Divanı incelemek adına Naci Elmalı koleksiyonuna başvurulmuş ancak defter bulunamadığı için bu mümkün olmamış yalnızca sözlü bilgiler alınmıştır. Naci Elmalı, divanın müellif nüshası olmadığını belirterek; bu nüsha içindeki bazı şiirlerin, tarikat ehli bazı kişilerin defterleriyle Atatürk Üniversitesi'ndeki 29037 nolu cönkün içinde bulunması sebebiyle divanın seçkin bir nüsha olduğuna karar verildiğini dile getirmiştir.

1984 yılında yayımlanan çalışmada nüsha yeniden düzenlenmiş, farklı yerlerden derlenen ve divanda bulunmayan şiirler de uygun yerlere yerleştirilerek mürettep divan haline getirilmiştir.⁷

Aslının ne zaman yazıldığı belirtilmeyen bu nüshanın sonunda yer alan kayda göre 1959'da İbrahim Toraman tarafından istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

⁶ Elmalı, *Erzurum'un Yüzleri Ketencizade Mehmet Rüştü Efendi*, 12.

⁷ Elmalı, *Erzurum'un Yüzleri Ketencizade Mehmet Rüştü Efendi*, 38.

1.1.2.2.Mevlid

Mevlidin üç nüshası bulunmaktadır. Ketencizâde'nin mevlidi ile ilgili, Prof. Dr. Bilal Kemikli danışmanlığında Ali Bektaş tarafından tenkitli tez çalışması yapılmıştır.

1.1.2.2.1. İstirhâm (Yazma)

"İstirham" adında yazma mevlid, Hicri Receb 1324 (Ağustos, 1906)'de Hüseyin Avni tarafından istinsah edilmiştir.

Bu nüshanın aslına ulaşamadığımız için Naci Elmalı koleksiyonundaki eserin şu an tek nüshası olan fotokopisini inceledik. Siyah mukavva bir cilt içinde 16 varaklı olan nüsha beyaz kâğıda çift sütun halinde tanzim edilmiştir. Sayfa kenarı, sütun araları ve başlıklarda kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Matbu nüshanın sonunda yer alan açıklama niteliğindeki bitim sayfası bu nüshanın sonuna sonradan eklenmiştir.

1.1.2.2.2. İstirhâm (Matbu)

Aynı adı taşıyan ikinci nüsha ise matbudur. Bu nüshaya da yine Naci Elmalı koleksiyonunda ulaşılmıştır. Siyah mukavva ciltle kaplı olan nüshanın iç kapağında Naci Elmalı'nın düştüğü notta "İstirham adıyla Envâr-ı Şarkî Matbaasında 1330 yılında basılan ve halen Nurettin Ortakale'de bulunan asıl nüshanın fotokopisi" yazmaktadır.

Siyah mukavva ciltli 12 varak 23 sayfadan oluşan nüsha cetveli ve çift sütun halinde tanzim edilmiştir. Nüshanın ilk yaprağında "Mehmed Ketencizâde'nin eseri Mevlid-i Nebi aleyhi's-salâtü ve's-selâm fi sene 1330" şeklinde bir not bulunmaktadır. Yazma olan nüsha ile birebir aynıdır.

1.1.2.2.3. Nağmetu'r-Ruh

Yazma nüshadır. "Birbirinin aynı olan diğer iki nüshadan oldukça eksiktir. Bu eksik yazma nüsha ise 1320/1902 yılında Mustafa Muhtar tarafından istinsah edilmiştir."⁸ Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Bölümü 900/2 numaraya kayıtlıdır.

Bez kaplı bir cilt içinde 13 varak 26 sayfadan oluşan nüsha krem kâğıt üzerine cetvelsiz, her bir sütun 11 satırlı olmak üzere çift sütun halinde tanzim edilmiştir. Bölüm başlıkları siyah mürekkeple yazılmıştır.⁹

⁸ Elmalı, *Erzurum'un Yüzleri Ketencizade Mehmet Rüştü Efendi*, 39.

⁹ Bektaş, *age*, s.58.

1.1.2.3. İntibâh'üt-Tâlibîn

İntibâh'üt-Tâlibîn adını taşıyan, Süleymaniye Kütüphanesi Revnakoğlu Arşivi 78 numaraya kayıtlı üç ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi Atatürk Kitaplığı 855 numaraya kayıtlı bir nüshası bulunan eserde ise Ketencizâde'nin tasavvufi şiirleri bulunmaktadır. Dijital ortamdan ulaşabildiğimiz dört nüsha da el yazmasıdır.

1.1.2.3.1. Birinci Nüsha

Eserin Atatürk Kitaplığında bulunan nüshasında eksik tespit edilmemiştir. 42 varak 95 sayfadan oluşan nüshanın 38 varağı çift sütun halinde 13 satırlıdır. İlk sayfa kırmızı mürekkep ve cetvelle çerçeve içine alınmıştır. Başlık, Besmele ve metin bölümleri cetvelle ayrılmıştır. Diğer nüshalardan farklı olarak içinde Nun Devriyesi bulunur.

Çalışmaya temel oluşturan nüshanın tavsifi şu şekildedir:

Genel Bilgiler¹⁰

Eser Adı: İntibâh'üt-Tâlibîn

Yazar adı: Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi

Bulunduğu Yer: İ.B.B Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar / İstanbul

Yer Numarası: T811 T811 k.1/1

Koleksiyon: Yazma Eserler

Boyut (Dış-İç): 250x180, 185x125 mm

Yaprak: 43 yk

Satır: 13

Sütun: 2

Serlevha: Üçgen şeklindedir. İçerisinde İntibah'üt-Tâlibîn yazmaktadır.

Baş: Hamd ü bî-hadd ü senâ-yı bî-add

Sana mahsusdur ey ferd ü Samed

Son: Aczile dergâha yüz tut ağlayub feryâd kıl

Mazhar-ı lutf-ı Huda olmak dilersin Rüşdiyâ

¹⁰ Nüsha tavsifinde www.ataturkkitapligi.ibb.gov.tr adresinden yararlanılmıştır.

1.1.2.3.2. İkinci nüsha

Revnakoğlu arşivindeki 46 varak 93 sayfadan oluşan ikinci nüsha, 11 varağı çift, 35 varağı tek sütun halinde tanzîm edilmiştir. Çift sütunlar 15 satırlı, tek sütunlar ise ortalama 14-16 satırlı harekesiz olarak yazılmıştır. İçinde eksik beyitlerin yanısıra "Ahmed Hilmi Beye Yazılan Mektup" bölümü de bulunmamaktadır.

1.1.2.3.3. Üçüncü nüsha

Revnakoğlu arşivindeki dosyada bulunan ikinci nüsha diğerlerine göre oldukça eksiktir. 12 varak 27 sayfadan oluşan nüsha çift sütunlu ve ortalama 15 satırlıdır. Harekesiz olarak yazılmıştır. 18. Sayfasından sonra sırasıyla 90-91, 88-89, 86-87, 85, 19-21, 22. sayfalar gelmiştir. Mektup bölümü tamdır.

1.1.2.3.4. Dördüncü nüsha

Başlığı ve Besmele girişi olmayan üçüncü nüsha da ilk ikisi ile aynı dosyada bulunmaktadır. Harekesiz olarak çift sütunlu 18 beyit halinde yazılmış 47 sayfadan oluşur. Beyit eksiklikleri yanısıra, Ketencizâde'nin "Şah-ı Küfrevî" için yazdığı şiir ile "eyleyen" redifli şiir mevcut değildir. Ahmed Hilmi Bey için yazılan mektup eksiksiz olarak nüshanın sonunda bulunur.

1.1.2.4. Levhalar

Bunların dışında Ketencizâde'nin hattatlık ürünleri olan manzum levhaları da vardır. 10-15 civarında tespit edilen levhası bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Ketencizâde'nin ünlü devriyesi (Nun ile başlayıp biten Levha)
2. Bakırcı Camii'ndeki inşâ levha
3. Gürcü Mehmet Camii'ndeki levha
4. Cedid Camii'ndeki inşâ levha
5. Emir Şeyh Camii'ndeki inşâ levha
6. Alaftarbaşı Mehmet-zâde Abdurrahim Bey'in değirmenindeki inşâ levha
7. Abdülhamit Bey konağı için yazılan inşâ levha
8. Sultan Reşad'a kaside

9. Şüşecizâde Süleyman Saib'in doğumu için yazılmış inşâ levha
10. Tebrîzkapı Baraka Kahvesindeki levha

1.1.2.5.Kitabeler

Ketencizâde'nin tesbit edilen manzum kitabeleri ise şunlardır;

1. Kışhalı Hacı Feyzullah Efendi'nin mezartaşı kitabesi
2. Zorvans (Toparlak) Baba diye tanınan zatın mezartaşı kitabesi
3. Zorvans (Toparlak) Baba'nın torunu Sarıbey'in mezartaşı kitabesi
4. Eşref Efendi'nin mezartaşı kitabesi
5. Seyfullah Çeşmesi kitabesi

Ketencizâde'nin eserleri arasında zikredilen ve kendi hattıyla yazılmış olan "Yazma Kur'an-ı Kerîm" e henüz ulaşamamıştır.

1.2. İNTİBAHÜ'T-TALİBİN ADLI ESERİN YAPISI, DİLİ VE SANATI

1.2.1. ESERİN YAPISI

1.2.1.1.Nazım Şekilleri

Aruzun Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla yazılmış, 42 varaktan oluşan eserin mesnevi kısmı 617 beyitten oluşmaktadır.

Eserin girişinde mesnevi nazım şekliyle yazılmış 32 beyitlik bir tevhid yer alır.

Başta;

Hamd ü bî-hadd ü senâ-yı bî-add

Sana mahsusdur ey ferd ü Samed

Sonda;

Bunda derlerse Ketencizâde

Ne müfîd ola bana ukbâda

beyitleri bulunur. Aruzun Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla yazılan tevhitte Allah'ın birliği, yüceliği, kuvvet ve kudretinin sonsuzluğu anlatılmıştır.

Umarım senden eyâ bî enbâz
Süedâ defterine nâmımı yaz

Beytiyle başlayan mesnevi nazım şekliyle ve aruzun Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün (Fa'lün) kalıbıyla yazılmış olan 56 beyitlik münacat bölümü şu beyitle sonlanır.

Rüşdiyâ sanma sözüm digeredir
Cümlesi sen gibi alçak heredir

Başta;

Edemem kimseye hergiz bühtân
Bilemem ben gibi sahib-i isyan

Sonda;

Beni de âşık-ı sâdık eyle
Lütfuna fazlına lâyük eyle

Beyitleri bulunan, mesnevi nazım şekli ve aruzun Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün (Fa'lün) kalıbıyla yazılan 25 beyitlik münacat bölümü ardından "Münâcât der vezn-i diğêr" başlıklı aynı vezinde ve yine mesnevi nazım şekliyle 9 beyitlik bölümün başında;

Aşk-ı pâkin ver bana ya Rabbena
Beyt-i dilde kalmıya senden siva

Sonunda;

Kıl ubûdiyyet makâmında mukim
Rüşdî-veş gümrâhî ey bârî Hudâ

Beyitleri bulunur. Bu bölümlerde Ketencizâde, hadsizliğini dile getirerek günahlarının büyüklüğünden bahsederek yakını, nefesine uyduğunu itiraf eder. Fakat Allah'ın sonsuz lutuf ve kerem sahibi olduğunu belirterek günahlarının affı için yakarıшта bulunur.

Ey keremkânı resûlü's-sakaleyn
Sana kurban olayım bi'l-ebeveyn

Beytiyle başlayan "der na't-ı şerif" başlıklı na't bölümü mesnevi nazım şekliyle, Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla 112 beyit olarak yazılmıştır. Bu bölümde şair, Hz. Muhammed'i övme ve ona olan sevgilerini dile getirmesinin ardından "Din" başlığı altında incelerken isimleri sayılan peygamberlere, dört halifeye övgülerini sumuştur. Ardından Hz. Muhammed'e medhiyelerinde devam etmiştir. Bu şiir de;

Hakkın ilmince ola sana salât

Dahi kadrince vere Hak derecât beytiyle sonlanmıştı.

"Na't-ı Şerîf" başlığıyla, kaside nazım şekli ve aruzun Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla yazılış olan şiirin tamamı 5 beyittir. Hz. Muhammed'i methetme temalıdır.

Kaside nazım şekli ve Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün vezin kalıbıyla yazılmış olan diğer şiir " Medine-i Münevvere'de manzar-ı saâdet olan makam-ı mübârekeden kubbe-i sa'âdetten görüldükte zuhur eden na't-ı şerîf" başlığını taşır. Başta;

Yâ nebiyyallah cenâb-ı Hak seni kılmış habîb
Ol sebebden bağ-ı vahdette sen oldun andelîb

Sonda;

Senden özge ya kime Rüşdi dahîlin söylesin
Ya nebiyyallah Cenabu Hakk seni kılmış habîb

beyitleri bulunan şiir 7 beyittir.

"Der Menâkıb-ı Ashâb-ı Kiram Rıdvanullahi Teâla Aleyhim Ecma'în" başlığını taşıyan şiir 67 beyittir. Mesnevi nazım şekli ve Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla yazılmıştır. Başta;

Bir sözüm var sana ey dil amma
Kıymeti dürr ü güherden âlâ

Sonda;

Sana hak ola dü âlemde muîn
Diye ervâh bu du'âya âmîn

Beyitleri bulunur ve burada ashâb-ı kiram övülmüştür.

Aruzun Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla beraber "kasîde" başlığı altında 35 mısralı bir muhammes verilmiştir. Bu kısımda dört halifeye övgüler yer alır. İlk bendi;

Çâr- yâr-ı bâsafâdır mahzen- i esrâr-ı din
Bunları necm-i hidâyet kıldı hakk lil-mühtedîn
Bunlara yârim dedi fahr-ı semavât u zemîn
Bunları inkâr edermiş bir takım kavm-i mehîn

Anları kör eylesin Allah Rabb'ül-âlemîn

Son bendi;

Bunların şânında lâ-havf buyurdu Müsteân
 Bunlara yârim dedi peygamber-i âhir zaman
 Bunlara kurbân ola Rüşdi hezârân bâş u cân
 Hâşâ lillah bunlara her kim ki eyler bed gümân
 Anları kör eylesin Allah Rabb'el-âlemîn

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün kalıbıyla, "Münâcât ez kadî'y-yül hâcât" başlıklı 5 bendlik bir müseddes yazılmıştır. İlk bendi;

Hüdâyâ her ne isyan eyledim hin-i sebâvetden
 Rücû' ettim sana döndüm bugün cümle kabahatden
 Tutanlar râh-ı şer'i buldu devletler saâdetden
 Ayırma eser-i pâk hazret-i şah-ı risaletden
 Çevirme i'tikâdım ehl-i sünnet ve'l-cemâatden
 Münevver eyle kalbim kurtarub çirk-i kasavetden

Son bendi;

Hudâyâ her ne verdinse rızayım çün Hakîm sensin
 Kime ahvâlimi arz eyleyim ya Rab Alîm sensin
 Kula ikram eden senden sivâ yokdur Kerîm sensin
 Ketencizâdeye her iki âlemde Rahîm sensin
 Çevirme i'tikâdım ehl-i sünnetü'l-cemâatden
 Münevver eyle kalbim kurtarub çirk-i kasavetden

"Der vasf-ı eimme-i müctehidîn Rıdvanullah-ı teâlâ aleyhim ecmaîn" başlığı, Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbı ve mesnevi nazım şekli ile 103 beyitte mezhepler, imamlar ve alimler anlatılmış ve bunlara övgülerde bulunulmuştur.

Aruzun Fâ'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'liün kalıbıyla, "Tahmis-i gazel-i Rûhi-i Bağdâdî" başlıklı 6 bendden oluşan bir tahmis yazılmıştır. Tahmisler, başka bir şairin şiiri üzerine inşa edildiğinden tahmislerin zemin şiirle mana bütünlüğü göstermesi

gerekir.¹¹ Ketencizâde hem şekil hem muhteva açısından bu uyumu yakalamıştır. İlk bendi;

Kulluğında seni ey sûfî mukîm isterler
Şişe’i kalbini zann etme dü nîm isterler
Her neye mâlik isen cümle adîm isterler
Sanma ey hâce ki senden zer ü sim isterler
Yevm lâ yenfehuda kalb-i selîm isterler

Son bendi;

Verme bî-gâneye bu dâr-ı dili ey rûhi
Duymasın kimse bu güftâr-ı dili ey rûhi
Yaradı Rüşdiveş efkâr-ı dili ey rûhi
Dime nâ mahreme esrar deli ey Rûhi
Hâzır ol bezm-i ilâhide nedim isterler

Mesnevi nazım şekli ve Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla yazılan 8 beyitte de mezhepler bahsine dönülmüştür.

Dikkat eyle olmasun tâ kim sana ağyâr-ı yâr
Başına sonra kılur bu âlemi dildâr-ı dâr

Beytiyle başlayan ve gazel nazım şekli, Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün kalıplı 7 beyitlik bir "Gazel" bulunmaktadır.

Mesnevi nazım şekli ve aruzun Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla 14 beyit yazılmış ve burada şeyh ve mürid arasındaki ilişkiden bahsedilmiştir.

Hevayı nefis ile ey dil nice ağyâre yâr oldun
Anınçün bulmadın mesken benim tek bî karâr oldun

Beytiyle başlayan, Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün kalıbı ve gazel nazım şekliyle 7 beyitlik "gazel" başlıklı bir şiir vardır.

4 beyit daha mesneviye devam edildikten sonra, aruzun Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün kalıbıyla 5 beyitlik bir gazel verilmiştir. Gazel,

¹¹ Kemal Edib Kürkçüoğlu (Haz.), *Tahirü'l-Mevlevi-Edebiyat Lügatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s.142.

Yârdan devr olmada Rüşdi ümîdvârım ki ben
 Vuslatın zevkin bulur uşşâklar hicrânda
 beytiyle sonlanır.

Eser aruzun Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbı ve mesnevi nazım şekli ile 28 beyit daha devam etmiştir.

Ardından 5 beyitlik bir gazel Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün kalıbıyla verilmiştir. İlk beyiti;

Hâk-i pâ-yi hazret-i dildârı kılsam tûtiyâ
 Dil-i meserretler bulurdı dide'i cânım ziyâ

Son beyiti;

Bir nazar kıl Rüşdi bî-çâre de olsun çerâğ
 Çok zamandır ağlayub kanlar döker subh u mesâ

Mesnevi vezni ile 51 beyit daha devam eder. Burada da

6 bendden oluşan "Müseddes Kasîde" başlığını taşıyan Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün kalıplı bir müseddes daha yazılmıştır.

İlk bendi;

Yeter bu nevheveslik gûşını tut pend-i pirâne
 Kamu nâsa terahhumle nasîhat kıl hakîmâne
 Eğer Lugavî dahi görsen murûr ile kerîmâne
 Tevâzu' ile gerd-i reh gibi gir çeşm-i insâne
 Yıkub bir kimsenin kalbin özrini kılma virâne
 Hazer kıl tiz irişür murg-ı efgânî Süleymâne

Son bendi;

Semavât-ı me'ânînin niçe bin şems ü mâhı var
 Hakîkat kişverinin pek büyük bir pâdişâhı var
 O sultânın dil-i ârifde canâ tahtgâhı var
 Anında Rüşdi dünyayı yakar bir şem' âhı var
 Yıkub bir kimsenin kalbin özrini kılma virâne
 Hazer kıyl tiz irişür murg-ı efgânî süleymâne

"Ahvâl-i Kalb" başlığı ve mesnevi nazım şekliyle, Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla 13 beyit yazılan şiirde kalbin halleri anlatılmıştır. Bu durumlar rahmani ve şeytani olarak tasvir edilmiş ve kişinin şeriat yolunu tercih ederek doğru ile yanlış ayırt edip Hak ile kavuşacağı nasihati verilir.

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün kalıbı ve gazel nazım şekliyle yazılmış 7 beyitlik "Gazel" başlıklı şiirin ilk beyiti;

Ma'nasın fehm etmeyen bilmez dilâ meyhâneyi
Zann ider kendi gibi süflî görüb mestâneyi

Mesnevi nazım şekli ve Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla 30 beyit ana konuya döndükten sonra 5 beyit olan Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla ve gazel nazım şekliyle yazılmış "Gazel" başlıklı şiir verilmiştir. Bu şiirin ilk beyiti;

Cem' olurlar edeler halk-ı cihâd-ı asgar
Ey gönül gel edelim bizde cihâd-ı ekber

Mesnevi nazım şekli ve Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla 37 beyit yazılmıştır. Burada da tarihat ve şeriat yolunda gitmenin gereklilikleri anlatılmıştır.

"Kasîde" başlığıyla verilen şiir, Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla ve kaside nazım şekliyle 17 beyit olarak yazılmıştır ve

Acz ile Rüşdi yüzün hâke sürüp eyle niyâz
Gülşen-i vuslata acz ile giden dâhil olur

Beyitiyle sonlanmıştır.

Yine kaside nazım şekli ve "Kasîde" başlığı ile ve Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün kalıbı ile verilen 11 beyitlik kaside

Sulûk ehli cihânda bî nihâye vardır amma
İki âlemde olmuş sâlikân-ı nakşî müstesna

Beytiyle başlar.

Kaside nazım şekli ve aruzun Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün kalıbıyla yazılmış 14 beyitlik şiirde ise şah-ı Nakşibendi'ye övgüler sunulmuş, onun yardımı ile iki cihanda da saadete erişilebileceğini anlatmıştır.

"Müseddes Kasîde" başlıklı Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün kalıbıyla yazılmış 6 bendlik bir müseddes yazılmıştır. İlk bendi;

Dest-i kudretde efendim cümle eczâ-yı cihân
Dostunu bil dostuna ahvâlini eyle beyân
Çünkü dostun armağanıdır gelen sûd u ziyân
Eyleme şekvâ tevekkül eyle Allah'a heman
Dost odur kim senden ayru olmaya hiçbir zaman
Böyle dostdan gâfil olmak pek yamândır pek yamân

Son bendi;

Sabır kıl mihnetlere her bir murada nâ'il ol
Hak sözi her kim sana dirse kabûl et âmil ol
Câhil olma Rüşdiyâ sa'y et cihânda kâmil ol
Dostunu bil sevdiğim dîvâne olma âkil ol
Dost odur kim senden ayru olmaya hiçbir zaman
Böyle dosttan gâfil olmak pek yamândır pek yamân

4+3=7 heceli 8 dörtlükten oluşan bir tevhid bulunur. İlk dörtlüğü şu şekildedir;

Ey tâlib-i feyzü'llah

Lâ ilâhe illallah

Gafletle olma gümrâh

Lâ ma'bûd(e) illallah

Kalbinden olub âgâh

Lâ maksûd(e) illallah

Sıdkile oku her gâh

Lâ mevcûd(e) illallah

Kaside nazım şekli ve Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün kalıbıyla yazılmış "Kasîde" başlıklı 25 beyitlik şiirin ilk beyiti şu şekildedir;

Ey zâtına ihsân olunan rütbe-i îmân

Yetmez mi sana her dü serâ bu şeref ü şân

"Cenâb-ı gavs-ı a'zam Mevlana Hâlid kuddise sırruh hazretlerinin hulefâ-yı mu'teberânından kutbu'l-aktâb Mevlâna Şeyh Abdullah el-Hakkârî kuddise sırruhu hazretlerinin hulefâyı mu'teberânından Şeyh Seyyid Tâhâ kuddise sırruhu hazretlerinin

halîfesi belde‘-i Bitlis’te umumen ehl-i İslâmın irşâdına me‘mûr gavs-ı a‘zam pîrim ve iki âlemde destgîrim Mevlâna Şeyh Muhammed el-Küfrevî kuddise sırruhu hazretlerinin hakkında âcizâne yazılan kasîdedir." Açıklaması ile birlikte Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün kalıbı ile yazılmış 9 bendlik bir terci-i bend bulunur. Burada Ketencizâde şeyhi Küfrevî'ye methiyelerini sunmuştur. İlk bendi şu şekildedir;

Semiyy fahr-i âlem olduğıçün şâh-ı Küfrevî
Ser u şâna mutâf oldu dilâ dergâh-ı Küfrevî
Tarîk-i hazret-i Sıddıkdır bil rah-ı Küfrevî
Ömerveş Hakka tâbi’dir dil-i âgah-ı Küfrevî
Cihânı seyr eder Osman gibi çün mâh-ı Küfrevî
Ziyâde âlîdir ser Alîveş câh-ı Küfrevî
Rızâ-yı Hakdır ancak rûz u şeb dilhâh-ı Küfrevî
Mürîdi zulmet-i gafletde koymaz âh-ı Küfrevî

"Münâcât" başlığını taşıyan, kaside nazım şekli ve aruzun Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün kalıbıyla 12 beyit halinde yazılmış şiir

Lâ-din-i fermanına şâd olmasun her dü serâ
Rüşdiyi sensin dü âlem şâd u handân eyleyen

Beytiyle sonlanır.

Mesnevi nazım şekli ve Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün kalıbıyla 15 beyit daha asıl konuya dönülmüştür.

"Faziletlü Ahmed Hilmi Efendiye Yazılan Mektub" başlıklı, kaside nazım şekli ve aruzun Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/Fâ'ilün kalıbıyla yazılan 53 beyitlik şiir ile eser tamamlanmıştır. Son beyit;

Aczile dergâha yüz tut ağlayub feryâd kıl
Mazhar-ı lutf-ı Huda olmak dilersin Rüşdiyâ şeklindedir.

1.2.1.2. Vezin

Divan şiirinin üzerinde kurulduğu temel ve onun ayrılmaz bir rüknü, İslâmî edebiyatların ortak vezni olan aruz veznidir. Aruz tek ve rakipsiz bir vezin olarak divan şiirine hükmetmiş, onun ifade ve lugatına yön vermiştir.¹²

¹² Akün, Ö.F., "Divan Edebiyatı", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, C IX, İstanbul 1994, s. 400.

Ketencizâde eserinde 4+3 7'li hece kalıbını bir şiirinde kullanmış, geri kalan tüm şiirlerde aruz veznini kullanmıştır. Hezec Bahrinden;

"Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün",

"Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Feû'lün",

Remel Bahrinden;

"Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün",

"Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün",

"Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'lün",

"Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün",

"Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" kalıpları kullanılmıştır.

1.2.1.3.Kafiye

Divan şiirinde, en az iki mısrada anlam ve görev bakımından farklılık gösteren ses tekrarlarına kafiye denir. Kafiye nazım şekillerini belirleyici özelliğe sahiptir. Redif ise mısra sonlarındaki söz tekrarlarıdır. Şiirde hem ahenk hem anlamsal derinlik sağlaması bakımından önemlidir.

Ketencizâde eserinde yarım, tam ve zengin kafiye kullanmasının yanı sıra sıklıkla rediflere de yer vermiştir.

Bir nefes nefsim kılma tâbi

Hâfız isminle bana ol nâfi

Aslını bulmadır âlemde hüner

Gamm u şâdı feleğin cümle giçer

Oldurur çünkü vilâyet şâhı

Dahi eflâk-i şecâ'at mâhı

Eserde ahengi zenginleştirmek için Ketencizâde'nin rediflere de yer verdiği görülür.

Eğer nefs ü şeyâtinden selâmet **bulmak istersin**

Ubûdiyetde dâim istikâmet **bulmak istersin**

Ne cesaret seni gâfil **olayım**

Tâ'atin kılmada kâhil **olayım**

1.2.2. Dili ve Sanatı

Ketencizâde, tasavvuf kültürüyle yetişmiştir. *İntibâhü't-Tâlibîn*'de yer alan tasavvufi kelimeler, Nakşîbendî tarikatı şeyhlerinin isimleri ve tarikat adabıyla alakalı bilgilerin çokluğu, onun bir mutasavvıf olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Ketencizâde'nin gerek medrese, gerek tekke kültürünün yeterli derecede olması ve gerekse halkın içinden çıkmış bir insan olması onun tüm buralarda kullanılan kelime ve terimlere olan ilgisini ve bilgisini artırmıştır.¹³

"Ketencizâde durmadan verdiği câzib mahsullerinde ve her türlü yazılarında tamamen halkçı, türkçeci olmakla beraber aruzun da kudret ve ahengine gönlünü kaptırmadan edememiştir."¹⁴

Eser 19.yüzyıl Anadolu Türkçesinin gramer özelliklerini taşır. Ketencizâde diğer eserleri gibi *İntibâhü't-Tâlibîn*'i de açık, anlaşılır bir dille yazmıştır. Dini içerikli bir eser olduğu için Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalara da sıkça rastlanmaktadır. Bunun yanında Kur'an'daki ayetlere ve hadislerle de yer verilmiştir. Bu noktada eserin dili ağırlaşmıştır. Eserin tamamında akıcı bir üslup ve coşkunun bir lirizm göze çarpmaktadır.

1.3. İNTİBÂHÜ'T-TÂLİBÎN' DE DİN VE TASAVVUF

1.3.1. Din

1.3.1.1. İtikat

1.3.1.1.1. Allah

"Yüce Yaratıcı'nın en büyük ve en muazzam ismi olup, bütün esmâ-i hüsnâyı ihtiva eder¹⁵". İslam dinine göre Allah'ın sıfatları, zatı, kudreti, kuvveti ve bilgisi âlemi kuşatmıştır. O, cihetlerden münezzehtir, mekâna sığdırılamaz. Suret, şekil ve renkten uzaktır¹⁶. Allah istediğini ânında var veya yok eder; bunun için "ol!" demesi yeterlidir. Ketencizade Allah'ın kudretini;

Kudretin bağına kim kılrsa nazar

¹³ Elmalı, *Erzurumlu Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi*, s. 28.

¹⁴ Cemaleddin Server Revnakoğlu, *"Erzurum Radyosunda Bir Konuşma"*, Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 3(8-9), 1946, 29-33.

¹⁵ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri ve Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2005, s. 37

¹⁶ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2000, 27-28.

Der ki Allah'dır ancak ekber (1-b/9)¹⁷ beytiyle ifade eder.

Eşsiz ve benzersiz olan Allah'ı şöyle över:

Hamd ü bî-hadd ü senâ-yı bî-add

Sana mahsusdur ey ferd ü Samed (1-b/1)

Çokdur esmâ-i şerifin ammâ

Şüphe yok birliğine ey Mevlâ (1-b/4)

Allah tek kudret ve hüküm sahibidir, evvel ve âhir odur, zâhir ve bâtın odur.

Gayri yok evvel ü âhir sensin

Dahi hem bâtın u zâhir sensin (2-b/4)

Allah'ın rahmeti sonsuzdur:

Kula ikram eden senden sivâ yokdur Kerîm sensin

Ketencizâdeye her iki âlemde Rahîm sensin (16-b/4)

Beyitlerde Esmâü'l-Hüsna'dan Rahmân, Rahîm, Hâlık, Bârî, Gaffâr, Vehhâb, Alîm, Hâfız, Latîf, Habîr, Azîm, Gafur, Celîl, Kerîm, Hakîm, Vedûd, Bâis, Hakk, Hayy, Vâhid, Sâmed, Evvel, Âhir, Zâhir, Bâtın, Müntakim, Ganîyy, Nâfi, Nûr, Vâris gibi isimlerin doğrudan zikredildiği görülmektedir.

Bu isimler dışında, beyitler içinde Allah'ın sıfatları ve zatı için Sultan, Mâşuk, Padişah, Cânân, Hazret-i Hak, İyân, Sübhân, Pinhân, Rabbü'l-Celîl, Mâbûd, Hudâ kavramlarının kullanıldığı tespit edilmiştir.

1.3.1.1.2. Melekler

Nurdan yaratılmış olan melekler, Allah'ın emrini yerine getirmekle sorumludurlar. İblîs dışında bütün melekler Allah'ın emri ile Hz. Âdem'e secde etmişlerdi, çünkü insan, yaratılışı yönüyle meleklerin üzerindedir.

Eserde melekler için “firişteh” ve melek'in çokluğu olan “melâik” kelimeleri kullanılmıştır.

Ümmetin olmak için hem îsa

¹⁷ Tahlil esnasında kullanacağımız bu numaralar; eserin “metin” bölümünde bulunan şiirlere aittir. Birinci numaralar şiire, ikinci numaralar da beyite delâlet etmektedir.

Göge çıkdı o firişte sîma (7-a/12)

Gülşen-i adlde kıldıkca hırâm

Hep melâik ana eylerdi kıyâm (13-b/6)

1.3.1.1.2.1. Cebrâil

Dört büyük melekten biridir. Allah tarafından peygamberlere vahiy ve emir götürmekle vazifelendirilmiştir. Beyitlerde Cibril-i Emîn isimiyle geçmektedir.

Hâdimin ki ola Cibrîl-i Emîn

Âşıkın ki ola Hallâk u muîn (7-b/7)

Evsâf-ı hümayun-ı nebi kâl ile olmaz

Cibrîl-i Emîn nefhine muhtâc idi Hassân (38-a/4)

1.3.1.1.2.2. Azrâil

Ölüm meleğidir. Beyitlerde Azrâil için “Peyk-i Ecel” denilmiştir.

Rivayete göre Allah Hz. Adem'i yaratacağı zaman dört büyük meleğe yeryüzünün çeşitli bölgelerinden toprak almalarını söylemiş, ilk üçü toprağın inleyişine ve yalvarmasına dayanamayıp elleri boş dönmesine karşılık Azrail yere, bunun bir emir olduğunu ve Allah'ın emrini yerine getirmek zorunda olduğunu söyleyerek onun yalvarmalarına önem vermeden toprağı alıp getirmiş. Allah da bundan sonra onu can alıcılık ile görevlendirmiştir.¹⁸

Azrail canını almaya geldiği kişiye amân vermez ve canı alınacak insan kimseden medet isteyemez.

Edeyim lutfun ile hüsn-i amel

Gelmeden yanıma o peyk-i ecel (2-a/10)

Sözleriyle daima eyle amel

Gelmeden evvel sana peyk-i ecel (18-a/1)

1.3.1.1.3. Kitaplar

¹⁸ Pala, *age.*, s. 50.

Eserde dört semavî kitabın da adı geçmektedir. Ayrıca eserde Kur'an'ın gelişyle Tevrat, Zebur ve İncil'in feshedilmesinden bahsedilmiştir.

O sebepten idi ey nûr-ı cemîl

Nesh-i tevrât u zebûr u incîl (10-a/9)

Kur'ân-ı Kerîm'in büyüklüğü, okuyanları kendine hayran bırakışı, Allah'ı bilmek için Kur'an'ın yeterli olacağı vurgulanmıştır.

Ey kütüphâne-i hallâk-ı cihân

Şânını bilmeğe besdir kur'an (10-a/7)

Kur'an-ı mübîn hazret-i Allah ile kâ'im

Bir bahr-i azîm kim âna yok sâhil ü pâyan (37-b/7)

Kur'anda olan bunca fesâhatla belâgat

Adnânı u Kahtânı bütün eyledi hayrân (37-b/10)

Kur'an ve ahâdis gibi devlet bize besdir

A'dâmız olur sâye gibi hâkle yeksân (38-a/1)

1.3.1.1.4. Peygamberler

Peygamberlerden genel olarak "enbiyâ ve nebiyyallah" olarak bahsedilmiştir.

Enbiyâ u evliyâ senden devâ ister kamu

Çün hekîm-i mutlakın mülkünde bir sensin tabîb(11-a/2)

Hız. Muhammed insanların ve cinlerin peygamberi ve eşyânın yaratılış sebebidir. Cihan O'nun hatrına yaratıldı, felekler O'nun aşkı ile döndü (6-b/3,4).

Bâis-i hilkât-i eşyâ sensin

Mazhar-ı cümle-i esmâ sensin (6-b/1)

1.3.1.1.4.1. Hz. Âdem

"Semâvi dinlere göre Allah'ın yarattığı ilk insan ve peygamber."¹⁹ Mukadddes kitapların beyânına göre Allah, Hz. Adem'i topraktan, eşi Havva'yı ise Onun kürek kemiğinden yarattı. Beyitlerde Hz. Âdem, Havva ile birlikte anılmıştır.

Ana bin canile âşıklar iken Âdem u Havva
Yine bir kimseye gadr eyleyüb cevri etmedi hâşa (27-b/3)

"Âdem'in yaratılmasından gaye, Muhammedî nûrunun zuhûrudur."²⁰ Muhammed yaratılmasaydı Âdem ile Havva'yı kimse bilemezdi.

Sen hükümdâr iken o kişver-i aşk içre şeha
Kimseler bilmez idi Âdem u Havvâ ne imiş (10-b/7)

1.3.1.1.4.2. Hz. Nûh

Uzun ömürlülüğü ile hafızalarda yer edinmiş olan Hz. Nûh eserinde Tufan hadisesiyle birlikte anılmaktadır.

Nuh kim kıldı seni vird-i zebân
Mevce-i garkden hıfz oldu hemân (6-b/12)

1.3.1.1.4.3.Hz. Yakub

"Yakub oğluna olan hasretiyle döktüğü gözyaşları sebebiyle, âşıkların, gam ve hüznün sembolü oldu." ²¹ Çocukları içinde en çok Yusuf'u sevmesiyle bilinen Yakub peygamber eserinde Yakub-ı hazîn olarak geçmektedir.

Bilmeseydi seni Ya'kub-ı hazîn
Nice şâd olur idi ol gam-gîn (7-a/4)

1.3.1.1.4.4.Hz. Yusuf

Yakup peygamberin oğludur. Hz. Yusuf beyitlerde güzelliği ile anılmaktadır.

"Yusuf'un güzelliği, Allah'ın cemâl tecellisi oluşundandır. Bu güzelliğin nûru insân-ı kâmilde de tecelli etmiştir."²²

¹⁹ İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2018, s. 6.

²⁰ Tatcı, *age.*, s. 143

²¹ Tatcı, *ae.*, s. 150

Hüsn-i Yûsufda melâhat kim var
 Nur-ı pâkinden olubdur izhâr (7-a/5)
 Yûsufun hüsnüne hayrân idi âlem ey Gül
 Şem‘-i aşka o da Rüşdi gibi pervâne imiş (10-b/10)

1.3.1.1.4.5.Hz. Eyyûb

Eyüp peygamber kendisine imtihan olarak verilen hastalığa karşı sabrı ile bilinmektedir. Eserde de sabrı ile karşımıza çıkmaktadır:

Mazhâr-ı sabrın olunca Eyyûb
 Renc ü mihnet ana oldu mahbûb (7-a/9)

1.3.1.1.4.6.Hz. Mûsâ

Eserde Hz. Mûsa yed-i beyza ile anılmıştır. Yed-i beyza, Arapça, beyaz el demektir. Hz. Musa'nın beyaz el mucizesi. Hz. Musa sağ elini cebine sokup çıkardığında lekesiz (min gayri-sû) süt gibi bembeyaz bir halde parlıyordu.²³ Keramet ve harikulade hallere, yed-i beyza denmiştir.

Âşıkın olduğu için Mûsa
 Yed-i beyzâ ile verildi â'sa (7-a/11)

1.3.1.1.4.7.Hz. İsa

Allah'ın rahmetiyle babasız yaratılan Hz. İsa için eserde Allah'ın ikramı ile göğe yükseltildiğine telmihte bulunulmuştur. Bu şekilde son peygamber olan Hz. Muhammed'in de ümmeti olacağından bahsedilmiştir. Yüce Allah; evin tavanındaki pencereden İsa aleyhisselâmı, semâya kaldırdı.²⁴

Ümmetin olmak için hem İsa
 Göğe çıkdı o firişte sîma (7-a/12)

²² Tatcı, *age.*, s. 152.

²³ Taha: 20/24, Neml: 27/12, Kasas: 28/32, Şuara: 26/33, Araf: 7/108.

²⁴ M.Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, TDV yayınları, Ankara 2004, s. 332.

1.3.1.1.4.8.Hz. Süleyman

"Hz. Süleyman elinde İsm-i âzam yazılı bir mühür ile div ve perilere hükmetmiştir. Süleyman'ın hükmü manevidir. Dolayısıyla tahtı ve diğer hükümdarlık alâmetleri -mührü, köşkü, fermânı vs.- de manevi olacaktır. Tahtı rüzgâr tarafından taşınır."²⁵

Seni hâtem bildiğiçün her ân
Oldu mühr ile Süleymân sultân (7-a/6)

Eserde aynı zamanda Hz. Süleyman'ın karınca ile konuşması olayına da telmihte bulunulmak için karınca motifi de işlenmiştir.

Bu devleti fehm eyleyen âkil nazarında
Bir mur kadar olmadı bin taht-ı Süleymân (38-a/2)

1.3.1.1.4.9.Hz. Yunus

Eserde, Yunus aleyhisselâmın, denize atıldığında bir balık tarafından kurtarılıp, balığın karnında kaldığı kıssaya işaret edilmiştir:

Yunus etmeklik için aşkını kuvvet
Erbaîn eyledi fî batnü'l-hût (7-a/13)

1.3.1.1.4.10. Hz. Zekeriyya

Benî İsrâîl peygamberidir. Eserde yumuşak huylu oluşuna dikkat çekilmiştir:

Kıldı hilmin Zekeriya pişe
Zerreden etmedi hiç endişe (7-a/10)

1.3.1.1.4.11. Hz. Hûd

²⁵ Tatcı, *age.*, s. 159.

Âd kavmine peygamber olarak gönderilen Hz. Hûd, kendine inanmayanlara mucizelerde bulunmuştur.²⁶ Bunlar arasında Allah'ın izni ile; rüzgârı istediği yöne çevirmesi, kayaları toz haline getirmesi ve yünü ipeğe çevirmesi vardır. Eserde de eşyânın sırrını bilmesine telmihte bulunulmuştur:

Seni bildiği için hazreti Hûd
Sırr-ı eşyâ ana oldu meşhûd (7-a/ 13)

1.3.1.1.4.12. Hz. İbrahim

Allah'ın sevgisini ve dostluğunu kazandığı için “Halîl, Halîlullâh” lakabıyla anılır.²⁷ Bir rivayete göre Kâbe'yi ilk kez Hz. İbrahim inşa etmiştir. Eserde de bu noktaya değinilmiştir:

Mekke mevlid olduğu sen şâha
Oldu a'lâm halîlullaha (7-a/1)

Bu sebepten yaptı o yerde bina
O bina oldu dahi beyt-i Huda (7-a/2)

1.3.1.1.4.13. Hz. İsmail

İsmail aleyhisselam, babası Hz. İbrahim tarafından Arafat'ta kurban edilmek istenmiştir. Hz. İsmail nefisini yenip kurban olmayı kabul ettiği için, yüce Allah tarafından gökten bir koç indirilmiştir. İsmail, nefisini feda ettiği için Allah'a yakınlaşmıştır. Beyitte de Muhammed aleyhisselamın nurunun İsmail'in yüzünde parladığına vurgu yapılmıştır:

Nûr-ı pâkin senin ey mihr-i cihân
Rûy-ı İsmail'den etti lemeân (7-a/3)

1.3.1.1.4.14. Hz. Lût, Hz. Şuayb, Hz. Yahya

²⁶ Köksal, *age.*, s. 118.

²⁷ Tatçı, *age.*, s. 146.

"Lût aleyhisselam; Allah tarafından, kendilerine yüksek meziyyetler, hüküm ve ilim verilen peygamberlerdendi. Yüce Allah, onu, küfürleri ve ahlaksızlıkları dillere destan olan Sedum ve diğer dört şehir halkına, Peygamber olarak gönderdi."²⁸

Allah; Şuayb aleyhisselamı, hem kendi kavmi olan Medyen kavmine hem de Eshab-ı Eyke'ye, Peygamber olarak gönderdi.²⁹

Hiz. Zekeriyya'nın oğlu olan Yahya aleyhisselam da Allah tarafından İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilmiştir.

Kendinden önceki tüm peygamberler gibi Lût, Şuayb ve Yahya peygamberlerin de yaratılış sebebi Muhammed aleyhisselamdır. Beyitte de bunu ispat niteliğinde işlenmiştir:

Dahi Lût ile Şuâyb ve Yahyâ
Sana derlerdi nebiyyü'l-a'lâ (7-a/7)

1.3.1.1.4.15. Hiz. Sâlih, Hiz. İdris, Hiz. İshâk

Hiz. Sâlih Semûd kavmine gönderilmiş peygamberdir. Kavmi imân etmediği için Cenabu Allah tarafından helâk edilmiştir.³⁰

"Hiz. İdris yazıyı ilk defa bulan ve yazan kişi olarak bilinir."³¹

Hiz. İshâk, İbrahim aleyhisselamın ikinci oğludur. Şam ve Filistin ahalisine İbrahim aleyhisselamın hükümlerini yaymaya devam etmiştir.³²

Ketencizâde, beyitlerinde bu üç peygamberin adını birlikte zikretmiştir. Bu üç peygamberin de diğerleri gibi Hiz. Muhammed'e ümmet olduğunu belirtmiştir:

Geldi Sâlih ile İdris İshak
Zümre-i ümmete oldu ilhâk (6/-b/11)

1.3.1.1.4.16. Hiz. Muhammed

²⁸ Köksal, *age.*, s. 248.

²⁹ Köksal, *ae.*, s. 327.

³⁰ Köksal, *ae.*, s. 125.

³¹ Tatçı, *age.*, s. 145.

³² Köksal, *age.*, s. 239.

Ketencizade eserinin birçok yerinde Hz. Muhammed için “âlemin övüncü” tabirini kullanır. Cümle eşyâ ve cihân O’nun sebebine yaratılmıştır:

Hâtır-ı pâkin için oldu cihân

Ne kadar var ise pinhân u ıyân (6-b/3)

Muhammed aleyhisselâm şefaât sahibidir:

Her kime ola şefâât senden

Ana da afv u inâyet benden (10-a/2)

Hz. Muhammed hem insanların hem cinlerin peygamberidir.

Ey keremkânı resûlü’s-sakaleyn

Sana kurban olayım bi’l-ebeveyn (6-a/10)

Cihâna gelen bütün peygamberler Hz. Muhammed ile övünür:

Ne kadar geldi ise peygamber

Sen ile cümlesi fahr eylerler (7-b/1)

Ona salavât getirip selâm gönderen kişiye Allah acil şifalar verir(8-b/1), yüce makam verir (8-b/2) kurtuluşa erişir:

Günde yüz kere okursa salâvat

Her dü âlemde bulur râh-ı necât (8-b/3)

İşinin başında salât edene Allah kolaylık verir (8-b/8), sonunda salât edilen işi de Allah güzel sonlandırır (8-b/9) ve Allah iki salât arasındaki duayı reddetmez (8-b/10).

Hz. Peygamberin Cenabu Allah’ın yüce Cemâlini gördüğü ve ümmetine müjdelere döndüğü “ilâhi yolculuk” da beyitlerde işlenmiştir.

Lî ma‘allahi sarayından Hak

Sana keşf etti cemâlin mutlak (9-b/11)

Dedin o demde eyâ Bâri Huda

Âciz ümmetleri bahş eyle bana (9-b/13)

Beyitlerde, Ahmed, Mahmûd, Muhammed Mustafa, Mustafa, Resûllullâh, Resûlü âlem, Resûl’üs-sakaleyn, Hâbîb-i Mevlâ, Habîb, Fahr-ı âlem, Mefhar-ı âlem, Nebî-I Zîşân, Nebiyyü’l-a’la, Nebiyallah, Server, Cân, Gül gibi isim, sıfat ve benzetmelerle anılmıştır.

İsm-i pâkin ki olupdur Mahmûd
 Seni yâd eyleyen oldu mes'ûd (8-a/5)
 Mefhar-ı âlem habîbin aşkına
 Âşk-ı pâk-i çâr-ı yâr-i bâ-safâ (6-a/8)

1.3.1.1.5. Ahiret ile İlgili Kavramlar

1.3.1.1.5.1. Ahiret

"Son ikâmet mahalli, öbür dünya."³³ Âhiret, insanların öldükten sonra yaşayacağı âlemdir.

Beyitlerde “ukbâ, ahiret, dü-serâ, dü-âlem, yarın” gibi kelimelerle karşımıza çıkmıştır.

Belki kat' ola bununla bu râh
 Dem-i âhirde diyem yâ Allah (3-b/6)
 Dünyada ve ukbâda ne kim geldi vücûda
 Bil-cümlesi var sende değil zâ'id ü noksân (37-a/8)
 Bu ulûmi anlayan gayrı ulûmi neylesin
 Görünür mir'at-ı dilde halk olan her dü sera (41-b/7)

Dünyada hakkıyla kulluk eden, ahirette karşılığını alacaktır. (29-b/3) Kalp kırmayan, doğru yoldan sapmayan, Allah'ı ve O'nun elçilerini bilenler için ahirette mükafat vardır.

1.3.1.1.5.2. Âhir Zaman

Arapça “son” demektir ; dünyanın son zamanını simgelemektedir.

Bunların şânında lâ-havf buyurdu Müsteân
 Bunlara yârim dedi peygamber-i âhir zaman (16-a/10)

1.3.1.1.5.3. Haşr, Mahşer

³³ Pala, *age.*, s. 12.

"Kıyamet koştuktan sonra ikinci nefha ile vuku bulacak olan dirilişe “haşr”; haşr gününe “mahşer günü”; olayın geçeceği yere “mahşer yeri” denilmektedir. Mahşer günü için “Yevme Yenfehu” da denilmektedir.”³⁴

Sanma ey hâce ki senden zer ü sim isterler
Yevm lâ yenfehuda kalb-i selîm isterler (21-a/1)

Ya’ni oldukta o gün rûz-ı cezâ
Beni haşr eyleyesin bi’ş-şühedâ (2-b/12)

O gün bütün iyi ve kötüler ortaya çıkar (43-a/11). İnsanlar o günde ashâb ile, şehitler ile haşrolmak isterler :

Rüşdiyâ Hak seni kılsın mağfûr
Dahi ashâb ile kılsın mahşûr (13-b/1)
Eserde mahşer günü “Rûz-ı Mahşer” olarak anılmıştır:
Zillet-i isyân ile ya rabbi kılma şer mesar
Rûz-ı mahşerde usâta afv u gufrân eyleyen (40-a/6)
Mahşer günü kimsenin kimseye faydasının olmadığı gündür:
Veledinden ebeveyni kaçacak
Nice şehir başına kül saçacak (4-a/3)

1.3.1.1.5.4.Cennet

Cennet en güvenilir yerdir. (13-b/9) Dünyada Allah’ın emirlerine uyan müminler ahirette cennete kavuşacaktır.

Sekiz ahlâk-ı hamide elbet
Celb eder cennete eyle gayret (31-b/10)
Kâfire cennet olan dünya bize zindandır
Dost odur kim düşmanın destin tuta zindanda (23-b/9)
Eserde “cinân” olarak da anılmıştır:
Anın asrında olan emn ü emân

³⁴ Tatcı, *age.*, s. 175.

Görülür bir dahı der bâğ-ı cinân (13-b/9)

1.3.1.1.5.5.Cehennem

Beyitlerde, “Dûzah, Nâr, Nâr-ı Cehîm” olarak geçmektedir. Genellikle Cennet kavramıyla birlikte ele alınmıştır:

Gayri bilmem lutf u kahrın cennet ü dûzah iken
Firkatin âşıklara mânend-i nîrân eyleyen (40-b/1)

Allah’ı inkâr eden, Hz. Muhammed’in sözünü kabul etmeyenin yeri cehennemdir:

Kim anı eylemez ise tasdîk
Lâyık-ı dûzah olur o zındık (13-a/13)

Nefsine yenilen, kötü ahlaklı olanlar da cehennemlikler arasına karışır (31-b/8). Allah’a olan aşkı anlatırken bu aşktan ayrı kalmak da cehheneme benzetilir (40-b/1). Cehennem ateşine “nâr” denilir:

Girer dârü’n-na’îme dahil olmaz duzâh u nâra
Husûsa yâr olursa şeyh Küfrâî gibi yâre (40-a/1)

Muhammed aleyhisselama ümmet olan bu cehennem ateşinden korunur:

Sana ümmet olan ey mefhar-ı nâs
Nâr-ı duzâhdan ederler mi hirâs (10-a/6)

Onu inkar edenler ise cehennem ateşine maruz kalır :

Anı inkâra düşen ehl-i inâd
Olmaya nâr-ı cehîmden âzâd (14-a/10)

1.3.1.1.5.6. Hayır ve Şer; Kaza ve Kader

Hayır ve şer fiiller, Kirâmen Kâtibîn tarafından sürekli olarak yazılır. İnsan işlediği bu fillerden Allah karşısında sorumludur :

Ettiğinden kişi bir bir sorulur
Hayr u şer nefsine hep âid olur (3-b/13)

Kişi fehm itse eğer hayr u şeri
Kendine lâıyk eder mi zarrı (29-b/13)

"Bilindiğı üzere kader, varlık yaratılmadan evvel Allah'ın o varlık hakkındaki takdîri ve hükmüdür. Kaza ise, Allah'ın takdîr ve hükmünün varlık yaratıldıktan sonra fiilen meydana gelmesinden ibarettir."³⁵

Mutlaka bil kim yerin bulsa gerek hükm-i kazâ
Her ne kim dostdan gelürse can u dilden ol rızâ (36-a/4)
Bulur elbetde yerin hükm-i kader
Hikmet-i Hakkı tefekkür eyler (24-b/13)

1.3.1.2. İbadet

1.3.1.2.1. Kelime-i Tevhid

Allah'ın birliğini ifade eden “Lâilâhe illallah” için kullanılır. Gönlünde şüphe bulundurmıyan insan tevhîdin manasına erişir:

Dildeki kalmaya hiç zann u güman
Sırr-ı tevhîdi bulursun o zaman (4-b/12)

Çün muhebbetle bulur sâlik-rah
Sırr-ı tevhîdden olur âgâh (32-a/5)

Hız. Peygamberi tasdik için kelime-i tevhîd sıkça tekrarlanmalıdır:

Seni tevhîd edüb peygamberi tasdîk eden kullar
Seni isbat için da'im okurlar lâ ile illâ (34-b/2)

Sûfilere göre bu tâbir, üç mânâyâ gelir; 1. La ma'bûde illallah: Allah'tan başka ma'bud yoktur: 2. La maksûde illallah: Allah'tan başka istenecek yoktur: 3. La mevcûde illallah: Allah'tan başka varlık yoktur.

Ey tâlib-i feyzu'llah
Lâ ilâhe illallah
Gafletle olma gümrâh

³⁵ Tatcı, *age.*, s. 189.

Lâ ma'bûd(e) illallah
 Kalbinden olub âgâh
 Lâ maksûd(e) illallah
 Sıdkile oku her gâh
 Lâ mevcûd(e) illallah (36-b/4)

1.3.1.2.2. Namaz; Kıyam, Kible, Tesbih, Duâ, Salavat

Namaz, İslâmın temel şartlarından biridir.

Hem derûn-ı Ka'be'de çokca niyâz
 İki rek'at hatmile kıldı namaz (17-a/8)

Kıyam, Arapça ayağa kalkmak anlamındadır.

Gülşen-i adlde kıldıkca hırâm
 Hep melâik ana eylerdi kıyâm (13-b/6)

Kâbe istikameti kıbledir.

Ermedi menzil-i maksûda ebed pîç-revler
 Pend-i pîr-ânı kabul eylemeyen pey-revler

Kible'i mâ'nayı fehmi eylemeyen kec-revler
 Sehv ile secde edüb ecr-i azîm isterler (21-b/1)

"Duâ, kulun Hakk'a yakarışı."³⁶ Beyitlerde duâ kelimesi hayrı duâ olarak da tekrar edilmiştir :

Lik gaybetde eder hayr duâ
 Hayr için anı yaratdı mevlâ (24-b/9)

Sen bana eyle duâ bende sana
 Afv ede cürmümüzü Bârî Hudâ (5-a/8)

"Salavât, Hz. Peygambere samimi bir ilticâdır."³⁷ Müslümanlar Muhammed aleyhisselama aşk ile salavât okurlar ve bu şekilde kurtuluş yolunu bulurlar :

³⁶ Uludağ, *age.*, s. 111.

³⁷ Tatcı, *age.*, s. 206.

Günde yüz kere okursa salâvat
Her dü âlemde bulur râh-ı necât (8-b/3)

1.3.1.2.3. Hac, Ka'be

Hac, Hakk'a ermek için yapılan manevi ve ruhsal yolculuktur.³⁸ Beyitlerde haccın şekli tarafıyla ilgili bilgilerden ziyade Hz. Peygamberin haccından ve veda haccından bahsedilir.

Elli beş hacceyledi zât-ı şerîf
Kadrini haddim değil olam arîf (17-a/6)

Çok vedâ'-ı hacda giryân oldu ol
Lik sonra çokca handân oldu ol (17-a/7)

Kâbe, vuslat makamıdır. Ka'be beyitlerde "beyt-i Huda " olarak geçmektedir. Hz. İbrahim'in Ka'be'yi imar ettiğine değinilmiştir (7-a/1). Hz. Peygamberin Ka'be'nin içinde namaz kıldığı hatırlatılmıştır :

Hem derûn-ı Ka'be'de çokca niyâz
İki rek'at hatmile kıldı namaz (17-a/8)

Kim ki o nûrî bilebildi Cenâb-ı Hâlîk
Çünkü tutmazlar derun-ı Ka'bede kıblenümâ (42-b/6)

1.3.1.3. Ayet-i Kerîme, Hadis-i Şerîf ve Kelâm-ı Kibar İktibasları

Eserde çeşitli vesilelerle iktibas veya telmih edilen ayetler bulunmaktadır. Ketencizâde beyitlerinde “âyât” kavramını da kullanır:

Nice âyat ü ehâdis-i şerîf
Şân-ı â'lâsını eyler ta'rîf (13-b/12)

Bu ayetlerin Allah'ın izni ile anlaşılabilirliği zikredilmiştir:

Nice âyat u ehâdis-i şerîf
Bunlara keşf oldu bâ-lütf-ı Latîf (17-b/3)

³⁸ Uludağ, age., s. 150.

İktibâs yapılan veya telmih te bulunulan ayetlerin yanında sure isminin geçtiği beyitler de vardır. Bunların örnekleri aşağıda sıralanmıştır;

Neye halketti seni hazreti Hakk

Zâriyât suresine gel hele bak (20-a/10)³⁹

Sana buyurdu Huda *a'teynâk*⁴⁰

Sana denildi *ve mâ erselnâk* (6-b/2)⁴¹

Hak sana verdi *Le'amruke* tâcın

Bulmadı kimse senin mi'râcın (7-b/11)⁴²

Emr-i *künle* edüb anı izhâr

Seni o daireye kıldı medâr (11-b/3)⁴³

Sâniye'sneyn Muhammed Hakk buyurmuşdır ana

Böyle zâtın hakkına her kim ki söyler nâ-sezâ (15-a/8)⁴⁴

Bunların şânında *lâ-havf* buyurdu Müsteân

Bunlara yârim dedi peygamber-i âhir zaman (15-b/10)⁴⁵

Sanma ey hâce ki senden zer ü sim isterler

Yevm lâ yenfehuda kalb-i selîm isterler (21-a/1)⁴⁶

Sa'y kıl bir merd-i ârifden sebakhân olmağa

Hak buyurdı *Leyse lil insâni illâ mâ se'a* (41-b/8)⁴⁷

³⁹ Kur'an-ı Kerim'in 51. Suresi.

⁴⁰ (Resulüm), Kuşkusuz biz sana Kevser'i verdik. Kevser, 1.

⁴¹ "(Resulüm), Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiya 107.

⁴² "(Resulüm), Hayatın hakkı için onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı." Hicr, 72.

⁴³ "(O), göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. Bir şeyi dilediğinde ona sadece "Ol!" der, o da hemen oluverir. Bakara 117. "Kün" kelimesinin geçtiği diğer ayetler de şunlardır; Âl-i İmrân 47, En'âm 73, Nahl 40, Meryem 35, Yâsîn 82, Mü'mîn 68.

⁴⁴ "Eğer siz ona (Resulullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona yardım etmiştir. Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebubekr ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı;o, arkadaşına. Üzülme çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçattı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir." *Kur'an-ı Kerim*, Tevbe/40.

⁴⁵ "Dedik ki: Hepiniz cennetten inin! Eğer benden size bir hidayet gelir de her kim hidayetime tâbi olursa onlar için herhangi bir korku yoktur ve onlar üzüntü çekmezler." Bakara 38. "la-havf" ibaresinin geçtiği diğer ayetler de şunlardır; Bakara 112, 262, 274, 277, Ahkâf 13.

⁴⁶ "O gün ne mal fayda verir ne de evlat. Ancak Allah'a kalb-i selîm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur)." Şuarâ 88,89.

⁴⁷ "Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur." Necm 39.

Külli şeyin hâlikün illâda manayı bilen

Fâni-yi mutlak bilür kendin bulur Hakda bekâ (42-a/10)⁴⁸

Yevme tüblede çıkar meydâna cümle nîk ü bed

Her kişi a'malini bula gerek rûz-ı cezâ (43-a/11)⁴⁹

Beyitlerde iktibas veya telmih yoluyla zikredilen bazı hadisler aşağıda sıralanmıştır;

Ya'ni kim eyle bendene ihsân

Cezbetün min cezebâtü'r-Rahmân (3-b/5)⁵⁰

Lî ma'allahi sarayından Hak

Sana keşf etti cemâlin mutlak (9-b/11)⁵¹

Yıkub bir kimsenin kalbin özrini kılma virâne

Hazer kıyl tiz irişür murg-ı efgânî süleymâne (27-b/7)

1.3.1.4. Diğer Dini Mefhumlar

1.3.1.4.1. Cin

Cinler, gözle görünmeyen rûhânî varlıklardır. Çeşitli şekillere girip görünebilen, güç işleri yapabilen yetenekleri vardır. Ateşten yaratılmışlardır.⁵² Beyitlerde cinlerin özelliklerinden ziyade Cenabu Hakk'ın "cinn ile ins"i yarattığı; Hz. Muhammed'in "ins ü cinn" peygamberi olduğundan bahsedilmiştir. Eserde cin kavramı mütemadiyen insan, beşer ile kullanılmıştır (7-b/5), (14-a/6).

Halk eyledi irfân için Hakk cinn ile insi

Ma'bûdını bil kim olasın sâhib-i irfân (38-a/3)

Seni bilmeklik için ey Mennân

⁴⁸ "Allah ile birlikte başka tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zatından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz." Kasas 88.

⁴⁹ "Gizlenenlerin ortaya döküldüğü günde insan için ne bir güç ne de bir yardımcı vardır." Târik 9,10.

⁵⁰ "Allah sevgisi ile kendinden geçme hâli, insan ve cinlerin amellerine denktir." Hadis bilginlerinden Medenî ve Trablusî bu sözü zayıf ve uydurma hadisler arasında gösteriyorlar. Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013, 80.

⁵¹ "Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de mürsel bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir." Bu, sûfîlerin ağızlarında çok dolaşan bir sözdür. Yılmaz, 469.

⁵² Süleyman Âteş, *İnsan ve İnsanüstü*, Dergâh, İstanbul 1985, 35.

Halk olundu bu kadar ins ile cann (2-a/6)

1.3.1.4.2. Şeytan

"İblîs, Âdem'e secde emredilmeden evvel "melekût âleminde" bir melek idi. O bu halde iken "Azazil" ismiyle bilinmekteydi."⁵³

Kur'an-ı Kerim'de Hicr Suresinin 28-43 ayelerinde; şeytanın Cenab-ı Allah'ın huzurundan kovuluşu anlatılır ve eserde de şeytan işlenirken bu kıssaya telmihte bulunulmuştur:

Anı inkâr eden oldu merdûd

Belki mânend-i şeyâtin-i matrûd (14-a/13)

İnsan Allah ile devamlı surette meşgul olursa şeytanı öldürür:

Zikr-i Hakkile dil olsa meşgûl

Olur elbetde o şeytân maktûl (28-b/4)

Şeytan insanı kandırmakla, zehirlemekle meşguldür bu sebeple insan hep dikkatli olmak zorundadır:

Yoğısa şer'-i şerîfde ana yol

Bil ki ağu ey şeyâtindir ol (28-b/8)

Hevâ-yı nefis ü şeytâna uyan mağbûn olur her dem

Eğer tevîk- i Hakk ermez ise söyler ki vâveylâ (34-a/7)

1.3.1.4.3. Günâh, Cürm

Eserde ne kadar günah işlenirse işlensin Allah'ın rahmetinden ümit kesilmemesi işlenmiştir.

Ne kadar ettim ise cürm ü kusur

Bilirim ben seni Gaffâr u Gafûr (2-a/4)

Sen bana eyle duâ bende sana

⁵³ Tatcı, *age.*, s. 236.

Afv ede cürmümüzü Bârî Hudâ (5-a/8)

Allah sonsuz rahmetiyle kendisine sığınanları affedecektir.

Ne kadar âsî olursa ümmet

Yine sayende bulurlar rahat (9-b/3)

Eserde günah için “zenb” ifadesi de kullanılır:

Zenbimi afv edip âzâd eyle

Her dü âlemde beni şâd eyle (2-b/9)

1.3.1.4.4. Nûr

Allah semaların ve yeryüzünün nûrudur.⁵⁴ Allah nûruyla âlemleri yaratmıştır; ilk yarattığı şey Nûr-ı Muhammedî'dir.

"Hz. Âdem, vücut olarak; Hz. Muhammed ise, nûr yönüyle yaratılıştaki ilktir. Yaratılış sebebi olan bu nûr olmasaydı, Hz. Âdem yaratılmazdı. Allah'ın zâtındaki bütün sıfatlar, söz konusu Muhammedî nûr ile açığa çıkmıştır."⁵⁵

Nûr-ı pâkin senin ey mihr-i cihân

Rûy-ı İsmail'den etti lemeân (7-a/3)

Cândaki hâlet ü cismimdeki fer

Cümle sâyendedir ey nûr-ı basar (10-a/13)

1.3.1.4.5. Âb-ı Hayat

İçildiğinde insanı ölümsüzlüğe ulaştıran su olarak bilinen âb-ı hayat kavramı, eserde Hızır aleyhisselam ile birlikte işlenmiştir.

Bildi feyzin verir emvâta hayat

Zulmete kaçtı o dem âb-ı hayât (7-b/13)

1.3.1.5. Dini Şahsiyetler

⁵⁴ Nûr: 24/35.

⁵⁵ Tatcı, *age.*, s. 247.

1.3.1.5.1. Dört Halife

Ketencizade, eserinde dört halifeden hürmetle bahsetmiştir:

Çâr-ı yâr-ı bâsafâdır mahzen- i esrâr-ı din

Bunları necm-i hidâyet kıldı hakk lil-mühtedîn (15-a/4)

Ebubekr u Ömer Osman Aliyyü'l-Murteza hakkı

Cemî'-i enbiyâ' u evliyâ âl-i abâ hakkı (16-a/10)

Sana yâr oldu Ebubekr ü Ömer

Dahi Osmân u Cenâb-ı Hayder (7-b/3)

1.3.1.5.1.1.Hz. Ebubekir

Hiz. Ebubekir sadık, emin ve iffetli olduğundan dolayı "Sıddık" lakabıyla anılmıştır. O ilk halifedir:

Anların biri cenâb-ı Sıddık

Evvel o oldu halîfe tahkîk (12-b/12)

Ol sebepten idi sıddık-ı atîk

Pîşvâ oldu kamuya tahkîk (13-a/3)

Beyitlerde Hiz. Ebubekir'in özellikle Hiz. Muhammed ile kıssaları hatırlatılmıştır.

Hazret-i Sıddık-ı ekber yâr-i gâr-ı Mustafa

Kuluma şâhit yeter nass-ı celîl-i ez-hüma (15-a/7)

Bu yol eser-i Resûl'u-llahdır kim hazret-i Sıddık

Anı gar-ı şerîfde ahz kıldı şübhe yok hâşa (33-b/6)

1.3.1.5.1.2.Hiz. Ömer

İslâmın ikinci halifesidir. Hiz. Peygamberin dostlarındandır. Beyitlerde "ibnü'l-hattâb" olarak da anılır:

Ba'd-ezîn hazret-i ibnü'l-hattâb

Ya'ni mahbûb-ı habîb-i Vehhâb (13-b/2)

"Ömer Faruk" adıyla da bilinir:

Bâ'd-ez-in Farûk-ı a'zam kim imâmet eyledi
Kasr-ı islâmı adâletle imâret eyledi (15-a/10)

Cümle ashâba imâmet kıldı
Kasr-ı islâmı imâret kıldı (13-b/3)

1.3.1.5.1.3.Hz. Osman

Peygamberimizin üçüncü halifesidir, hayâ ve edep timsali olarak bilinmektedir. Kur'an-ı Kerim'i mushaf haline getirmiştir.

Bâ'd-ezîn hazret-i İbn-i Afvân
Ya'ni kim câmi' cümle kur'ân (14-a/2)

Peygamberimizin iki kızıyla evlendiği için “iki nur sahibi” manasında “zinnureyn” adı verilmiştir:

Bürde-i zi'n-nur-eyndir dâmâd-ı fahr-ı ins ü cann
Ümmete var mı bunun misli aceb bir mihr-i bân (15-b/1)

1.3.1.5.1.4.Hz. Ali

Beyitlerde Aliyyü'l Murteza olarak da anılmıştır (16-a/8). O, erenlerin rehberi, tasavvuf yolunun imamıdır.⁵⁶

İbn-i amm-ı mefhar-ı cümle enâm
Bâ'd-ezîn oldu kamu nâsa imâm (14-b/2)
Bâ'd-ez-in bil İbn-i amm-i hazret-i mahbûb-ı Hakk
Âlemi kıldı münevver her cihet misl-i şafak (15-b/4)

“Esedullah” lakabıyla anılmıştır:

Esedullah ana olunca lakab
Anda hatm olsa şecâat ne aceb (14-b/8)

1.3.1.5.2. Evlâd-ı Resulullah ve Şehîd-i Kerbelâ

⁵⁶ Tatcı, *age.*, s. 254.

Eserde Hz. Muhammed'den bahsederken O'nun yakınındaki isimler de anılmıştır. Bu noktada Hz. Peygamberin çocukları ve torunları da bir beyitte hatırlatılmıştır:

Âl ü evlâd-ı resulullah için
Hem şehîd-i hâk-i pâk-i kerbelâ (6-a/8)

1.3.1.5.3. Hz. Aîşe

Peygamberimizin eşlerindendir. Eserde "Sıddıka" lakabıyla anılmaktadır.

Bir dahi Âîşe-i sıddıka
Şân-ı pâkini yeter tasdîke (13-a/7)

1.3.1.5.4. Hz. Lokman

Kendisi ile ilgili en net bilgilere Kur'an-ı Kerim'in Lokmân Suresinde rastladığımız Lokman aleyhisselâma, bu surenin 12-19. ayetlerinde Allah'ın hikmet bahşettiğini öğrenmekteyiz. Halk arasında Lokman denilince akıllara doğrudan hekimlik, dermân gibi kelimeler gelir. Bu sebeple eserde de Lokman aleyhisselam için aynı şekilde derde dermân anlamları kastedilmiştir:

Seni derdine bilürdi dermân
Bu kadar hikmet ile hem Lokmân (7-a/ 8)

Sendedir cümleten esrâr u ıyân
Ehl-i derde kim olurmuş Lokmân (8-b/5)

Bil kadrini her nerdeki var ehl-i fazîlet
Her asırda Hakk anları kıldı bize Lokmân (37-b/11)

1.3.1.5.5. Hz. Hızır

Kendisine Allah tarafından rahmet ve gizli ilim verilmiştir. Darda kalanlara Hz. Hızır yardım eder. Beyitlerde de bu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Vâdi-i hayrette kaldım yâ İlâh
Hızır tevfkîkinle ver râh-ı Huda (6-a/6)

Getirip yerine şart-ı edebi

Kıldı ihfâ özünü Hızır nebi (8-a/1)

1.3.1.6.Dinlerle İlgili Mefhumlar

1.3.1.6.1. Küfür, İman

"İmân, hemen bütün beyitlerde küfür mefhumuyla birlikte bir tezat olarak ele alınır. Her şey zıttıyla bilinir anlayışı gereğince imânın olduğu yerde küfür, küfrün olduğu yerde de imân bulunacaktır." ⁵⁷ Ketencizade imanın başı olarak acz ile yürüyüp göz yaşı dökmeyi işlemiştir (36-b/5). Mümin son nefesine kadar imanını saklı tutmak ister:

Seni tevhîd ile gitsin cânım

Sînede hıfz olarak imânım (3-b/7)

Kılavuzunun yolundan şaşan kişi imansız olur:

Her kimi eyledinise mürşid

Sakın inkâr edüb olma mülhid (22-a/2)

Allah'ın emrinden çıkmak küfür sayılır:

Feyyâza buhl eylemek isnâd-ı küfürdür

İnsana Huda etmedimi sa'y ile fermân (38-a/7)

1.3.1.6.2. Müslüman

Müslüman, Allah'ın emirlerini yerine getirip Hz. Muhammed'e ümmet olan kişidir.

Yoksa dünyada ne mümkün cânâ

Müslümânlar bula râhat hâşâ (13-b/10)

1.3.1.6.3. Ümmet

Bütün peygamberler Hz. Muhammed'in ümmetine katılmıştır. O'na ümmet olanlar huzur ve mutluluk bulur:

⁵⁷ Tatcı, *age.*, s. 260-261.

Sana her kim ki olursa ümmet
Buldu bin türlü saâdet izzet (6-b/10)

Ne kadar âsî olursa ümmet
Yine sayende bulurlar rahat (9-b/3)

Muhammed aleyhisselam Mirac'ta ümmetinin mutlu olmasını dilemiş sadece ümmetini düşünmüştür:

Dedin o demde eyâ Bâri Huda
Âciz ümmetleri bahş eyle bana (9-b/13)

Sana ümmet olan ey mefhar-ı nâs
Nâr-ı duzâhdan ederler mi hirâs (10-a/6)

Muhammed ümmeti layıkmı haşr olsun yüzi kâre
Ümidvârım ki imân eyleyen Gaffar u Settâre (39-b/10)

1.3.1.6.4. Mezheb

"Mezheb, takip edilen yol ve esas anlamında bir kavramdır. Peygamberin emir ve sünnetinden ayrılmayan dört hak mezhep vardır."⁵⁸

Mezheb-i pâkin tutanlar şâd olur
Her dü âlem gussadan âzad olur (17-b/13)

Matlabı mezhebi hakdır cânâ
Şüphe yok tuttuğu yol râh-ı rızâ (18-b/3)

Ketencizâde dört hak mezhebi imamları ile birlikte hatırlatmıştır. Bunlardan ilki imam Ebû Hanîfe'dir:

Cümleden evvel imam-ı bâ-safa
Şedd sirâc-ı ümmetân-ı Mustafa (17-a/2)

İkinci olarak imam Şâfi anlatılmıştır:

Biri de Şâfi'î hazretleridir
Ne kadar vasfı olursa yarıdır (18-b/1)

⁵⁸ Tatcı, *age.*, s. 266.

Üçüncü olarak imam Mâlik:

Birisi dahi imâm-ı Mâlik

Râh-ı mevlâda olubdur sâlik (18-b/4)

Son olarak imam Ahmed'den bahsedilmiştir:

Birisi dahi imâm-ı Ahmed

Kadrin a'lâ ede Allahü's-samed (18-b/7)

1.3.1.6.5. Kâfir, İnkâr

Kâfir, örten ve inkar edendir.⁵⁹ Onlar, Allah'ın varlığını tanımazlar. Eserde kâfirlerin ahirette cezalandırılacağı için dünyada yaşadıkları güzelliklere özenilmemesi gerektiği işlenmiştir.

Kâfire cennet olan dünya bize zindandır

Dost odur kim düşmanın destin tuta zindanda (23-b/9)

İnkâr, kişiyi Hak'tan, öz cânından uzaklaştırır.⁶⁰ İnkâr ehli cehennemliktir.

Hakkı bâtıldan edübdür tefrîk

Anı inkâr eden oldu zındık (13-b/11)

Anı inkâra düşen ehl-i inâd

Olmaya nâr-ı cehîmden âzâd (14-a/10)

Kim ânı inkâr edip tuğyân ile verdi sebk

İhtiyâr ile özin kıldı cehîme müstehâk (15-b/5)

1.3.2. Tasavvuf

⁵⁹ Uludağ, *age.*, s. 203.

⁶⁰ Tatcı, *age.*, s. 269.

1.3.2.1. Vahdet-i Vücûd ve Tevhid

1.3.2.1.1. Vahdet-Kesret

Arapçada vahdet birlik, kesret ise çokluk demektir. Bir olan Hakk'ın isim ve sıfatlarıyla tecelli edip çokluk halinde görünmesi kesret, bu çokluğun hakiki bir varlığı olmadığını kavrayıp var olarak yalnızca Hakk'ı görmeye vahdet denir.⁶¹ Esasen bir Allah'tır, yani birlik Allah için söz konusudur.

Yâ nebiyyallah cenâb-ı Hak seni kılmış habîb
Ol sebebdan bağ-ı vahdetde sen oldun andelîb (11-a/2)

Kimisi zulmet-i gaflette vahdetden beyân eyler
Kimi pervâne meşreb yanmada derdin nihân eyler (16-a/10)

İnsan “deryâ” denilen birlik aleminin bir parçasıdır. Kesret de vahdettendir.

Yoksa ta‘rif ne mümkün cânâ
Katre deryâyı ne bilsün hâşâ (15-a/1)

Bunları vasf etmede aciz zebân
Lik deryaya olur katre nişân (17-b/10)

"Şunu da belirtelim ki, vahdetin denize benzetilmesi temelde Kur'ânîdir. Çünkü, İslâmî inanca göre “her şey su ile hayat” bulmuştur.”⁶²

Hâsılı katre imiş bahre nişân
Yâdigâr olsun okusun ihvân (41-b/2)

1.3.2.1.2. Mâsîvâ

Mâsîvâ kesreti ifade eder. Allah'tan başka her şeydir. Ketencizâde beyitlerde Allah'tan başka her şeyi unutmak gerektiğini vurgular.

Mâsivallahı ferâmûş eyle
Bu sözü gûşına mengûş eyle (4-b/6)

⁶¹ Uludağ, *age.*, s. 212.

⁶² Tatcı, *age.*, s. 286.

Gönlünden sîvâyı çıkarıp atanlar Allah’a daha yakın olur.

Pâk olsa gönül âyînesi jeng-i sivâdan

Bu kalbe denür sevdiceğim manzar-ı rahmân (37-b/1)

Cümle sivâdan el yu

Lâ ilâhe illallah

Zikrullahı eyle hû

Lâ ma’bûd(e) illallah

Dergâh-ı Hakka tut rû

Lâ maksûd(e) illallah

Nefy ü isbat budur bu

Lâ mevcûd(e) illallah (36-b/6)

1.3.2.1.3. Cemâl

Arapça güzellik anlamına gelir.

Ben isem akl u kemâlim yokdur

Sevilür hüsn ü cemâlim yokdur (3-a/7)

Ketencizâde “cemal” kelimesini Allah’ın çehresi olarak kullanmıştır. Bilindiği üzere Hz. Muhammed Mirac’a yükseldiği zaman Hakk O’na Camâlullah’ı göstermiştir.

Lî ma‘allahi sarayından Hak

Sana keşf etti cemâlin mutlak (9-b/11)

1.3.2.1.4. Nişân

"İz, belirti anlamlarında kullanılır. Mutlak zat, nişânsızdır. Mutlak zâtın isim ve sıfatlarda tecellileri ise “nişân” mefhumuyla elde edilir."⁶³

Âyîne olmağa layık insan

İster isen ana var hûb nişân (24-a/3)

Evliyâyı bilmeğe âlemde vardır bir nişân

Anları gördükde Allaha zikri gelür yâdına (42-b/1)

⁶³ Tatcı, *age.*, s. 293.

1.3.2.1.5. Pinhân, Nihân

"Bu kavramlar, Allah'ın zâhir ve bâtın sıfatlarıyla ilgilidir. Mutlak zât insanın nefsi yönüyle bâtındır. Bu sebeple tanrının zâtı "pinhân" kelimesiyle anlatılır."⁶⁴

Hâtır-ı pâkin içün oldı cihân

Ne kadar var ise pinhân u ıyân (6-b/3)

Kimisi zulmet-i gaflette vahdetden beyân eyler

Kimi pervâne meşreb yanmada derdin nihân eyler (15-b/10)

Cümle esrârını hallâk-ı cihân

Kıldı üç harf vücudunda nihân (23-a/5)

1.3.2.1.6. Sır (Esrar)

Mana itibariyle mevcut olan var-yok arası kapalılık anlamındadır. Hakk'ın gaib hale getirip halka bildirmediği şey, ruh gibi insan bedenine tevdi edilen bir latifedir. Kalp, ruh ve sır sıralanmasında sır, ruhtan sonra gelir ve ondan daha latiftir.⁶⁵

Tâ ki bu nefsimi ârif olayım

Belki esrârına vâkıf olayım (3-a/3)

Dildeki kalmaya hiç zann u güman

Sırr-ı tevhîdi bulursun o zaman (4-b/12)

Seni bildiği içün hazreti Hûd

Sırr-ı eşyâ ana oldu meşhûd (6-b/13)

1.3.2.1.7. Gönül

Ketencizâde, beyitlerde gönül kavramını “dil, dilâ, ehl-i dil, beyt-i dil, kalb-i selîm” olarak vermiştir.

Gönül, tasavvufun merkezinde yer alan kavramlardandır. Ketancizâde de eserinde gönlün temiz tutulmasına, selîm bir kalbin önemine sıkça yer vermiştir.

Dildeki kalmaya hiç zann u güman

⁶⁴ Tatcı, *age.*, s. 294.

⁶⁵ Uludağ, *age.*, s. 317.

Sırr-ı tevhîdi bulursun o zaman (4-b/12)

Lik inkârı gönülden tarh et

Tiğ-i ikrar ile nefsin cerh et (19-b/10)

Kur'ân-ı Kerîm'de, Kıyâmet günü Allah'ın huzuruna "Selim bir kalp ile gelenler, müstesna bir yere sahiptirler." (Şuarâ sûresi, âyet 89) denilmektedir. Yine Kur'ân'da, Hz. Mûsâ, "Rabbim, Göğsümü aç !" (Tâhâ sûresi, âyet 55) diye dua ettiği halde ; Hz. Peygamber "Senin göğsünü açmadık mı ?" hitabına (bkz. İnşirâh sûresi, âyet 1) mazhar olmuştur.⁶⁶

Pâk olsa gönül âyînesi jeng-i sivâdan

Bu kalbe denür sevdiceğim manzar-ı rahmân (37-b/1)

Aşk-ı pâkin ver bana ya Rabbena

Beyt-i dilde kalmıya senden siva (6-a/1)

Zikr-i Hakkile dil olsa meşgûl

Olur elbetde o şeytân maktûl (28-b/4)

1.3.2.1.8. Aşk

Farsça bir kelimedir ve aşırı muhabbet, aşırı sevgi anlamındadır. Sevginin son mertebesi ; sevginin insanı tam olarak hükmü altına alması, varlığın aslı ve yaratılış sebebi.⁶⁷ "Mutlak varlığın bizatihi kendi varlığında olan "aşk", yaratıcı gücün eşya âleminde zuhuruyla yüzünü göstermiştir."⁶⁸

Aşktan herkese verildi nasîb

Lik her biri birin kıldı habîb (4-a/9)

Aşkın ile buldu bu cism-i hayat

N'ola versem aşk ile cânım sana (6-a/2)

⁶⁶ Tatcı, *age.*, s. 296.

⁶⁷ Uludağ, *age.*, s. 48.

⁶⁸ Tatcı, *ae.*, s. 311.

Vecde ulaşmak için kalbde şiddetli bir sevgiye ihtiyaç vardır. Aşk ise sâliki vecde hazırlar.⁶⁹

Senin aşkın ile her dem eflâk
Döner ey şâhid-i ser-i levlak (6-b/4)
San'atinden bulunur sâni'e yol
Sa'y edüb sâni'ni aşk ile bol (31-b/3)

1.3.2.1.9. Anasır-ı Erba'a

Vücut anasır-ı erba'adan meydana gelmiştir.

Nokta üzre tolanur her eflâk
Dahi nâr ile heva âb ile hâk (11-b/5)
Dört unsur, ruh ile hayat bulmuştur. Rûh vücutta Allah'ın sırrıdır.⁷⁰
Çâr-anâsırdan ki terkîb eyledi cismin Celîl
Hôd bilürsün biri gâlib olsa olursun alîl (15-b/7)

1.3.2.1.10. Cân

Farsça gönül, ruh gibi manalara gelir. "Cân, cismi yaşatan ve ayakta tutan, varlığa ait en kıymetli unsurdur. Aslı nur (Allah)dur."⁷¹ Eserde pek çok kere kullanılan bu terim "cânâ, cânım, cânanım" kelimeleriyle karşımıza çıkmaktadır.

Hane-i kalbimi ma'mur eyle
Cismimi cânımı mesrûr eyle (4-a/6)
Cümle eşyâya seni cân biliriz
Cümle derd ehline [dermân] biliriz (8-b/6)

Beden cân olmadan işe yaramz, cân ise Hakk'ın emrindedir. Cânlar, tende bâkî değildir.

Cândaki hâlet ü cismimdeki fer
Cümle sâyendedir ey nûr-ı basar (10-a/13)

⁶⁹ Tatcı, *age.*, s. 312.

⁷⁰ Tatcı, *ae.*, s. 340.

⁷¹ Tatcı, *ae.*, s. 343.

Sahibi anları koymaz sende
 Sevdiğin cân dahi kalmaz tende (20-a/4)
 Her kime Hakktan olursa tevffık
 Anı bin cân ile eyler tasdîk (14-a/9)

1.3.2.1.11. Vücut

Vücut, anasır-ı erbaadan meydana gelmiştir. İnsan beşeri faaliyetlerden uzaklaştıkça Hakkı bulur, varlığı bularak var olur.

Tutarsın pendimi ger âdemiyet var ise sende
 Rızâyı Hakka sarf et sâline cân var iken tende (39-b/1)
 Cism ü cânı halk eden sensin eyâ perverdigâr
 Hürmet üzre yine sensin sana kurban eyleyen (40-a/5)
 Cândaki hâlet ü cismimdeki fer
 Cümle sâyendedir ey nûr-ı basar (9-b/13)

1.3.2.1.12. Akıl

"Soyut bir kavram ve kuvvet olan akıl, nefsî bir faaliyet merkezi olarak görülür ve daha ziyade menfî yönüyle ele alınır. Buna mukabil gönüle tâbi olan akıl, müsbettir."⁷²
 Eserde akıl kavramı çoğunlukla "divâne" ile işlenmiştir.

Âkıl u divâne bir cevherden olmuş âşikâr
 Kenzden sanma tehi her gördüğün virâneyi (29-a/3)
 Bunlar olmuşdı re'isü'l-ukalâ
 Akl-ı kâmil vermiş anlara Hudâ (25-b/11)

İnsan âlemi ancak akı ile farkedir :
 Akıl tam olsa eğer âdemde
 Fark ider nik ü bedi âlemde (29-b/12)
 Akıl, kalpte hak ile batılı ayırt eder.

⁷² Tatcı, *age.*, s. 360.

Cümlenin aklını kılmıştır çâk
Hikmet-i Hakka eder mi idrâk (13-b/5)

1.3.2.1.13. Nefs

Bütün insanlar tek bir nefisten yaratılmıştır.⁷³ Allah tarafından insana üflenen Rahmani ruh olmasının yanısıra her vücuttaki faaliyeti farklılık göstermektedir. Bu nedenle varlık içindeki kötü huyların da kaynağı kabul edilmektedir. Sufiler nefsi düşman kabul ederler :

Bu halklardan amân eyle hazer
Gitme nefsin yolına zerre kadar (31-b/9)
Hevâ-yı nefis ü şeytâna uyan mağbûn olur her dem
Eğer tevîk- i Hakk ermez ise söyler ki vâveylâ (34-a/7)

İnsanın en büyük düşmanı nefsidir. Nefsine yenilmemek için insan, daima Rabbini hatırlamalı ve tövbe ederek kulluğun şartlarını yerine getirmeye çabalamalıdır. Kul, nefsine yenilmekten ancak Allah'ın yardımı ile kurtulabilir :

Bir nefes nefsim kılma tâbi
Hâfız isminle bana ol nâfi (3-a/4)
Nefs elinde nice bir bî-mâr olam
Lutf u ihsânınla kıl derde deva (6-a/4)
Destgâr ol yâ Resulallah amandır el-amân
Nefs elinde âciz oldum çok eder mekr u firîb (11-a/5)

1.3.2.1.14. Nûn Harfi

"Kün (Ol) emrindeki ikinci harf."⁷⁴ "Bu harf bir yerde, Kalem suresinin başında tek olarak kullanılmıştır. Nûn, sâd ve kâf gibi tek harf yapısındaki hurûfu mukattaadandır. Kur'ân-ı Kerim'de 29. sûre olan Kalem suresinin başında bulunur. Fakat o, sâd ve kâf'ın Kur'ân'da terkip halindeki huruf-ı mukattaalar içinde de

⁷³ Nisâ Suresi: 4/1.

⁷⁴ Uludağ, age., s. 280.

bulunması bakımından bu ikisinden ayrılır."⁷⁵ Kalem Suresinin başında bulunduğu için bu surenin adı olarak da anılmaktadır. Mukatta harflerin hakkında net bir bilgi yoktur.

"Nûn harfinin diğer başka muhtemel faktörlerle birlikte, kâinat yuvarlağı, yaratılış, kader kalemi gibi anlamlara geldiğini söyleyen görüşün psikolojik temelini, Arapçada /n/ sesinin ortaya çıkma, zuhur etme ve patlama anlamlarında yoğun bir anlam öbeğine sahip olma- sı gerçeğinden aldığını söylemek mümkündür."⁷⁶

Ketencizâde, beyitlerde bu harfe yer vermesinin yanı sıra "Nûn" başlıklı bir de şiir yazmıştır.

Vasat-ı dâirede nokta-i nûn

Nice Leylâları kıldı Mecnûn (11-b/6)

Vasat-ı dairede vâki' olan nûn harfi

Nitekim serde okundu okunur hem pâde (12-a/5)

1.3.2.2. Tasavvufi Mertebeler ve Kavramlar

1.3.2.2.1. Dört Kapı (Şerîat, Tarîkat, Marifet, Hakîkat)

Tasavvufta dört kapı adı verilen dört mertebe vardır ; şerîat, tarîkat, marifet ve hakîkat. Şerîat olmadan tarîkat, marifet ve hakîkat olmaz. Her şeyin başı şerîat islam dinini iyi yaşamaktan geçer. İslamı yaşama ve anlama da takva boyutunda derinleşmeler sonucunda bu dört mertebe oluşmuştur.

Sûfiler, beden ve dünyayla ilgili zahiri ve şer'i hükümlere şeriat veya fıkıh, kalp (ruh) ve ahiretle ilgili bâtını ve sırrî (derûni, ruhî) hükümlere hakikat ve tasavvuf derler.⁷⁷ Hacı Şaban Veli, şeriatin beden, tarikatın kalp, hakikatın ruh, marifetin de Hak olduğunu söylemiştir.

Sûfilerin, Allah'a ulaşmak için takip ettikleri yola ise tarikat denilir. Tarikat de hakikate açılan bir kapı olarak görülmüştür.

⁷⁵ Gündüzöz, S. (2011). "Geleneksel Harf Sembolizminin Bir Yorumu Olarak Nûn Harfi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, 43-58.

⁷⁶ Gündüzöz, S. (2011). S. 43-58.

⁷⁷ Uludağ, age., s. 332.

"Hakikatle şeriat bir paranın iki yüzü gibidir. Hakikatsiz (özsüz, anlamsız) şeriat makbul değil, şeriatsız hakikat ise bâtıldır. İkisi arasında tam bir uyum vardır."⁷⁸

"Marifet, sûfilerin ruhani halleri yaşayarak, manevi ve ilahi hakikatleri tadarak (iç tecrübeyle vasıtasız olarak) elde ettikleri bilgi, irfan."⁷⁹

Ketencizâde de şerîatin bu mertebelerin tabanı olduğunu dile getirmiştir :

Bu tarîkatle hakîkat marifet kim söylenür

Cümlesi icrâyı ahkâm-I şeriatdır dilâ (42-a/4)

Tutanlar râh-ı şer'î buldu devletler saâdetden

Ayırma eser-i pâk hazret-i şâh-ı risaletden (16-a/2)

Amandır rah-ı şer'î terk edüben olma âvâre

Gel maksûda irmekdir hüner meyl eyleme hâre (27-b/5)

Ketencizâde bazı beyitlerde geçilmesi gereken menzilleri isimleriyle zikretmiştir :

Tasarruf ehli kılmış Hak anı kutb-I cihândır bu

Şeri'atde tarîkatde müşârün-bi'l-benândır bu (39-a/1)

Şeri'at tacını giysün o kim ehl-i tarîkatdır

Eden kesb-i me'ârif-i pîr u ehl-i hakîkatdır (39-a/10)

Beni sen ehl-i basiret eyle

Ya'ni kim ehl-i hakikat eyle (3-a/2)

1.3.2.2.2. Seyr ü Sülûk

"Hakk'a ermek için bir rehberin öncülüğüne ve denetiminde çıkılan manevi ve ruhi yolculuk."⁸⁰ Salik, dünyalık işlerden uzaklaşıp nefsini temizleyerek kendini tamamiyle ilahi iradenin hakimiyeti altına sokar. Kişi ilk önce kendi nefsini terbiye eder; sülûkunu tamamladıktan sonra başka insanlara rehberlik etme ehliyetini kazanmış olur.

Ba'd-ezîn sana dualar edeyim

Selefim gittiği yola gideyim (5-a/4)

⁷⁸ Uludağ, *age.*, s. 152.

⁷⁹ Uludağ, *ae.*, s. 236.

⁸⁰ Uludağ, *ae.*, s. 316.

1.3.2.2.3. Fenâ Makamları

Arapça fânî olmak anlamına gelen "fenâ" sözcüğü, nesnelerin sûfilerin gözünden silinmesi anlamına gelir, zıddı ise bekâdır.

Beşeri varlığından soyunarak ilâhî varlığa yolculuk eden sâlik, terk makamlarını yaşayarak fenâda bekâ bulur.⁸¹

Mâl u cânı ana hep eyle fedâ

Bulasın tâki fenâ içre bekâ (23-a/1)

Fenâ hâli, tevhidin en yüksek derecesidir.

Fenâ bulduksa ger bu âlem-i sûretde gamm çekme

Hakikat kişverinde Rüşdiyâ var ile var oldun (23-b/3)

1.3.2.2.4. Terk

Fakr makâmına ulaşmak için "terk" mertebelerinden geçmek gerekir.⁸²

Öğrenmek ise kasdın eğer cümleyi terk et

İhlâsla ol mekteb-i şer'îde sebakhân (37-b/6)

Amandır rah-ı şer'î terk edüben olma âvâre

Gel maksûda irmekdir hüner meyl eyleme hâre (27-b/5)

Sufiler bu makamları yaşarken dünyadan kopmaz, halkın içinde yaşar görünüp aslında Hak için yaşar.

1.3.2.2.5. Sabır

"Başa gelen musibetlerden dolayı Allah' tan başka kimseye şikayetçi olmamak, sızlanmamak, yakınmamak kendini acındırmamak"⁸³ olarak bilinir. Sabır tasavvufta bir makamdır. Başa gelen sıkıntılara dayanmanın yanı sıra Allah'a ibadette devam ve isyandan kaçmaya da sabır denilir. Peygamberler bir çok musibetleri hep sabrederek kazanmışlardır. Ketencizâde de eserinde peygamberlerin çektikleri musibetleri sair ile karşılaşlarına örnekler vermiştir.

⁸¹ Tatcı, *age.*, s. 402.

⁸² Tatcı, *ae.*, s. 407.

⁸³ Uludağ, *age.*, s. 302.

Sabır kıl mihnetlere her bir murada nâ'îl ol
Hak sözi her kim sana dirse kabûl et âmil ol (36-b/ 1)

Mazhâr-ı sabrın olunca Eyyûb
Renc ü mihnet ana oldu mahbûb (7-a/9)

1.3.2.2.6. Nazar

Şeyhlerin ve ermişlerin müritlere ve sülûk ehline bakışı ki, bu bakış ruhlarına tesir ederek onlara yeni bir şekil verir ; gönüllerini feyzle doldurur ; ruhlarını olgunlaştırır. Bu nazarın eğitimci ve yetiştirici bir özelliği olduğu için "Veliler müritlerini kaplumbağanın yavrusunu yetiştirmesi gibi nazarla yetiştirirler." denmiştir.⁸⁴

Nazar et dikkat ile resmine bakma sade
Çünkü sûrette değil her ne ki var ma'nâda (12-a/1)
Sıdk ile eyle bu mir'âta nazar
Gelmiye tâ ki sana havf u hatar (23-a/7)
Bir nazar kıl Rüşdi bî-çâre de olsun çerâğ
Çok zamandır ağlayub kanlar döker subh u mesâ (25-a/9)

1.3.2.2.7. Nâz- Niyâz

Nâz, bildiği halde aldırış etmemek, bilmezlikten gelmek, kendini çekmek, çekmiş görünmek, nâzlanmak anlamına Farsça bir sözcüktür. Niyâz da, yalvarmak, dilemek, gönül alçaklığında bulunmak, duâ etmek, selâm vehürmet anlamına gelir.⁸⁵

Sevdiği sâliğe çok eyler nâz
Ne kadar olsa da sâlikde niyâz (25-a/2)

Acz ile Rüşdi yüzün hâke sürüp eyle niyâz
Gülşen-i vuslata acz ile giden dâhil olur (33-b/3)

Göricek bâb-ı niyâzı meftûh
Diledin ümmet ola hep mefrûh (9-b/12)

⁸⁴ Uludağ, *age.*, s. 272.

⁸⁵ Tatcı, *age.*, s. 410.

1.3.2.2.8. Münâcât

Kulun yüce Allah'a yalvarması, yakarması, isteklerini O'na arz etmesi, hâlini O'na bildirmesidir. İnsan yalnızca Allah'a yalvarışından karşılık bulur. Derdini anlatacağı ve sıkıntısını giderecek O'ndan başka yardım edecek kimse yoktur.

Bulmadı merhem Hudâdan gayre efgân eyleyen
Çünkü oldur cümle ehl-i derde dermân eyleyen (35-a/1)

Kime ahvâlimi izhâr edeyim
Ya kime yalvarayım zâr edeyim (2-b/5)

1.3.2.2.9. Sıdk

Mahvolmanın söz konusu olduğu yerlerde bile hak olanı söylemek. Yalandan başka bir şeyin insanı kurtaramayacağı hallerde dahi doğruluktan ayrılmamak.⁸⁶

Sıdk ile olduğu için hemrâh
Oldu esrâr-ı Hudâdan âgâh (13-a/1)

Sıdk ile eyle bu mir'âta nazar
Gelmiye tâ ki sana havf u hatar (23-a/7)

Ketencizâde doğrulukla çalışan sâdık insankarın, kâmil insan olma yolunda ilerleyerek ilâhi bilgi ve rahmete ulaşacaklarına işaret etmektedir.

Sıdkile tursa o hıdmetde eğer
Padişeh eyler ana hüsn-i nazar (31-a/3)

Her ne sıdkile kemâl ehline hıdmetler ede
Zâyi' etmez güher-i aşkı o da kâmil olur (32-b/5)

1.3.2.2.10. İhsân

⁸⁶ Uludağ, *age.*, s. 316.

İhsân, mürşidin müride, Allah'ın kula, manevî lutfudur."⁸⁷ Ketencizâde eserinin bir çok yerinde Allah'tan "ihsân" diler:

Rahmetin bahrine yoktur pâyân
 Afv kıl bendene eyle ihsân (2-a/5)
 Âciz ü bî-çâregâna lutf u ihsân eyleyen
 Her ne müşkil kâr olursa hall ü âsân eyleyen (36-a/2)
 Zühd ü taâti kula tevfik eden sensin yine
 Sensin ancak herkese her türlü ihsân eyleyen (40-a/8)

1.3.2.2.11. Zühd

Zühd, ilâhi yasaklardan yüz çevirip emirleri yerine getirmektir.⁸⁸
 Zühd ü taâti kula tevfik eden sensin yine
 Sensin ancak herkese her türlü ihsân eyleyen (40-a/8)

1.3.2.2.12. Gayret

"Bir kimsenin, kendine mahsus olan bişeye başkasının ortak olmasından veya ortak olmayı istemesinden hoşlanmaması ve rahatsız olması."⁸⁹

Gayret et ehl-i muhebbet ola gör sevdüceğim
 Çünkü her şeyde muhabbetsiz olan kâhil olur (32-b/7)
 Sekiz ahlâk-ı hamide elbet
 Celb eder cennete eyle gayret (31-b/10)

1.3.2.2.13. Şükr

Şükr, nimetin değerini bilerek yapılanı övmektir. Kul Allah'ın lütuf ve nimetlerini dile getirir ve onu överse şükretmiş olur.⁹⁰

Huda-yı bî zevâle bî nihâye hamd u şükr olsun

⁸⁷ Tatcı, *age.*, s. 413.

⁸⁸ Tatcı, *ae.*, s. 414.

⁸⁹ Uludağ, *age.*, s. 145.

⁹⁰ Uludağ, *age.*, s. 338.

Bize ihsân buyurdu bu tarîki hâliku'l-eşyâ (34-a/3)

Şükr kıl anları buldunsa eğer

Bulmayan anları çok renc çeker (19-a/13)

1.3.2.2.14. Selâmet

"Selâmet, nefsi olgunlaştırıp fitneden kurtulmak demektir. Dervîş, sülûkun her merhalesinde, "Allah selâmet evine çağırır." (Kadir sûresi/âyet 5) hükmü gereğince, nefsinden biraz daha emin olarak yükselir."⁹¹

Eğer nefs ü şeyâtinden selâmet bulmak istersin

Ubûdiyetde dâim istikâmet bulmak istersin (39-a/5)

1.3.2.2.15. Rızâ

Arapça râzı olmak, memnun olmak anlamlarına gelmektedir. Kul, Allah'tan gelen her türlü derdi kabul edip, râzı gelir.

Tutarsın pendimi ger âdemiyet var ise sende

Rızâyı Hakka sarf et sâline cân var iken tende (39-b/2)

Bu makama nur-ı aynım ârifan dir ahz-i cem'

Sâlına ne andadır matlûb olan kasr-ı rızâ (42-a/11)

Matlabı mezhebi hakdır cânâ

Şüphe yok tuttuğu yol râh-ı rızâ (18-b/3)

1.3.2.2.16. İnâyet

Allah'ın kulunu yardım ederek koruma lütfudur. Ketencizâde eserinde daima Cenabu Allah'ın inâyetini talep eder.

Biliriz kân-ı şefâa't sensin

Cümleye mihr-i inâyet sensin (9-b/8)

Rüşdiye lutf u inâyet edesin

⁹¹ Tatcı, *age.*, s. 419.

İki âlemde şefâat edesin (10-b/3)

Dü âlemde eğer Hak'dan inâyet bulmak istersin

Zebûn etmekde her a'dâyı tâkat bulmak istersin (39-a/4)

1.3.2.2.17. Himmet

Kulun bir şeyi elde etmek üzere bütün gücüyle ve kalbiyle Allah'a yönelmesi ve bu icâbet karşısında da Hakkın kuluna yardım etmesi olarak açıklanabilir.

Lutf-ı hakkla himmet peygamberi

Bunları kıldı kamunun serveri (17-b/11)

Şer'-i pâk-i nebevi üzre amel kılsa kişi

Himmet-i hazret-i peygambere çok nâ'il olur (33-b/1)

Ketencizâde, Nakşibendi şahının müridlerine manevi yardımından bahsederken de "himmet" terimini sıklıkla kullanır.

Avn-i Hakkla gün gibi dünyayı tutmuş himmeti

Sahib-i himmet yine ukbâda şah-ı nakşibend (35-a/3)

Himmeti bustânına gir ki temâşâ edesin

Sünbül bağ-ı irem olmuş giyâh-ı nakşibend (35-a/11)

1.3.2.2.18. Mânâ

"Hakikat, sır, marifet."⁹² Mânânın gizemli bir yapısı vardır. Kapalılığı ve ruhî bilgiyi temsil eder.

Nazar et dikkat ile resmine bakma sade

Çünkü sûrette değil her ne ki var ma'nâda (12-a/1)

Bu halka sûret ü ma'nâda Hak kılmış anı üstâd

İşaretle bi'avni'llah eder mahlasları irşâd (39-b/6)

Ma'nasın fehm etmeyen bilmez dilâ meyhâneyi

Zann ider kendi gibi süflî görüb mestâneyi (29-a/1)

⁹² Uludağ, age., s. 236.

1.3.2.2.19. Halvet

"Ne bir meleğin ne de diğer herhangi bir kimsenin bulunmadığı bir halde ve yerde Hak ile sırren (manen) konuşmak, ruhen sohbet etmek. Mâsivâdan ilgiyi kesip tamamen Allah'a yönelmek ve kendini ibadete vermek."⁹³

Müsâvidir huzûru hakkile celvetde halvetde
Hemîşe bâz geşt der âdeti kesretde vahdetde (38-b/3)

1.3.2.2.20. Hâl

"Kulun hiçbir gayreti olmadan, doğrudan Allah tarafından -vehbî olarak- kalbinde tecellî eden sevinç, üzüntü, bast (açılma), kabz (kapanma) gibi rûhî hadiseler hâl denmektedir."⁹⁴

Cümleden eşfak ü erham sensin
Herkesin hâlini â'lem sensin (2-b/6)
Cândaki hâlet ü cismimdeki fer
Cümle sâyendedir ey nûr-ı basar (10-a/13)
Otuz yaşında iken oldu bu hâl
Ki evc-i kurbete açdı per ü bal (18-a/8)
Avn-i Hakk'la herkesin hâlin bilür irşâd eder
Gün gibi meydandadır bak hayr-hâh-ı nakşibend (35-b/1)

1.3.2.2.21. On Sekiz Bin Âlem

On sekiz bin âlem kavramı semboliktir ve ifâde yaratılmış bütün âlemler için kullanılır.⁹⁵ Ketencizâde on sekiz bin âlemin Allah'ın lütfu ile Hz. Peygamber için yaratıldığını vurgulamıştır.

Vücudu on sekiz bin âleme âyînedir cânâ
Kıbab-ı Hakda mahfûz kimse bilmez ki nedir cânâ (38-b/6)
On sekiz bin âlemi bu kamet insanda

⁹³ Tatçı, *age.*, s. 156.

⁹⁴ Tatçı, *ae.*, s. 427.

⁹⁵ Tatçı, *age.*, s. 428.

Niçe dürc etmiş Cenâb-ı Hâlık arz u sema (41-b/6)

1.3.2.2.22. Havf- Recâ

Allah korkusu ile dinde sabit olmak havf olarak tanımlanırken, recâ da daima Allah'tan ümitli olmaktır. Kul ideal olarak, korku ve ümit anlamlarına gelen bu iki duygu arasında bulunmalıdır.

Korkunun ümide, ümidin de korkuya üstün gelmesi hoş karşılanmamıştır. Bu iki hâl dengeli olmalıdır.⁹⁶

Müntakim bilmeli hem de erham

Kullara havf u recâdır elzem (9-a/10)

Reh-i mevlâ da vesîle ister

Sâline irmeye tâ havf u hatar (22-b/7)

1.3.2.2.23. İki Cihân

İki cihan, dünya ve ahirettir. İnsanlar iki âlemde de mutlu olmak isterler. Ketencizade Hakk'tan başka herhangi bir şeyi kendine sevgili eden kişinin iki âlemde de mahcup olacağını vurgulamıştır. Beyitlerde iki cânib, iki âlem, dü-âlem, dü-serâ olarak geçmektedir.

Cümle eşyâ sana söyler Vâhid

Sözüme iki cihandır şâhid (1-b/5)

Hayr ile kim ki beni eyledi yâd

Dilerim ola dü âlem dilşâd (5-a/12)

Bahr-i aşkın o kadar vüs'ati var olsa kıyas

İki âlem iki cânibde ana sahil olur (33-a/5)

1.3.2.2.24. Melâmet (Melâmi)

Arapça kınama, ayıplama anlamlarına gelmektedir. Melâmet, selameti terk etmektir. Kınayanların kınamasından çekinmeden doğru yolda yürümektir.⁹⁷ Melâmet ehline de "melâmi" denilmektedir.

⁹⁶ Tatcı, *ae.*, s. 430.

Bu idi varise kasdın ki meydan-ı melâmetde
Düşüb dâmına bir sayyâd dünyanın şikâr oldun (23-a/12)

Olmaz evzâ'ı veli bir güne
Bakma inkârla melâmiyyûne (26-b/5)

1.3.2.2.25. Hayrân

"Hayranlık, hayret makamındaki müşahede ile meydana gelen bir haldir. Allah'ın fiil ve sıfatlarındaki kemali anlamakla başlayan hayranlık, aynı zamanda, aklın fonksiyonunu yitirdiği bir makamdır."⁹⁸

Ey kamu âkilleri sun'ında hayran eyleyen
Kudretile katreyi deryâya umman eyleyen (40-a/3)

Kur'anda olan bunca fesâhatla belâgat
Adnânı u Kahtânı bütün eyledi hayrân (37-b/10)

1.3.2.2.26. Tevekkül

Vaat edilene güvenme, her hâlükarda yalnızca Allah'a sığınma, kalbin Hakk'a itimadı.⁹⁹ Gerekli tüm çabayı harcadıktan sonra işi tam bir inançla Allah'a bırakmaktır.

Çünkü dostun armağanıdır gelen sûd u ziyân
Eyleme şevvâ tevekkül eyle Allah'a heman (3-b/4)

1.3.2.2.27. Hikmet

Hikmetin katreyi derya eyler
San'atin esfeli a'lâ eyler (1-a/12)
Bulur elbetde yerin hükm-i kader
Hikmet-i Hakkı tefekkür eyler (24-b/13)
Tâc-ı insâniyyeti hikmetle koydun başıma

⁹⁷ Uludağ, *age.*, s. 241.

⁹⁸ Talcı, *age.*, s. 433.

⁹⁹ Uludağ, *ae.*, s. 357.

Sevb-i aşkın ver bana ey cânı üryân eyleyen(40-a/4)

Ketencizâde, Lokman aleyhisselamın "hikmet" bildiğine telmihte bulunmuştur :

Seni derdine bilürdi dermân

Bu kadar hikmet ile hem Lokmân (7-a/8)

1.3.2.2.28. İhlâs

Tutum ve davranışlarda yalnızca Allah rızasını gözetme ; özün söze, sözün öze uyması; riyakâr ve iki yüzlü olmama.¹⁰⁰ Tam bir doğrulukla kullukta bulunarak karşılığını yalnızca Allah'tan beklemektir.

Bunun evzâ'ına bakmazsa merîd

Alur ihlâsı ile ecr-i şehîd (26-a/12)

Öğrenmek ise kasdın eğer cümleyi terk et

İhlâsla ol mekteb-i şer'îde sebakhân (37-b/6)

Hulûs-i kalple yapılan iş ve eylem ; iyi niyetli olmak, içten pazarlıklı olmamak.¹⁰¹

Rüşdiya ihlâsla oku ana bir Fâtiha

Lutf-ı Hakla tiz erer imdâda şâh-ı nakşibend (35-a/7)

1.3.2.2.29. Ubûdiyet

Arapça kulluk anlamına gelmektedir. Ubûdiyet ibadetten daha üstün bir hâldir. Bu kavram, yakîn mertebesinde bulunan âşıkın kulluğunu ifade eder. Ubûdiyet ehlinin, Allah'ın hükmüne rızası tamdır.¹⁰²

Ubûdiyet kişiyi da'vet eyler kurb-ı dildâra

Eğer tevîk-i mevlâ yâr olursa bil budur çâre (27-b/6)

Eğer nefs ü şeyâtinden selâmet bulmak istersin

Ubûdiyetde dâim istikâmet bulmak istersin (39-a/5)

¹⁰⁰ Uludağ, *age.*, s. 181.

¹⁰¹ Uludağ, *ae.*, s. 181.

¹⁰² Tatcı, *age.*, s. 443.

1.3.2.2.30. Tevbe

Günahtan pişmanlık duyarak vazgeçmektir. Ketencizâde ömrü için pişmanlığını dile getirerek tevbe etmiştir:

Bilüb acz ki Rüşdi tevbeler kıl
Ki seksen yıl ömrden geçtiğin bil (18-a/10)

1.3.2.2.31. Firâk-Vuslat

Ayrılık anlamına gelen firâk, tasavvufi anlamda vahdet makamından uzaklaşmak olarak anlamlandırılabilir.

Vuslat elbetde olur furkat çeken üftâdeler
Çün beraber oldu âlemde firâk ile şifâ (43-b/3)
Vuslat, Arapça ulaşmak, varmak anlamındadır.
Acz ile Rüşdi yüzün hâke sürüp eyle niyâz
Gülşen-i vuslata acz ile giden dâhil olur (33-b/3)

İnsanoğlu ezelde Allah ile birlikteyken dünyaya gönderilmiş ve firkât yaşamıştır. Varlık ve insan, aslı olan ilâhi varlığı unuttuğu dünya âleminde, tekrar geldiği âleme dönecektir. Bu dönüş vuslat hâlidir.¹⁰³

1.3.2.2.32. Dünya

İnsanı Allah'tan uzaklaştıran ve gaflete düşüren her şey, mal ve menfaat, itibar, mevki, hırs, şan ve şöhret. Zahit ve mutasavvıflar dünyayı yılana, zehire, cadıya, fahişeye benzetirler.¹⁰⁴

Dünya ahiretin tarlasıdır:
Kim bu dünyada olursa â'ma
Ahirette olacak nâ bînâ(3-a/1)

1.3.2.2.33. Muhabbetullah

¹⁰³ Tatcı, *ae.*, s. 445.

¹⁰⁴ Uludağ, *age.*, s. 112.

Muhabbetullah, Allah sevgisi demektir. Ketencizâde eserinde Nakşibendi tarikatini övmek maksadıyla muhabbetullaha benzetme yapar:

Nakşibendî lafzını her âgâh

Bildi kim ayn-ı muhabbetü'-llah (32-a/4)

1.3.2.2.34. Zikr-i Hafi

Zikr-i hafî, zikredenin yalnızca kendisinin işitebileceği bir sesle yaptığı zikirdir. Sessiz zikri esas alan tarikatlara hafî tarîkat denir. Melâmet ehli ve Nakşibendîler hafî zikri; Rifailer, Kadiriler cehrî zikri tercih etmişlerdir.¹⁰⁵ Zikr-i hafi için zikr-i kalbi terimi de kullanılmaktadır. Nakşibendi olduğunu bildiğimiz Ketencizâde de zikr-i hafîyi benimsemiş ve beyitlerde de işlemiştir.

Garda hazret-i mahbûb-ı Kerîm

Eyledi zikr-i hafîyi ta'lîm (13-a/2)

1.3.2.3.Tarikat İle İlgili Mefhumlar

1.3.2.3.1. Mürşid

"Rehber, delil, kılavuz, yol gösteren."¹⁰⁶ Üstün vasıflarıyla gerçek mürşid, Hz. Muhammed'dir. Hz. Peygamber'e vâsıl olan insanlar, bütün ahlâki ve ilmi hususiyetleriyle irşâda yetkili olmuşlardır. Mürşîd, Muhammedî rûhu ve sırrı taşıyan yetkilidir.¹⁰⁷ Ketencizâde mürşit kavramını, "şeyh ve şâh" kelimeleri ile de karşılamıştır.

Mürşid-i râh-ı hidâyettir bu

Ümmete ayn-ı inâyettir bu (13-a/4)

¹⁰⁵ Uludağ, *ae.*, s. 394.

¹⁰⁶ Uludağ, *age.*, s. 263.

¹⁰⁷ Tatcı, *age.*, s. 453.

Bahr alem içre ne dürrler buldular
Râh-ı Hakka nâsa mürşid oldular (17-b/9)

Her kimi eyledinise mürşid
Sakın inkâr edüb olma mülhid (22-a/2)

Zulmet-i nisyândan âzede şâh-ı nakşibend
Geldi ihlâs ehlini irşâda şâh-ı nakşibend (35-a/1)

Mihr u meh gibi olur şeyh u mürîd
Feyz alur olsa da sûretde baîd (22-b/8)

1.3.2.3.2. Tâlib

Arapça, talep eden, isteyen anlamlarına gelmektedir. Beyitlerde tâlib ile aynı anlamlarda "mürîd" ve "sâlik" kelimeleri de kullanılmıştır. Bu kavramlar, tasavvufta seyr ü sülûk eden kişinin geçireceği merhaleleri gösterir.

Bilesin tâlib ile matlûbu
Göresin râgıb ile mergûbu (4-b/13)
Âşık u ma'şuk hakîkatde olur şeyh u mürîd
Varlığıdan hep giçer sâlik o yolda mutlaka (43-b/1)

Olsa sâlikde eğer istidâd
Bir nefesde anı eyler irşâd (25-a/1)

1.3.2.3.3. Pîr

Yaşlı kişi, ihtiyar anlamlarına gelen pîr kelimesi tasavvufi manada şeyh, mürşit olarak kullanılmaktadır.

Nisbeti toğri ola pîrâne
Reh-i şer' içre gide merdâne (22-b/11)
Cümle pîrân-ı izâm ihsân-ı Mevlâdır bize
Maksada tiz erdirir bir sade şâh-ı nakşibend (35-a/2)
Kalbini eyle hâzır

Lâ ilâhe illallah
 Kalbine Hak'dır nâzır
 Lâ ma'bûd(e) illallah
 Pîrimiz Abdulkâdir
 Lâ maksûd(e) illallah
 Böyle olurdu zâkir
 Lâ mevcûd(e) illallah (37-a/1)

1.3.2.3.4. Dergâh

Kapı dibi eşik yanı anlamlarına gelir. Tekke, âsitâne, zaviye¹⁰⁸ olarak tasavvufta anlamlandırılır. Dervişlerin ve tarikat mensubu şeyhlerin ikâmetgâhıdır.

Aczile yüz tutarak dergâha
 Sıdkile yalvararak Allaha (41-a/9)
 Hâk-i dergâhına rû-mâl eden üftâdeleri
 Göricek anladı dil matlab-ı a'lâ ne imiş (10-b/8)
 Aczile dergâha yüz tut ağlayub feryâd kıl
 Mazhar-ı lutf-ı Huda olmak dilersin Rüşdiyâ (43-b/5)

1.3.2.3.5. İrşâd

Arapça irşâd kelimesi, rehberlik etme anlamındadır. Manen aydınlatan, gafletten uyandıran, yol gösteren kişiye mürşid denir.

Tasavvuf yolunda irşâdın en kestirme yolu kâmil mürşid ile sohbet etmek ve hem-hâl olmaktır.

Avn-i Hakkla herkesin hâlin bilür irşâd eder
 Gün gibi meydandadır bak hayr-hâh-ı nakşibend (35-b/1)
 Emr-i Hakla evliyâ ba'de'l-cem' fırka gelür
 Halkı irşâd eyleyüb ir gördire Hakdan yana (42-a/12)
 Bulagör dest-i sahîh üstâdı

¹⁰⁸ Uludağ, *age.*, s. 102.

Tiz ire tâ ki sana irşâdı (31-b/6)

1.3.2.3.6. İkrâr

Tarikate girmeye ve şeyhe bağlanmaya söz vermeye ikrâr vermek denilir. "Kâmil bir mürşîde ikrâr vermek, esasen, "Elest" ikrarını hatırlatmak için bir tecrübedir."¹⁰⁹

Bilen evzâ'ını ikrâr eyler

Özüni nâ'il-i dîdâr eyler (25-b/12)

1.3.2.3.7. Abâ

Keçi kılından dokunan kalın ve kaba bir kıyafettir. Dervişler tarafından, fakr alâmeti olarak giyildiği için sûfilîğin ve dervişliğin simgesidir.

Saz çalub nîoflayub giyse pelâs hor görme kim

Pâdşeh casuslığa çıksa giyer köhne abâ (43-a/7)

1.3.2.3.8. Tâc

"Tâc, sûfilerin ve bilhassa şeyhlerin, başlarına giydikleri yün veya dülbentten dolama serpûştur."¹¹⁰

Ehl-i dil noktadan almış haberi

Kim dürer cümlelerin tâc-ı seri (11-b/7)

Tâc-ı insâniyyeti hikmetle koydun başıma

Sevb-i aşkın ver bana ey cânı üryân eyleyen (40-a/4)

Hak sana verdi Le-amruke tâcın

Bulmadı kimse senin mi'râcın (7-b/11)

¹⁰⁹ Tatc1, *age.*, s. 476.

¹¹⁰ Tatc1, *age.*, s. 481.

1.3.2.4. Diğer Şahsiyetler

1.3.2.4.1. Leylâ ve Mecnûn

Doğu edebiyatında ele alınmış aşk hikayesinin kahramanlarıdır. Bu hikayeyi konu alan eserlerin de ortak adıdır.

"Özellikle Arap, Türk, Fars ve Urdu edebiyatlarında ele alınmış bu aşk hikayesinin iki kahramanından biri olan Mecnûn, 70 (689) yılı civarında öldüğü ve adının Kays b. Mülevvah el-Âmirî olduğu kabul edilen şairin lakabıdır. Leylâ'ya duyduğu aşk yüzünden aklını kaybetmesi sebebiyle kendisine takılan bu lakap sonraları isminin yerini almıştır. Leylâ ise aynı kabileye mensup ve bir rivayete göre Mecnûn'un amcasının kızı olan Leylâ bint Mehdî el-Âmiriyye'dir."¹¹¹

Hikayeye göre Leylâ ve Kays küçükken birbirlerini görüp severler, büyüyüp aşkları ortaya çıktığında ise ailesi Leylâ'yı başkasıyla evlendirir. Leylâ, Mecnûn'un aşkıyla ölürken Mecnûn da aşkının acısıyla ağıtlar yakarak çöllere düşer.

Vasat-ı dâirede nokta-i nûn

Nice Leylâları kıldı Mecnûn (11-b/6)

Kim ki leylâ diyerek aklını yağmaya vire

Hûş u idrâkde bilcümleden o âkil olur (33-a/1)

1.3.2.4.2. Rüstem

"Hakkında en geniş bilgiyi veren Firdevsî'nin Şâhnâme'sine göre Rüstem, milli kahraman ak saçlı Zâl'in Kâbil hükümdarı Mihrâb'ın kızı Rûdabe ile evliliğinden, çok iri olduğu için doğumunu gerçekleştiremeyen annesinin karnını daha önce babası Zâl'i de büyütmüş olan Sîmurg'un yarmasıyla dünyaya gelmiş ve hızla büyüyüp gelişerek kısa sürede yiğitlere yaraşır bir vücut yapısına ve güce kavuşmuştur."¹¹²

¹¹¹ Durmuş, İ., "Leylâ ve Mecnûn", *İslâm Ansiklopedisi*, TDV, C XXVII, İstanbul, 1999, s. 159-160.

¹¹² Yıldırım, N., "Rüstem-i Zâl", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, C XXXV, İstanbul 2008, s. 294-295.

Edebiyatta iriliği ve gücüyle bilinen Rüstem atı Rahş ile birlikte sıkıntıda olanları ve İran halkını birçok tehlikelerden kurtarmıştır. Nihayetinde üvey kardeşinin hilesi sebebiyle atıyla birlikte bir kuyuya düşürülerek ölmüştür.

Görmüş olsaydı o şemsi bir dem
Sâyeveş hâke düşerdi Rüstem (14-b/8)

1.3.2.4.3. İmam-ı Züfer

Züfer bin Hüzeyl, Hanefî mezhebinin büyük âlimlerinden birisidir. İmam-ı Â'zam'ın önde gelen talebelerinden biri olan İmam-ı Züfer hadis ilminin meşhur bir âlimidir.

Biri Yûsuf birisi idi Züfer
Biri Muhammed ki gayet mu'teber (17-b/2)

1.3.2.4.4. Nûman ibn-i Sâbit

İmam Âzam (büyük İmam) lâkabıyla bilinen, Ebû Hanife künyesiyle meşhur Numân b. Sâbit b. Zevta (Zûta) mutlak müçtehid ve fıkıhta Hanefî mezhebinin imamı.

Lik Nu'mân ibni Sâbit daima
Bunlara derdi savab u ya hata (17-b/4)

1.3.2.4.5. Ebû Yûsuf

Ebû Hanîfe'nin talebelerindendir. Hocasının vefatından sonra kadılık yapmıştır.

Ebu Yûsufla bir gün gider idi
Sabiler gördi anı söyler idi (18-a/2)

1.3.2.4.6. İmam Şâfi

Şâfiî mezhebinin kurucusudur.

Biri de Şâfi'î hazretleridir
Ne kadar vasfı olunsu yarıdır (18-b/1)

Kavli Hak fikri dakik re'yi sevâb

Mezheb-i pâki dürüst Şâfi cevâb (18-b/8)

1.3.2.4.7. İbni İdris

"İdris b. Muhammed, Faslı vezir ve sefir."¹¹³

Oldu hemnâm-ı Muhammed bu zât

İbn-i İdrîs o âlî derecât (18-b/2)

1.3.2.4.8. İmam Mâlik

Mâlik bin Enes, Mâlikî mezhebinin imamıdır.

Birisi dahi imâm-ı Mâlik

Râh-ı mevlâda olubdur sâlik (18-b/4)

1.3.2.4.9. İmam Ahmed

Asıl adı Ahmed bin Hanbel'dir. Hanbelî mezhebinin kurucusudur.

Birisi dahi imâm-ı Ahmed

Kadrin a'lâ ede Allahü's-samed (18-b/7)

1.3.2.4.10. Zünnûn

Asıl adı Sevbân'dır. "Zünnûn'a göre avam günah işlediği, havas gaflete düştüğü için tövbe eder. Kendisine ârifin kim olduğu sorulunca "Buradaydı, gitti" diye cevap vermiş, bununla Allah'ı tanıyan kişilerin her an mânen ilerlemekte olduklarını ve uzun süre aynı hal üzere kalmadıklarını ifade etmiştir."¹¹⁴

Didiler Şiblî vü Zünnûna deli

Cümlesi bunların olmuşdı veli (25-b/8)

1.3.2.4.11. Şiblî

¹¹³ Çetin, A., "İbni İdris", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, C XX, İstanbul 1999, s. 88.

¹¹⁴ Tosun, N., "Zünnûn el-Mısrî", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, C XLIV, İstanbul 2013, s. 575-576.

"Şiblî (ö.334/945), yaşadığı çağda hâli ve ilmiyle şöhret bulmuş büyük sûfilerdendir."¹¹⁵

Kimi Şiblî kimi Zünnûn gibi leb beste gezer
Ağzın açınca açılır bab-ı cennet güyüya (42-a/8)

1.3.2.4.12. Cenâbu Mansûr

Tasavvufun gelişmesinde önemli katkıları bulunan ve Hallac-ı Mansûr olarak bilinen mutasavvıftır.

Birisi dahi Cenabu Mansûr
Her kamâlile olubken ma'mûr (25-b/9)

1.3.2.4.13. Havva

Hz. Âdem'in karısı, insan neslinin annesi olan ilk kadındır.
Ana bin canile âşıklar iken Âdem u Havva
Yine bir kimseye gadr eyleyüb cevri etmedi hâşa (27-b/3)
Sen hükümdâr iken o kişver-i aşk içre şeha
Kimseler bilmez idi Âdem u Havvâ ne imiş (10-b/7)

1.3.2.4.14. Şâh-ı Nakşîbend

Bahâeddin Nakşîbend, Nakşîbendiyye tarikatının kurucusudur. Bir Nakşîbendî olan Ketencizâde eserinde tarikatından sıklıkla bahsetmiştir. Eserde tarikati ve Nakşîbendi şeyhini çokça öven beyitler bulunmaktadır. Ketencizâde Nakşîbendî şahını "Şah-ı Buhara" adıyla da anmaktadır.

Hâsılı her bir netîce anda hâsıldır bize
Bes bize sugrâ vü hem kübrâda şah-ı nakşîbend (35-a/6)
Avn-i Hakkla gün gibi dünyayı tutmuş himmeti
Sahib-i himmet yine ukbâda şah-ı nakşîbend (35-a/3)
Şöhreti şâh-ı Buhara nâmı Muhammed anın

¹¹⁵ Tatcı, age., s. 486.

Ehl-i himmet sâlike ma'nâda şâh-ı nakşibend (35-a/5)

1.3.2.4.15. Kârûn

"Kur'an'da Kârûn adıyla kıssası nakledilen bu kişi Tevrat'ta Korah diye anılmakta ve çöl hayatında Mûsâ'nın otoritesine karşı başlatılan isyan hadisesinde başrölü oynamaktadır."¹¹⁶

Edebiyatta özellikle zenginliği ve cimriliğiyle, Allah'ın emirlerine karşı çıktığı için cezalandırılmasıyla anılır.

Kârûn, sonra Hz. Mûsâ'nın istediği binde bir zekâtı vermediğinden servetiyle yere batmıştır. "Bu hazineler kıyamete kadar batmakta devam edeceği için adına dahme-i Kârûn derler."¹¹⁷

Kârûn gibi beyhûde yere girdi rasad-bîn
Bilmez nereden gelmede eflâke bu devrân (37-b/4)

1.3.2.4.16. Hassân bin Sâbit

Hz. Peygamberin şairi olarak tanınan sahabidir. "Onun islamiyeti kabul etmesiyle müslümanlar, şöhreti Hicaz bölgesini aşip diğer Arap topraklarına yayılmış olan güçlü bir şair kazanmışlardır. Hassân'ın bundan sonraki hayatı tamamıyla Resûl-i Ekrem'in yanında geçmiş, en güzel şiirlerini onun için söylemiş, artık fahriyelerinde Allah'ın resulünü savunmakla övünmüştür."¹¹⁸

Evsâf-ı hümayun-ı nebi kâl ile olmaz
Cibrîl-i Emîn nefhine muhtâc idi Hassân (38-a/4)

1.3.2.4.17. Küfrevî

Pir Muhammed Küfrevî, Nakşibendî-Hâlidî şeyhidir.

Semiyy fahr-i âlem olduğuçün şâh-ı Küfrevî
Ser u şâna mutâf oldu dilâ dergâh-ı Küfrevî (38-a/10)

¹¹⁶ Şener, H.İ., "Karûn", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, C XXIV, İstanbul 2001, s. 520.

¹¹⁷ Onay, A. T., *Divân Şiiri Sözlüğü*, Berikan Yayıncılık, Ankara 2016, s. 249.

¹¹⁸ Elmalı, H., "Hassan bin Sâbit", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, C XVI, İstanbul 1997, s. 399-402.

Rızâ-yı Hakdır ancak rûz u şeb dilhâh-ı Küfrevî
Mürîdi zulmet-i gafletde koymaz âh-ı Küfrevî (38-b/1)

1.3.2.4.18. Ahmed Hilmi

Hocazâde Ahmed Hilmi Efendi, Hadîkatü'l-evliyâ adlı eseriyle tanınmaktadır. Nakşîbendi tarikatine bağlı olduğu adı geçen eserinden anlaşılmaktadır.

Hocazâde Ahmed Hilmi, Nakşîbendiyye tarikatının bazı büyük şeyhlerini tanıtmak amacıyla başladığı yazı çalışmalarını diğer büyük tarikatların kurucuları ve silsileleri için de birer kitap yapacak şekilde genişletmiş, bu eserleri kaleme alırken geniş ölçüde Harîrîzâde'nin Tıbyânü vesâ'ili'l-ḥakā'ik'ından faydalanmıştır.¹¹⁹

Nâmına söylenür Ahmed Hilmi
Vasfına kabil anın her ilmi (41-a/4)

1.3.2.4.19. Nûş-ı Revân

"Enûşîrvân klasik Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında Nûşîrevân-ı Âdil şeklinde zikredilmektedir. Ahlâk ve nasihat kitaplarıyla bazı müstakil hikâye ve mesnevilerde daha çok adalet timsali kahraman bir hükümdar olarak yer almış, diğer manzum türlerde ise bu yönüyle teşbih, mecaz ve mazmunlara konu olmuştur."¹²⁰

"Akıllı, tedbirli, dirayetli, kudretli, hayırsever, sanat ve kültüre hizmet eden bir padişah imiş. "Anûşek-Revân (ölmez ruhlu)" tamlamasından bozulma olup halk arasında ona verilen bir sıfattır."¹²¹ Peygamberimiz, bu hükümdarın son yıllarında dünyaya gelmiştir. Bu sebeple Ketencizâde beyitte, böylesine adaletiyle nam salmış hükümdarın, Peygamberin adaleti karşısında ancak kapısına kul olacağını belirtmiştir.

Görmüş olaydı eğer Nûş-ı revân
Kapısında kulu olurdu hemân (13-b/7)

¹¹⁹ Kara, M., "Hocazâde Ahmed Hilmi", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, C XVIII, İstanbul 1998, s. 207.

¹²⁰ Tefazzülî, A., "Enûşîrvân", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, C XI, İstanbul 1995, s. 255-256.

¹²¹ Pala, age., s. 362.

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

2.1. METİN

1^b

İntibah'üt-Talibin
Bismillahirrahmanirrahim

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fa'lün)

Hamd ü bî-hadd ü senâ-yı bî-add
 Sana mahsusdur ey Ferd ü Samed

Yerde gökde bulunan her eşyâ
 Seni tesbîh eder ey Bârî Hüdâ

Her ne kim oldu cihânda mevcûd
 Seni kılmış durur ancak ma'bûd

Çokdur esmâ-i şerifin ammâ
 Şüphe yok birliğine ey Mevlâ

Ey eşsiz ve Samed olan Allah hadsiz övgüler ve sınırsız
 hamdlerin hepsi sana mahsustur.

Ey Bârî Huda, yerde ve gökde bulunan her şey seni
 tesbih eder.

Cihanda her ne ki mevcudiyet bulduysa ancak seni ilah
 edinmiştir.

Ey Mevla, şerefli isimlerin çoktur ama birliğine de
 şüphe yoktur.

Cümle eşyâ sana söyler Vâhid
Sözüme iki cihandır şâhid

Her şey sana Vahid der, bu sözüme iki cihan şahittir.

Lîk âlemde olanlar yekser
Her biri oldu bir isme mazhar

Lakin alemde baştan sona her şey bir isme mazhar oldu.

Kimi nâfi' kimisi zârr olmuş
Kimisi gül kimisi hâr olmuş

Kimisi yararlı kimisi zararlı olmuş, kimisi gül kimisi diken olmuş.

Cümlesi senden alur neşv ü nemâ
Eğer a'lâ eğer olmuş ednâ

En yüksek ya da en alçak her şey gelişimini senden alır.

Kudretin bağına kim kılsa nazar
Der ki Allah'dır ancak ekber

Her kim kudretinin bahçesine baksa ancak Allah en büyüktür der.

Herkese sensin ilâhi Nâfi'
Nefsime kılma beni hiç tâbi'

İlâhi, herkese Nâfi' sensin. Beni nefsim'e hiç bağı kılma.

2^a

Senden olmazsa eğer lütf u kerem
Kim eder derdime yâ Rab merhem

Ya Rab, eğer iyilik ve cömertlik senden olmazsa derdime kim merhem olur?

Cümleye sensin ilahi erham
Koyma gaflette beni hiçbir dem

İlahi, cümlesine en merhametli olan sensin. Beni hiçbir an gaflette koyma.

Nefsime zulm edip isyân ettim
Kendimi lâıyk-ı nîrân ettim

Nefsime zulm edip isyân ettiğim için kendimi cehenneme layık ettim.

Ne kadar ettim ise cürm ü kusur
Bilirim ben seni Gaffâr u Gafûr

Ne kadar suç ve kusur ettiysem de Gaffâr ve Gafûr olan seni bilirim.

Rahmetin bahrine yoktur pâyân
Afv kıl bendene eyle ihsân

Rahmetinin denizinin sonu yoktur. Kuluna ihsan edip affet.

Seni bilmek için ey Mennân
Halk olundu bu kadar ins ile cann

Ey Mennân seni bilmek için bu kadar insan ile cin yaratıldı.

Kim seni bildi ise dünyâda
Mazhar-ı fazlın olur ukbâda

Dünyada kim seni bildiyse ahirette ihsanına nail oldu.

Tâ'atin üzre bana kıl tevfik
Dahi taklidimi eyle tahkik

Emrettiklerin üzerine bana yardım et ve dahi taklidimi
de tahkik et.

Ömrüm oldukça eya Barî Hüdâ
Kulluğundan beni kılma cüdâ

Ey Huda ömrüm oldukça beni kulluğundan ayırma.

Edeyim lutfun ile hüsn-i amel
Gelmeden yanıma o peyk-i ecel

Azrail yanıma gelmeden lutfun ile hoş amel işleyeyim.

Müflisim yokdur elimde mâye
Ben ne vechile gidem ukbâya

Müflisim elimde servetim yoktur hal böyleyken ben
nasıl öte dünyaya gideyim.

Hikmetin katreyi derya eyler
San'atin esfeli a'lâ eyler

Hikmetin damlayı derya yapar, sanatın en sefili a'la
eyler.

Rahmetin âteşi gülzâr etmiş
Kudretin nice gülü hâr etmiş

Rahmetin ateşi gülbahçesi etmiş; kudretin ise nice gülü
diken yapmıştır.

2^b

Aşk-ı pâkini kılan sermâye
O salar murg-ı hümayâ sâye

Pâk aşkını sermaye edinen o kimse hüma kuşuna
gölgesini salar.

Lütf u fazlınla eyâ kân-ı atâ
Mürde kalbim yeniden kıl ihya

Ey bağış bol [olan] iyiliğin ve cömertliğin ile ölmüş
kalbimi yeniden ihyâ et.

Zâhir ü bâtınımı sensin alîm
N'ola versen bana bir kalb-i selim

Meydanda ve gizli neyim varsa bilen sensin. Ne olur
bana bir selim kalp versen.

Gayri yok evvel ü âhir sensin
Dahi hem bâtın u zâhir sensin

Evvel ve âhir ve hem gizli ve meydanda olan başkası
değil sensin.

Kime ahvâlîmi izhâr edeyim
Ya kime yalvarayım zâr edeyim

Halimi kime göstereyim? Ya kime ağlayıp inleyeyim?

Cümleden eşfak ü erham sensin

Cümleden en şefkatli ve en merhametli sensin, herkesin

Herkesin hâlini â'lem sensin

hâlini en çok bilen sensin.

Beni kurtar bu belâdan yâ Rabb
Ya'ni isyân u hatâdan yâ Rabb

Yâ Rabbim beni isyan ve hata belasından kurtar.

Bilmiş iken seni allâm u Habîr
Nefsime gaflet ile oldum esîr

Her şeyi bilen ve haberdar olan seni bilmişken nefsim
uyup esîr oldum.

Zenbimi afv edip âzâd eyle
Her dü âlemde beni şâd eyle

Günahımı affedip bağışla ve beni her iki âlemde şâd
eyle.

Bunda derlerse Ketencizâde
Ne müfîd ola bana ukbâda

Bu dünyada Ketencizâde derlerse bana ahirette ne
faydalı olur.

Umarım senden eyâ bî enbâz
Süedâ defterine nâmımı yaz

Ey adsız! Senden benim adımı kutlu kimseler defterine
yazmanı umarım.

Ya'ni oldukta o gün rûz-ı cezâ
Beni haşr eylesin bi's-şühedâ

Yani o ceza günü geldiği zaman beni şehitler ile birlikte
haşr eyle.

Bende yok zerre kadar ilm ü amel
Ettiğim cürm ü hata tul-ı emel

Bende zerre kadar ilm ve amel yok, hata ve kusur ve
hırsdır yaptığım.

3^a

Kim bu dünyada olursa â'ma
Ahirette olacak nâ bînâ

Kim bu dünyada cahil olursa ahirette göremez olacak.

Beni sen ehl-i basîret eyle
Ya'ni kim ehl-i hakikat eyle

Sen beni kalp bözüyle görenlerden eyle yani hakîkat
ehlinden eyle.

Tâ ki bu nefsimi ârif olayım
Belki esrârına vâkıf olayım

Tâ ki bu nefsimi bilen olayım belki sırrından haberdar
olurum.

Bir nefes nefsim kılma tâbi'
Hâfız isminle bana ol nâfi'

Bir nefeslik dahi beni nefsim uydurma. Hâfız isminle
bana yardımcı ol.

Her kim eylesen beni senden dūr
Cümlesinden beni eyle mehcūr

Her kim ki beni senden uzaklaştırırsa sen beni
cümlesinden ayır.

Ne kadar olsa bir işte tedbîr

Bir işte ne kadar tedbîr olursa elbette takdîr onu

Anı tagyîr eder elbet takdîr

değiştirir.

Ben isem akl u kemâlim yokdur
Sevilür hüsn ü cemâlim yokdur

Benim ise aklım ve olgunluğum yoktur, sevilir yüz
güzelliğim yoktur.

Hüsn-i tedbîre liyâkat ister
O yükü çekmeğe tâkat ister

Tedbirin güzeline lâıyk olma ister. O yükü çekmek de
kuvvet ister.

Sana ki tâb u tüvânım ma'lûm
Cümle esrar-ı nihânım ma'lûm

Gücüm ve kuvvetim, bütün gizlilerimin sırları sana
ma'lûmdur.

Ben gibi cümleden asgar yokdur
Sen gibi cümleden ekber yokdur

Benim gibi cümleden daha küçük yoktur; sen gibi ise
cümleden daha büyük yoktur.

Olur ednâyı muhâfız â'lâ
Nitekim katreyi saklar deryâ

En yüksek en aşağıyı muhafaza eder. Nitekim deniz de
damlayı saklar.

Mahv olur çıksa güneşden zerre
Bunu fehm etsem eğer bir kerre

Güneşten zerre çıksa mahvolur. Eğer bir kere bunu
anlarsam.

Ne cesaret seni gâfil olayım
Tâ'atin kılmada kâhil olayım

Ne cesaretle seni ihmâl edeyim, emirlerine uyma da
tembel olayım.

3^b

Bilinür akl u kemâlim hiç yok
Yolumu urmağa düşmen pek çok

Aklım ve olgunluğumun olmadığı bilinir; yolumu
vuracak düşmanım pek çoktur.

Ben gibi böyle garib ü â'ma
Kande gitsün acep ey Bârî Huda

Ey Huda! benim gibi böyle bir garip ve cahil [kimse]
nereye gitsin acaba?

Yol uzak ömr kalîl bâr sakil
Bana imdâd kıl ey Rabb ü Celîl

Yol uzak, ömür az, yük ağır. [Bu yüzden] ey Rabb u
Celîl bana yardım et.

Çünkü tevîka dinür cezbü'r-rabb
Kuluna işte bu olmuş matlab

Çünkü yardıma cezb'ül-rab denir, kuluna işte bu maksat
olmuştur.

Ya'ni kim eyle bendene ihsân
Cezbetün min cezebâti'r-Rahmân

Yani ki kuluna iyilik eyle. Allah'ın sevgisi ile kendinden
geçme hali.

Belki kat' ola bununla bu râh

Belki bu yol bununla kesilir. Son nefsimde diyeyim Yâ

Dem-i âhirde diyem yâ Allah

Allah!

Seni tevhîd ile gitsin cânım
Sînede hıfz olarak imânım

Göğsümde imanım saklı olarak ve seni tevhîd ederek
gitsin cânım.

O zaman hâsıl olur matlûbüm
Okunur hayr ile hep mektubum

İsteğim o zaman hâsıl olur. Mektubum hep hayır ile
okunur.

Bende kul hakkı dahi varsa eğer
O zaman belki helâl eylerler

Bende kul hakkı dahi varsa o zaman belki helal ederler.

Yoksa bir türlü buna yok çâre
Nesne yok elde yüzüm pek kara

Yoksa buna bin türlü çare yok. Elimde nesne yok yüzüm
pek kara.

Kimde hakkım var ise ey mevlâ
Ben helâl eylemişim cümle ana

Ey Mevlâ! Her kimde hakkım varsa ben cümlesine helal
etmişim.

Senin ismin ki ola Hayy u Gani
Mağfîret kılsan eğer n'ola beni

Hayy ve Gani senin ismindir. Ne olur beni bağışlasan.

Ettiğinden kişi bir bir sorulur
Hayr u şer nefsinde hep âid olur

Kişi ettiklerinden bir bir sorgulanır. Hayır ve şer hep
nefsine âid olur.

4^a

Kimi lütfunla mükâfât olacak
Kimi adlinle mücâzât olacak

Kimi iyiliğinle mükafatlanacak. Kimi de adaletle
karşılık bulacak.

Nideyim ah nideyim ah nideyim
Böyle giryân kime doğru gideyim

Ah ne yapayım! Böyle ağlayan [halde] kime doğru
gideyim?

Veledinden ebeveyni kaçacak
Nice şehir başına kül saçacak

Anne babası çocuğundan kaçacak. Nice padişahlar
başından kül saçacak.

Ben gibi böyle perişan acaba
Neyler ol günde eyâ Bârî Huda

Ey Bârî Huda! Ben gibi böyle bir perişan acaba o günde
ne yapar?

Senden özge bana yok püşt ü penâh
Lutf u fazlın kuluna kıl hemrâh

Senden başka bana sığınılacak yer yok. İyiliğin ve
cömertliğine kuluna bir yoldaş kıl.

Hane-i kalbimi ma'mur eyle

Kalbimi şenlikli eyle, cismimi cânımı da memnun eyle.

Cismimi cânımı mesrûr eyle

Koyma ol günde beni zâr u zebûn
Dü serade beni etme mahzûn

Kıl kerem bâbını yâ Râbb güşâd
Eyle naşâdını her dem dilşâd

Aşktan herkese verildi nasîb
Lik her biri birin kıldı habîb

Anın ardınca gezer subh u mesâ
Getürür başına bin türlü belâ

Ekseri mâla oluben âşık
Kendini zillete eyler lâyıık

Görünür bahrde aks-i eflâk
Aldanur ana bakup bî-idrâk

Kamerin aksini deryâda görür
Zanneder anı ki su içre yürür

4^b

Çün amel doğru olur niyyet ile
Ger muhabbet ola tabiat ile

Asla olmaz bu muhabbet mâni'
Asl içün fer'i olursam tâmi

Ya'ni bir tıfl ki sevdi mekteb
Ana ilm oldu hâkîkat matlab

Ger muhabbet ola ez bahr-i Huda
Hakka râci' olur elbet câna

Haktan özge neyi kılma mahbûb
İki âlemde olur ol mahcûb

Mâsivallahı ferâmûş eyle

O günde beni zayıf ve güçsüz koyma. İki cihanda beni hüznü koyma.

Yâ Rab! Lütuf kapını aç. Hüznü [kulunu] her zaman gönlü hoş kıl.

Aşktan herkese nasip verildi, her bir kişi bir başkasını sevgili kıldı.

Sabah ve akşam onun ardınca gezer ve başına bin türlü bela getirir.

Ekseriyetle mala âşık olan kendini alçaklığa layık eyler.

Göklerin aksi denizde görünür, idrâksiz [olan kişi] ona bakıp aldanır.

Ayın aksini denizde görür ve zanneder ki [ay] su içinde yürür.

Çünkü eğer muhabbet tabiat ile olursa amel de niyet ile doğru olur.

Aslı için ikinci derecesine tamah edersem, bu muhabbet asla engel olmaz.

Yani mektebi seven bir çocuk, ona hakikat isteği ilm oldu.

Eğer muhabbet Huda'nın denizinden olursa, ey cân elbet Hakka geri döner.

Haktan başka neyi kendine sevgili kılma iki âlemde de mahcup olur.

Allah'tan başka herşeyi unut. Bu sözü kulağına küpe et.

Bu sözü gûşına mengûş eyle

Vasf olunmaz aşkıdır bahr-i amik
Kullarına vere Allâh tevffik

Gözüne tutsa kızıl şişe kişi
Âlemi kırmızı görmektir işi

Şişe-i gafleti kaldır bir bak
Olur eşya sana cümle berrak

Kıl 'amel hükmi-şeri'at üzere
Gidesin doğru tarikat üzere

Ma'rifet eyledin ise hâsıl
Ehl-i tahkike olursun vâsıl

Dildeki kalmaya hiç zann u güman
Sırr-ı tevhîdi bulursun o zaman

Bilesin tâlib ile matlûbu
Göresin râgıb ile mergûbu

5^a

Rüşdiyâ sanma sözüm diğeredir
Cümlesi sen gibi alçak heredir

Edemem kimseye hergiz bühtân
Bilemem ben gibi sahib-i isyan

O sebepten bu kadar hayr du'â
Eyledim nefsim ey mâhlikâ

Ba'd-ezîn sana dualar edeyim
Selefim gittiği yola gideyim

Ne ki var aslına hep âzimdir
Gerçi kim birbirine lâzımdır

Tok olan suyu diler etmegi aç

Derin deniz vasıflandırılmaz aşkıdır. [Bu yüzden] Allah kullarına yardım etsin.

Kişi gözüne kızıl gözlük taksa [eğer] işi âlemi kırmızı görmek olur.

Gaflet gözlüğünü kaldırıp bakarsan cümle eşya sana daha berrak görünür.

Şeriat hükümleri üzerine amel kılıp doğru tarikat üzere gidesin.

Eğer marifet eylersen tahkik ehline ulaşırsın.

Gönülde hiç zan ve şüphe kalmasın ki o zaman tevhid sırrını bulursun.

Talep eden ile talebini göresin, isteyen ile istenileni göresin

Ey Rüşdi! Sanma sözüm başkasıdır. Cümle sözüm sen gibi alçakta kalan tortularadır.

Asla kimseye iftira edemem. Ben gibi isyan sahibi bilemem.

Ey ay suratlı! O yüzden nefsim bu kadar hayır dua ettim.

Bundan sonra sana hayır dualar edeyim, benden önce olanın gittiği yola gideyim.

Ne var ise hepsi aslına niyet eder. Gerçi birbirine lazımdır.

Tok olan suyu, aç olan ekmeği diler. Cümle birbirine

Cümle birbirine olmuş muhtâç

muhtâç olmuştur.

Bir lisân eyle ki olmaya günâh
Anı makbûl edecektir Allah

Günah olmayan bir dil ile konuşursan Allah onu kabul edecektir.

Sen bana eyle duâ bende sana
Afv ede cürmümüzü Bârî Hudâ

Sen bana dua et ben de sana. Bârî Huda günahımızı affetsin.

Kim beni hayr duâ ile anar
Setr ede cümle belâdan Settâr

Kim beni hayır dua ile anarsa Settâr [onu] cümle beladan korusun.

Hayr ile kim ki beni eyledi yâd
Dilerim ola dü âlem dilşâd

Hayır ile kim beni anarsa iki alemde de sevinmesini dilerim.

Bu kitabım kim ederse ezber
Ola her iki cihanda server

Bu kitabı kim ezber ederse her iki cihanda ulu olsun.

Okuyup dinleyeni ey Mennân
Eyle gül-i mazhar lutf u ihsân

Ey Mennân, okuyanı ve dinleyene iyilik ve ihsanda bulun onları güllere mazhar kıl.

Bu kitabım kim okursa her gâh
Anı da şâd ede dâim Allah

Bu kitabımı kim ki her an okursa, Allah onu daima mutlu etsin.

5^b

Bir iki kimselerin Bârî Hudâ
Kesmeye ecrini tâ rûz-ı cezâ

Bârî Huda bir iki kimselerin ecrini ceza gününe kadar kesmesin.

Biri hayrâtı olandır kâim
Ecr-i mislin bulacaktır dâim

Biri hayratı ayakta durandır. Daima misliyle karşılığını bulacaktır.

Biri evlâdı olandır âlim
İlm ile âmil ola her dâim

Biri evladı âlim olandır. Her daim ilm işler.

Bu iki kimseye hallâk-ı cihân
Verecek ecrini bî reyb ü gümân

Hallâk-ı Cihân bu iki kimseye şüphesiz karşılığını verecek.

Bende yok mal ki hayrât edeyim
Bunların eserine doğru gideyim

Bende mal yok ki hayrat edeyim. Bunların eserine doğru gideyim.

Veledim kalmadı dünyâda dahi

Dünyada çocuğum dahi kalmadı eyvah ben ne ile

Ne ile yâd olayım ben ey ahi

anılayım.

Âcizâne bunu tahrîr ettim
Lik hep nefsimi takrir ettim

Bunu acizâne yazdım. Nefsimi hep yerleştirdim.

Lutf eyle okuyalar ihvânım
Bu sebepten ola rahat cânım

Lutf eyle dostlarım okusunlar. Bu sebepten canım rahat olsun.

Âdemin ettiği bâhuvîş gerek
Şem'anın şu'lesi der-piş gerek

Âdemin ettiğinde vahdet gerekir, şem'anın şu'lesi peşinden gerekir.

Gemiye gelse verâdan bir yıl
Bir milin yerine alur beş mil

Gemiye arkadan bir yıl gelse, bir milin yerine alır beş mil.

Bu kadar fâidesi var cânâ
Kimseyi koymaya sonsuz mevlâ

Ey can! Bu kadar faydası var. Mevla kimseyi sonsuz koymasın?

Okuyanı dilerim ey Hâlik
Edesin hüsnüne her dem âşık

Ey Hâlik! Dilerim ki okuyanı her an güzelliğine âşık edesin.

Beni de âşık-ı sâdık eyle
Lütfuna fazlına lâayık eyle

Beni de sadık aşığın eyle. Cömertliğine iyiliğine layık eyle.

6^a

Münâcat der vezn-i diger

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fa'lün)

Aşk-ı pâkin ver bana ya Rabbena
Beyt-i dilde kalmıya senden siva

Yâ Rabbena! Bana temiz aşkını ver. Gönül evinde senden başkası kalmasın.

Aşkın ile buldu bu cism-i hayat
N'ola versem aşk ile cânım sana

Bu hayat cismini aşkın ile buldu. Sana aşk ile canımı versem ne olur?

Matbah-ı feyzinden ey kân-ı kerem
Bî-nevâlar bulmada her dem nevâ

Ey kerem kaynağı, sessizler bolluk mutfağından her an ses bulmadadır.

Nefs elinde nice bir bî-mâr olam
Lutf u ihsânınla kıl derde deva

Nefs elinde ne kadar daha hasta olayım. İyilik ve hoşluğunla derdime deva ver.

Pür kusurum â'cizim bî-çâreyim
Hep gedâlardan gedâyım mutlaka

Kusur doluyum, acizim, çaresizim, mutlaka hep
fakirlerden fakirim.

Vâdi-i hayrette kaldım yâ İlâh
Hızır tevfikinle ver râh-ı Huda

Ya İlâh hayret vadisinde kaldım. Hızır yardımınla Huda
yolunu ver.

Mefhar-ı âlem habîbin aşkına
Âşk-ı pâk-i çâr yâr-i bâ-safâ

Âlemin övücü sevgilin aşkına. Safalı dört temiz dostun
aşkına.

Âl ü evlâd-ı resulullah için
Hem şehîd-i hâk-i pâk-i kerbelâ

Resulullahın ailesi ve çocukları için hem de Kerbelâ'nın
şehitleri için.

Kıl ubûdiyyet makâmında mukim
Rüşdî-veş gümrahî ey Bârî Hudâ

Ey Bârî Hudâ, Rüşdî gibi yolunu şaşırmış kulluk
makamında kalıcı kıl.

Der na't-ı şerif

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün

Ey keremkânı resûlü's-sakaleyn
Sana kurban olayım bi'l-ebeveyn

Ey kerem kaynağı insanların ve cinlerin peygamberi,
ebeveynim ile birlikte sana kurban olayım.

6^b

Bâis-i hilkât-i eşyâ sensin
Mazhar-ı cümle-i esmâ sensin

Eşyanın yaratılışının sebebi sensin. İsimlerin cümlesinin
övücü sensin.

Sana buyurdu Huda ateynâk
Sana denildi ve mâ erselnâk

Huda sana "ateynâke" buyurdu ve sana "mâ erselnâk"
denildi.

Hâtır-ı pâkin için oldu cihân
Ne kadar var ise pinhân u ıyân

Cihan temiz hatırın için oldu. Gizli ve açık ne kadar var
ise.

Senin aşkın ile her dem eflâk
Döner ey şâhid-i ser-i levlak

Ey Muhammed! Felekler her an senin aşkın ile döner.

Sensin ey dürr-i yetim halk-ı azîm
Kadrini bildi Hudâvend-i alîm

Ey azîmin halkı yetimin incisi sensin. Kıymetini alîm
olan Allah bildi.

Halk olunmamış idi kevn-i mekân

Ey hak ile var eden cihanın övücü, mekânın varlığı

Hak ile var eden ey fahr-ı cihân

yaratılmamıştı.

Nâm-ı pâkini duyunca âdem
Dâneye sattı canânı ol dem

Âdem temiz ismini duyduğu zaman canânını taneye
sattı.

Sırrını bilmek için dünyâda
Bu kader kıldı büka sahrâda

Dünyada sırrını bilmek için bana sahrada bu kaderi
verdi.

Senin ümmetliğini kıldı kabul
Gerçi zâhirde mukaddem idi ol

Senin ümmetliğini kabul etti, gerçi o görünendi.

Sana her kim ki olursa ümmet
Buldu bin türlü saâdet izzet

Sana her kim ki ümmet olursa bin türlü mutluluk ve
kıymet)

Geldi Sâlih ile İdris İshak
Zümre-i ümmete oldu ilhâk

Sâlih, İdris, İshak geldi ve ümmet zümresine katıldı.

Nuh kim kıldı seni vird-i zebân
Mevcei garkden hıfz oldu hemân

Nuh gibi seni dil tesbihi kıldı, hemen suya batan bir
dalgadan sakladı.

Seni bildiği için hazreti Hûd
Sırr-ı eşyâ ana oldu meşhûd

Hız. Hûd seni bildiği için, eşyânın sırrı ona göründü.

7^a

Mekke mevlid olduğu sen şâha
Oldu a'lâm halîlullaha

Sen şâha doğum yeri olan Mekke, Hz. İbrahim'e sancak
oldu.

Bu sebepten yaptı o yerde bina
O bina oldu dahi beyt-i Huda

Bu yüzden o yerde bina yaptı, o bina da Allah'ın evi
oldu.

Nûr-ı pâkin senin ey mihr-i cihân
Rûy-ı İsmail'den etti lemeân

Ey cihanın güneşi senin temiz nûrun İsmail'in yüzünden
parladı.

Bilmeseydi seni Ya'kub-ı hazîn
Nice şâd olur idi ol gam-gîn

Hüzünlü Yakub seni bilmeseydi, o kederli ne kadar şen
olurdu?

Hüsni-i Yûsufda melâhat kim var
Nur-ı pâkinden olubdur izhâr

Yusuf'un güzelliğinde temiz nurundan meydana gelmiş
gibi güzellik var.

Seni hâtem bildiği için her ân

Her an seni mühür bildiği için Süleyman, mühür ile

Oldu mühr ile Süleymân sultân

sultan oldu.

Dahi Lût ile Şuâyb ve Yahyâ
Sana derlerdi nebiyyü'l-a'lâ

Lût ile Şuayb ve Yahya dahi sana nebiyyil a'la derlerdi.

Seni derdine bilürdi dermân
Bu kadar hikmet ile hem Lokmân

Hem Lokman bu kadar hikmet ile seni derdine derman bilirdi.

Mazhâr-ı sabrın olunca Eyyûb
Renc ü mihnet ana oldu mahbûb

Eyüb sabrına nail olunca sıkıntı ve zahmet ona sevgili oldu.

Kıldı hilmin Zekeriya pişe
Zerreden etmedi hiç endişe

Zekeriya'nın huyunu yumuşaklık kıldı, etmedi hiç endişe.

Âşıkın olduğu için Mûsa
Yed-i beyzâ ile verildi â'sa

Musa âşıkın olduğu için a'sa ile ışıklı el verildi.

Ümmetin olmak için hem İsa
Göge çıkdı o firişte sîma

O melek yüzlü İsa ümmetin olmak için göge çıktı.

Yunus etmeklik için aşkını kuvvet
Erbaîn eyledi fî batnü'l-hût
7^b

Yunus aşkını kuvvetlendirmek için, büyük balığın karnının içinde kırk gün kaldı.

Ne kadar geldi ise peygamber
Sen ile cümlesi fahr eylerler

Ne kadar peygamber geldiyse hepsi seninle övünür.

Mâden-i sıdk u adalet sensin
Mahzen-i hilm ü sahâvet sensin

Doğruluk ve adaletin madeni sensin, cömertlik ve yumuşaklığın mahzeni sensin.

Sana yâr oldu Ebubekr ü Ömer
Dahi Osmân u Cenâb-ı Hayder

Ebubekir ve Ömer ve dahi Osman ile Cenâb-ı Hayder sana yâr oldu.

Sana oldukları için yârân
Oldular her dü sarâyda sultân

Sana dost oldukları için her iki sarayda sultan oldular.

Yerde gökde ne ki var cinn ü beşer
Hep senin medh-i şerîfin eyler

Yerde gökde ne kadar cin ve insan varsa hepsi senin şerefli övgünü söyler.

Lîk meddâhın olunca Mevlâ

Fakat çokça medhedenin Mevlâ olunca, ey cân seni

Seni tavsîf ne mümkün cânâ

vasıflandırmak ne mümkündür.

Hâdimin ki ola Cibrîl-i Emîn
Âşıkın ki ola Hallâk u muîn

Cebrail ki ola hizmetçin, Aşıkın ki ola Yaradan ve
yardımcısı.

Vasfa hâcet nedir ey fahr-ı cihân
Bu yeter şânını bilmekte hemân

Ey fahr-ı cihan övmeye ne lüzum var, hemen bilmekte
bu yeter şânını.

Ol ki ümmî sana verildi lakab
Sen iken cümle kütüphane-i Rabb

Rabb'ın tüm kütüphanesi sen iken, sana ümmi lakabı
verildi.

Sana tâ'zim için olmuştu hemîn
Bildiler halk-ı semavât u zemîn

Bu bile sana ululama olmuştu, yeryüzü ve gökyüzünün
halkı bunu bildiler.

Hak sana verdi Le-amruke tâcın
Bulmadı kimse senin mi'râcın

Hak sana le-amruke tacını verdiği için kimse senin
merdivenini bulamadı.

Sana mahsûsdur ancak bunlar
Gayrı evsâfın hele dursunlar

Bunlar ancak sana mahsustur, diğer sıfatların dursunlar.

Bildi feyzin verir emvâta hayat
Zulmete kaçtı o dem âb-ı hayât

Âb-ı hayat, feyzinin ölümlere hayat verdiğini bildiği an
karanlığa kaçtı.

8^a

Getirip yerine şart-ı edebi
Kıldı ihfâ özünü Hızır nebi

Hızır nebi edeb şartını yerine getirerek kendini sakladı.

Ahz-i feyz etmek için bâd-ı sabâ
Kûy-ı pâkinde gezer subh-ı mesâ

Sabâ rüzgârı feyz almak için sabah ve akşam senin temiz
mekânında gezer.

Hüsnüne oldu güneş pervâne
Hâk-pây oldu sana dürdâne

Güneş güzelliğine pervâne oldu, inci tanesi senin
ayağının toprağı oldu.

Ben ne haddim sana âşık olayım
Ya'ni o devlete lâıyk olayım

Sana âşık olmak büyük bir devlettir; bu benim ne
haddime.

İsm-i pâkin ki olupdur Mahmûd
Seni yâd eyleyen oldu mes'ûd

Senin temiz ismin Mahmûd'dur. Seni anan bahtiyar
oldu.

Dilerim ben de sa'adet bulayım

Ben de o saadete erişerek iki alemde de iyilik ve huzur

İki âlemde mükâfât olayım

bulmayı dilerim.

Özüne kim seni tutmazsa delîl

İki âlemde olur hor u zelîl

Seni kendisine kılavuz etmeyen iki alemde hakir ve zelil olur.

Kullara eyler isen hıfz-ı cenâh

O zaman cümle olur ehl-i felâh

Senin kol kanat gerdiğin insanların tümü kurtuluşa erer.

Sana her kim ki olursa tâbî‘

Ana her hâlde olur Hakk nâfi‘

Sana uyanlara Hak her zaman yardım eder.

Sen ile buldu bunlar râhı

Sen ile bilen bildi Allahı

İnanlar seninle (doğru) yolu buldu. Seni bilen Allah'ı bildi.

Cümle esmâ-i şerîfin câna

Sahib-i derd olana oldu deva

Ey cân tüm şerefli isimlerin dert sahibi olana deva oldu

İsm-i pâkinle olubdur yek-sân

Zân sebep derdi olan söyler emân

Derdinin sebebi zan olan aman der, temiz isminle yerle bir olur.

Sen iken Hazret-i Allah’a habîb

Senden özge kim ola derde tabîb

Sen Hazret-i Allah’a sevgili iken senden başka derde tabib kim olur.

8^b

Hak verir ana şifâ-yı âcil

Kim salât etmede olmaz kâhil

Salat etme konusunda gayretli olana Allah acil şifa verir.

Kim eder sana salât ile selâm

Verir Allah ana da âlî makâm

Sana salat ile selam edene Allah yüce makam verir.)

Günde yüz kere okursa salâvat

Her dü âlemde bulur râh-ı necât

Günde yüz kere salavat okuyan her iki alemde kurtuluş yoluna ulaşır.

Cümle eşyâda müessir birdir

Her birinde bulunan bir sırdır

Tüm varlığın müessiri tektir. Her varlıkta bir sır bulunur.

Sendedir cümleten esrâr u ıyân

Ehl-i derde kim olurmuş Lokmân

Gizli ve açık hepsi sendedir, herkesin derdinin Lokman'ı sensin.

Cümle eşyâya seni cân biliriz

Seni cümle eşyanın cânı cümle derd ehlinin de dermanı

Cümle derd ehline [dermân] biliriz

olarak biliriz.

Var iken elde dilâ böyle ilâç
Gayrı eşyâya ne hâcet gözün aç

Ey gönül, elde böyle deva varken başka eşyaya ne gerek
var, gözünü aç.

Ger salât olsa bir işden evvel
Eder Allahu teâlâ eshel

Başlangıcında salat olan işi Allah teâlâ daha kolay hale
getirir.

Sonradan olsa salât ile selâm
Verir Allah o işe hüsn-i hitâm

Sonunda salât ile selâm olan işi, Allah güzel bir şekilde
sonlandırır.

Olsa mâ-beyn-i salâteynde duâ
Anı redd eylemez Allah hâşâ

İki salat arasındaki duâyı Allah kesinlikle reddetmez.

Kim hulûs ile dese yâ Ahmed
İki âlemde cefâ çekmez ebed

Gönül temizliği ile yâ Ahmed diyen kişi iki alemde
ebediyen cefa çekmez.

Yâ Muhammed dese bir kere kişi
Dü serâda görülür cümle işi

Bir kere Yâ Muhammed diyen kişinin iki dünyada da
tüm işi görülür.

Mustafa ismi verir safvetler
Buldu anınla bulan ni'metler

Mustafa isminin verdiği temizliklere ulaşanlar onunla
nimetler de bulurlar.

9^a

Hâtır-ı pâkin için ey Ta-Ha
Yoğiken oldu bu eşyâ peydâ

Ey Ta-Ha, temiz hatrın için bu nesneler yokken var oldu.

Kimse afv olmaya sensiz mutlak
Dürr-i gufrânı sana vermiş Hak

Hak affetme incisini sana vermiş, kimse kesinlikle
sensiz affolmaz.

Kim sana buldu ise kurbîyyet
Bulur Allah ile anlar vuslat

Sana yakın olan Allah'a kavuşur.

Aşkını kim ki eder kendine hu
Ne saâdet ne beşâretidir bu

Aşkını kendine huy edinene ne büyük mutluluk ve
müjde vardır.

Aşkını her kim ederse da'vâ
Sünnet-i pâkini eyler icrâ

Aşkını kendine mesele eden o pâk sünneti icrâ eder.

Kişi sevdiğini taklîd eyler

Kişi sevdiğini taklit eder ve onun gittiği yere gider.

Ne yola gitti ise öyle gider

Ne kadar kılsa kişi tebaiyyet
O kadar hâsıl olur kurbiiyyet

Bundan özge bilemem doğrusu yol
Ne kadar çekse de zahmet bir kul

Gehi Hak afvını meccânen eder
Vâkı‘â öyledir o bahs-i diğer

Müntakim bilmeli hem de erham
Kullara havf u recâdır elzem

Kıl salât ile selâm ol şâha
Kul olayım der isen Allah’a

Rûz [u] şeb eyle salât ile selâm
Ger ubûdîyyette istersin makam

Ey benî arabî fahr-ı cihân
Seni Hak kullara kıldı ihsân

9^b

Sen ki âlemlere oldun rahmet
Kullara geldi o dem emniyyet

Nâm-ı pâkin bilene izzet olur
Kande kaldı [ki] sana ümmet olur

Ne kadar âsî olursa ümmet
Yine sayende bulurlar rahat

Dendi insâna zalûmile cehûl
Bu kadar yüklerine oldu hamûl

Câhilin şânı hatâdır elbet

Ne kadar tâbî olunursa o kadar yakınlık olur.

Bir kul ne kadar zahmet çekse de doğrusu bundan başka
yol bilmem.

Hak bazen meccânen affeder, gerçi öyledir o bahs-i
diğer

Cenabu Hakkı hem müntakim (intikam alan) hem de
erham (en merhametli) sıfatlarıyla bilmek gerekir.
Kullar için en lüzumlu şey korku ve ümit arasında
yaşamaktır.

Allah’a kul olayım der isen o şaha salat ile selam kıl

Eğer kullukta makam istersen gece gündüz salat ile
selam eyle.

Ey benî Arap, cihanın övüncü, Hak seni kullara ihsan
etti.

Sen âlemlere rahmet olduğun zaman kullara eminlik
geldi.

Temiz adın bilene kıymet olur. Nerede kaldı ki sana
ümmet olur.

Ümmetin ne kadar günahkâr olsa da yine sayende rahat
bulur.

İnsana çok cahil ve çok zalim denildi. [Yine de] bu
kadar yüke tahammül gösterdi.

Elbette câhilden hata beklenirken Alimden de bilgisini

Âlimin şânı atâ'dır elbet

paylaşması beklenir.

Eylesen lutf u şefâatler eğer
Afv u gufrâna olurduk mazhâr

Eğer şefâatler ve güzellikler eylesen, af ve merhamete
nâil oluruz.

Ger şaki bulsa şefâatine yol
Olacak ind-i Hudâda makbûl

Eğer bedbaht [biri] şefâatine yol bulursa Allah'ın
yanında makbûl olacak.

Biliriz kân-ı şefâa't sensin
Cümleye mihr-i inâyet sensin

Şefâatin kaynağının sen olduğunu biliriz. Bütün varlıklar
için inâyet güneşisin.

Sana oldukta makâm o ednâ
Zuafâ kulları bahş etti Hudâ

O düşük rütbeli makam sana olduğunda Hudâ zayıf
kulları bahşetti.

Seni mi'râca ki kıldı da'vet
Böyle mihmânına etti hürmet

Seni göğe çıkmaya davet etti, böyle misafirine de
hürmet etti.

Lî ma'allahi sarayından Hak
Sana keşf etti cemâlin mutlak

"Lî-maallah" sarayından Cenâbu Hak sana Cemalini açtı.

Göricek bâb-ı niyâzı meftûh
Diledin ümmet ola hep mefrûh
Dedin o demde eyâ Bâri Huda
Âciz ümmetleri bahş eyle bana

Niyaz kapısını açılmış görünce ümmetin mutlu olmasını
diledin.

O an "Ey Huda! âciz olan ümmetleri bana bahşeyle"
dedin.

10^a

Dedi bin lutfila hallâk-ı cihân
Hep şefâatle bulurlar gufrân

Cihanın yaratıcısı bin lutufla; "hep şefâatle merhamet
bulurlar" dedi.

Her kime ola şefâat senden
Ana da afv u inâyet benden

"Her kime senden şefaât olursa ona benden de af ve
lûtf olur."

Böyle ki kıldı Huda ahsen cevab
Cümle dûzah sanasın oldu harâb

Huda böylelikle en güzel cevabı verince, sanki tüm
cehennem harap oldu.

Sen iken ya'ni habîb-i ekrem
Âsi ümmetlerine yokdur gam

Yani en kerîm sevgili sen iken âsi ümmetlerine keder
yoktur.

İsm-i a'zam sana olmuştur ad

İsm-i a'zam sana ad olmuştur. İsmi ananlar nasıl mutlu

Yâd edenler niçe olmaz dilşâd

olmaz?

Sana ümmet olan ey mefhar-ı nâs
Nâr-ı duzâhdan ederler mi hirâs

Ey insanların övücü, sana ümmet olan cehennem
ateşinden korkar mı.

Ey kütüphâne-i hallâk-ı cihân
Şânını bilmeğe besdir kur'an

Ey cihanı yaratanın kütüphanesi, şanını bilmek için
kuran yeter.

Kuru yaş bâtın u zâhir anda
Ne ki var evvel ü âhir anda

Kuru, yaş, gizli ve açık, ilk ve son ne ki varsa hepsi
ondadır.

O sebepten idi ey nûr-ı cemîl
Nesh-i tevrât u zebûr u incîl

Ey güzel nur, o sebepten Tevrat, Zebur ve İncil' i
feshetti.

O ulûmu sana bildirdi Huda
Cümleden kıldı seni müstesna

Huda o ilimleri sana bildirdi seni hepsinden müstesna
kıldı.

Yazmada kadrine tavsîf nâme
Olsa eşcâr u giyehler hâme

Kıymetine tavsîfnâme yazmak için ağaçlar ve bitkiler
kalem olsa.

Halk-ı âlem bütün olsa kâtip
Zerre denlü olamazlar hâsib
Cândaki hâlet ü cismimdeki fer
Cümle sâyendedir ey nûr-ı basar

Bütün âlem tümüyle kâtip olsa da zerre kadar hesap
edemezler.

Ey göz nûru, ruhdaki hâl ve bedendeki kuvvetin hepsi
sayendedir.

10^b

Yaktığın şem'ayı söndürme amân
Dü serâda bulayım emn ü emân

Yaktığın şem'ayı sakın söndürme ki iki sarayda da
güvenlik bulayım.

Dilerim ser-i nübüvvet hakkı
Sendeki aşk u muhabbet hakkı

Peygamberlerin başı, sendeki aşk ve sevgi hakkını
dilerim.

Rüşdiye lutf u inâyet edesin
İki âlemde şefâat edesin

Rüşdü'ye iyilik ve ihsan edip iki âlemde de şefâat
etmeni dilerim.

Arz-ı hâl etmeği de bilmez hiç
Lutf edip cümle kusûrundan giç

Hâlini bildirmeyi de hiç bilmez; lutfedip de kusurundan
vazgeç.

Hakkın ilmince ola sana salât

Hakk'ın ilmi kadar sana salât olsun ve Hak sana

Dahi kadrince vere Hak derecât

kıymetince dereceler versin.

Na‘t-ı Şerîf

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün

Kadd-i bâlâ ki gören bildi ki Tûbâ ne imiş
Seyreden rûyını fehm eyledi me'vâ ne imiş

Uzun boyunu gören Tûbâ ne imiş bildi; yüzünü
seyreden makam ne imiş anladı.

Sen hükümdâr iken o kişver-i aşk içre şeha
Kimseler bilmez idi Âdem u Havvâ ne imiş

Ey şah! Sen o aşk ikliminin hükümdarı iken kimse
Âdem ile Havva'nın kim olduğunu bilmezdi.

Hâk-i dergâhına rû-mâl eden üftâdeleri
Göricek anladı dil matlab-ı a'lâ ne imiş

Gönül, dergahının toprağına yüz süren âşıkları
görüp, en yüksek talebin ne olduğunu anladı.

Gam değil halk-ı cihân cümle adüvv olsa bana
Kal'a-yı aşka giren âşık pervâ ne imiş

Bütün halk bana düşman olsa gam değil; zîrâ aşk
kalesine giren âşık korku nedir bilmez.

Yûsufun hüsnüne hayrân idi âlem ey Gül
Şem'-i aşka o da Rüşdi gibi pervâne imiş

Ey Gül, Yusuf'un güzelliğine âlem hayrandı, o da
aşkın balmumuna Rüşdi gibi pervaneymiş.

11^a

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Medine-i Münevvere'de manzar-ı saâdet olan makam-ı mübârekeden kubbe-i sa'âdetten görüldükte zuhur eden na't-ı şerîf

Yâ nebiyyallah cenâb-ı Hak seni kılmış habîb
Ol sebebdan bağ-ı vahdette sen oldun andelîb

Ey Allah'ın nebisi, Cenâb u Hak seni sevgilisi
kıldığı için vahdet bahçesinin bülbülü sen oldun.

Enbiyâ u evliyâ senden devâ ister kamu
Çün hekîm-i mutlakın mülkünde bir sensin
tabîb

Evilyâ ve enbiyâların tümü senden çare ister çünkü
mutlak hekimin mülkünde bir tek hekim sensin.

Kûy- ı pâkinde niçe şehler gezer subh u mesâ
Ağlayub feryâd edüb boynun büküp ister nasîb

Temiz mekânında sabah ve akşam nice şahlar gezer;
ağlayıp feryat edip boyun bükerek nasip isterler.

Niçeler bu hâk-i pâke geldi yüzler sürdiler
Geldi mi âyâ benim tek böyle bir miskîn garîb

Niceleri senin temiz toprağına yüz sürdüler. Benim
gibi bir aciz garip de geldi mi acaba?

Destgîr ol yâ Resulallah amandır el-amân
Nefs elinde âciz oldum çok eder mekr u firîb

Ya Resulallah Birçok hilesinden aciz olduğum
nefsin elinden kurtulmak için yardımcı ol.

Nim nigeble her dü âlemde kulun mesrûr kıl
Bir gedâyı pâdişeh kılsa çerâğ olmaz acîb

Yarım bakışla her iki âlemde de kulunu sevindir.
Padişah bir dilenciye mum yapsa şaşılacak bir şey
değildir.

11^b

Senden özge ya kime Rüşdi dahîlin söylesin
Ya nebiyyallah Cenabu Hakk seni kılmış habîb

Ey Allah'ın nebisi, Cenâbu Hak seni sevgilisi kılmış.
Rüşdi, iltica arzusunu senden başka kime söylesin?

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fa'lün)

Hâtır-ı pâkin için Hayy-ı Vedûd
Yapdı kudret ile bir şehr-i vücûd

Çok şefkatli olan Hayy (Allah), pâk hâtırın için kudret
ile bir vücud şehrini yarattı.

Emr-i künle edüb anı izhâr
Seni o daireye kıldı medâr

Onu Kün emri ile meydana çıkarıp seni o daireye sebep
kıldı.

Ya'ni kim halk olunan eşyâya
San'at-ı Hak seni kıldı mâye

Yani Hakkın sanatı, yaratılan nesnelere seni maya yaptı.

Nokta üzre tolanur her eflâk
Dahi nâr ile heva âb ile hâk

Her felek hatta ateş ile hava ve su ile toprak dahi nokta
üzerinde dolanır.

Vasat-ı dâirede nokta-i nûn
Nice Leylâları kıldı Mecnûn

Dairenin ortasında Nûn noktası nice Leylâları Mecnûn
kıldı.

Ehl-i dil noktadan almış haberi
Kim dürer cümlelerin tâc-ı seri

Gönül ehli, herkesin başının tacının kim olduğu haberini
noktadan almıştır.

Nokta'-i dâire'i cümle cihan
Seni kıldı o Cenâb-ı yezdân

Cenâb-ı Yezdân seni bütün cihan dairesinin noktası
kıldı.

12^a

Nûn

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fa'lün)

Nazar et dikkat ile resmine bakma sade
 Çünkü sûrette değil her ne ki var ma'nâda

Yalnızca resmine bakma, dikkatlice nazar et; çünkü
 her ne ki varsa görünüşte değil manadadır.

Cümle ebyâta rakamlarla işâret yazdım
 Okuyanlar olalar ta'rifeden âzâde

Tüm beyilere rakamlarla işaret yazdım ki okuyanlar
 tarifeye ihtiyaç duymasınlar.

Bu rakamlar yazılan daireden taşra dahi
 Şu iki da'irenin harflerini al yâda

Bu rakamların yazılı olduğu dairenin haricinde şu iki
 dairenin harflerini de hatırına al.

Yani bu harfleri bir hoşça hesap etsen eğer
 Sâl-i tarihi sana elbetde olur âmâde

Yani eğer bu harfleri hesap edersen tarih hazır olur.

Vasat-ı dairede vâki' olan nûn harfi
 Nitekim serde okundu okunur hem pâde

Orta dairede yer alan nun harfi, başta olduğu gibi sonda
 da okunur.

Nâr-ı aşkın diyerek beda' edegör sultânım
 Rabt kıl harfleri sehv etmeyesin imlâda

Sultânım, aşkın nârı diyerek başla, harfleri bağla ki
 imlâda yanlış yapmayasın.

Nokta çün lafz-ı ceme'nâya müsâvi oldu
 Bilinür mebd'e' u merci' bir imiş eşyâda

Nokta, ceme'nâ lafzıyla eş anlamlı olduğu için eşyâda
 başlangıç ve dönüş yerinin bir olduğu bilinir.

Dilerim Rüşdi dü âlemde saâdet bulsun
 Ne güzel san'at ile yapıdı Ketencizâde

Ketencizâde ne güzel ustalıkla yaptı; dilerim iki âlemde
 de saadet bulsun.

Umarım mefhâr-ı kevneyn ola andan râzı
 Ne bu dünyâda melâlet çeke ne ukbâda

Umarım iki âlemin övüncü [olan] ondan râzı olur da ne
 bu dünyâda ne öteki dünyâda sıkıntı duymaz.

12^b

Der Menâkıb-ı Ashâb-ı Kiram Rıdvanullahi
Teâla Aleyhim Ecma'in

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fa'lün)

Bir sözümler var sana ey dil amma
 Kıymeti dürr ü güherden âlâ

Ey gönül sana bir sözümler var ama [bu söz] inci ve
 elmastan daha kıymetlidir.

Can kulağıyla anı gûş eyle
Dahi hem gûşına mengûş eyle

Onu can kulağıyla dinle ve dahi kulağına küpe et.

Oldu ashâb misâl-i encüm
Radiyallahu teâla anhüm

Ashab yıldız gibi oldu, Allah onlardan razı olsun.

Anlara her kim olursa tâbi‘
Rahmet-i Hakka erer bî-mâni‘

Onlara kim tâbi olursa Hakkın rahmetine engelsiz olarak kavuşur.

Ne kadar var ise ya‘ni ashâb
Kişver-i rahmete olmuşdur bâb

Yani ne kadar ashab varsa rahmet iklimine kapı olmuştur.

Bâbdan her kim olursa dâhil
O olur rahmet-i Hakka vâsıl

Kapıdan her kim girerse, o Hakkın rahmetine kavuşur.

Lik o kişvere dört sur olmuş
Bilmeyen anları mehcûr olmuş

Fakat o iklime dört [kişi] sur olmuş, onları bilmeyen o iklimin dışında kalmış demektir.

Birine sur-ı sadâkat derler
Birine sur-ı adâlet derler

Birine sadakat suru, birine adalet suru derler.

Öbürü sur hayâdır cânım
Diğeri sur sehâ sultânım

Öbürü haya surudur cânım, diğeri cömertlik surudur sultânım.

Oldu her sura birer bâb-ı azîm
Böyle vaz’ etti o hallâk u hakîm

Her sura birer büyük kapı oldu, o yaratıcı ve herşeyi bilen [Allah] böyle düzenledi.

Anların biri cenâb-ı Sıddık
Evvel o oldu halîfe tahkîk

Onlardan sıddık olarak anılan Hz. Ebubekir ilk kez halife oldu.

Yâr-ı gâr oldu Resullâha
Sıdk ile uydu o âlî câha

O Resulullâha mağara dostu oldu ve o yüksek mertebeli kişiye [Hz. Peygambere] içtenlikle uydu.

13^a

Sıdk ile olduğu için hemrâh
Oldu esrâr-ı Hudâdan âgâh

İçtenlikle yol arkadaşı olduğu için Hudanın esrârından haberdar oldu.

Garda hazret-i mahbûb-ı Kerîm

Hz. Peygamber mağarada zikr-i hafiyi öğretti.

Eyledi zikr-i hafîyi ta'lim

Ol sebepten idi siddîk-ı atîk
Pîşvâ oldu kamuya tahkîk

Mürşid-i râh-ı hidâyettir bu
Ümmete ayn-ı inâyettir bu

Nice âyette işâretler vardır
Nice bin türlü beşâretler var

Siyemmâ bunca ehâdîs-i şerîf
Kadr-i a'lâsını eyler ta'rîf

Bir dahi Âişe-i siddîka
Şân-ı pâkini yeter tasdîke

Harem-i muhterem fahr-ı cihân
Duhter-i pâki olunca ey cân

Bir nazar kıl ne karâbet cânâ
Ne sa'âdet ne şerâfet cânâ
Andaki hubb-ı Resûlullâhî
Açdı ebvâb-ı rızauullâhî

Fahr-ı kevnine olunca hemrâh
Sanasın arşa gider şems ile mâh

Emr-i mevlâ ana mu'tâd oldu
Cümle ashâb ana münkâd oldu

Kim anı eylemez ise tasdîk
Lâyık-ı düzah olur o zındık

13^b

Rüşdiyâ Hak seni kılsın mağfûr
Dahi ashâb ile kılsın mahşûr

Ba'd-ezîn hazret-i ibnü'l-hattâb

Bu sebepten Hz. Ebubekr herkese reis oldu.

Bu, hidâyet yolunun rehberi ve ümmete iyiliğin ta kendisidir.

Nice âyetde işâretler vardır ve bin türlü müjdeler vardır.

Herşeyden evvel bu kadar hadisler yüce kıymetini tarif eder.

Biri de dosdoğru olan Hz. Âişe'dir ki temiz şanını doğrulamaya yeterdir.

Ey cân, Hz. Muhammed'in kıymetli evinin temiz kızı olunca

Ey cân, bir bak ki bu ne yakınlık ne saadet ne şereftir.

Ondaki Resûlullâh sevgisi, Allah rızasının kapılarını açtı.

Var oluşun övücü sana yol arkadaşı olunca, sanırsın ki güneş ile ay arşa gider.

Mevlânın emri ona alışılmış oldu. Cümle ashâb ona boyun eğdi.

Onun doğru olduğunu söylemeyen zındık cehenneme layık olur.

Ey Rüştü, Hak seni affetsin ve ashâb ile haşretsın.

Bundan sonra: hattaboğlu hazreti [Hz. Ömer]. Yani çok

Ya'ni mahbûb-ı habîb-i Vehhâb

başlayan [Allah'ın] sevgilisinin çok sevdiği.

Cümle ashâba imâmet kıldı

[Hz. Ömer] Cümle ashâba önderlik yaptı ve islâm köşkünü mamur hale getirdi.

Kasr-ı islâmı imâret kıldı

Bundaki adl ü adâlet cânâ

Ey cân, bundaki doğruluk ve adalet, akıl ve zakâ

Bundaki akl u dirâyet cânâ

Cümlenin aklını kılmıştır çâk

Cümlenin aklını dağıtmıştır; Hakkın hikmetine akıl ermez.

Hikmet-i Hakka eder mi idrâk

Gülşen-i adlde kıldıkca hırâm

Adalet salındıkça ona tüm melekler kıyam ederdi.

Hep melâik ana eylerdi kıyâm

Görmüş olaydı eğer Nûş-ı Revân

Eğer Nûş-ı Revân gidenler görmüş olsaydı hemen kapısına kul olurdu.

Kapısında kulu olurdu hemân

Kangı bir cânibe kıldıysa sefer

Hangi yöne sefer kıldıysa Hak ona fetih ve zafer verdi.

Hak ana verdi fütühât ü zafer

Anın asrında olan emn ü emân

Onun asrında olan güvenlik bir daha [ancak] Cennet bahçelerinde görülür.

Görülür bir dahı bâğ-ı cinân

Yoksa dünyada ne mümkün cânâ

Ey cân, yoksa dünyada müslümanlar hâşâ rahat bulamaz.

Müslümânlar bula râhat hâşâ

Hakkı bâtıldan edübdür tefrîk

Doğruyu yanlıştan ayırt etmiştir, onu inkâr eden de zındık olur.

Anı inkâr eden oldu zındık

Nice âyat ü ehâdis-i şerîf

Nice ayetler ve hadis-i şerifler onun yüksek şanını tarif eder.

Şân-ı â'lâsını eyler ta'rîf

Kadrini bilme ne mümkün âdem

[Onun] kıymetini insanların bilmesi mümkün değildir. Onu en iyi bilen Allah ve alemin resulüdür.

Anı Allah ve resûlü â'lem

14^a

Dilerim Rüşdi seni Bârî Huda

Rüşdi, dilerim Allah seni dünyada ve ahirette lutfuna mazhar kılar.

Lutfına mazhar ede her dü sera

Bâ'd-ezîn hazret-i İbn-i Afvân

Bundan sonra: Afvan oğlu [Hz. Osman]. Yani Kur'ân'ı

Ya'ni kim câmi' cümle kur'ân

Kerîm'i mushaf haline getiren kişi.

Cümle ashâba imâmet kıldı
Jeng-i tuğyânı cihândan sildi

Ashâbın tümüne imâm oldu. Cihanı pisliklerden temizledi.

Andaki hüsn ü hayâ cûd u sehâ
Nice hâtimleri kıldı şeydâ

Ondaki güzellik hayâ ve cömetlik nice Kur'anı hatmedenleri dîvâne kıldı.

Ben anın adına hayrân olayım
Dahi üstâdına kurbân olayım

Ben onun adına hayran ve dahi üstadına da kurban olayım.

Çünkü bintân-ı resûl'üs-sâkaleyn
Ana olmuşdı efendim harameyn

Çünkü insanların ve cinlerin peygamberi [Hz. Muhammed] ona harameyn olmuştu efendim.

Oldu damâd-ı habîb-i mevlâ
Bir nazar kıl ne şerâfet cânâ

Mevlanın sevgilisinin damadı oldu. Ey can, bir bakarsan ne şereftir.

Ol sebepten denilir zi'n-nûreyn
Çeşm-i islâma budur kurret-i ayn

O sebepten iki nurun sahibi denilir. İslamın gözünün aydınlığı budur.

Her kime Hakktan olursa tevîk
Anı bin cân ile eyler tasdîk
Anı inkâra düşen ehl-i inâd
Olmaya nâr-ı cehîmden âzâd

Her kime Allaktan bir yardım olursa onu bin cân ile tasdik eder.

Onu inkâr eden inat kimseler, cehennem ateşinden kurtulamasın.

Anı medh etti hüdâvend-i cihân
Dahi mahbûb-ı cenâb-ı yezdân

Cihânın sahibi [Allah] ve cenab-ı Allah'ın sevgilisi onu övdü.

Bunca âyât ü ehâdis-i şerîf
Var iken hakkına ey merd-i zarîf

Ey zerafetli cesur adam, hakkında bu kadar ayet ve hadisler varken.

Anı inkâr eden oldu merdûd
Belki mânend-i şeyâtin-i matrûd

Onu inkâr eden reddedildi. Belki kovulmuş şeytana eş oldu.

14^b

Umarım Rüşdi sana Rabb u Hakîm
Lutf u fazlıyla vere kalb-i selîm

Rüşdi, umarım kâinatın sahibi, her şeyi bilen (Allah) lutfuyla sana sağlam kalp versin.

İbn-i amm-ı mefhar-ı cümle enâm

Bundan sonra: tüm insanların övücü olan [Hz.

Bâ'd-ezîn oldu kamu nâsa imâm

Muhammed'in] amcasının oğlu (Hz. Ali). Tüm insanlara imam oldu.

Ya'ni dördüncü halîfe anı bil
Ana sıdkile muhebbetler kıl

Yani bil ki o dördüncü halife[dir]. Ona sevgi ile bağlan.

Oldurur çünkü vilâyet şâhı
Dahi eflâk-i şecâ'at mâhı

Çünkü o vilayetin şâhı ve yiğitlik göğünün ayıdır.

Cezbe-i Hakk ana gelseydi eğer
Dağları eyler idi zîr ü zeber

Ona Hakkın cezbesi gelseydi eğer dağları altüst ederdi.

Vâris-i ilm-i nebi'i zîşân
Anı kılmıştı Cenâb-ı Yezdân

Cenâbu Allah onu şanlı peygamberin ilminin vârisi kıldı.

Mîhr-i ilmine kıyâs olsa eğer
Cümlelerin ilmi kalır zerre kadar

Eğer onun ilminin güneşi yanında, başkalarının ilmi zerre kadar kalır.

Görmüş olsaydı o şemsi bir dem
Sâyeveş hâke düşerdi Rüstem

Rüstem o güneşi görseydi eğer gölge gibi toprağa düşerdi.

Esedullah ana olunca lakab
Anda hatm olsa şecâat ne aceb
Şân-ı pâkinde denildi Haydar
Oldurur kâli'-i babü'l-Hayber

Esedullah onun lakabı olduğu için yiğitliğin onunla bittiğine şaşırmamak gerekir.

Haydar adıyla temiz şöhret buldu. Çünkü o Hayberin kapısını kökünden çekip kopardı.

Duhter-i pâk-i habîb-i mevlâ
Harem-i muhteremidir câna

Ey cân, Allah'ın peygamberinin temiz kızı onun muhterem haremidir.

Âl ü evlâdına kurbân olayım
Cümle ahfadına kurban olayım

Ailesine ve çocuklarına tüm torunlarına kurban olayım.

Kadr ü şânın bilür Allahu azîm
Bir dahi hazret-i mahbûb-ı kerîm

Yüce Allah ve Hz. Peygamber onun kıymetini ve şanını bilir.

15^a

Yoksa ta'rif ne mümkün cânâ
Katre deryâyı ne bilsün hâşâ

Ey can yoksa tarif mümkün değildir. Haşa, damladır deryayı nerden bilsin.

Dilerim Rüşdi seni hazreti Hakk
Kıla bu zümre'i pâke mülhak

Rüştü, dilerim hazreti Hak seni bu temiz zümreye katsın.

Sana hak ola dü âlemde muîn
Diye ervâh bu du'âya âmîn

Hak sana iki alemde de yardımcı olsun. Bu duaya da
ruhlar âmin desin.

Kasîde

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Çâr- yâr-ı bâsafâdır mahzen- i esrâr-ı din
Bunları necm-i hidâyet kıldı hakk lil-mühtedîn
Bunlara yârim dedi fahr-ı semavât u zemîn
Bunları inkâr edermiş bir takım kavm-i mehîn
Anları kör eylesin Allah Rabb'ül-âlemîn

Din esrarının mahzeni safalı dört dosttur [Hz. Ebubekir, Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ali]. Hak, bunları ihtidâ edenler için hidayet yıldızı kıldı. Göklerin ve yerin övüncü, bunlara yârim dedi. Bir takım hakir kavim bunları inkâr edermiş. Onları Allah Rabb'ül-âlemîn kör etsin.

Hazret-i Sıddık-ı ekber yâr-i gâr-ı Mustafa
Kuluma şahit yeter nass-ı celîl-i ez-hüma
Sâniye'sneyn Muhammed Hakk buyurmuştur ana
Böyle zâtın hakkına her kim ki söyler nâ-sezâ
Anları kör eylesin Allah Rabb'el-âlemîn

Mustafa'nın mağara dostu büyük hazreti Sıddık, kuluma şahitlikte hümadan yüce sarıhlik yeter. Hak ona iki kişiden biri demiştir, her kim ki böyle zâtın hakkında konuşursa uygunsuzdur, onları Allah Rabb'el-âlemîn kör etsin.

Bâ'd-ez-in Farûk-ı a'zam kim imâmet eyledi
Kasr-ı islâmî adâletle imâret eyledi
Cümleler hak olduğun bildi itâ'at eyledi
Böyle zâtın hakkına her kim hıyânet eyledi
Anları kör eylesin Allah Rabb'el-âlemîn

Bundan sonra büyük Faruk ki imam oldu. İslam köşkünü adalet ile imar etti. Hak olduğunu bilerek cümlesi itaat etti. Her kim ki böyle zâtın hakkına hainlik etti ise onları Allah Rabb'el-âlemîn kör etsin.

15^b

Bürde-i zi'n-nur-eyndir dâmâd-ı fahr-ı ins ü cann
Ümmete var mı bunun misli aceb bir mihr-i bân
Andan etmiştir hayâ bil kim sürûş-ı âsmân
Böyle zâtın hakkına her kim ki eyler bed gümân
Anları kör eylesin Allah Rabb'el-âlemîn

İnsanların ve cinlerin övüncünün damadı iki nur sahibi Hz. Osman'ın hırkasıdır. Acaba ümmete bundan daha fazla bir dost var mıdır? Böyle zâtın hakkına her kim ki kötü zan ederse bil ki ondan gökteki melek hayâ etmiştir. Onları Allah Rabb'el-âlemîn kör etsin.

Bâ'd-ez-in bil İbn-i amm-i hazret-i mahbûb-ı Hakk
Âlemi kıldı münevver her cihet misl-i şafak

Bundan sonra Hakk'ın sevgilisinin amcasının oğlunu bil, âlemi her yönden şafak gibi aydınlattı. Kim onu inkâr edip coşarak ilerlediyse, kendini cehenneme lâıyk etti.

Kim ânı inkâr edip tuğyân ile verdi sebk
İhtiyâr ile özin kıldı cehîme müstehâk
Anları kör eylesin Allah Rabb'el-âlemîn

Onları Allah Rabb'el-âlemîn kör etsin.

Çâr-anâsırdan ki terkîb eyledi cismin Celîl
Hôd bilürsün biri gâlib olsa olursun alîl
Var iken naklen delâ'il bu dahi aklen delîl
Bunları tefrîk eden olsun dü âlemde zelîl
Anları kör eylesin Allah Rabb'el-âlemîn

Allah cismini dört unsurdan oluşturdu. Bilirsin ki biri gâlib olursa olursun kör. Naklen delalet eden şeyler varken bu bile akla delildir. Bunları ayırt eden iki âlemde de zelil olsun. Onları Allah Rabb'el-âlemîn kör etsin.

Bunların şânında lâ-havf buyurdu Müsteân
Bunlara yârim dedi peygamber-i âhir zaman
Bunlara kurbân ola Rüşdi hezârân bâş u cân
Hâşâ lillâh bunlara her kim ki eyler bed gümân
Anları kör eylesin Allah Rabb'el-âlemîn

Müsteân bunların şânında korkusuzluk buyurdu. Ahir zaman peygamberi bunlara yârim dedi. Rüşdi, bunlara binlerce baş ve can kurban olsun. Allah için her kim ki eylerse bunlara kötü zann. Onları Allah Rabb'el-âlemîn kör etsin.

16^a

münâcât ez kadî'y-yül hâcât

mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün

Hüdâyâ her ne isyan eyledim hin-i sebâvetden
Rücû' ettim sana döndüm bugün cümle kabahatden
Tutanlar râh-ı şer'i buldu devletler saâdetden
Ayırma eser-i pâk hazret-i şâh-ı risaletden
Çevirme i'tikâdım ehl-i sünnet ve'l-cemââtden
Münevver eyle kalbim kurtarub çirk-i kasavetden

Ey Allah'ım çocukluk zamanımdan beri her ne isyan ettiysem. Bugün tüm kabahatlerimden vazgeçtim ve sana döndüm. Şeriat yolunu tutanlar mutluluktan devlet buldu. Hazreti peygamberin temiz eserinden ayırma. İtikadımı ehli sünnetten uzaklaştırma. Kalbimi keder kirinden kurtarıp aydınlık eyle.

Elimde nesne yok pek âcizim bîçâreyim ya Rab

Ne ilmim var ne a'mâlim katı âvareyim ya Rab
Bana lutfunla merhem eyle kim pür yareyim ya Rab
Ağardı mûy-ı ser amma ki yüzü karayım ya Rab
Çevirme i'tikâdım ehl-i sünnet ve'l-cemââtden
Münevver eyle kalbim kurtarub çirk-i kasavetden

Ya Rabbi elimde bir şey yok âciz ve bîçâreyim. Ne ilmim var ne dileklerim katı bir boş gezenim. Ya Rabbi, baştan ayağı yaralıyım bana iyiliğinle merhem eyle. Saçım ağardı ama yüzü karayım ya Rabbi. İtikadımı ehli sünnetten uzaklaştırma. Kalbimi keder kirinden kurtarıp aydınlık eyle.

Îlâhî zatına mahsûs olan o kibriyâ hakkı

Îlâhî zatına özgü olan o ululuk hakkı, Habibin olan

Habibin zübde-i âlem Muhammed Mustafa
hakkı
Ebubekr u Ömer Osman Aliyyü'l-Murteza
hakkı

Cemî'-i enbiyâ' u evliyâ âl-i abâ hakkı

Çevirme i'tikâdım ehl-i sünnet ve'l-cemâatden
Münevver eyle kalbim kurtarub çirk-i
kasavetden

âlemin özü Muhammed Mustafa hakkı. Ebubekir, Ömer,
Osman, Ali hakkı. Cümle enbiya ve evliyaların hakkı.
İtikadımı ehli sünnetten uzaklaştırma. Kalbimi kasavet
kirinden kurtarıp aydınlık eyle.

16^b

Kimisi zulmet-i gaflette vahdetden beyân eyler
Kimi pervâne meşreb yanmada derdin nihân
eyler
Kimi bülbül gibi gülzâr-ı âlemde fîgân eyler
Kimisi nefis elinden zar zar ağlar aman eyler
Çevirme i'tikâdım ehl-i sünnetü'l-cemâatden
Münevver eyle kalbim kurtarub çirk-i
kasavetden

Kimisi gafletin karanlığında birliği anlatır, kimi de
pervâne yaradılışıyla yanmada derdini gizler. Kimi
bülbül gibi âlemin gülbahçesinde feryâd eder. Kimisi
nefsin elinden feryat fîgân ile ağlayarak aman diler.
İtikadımı ehli sünnetten uzaklaştırma. Kalbimi keder
kirinden kurtarıp aydınlık eyle.

Hudâyâ her ne verdinse rızayım çün Hakîm
sensin

Kime ahvâlimi arz eyleyim ya Rab Alîm
sensin

Kula ikram eden senden sivâ yoktur Kerîm
sensin

Ketencizâdeye her iki âlemde Rahîm sensin

Çevirme i'tikâdım ehl-i sünnetü'l-cemâatden
Münevver eyle kalbim kurtarub çirk-i
kasavetden

Ey Huda, her ne verdiysen razıyım çünkü Hakîm
[herşeyi hikmetle yaratan] sensin. Ya Rabbi hallerimi
kime bildireyim Alîm [herşeyi bilen] sensin. Senden
başka kula ikram eden yoktur; Kerîm [cömert] sensin.
Ketencizadeye her iki âlemde Rahîm [rahmetle muamele
eden] sensin. İtikadımı ehli sünnetten uzaklaştırma.
Kalbimi keder kirinden kurtarıp aydınlık eyle.

**Der vasf-ı eimme-i müctehidîn Rıdvanullah-
ı teâlâ aleyhim ecmaîn**

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün

Nûr-ı aynım müctehidin-i izâm
Hikmet üzre geldiler bu dört imam

Gözümün nuru yüce müctehîdler. Bu dört imam hikmet
üzere geldiler.

Nâibân-ı çar-ı yâr-i bâ-safâ
Bunları kıldı cenâb-ı kibriyâ

Cenab-ı Allah, bunları safalı dört dostun vekili kıldı.

Lutf u fazl-ı hazret-i Rabbü'l-Celîl
Bunları kıldı kamu nâsa delil

Hazreti Allah'ın iyiik ve cömertliği bunları tüm
insanlara delil kıldı.

Sa'y u gûşîş eyleyüb her rûz u şeb
Rah-ı Hakkı bulmağa ola sebeb

Her gündüz ve gece çalışmak ve çabalamak Hakkın
yolunu bulmaya sebep olsun.

17^a

Şehr-i ilm içre bu dört yârlar hemân
Bir kılı bin yardılar dirsem inan

Cümleden evvel imam-ı bâ-safa
Şedd sirâc-ı ümmetân-ı Mustafa

Seksen yıl olmuşdı hicretten hemân
Küfede gün gibi olmuşdı ayân

Doğduğu gün âleme verdi ziyâ
Sâye saldı cümleye misl-i hüma

Bu cihanda yetmiş üç yıl kaldı ol
Feyzi ile doldu âlem sağ u sol

Elli beş hacceyledi zât-ı şerîf
Kadrini haddim değil olam arîf

Çok vedâ'-ı hacda giryân oldu ol
Lik sonra çokca handân oldu ol

Hem derûn-ı Ka'be'de çokca niyâz
İki rek'at hatmile kıldı namaz

Ol kadar eyledi kim anda bana
Hayrete düşdi zemîn ile semâ

Merhamet kıldı cenâb-ı lâyezâl
Ol zaman şâd oldu kalmadı melâl

On sahabeyle tekellüm kıldı ol
Hemi insden de teallüm kıldı ol

Vâkıâ tilmizi anın çok idi
İctihâdda müşterek çok yok idi

İki üç cân olmuş idi müşterek

Bu dört dost ilmin şehri içinde hemen bir kılı bin
yardılar dersem inan.

Hepsinden önce sefalı imam, Mustafa ümmetinin
ışığının sıkı bağı.

Hicretten hemen sonra yıl olmuştu sanki. Küfe'de gün
gibi açık olmuştu.

Doğduğu âleme ışık verdi. Hüma gibi tümüne gölge
oldu.

O, bu cihanda yetmiş üç yıl kaldı. Âlemin sağ ve solu
[Onun] bereketi ile doldu.

Şerefli zat elli beş kez hacceyledi. Kıymetini bilmek
benim haddim değildir.

O, her haccın sonunda çok ağladı. Fakat sonrasında ise
çokca güldü.

Hem Kabe'nin içinde çokça yalvararak iki rekât hatim
ile namaz kıldı.

O kadar etti ki onda bana, yer ile gök hayrete düştü.

Sonsuz olan [Allah] merhamet etti ve o zaman hüznü
[kimse] kalmadı [herkes] mutlu oldu.

O, on sahabe ile konuştu hem de insanlardan öğrendi.

Gerçek şu ki onun öğrencisi çoktu. Müşterek
çalışmalarında fazla kimse yoktu.

İki üç can ortak olmuştu. Sohbetinde daima bu üç melek

Sohbetinde daima bu üç melek

[vardı].

17^b

İctihâd içre olurlardı muayyen
Rahmetullahi aleyhim ecmain

İctihatlarında farlılık ortaya çıkardı. Allah'ın rahmeti
tümünün üzerine olsun.

Biri Yûsuf birisi idi Züfer
Biri Muhammed ki gayet mu'teber

Biri Yusuf birisi Züfer idi. Biri Muhammed ki gayet
itibarlıydı.

Nice âyat u ehâdis-i şerîf
Bunlara keşf oldu bâ-lütf-ı Latîf

Latîf olan Allah'ın izni ile bunlar için nice ayet ve hadis-
i şerîfler anlaşılır oldu.

Lik Nu'mân ibni Sâbit daima
Bunlara derdi savab u ya hata

Fakat Numan İbn-i Sabit daima bunlara doğrularını ve
yanlışlarını söylardı.

Hocasıydı bunların çün ol imam
Hep ana manzûr olurdu her kelâm

Çünkü o imam bunların hocasıydı [bu sebeple] her söz
[ilk olarak] ona görünürdü.

Hak ile Hakkı ederlerdi beyân
Gün gibi hak zâhir olurdu hemân
Nice bin allâmeler meskût olub
Nice bin dehrî gelüb mebhût olub

Doğruluk ile Allah'ı anlatırlardı. Doğru gün gibi açık
olurdu hemen.

Nice bin [tane] her ilmi bilen [âlim]ler sükût ettiler. Nice
bin [tane] inanmayan gelip şaşıldılar.

Vermedi hiçbir lî ile cevâb
Gördiler kim ictihâdi pek sevâb

Gayretin çok sevap olduğunu görünce hiçbir olumsuz
cevap vermedi.

Bahr alem içre ne dürrler buldular
Râh-ı Hakka nâsa mürşid oldular

Deniz âleminde nice inciler buldular. Hakkın yoluna
insanlara kılavuz oldular.

Bunları vasf etmede aciz zebân
Lik deryaya olur katre nişân

Lisan bunları anlatmada yetersiz. Lâkin damla denize
belirtidir.

Lutf-ı hakkla himmet peygamberi
Bunları kıldı kamunun serveri

Hakkın lütfuyla gayret peygamberi, bunları tümünün
reisi kıldı.

Re'yi doğru cümlelerin fikri sevâb
İster isen almağa şâfi cevâb

Şifa veren cevap almak istersen [eğer] cümlesinin
görüşü doğru ve fikri sevaptır.

Mezheb-i pâkin tutanlar şâd olur

Pâk mezhebini tutanlar sevinçli olur. Her iki âlemde de

Her dü âlem gussadan âzad olur

kederden kurtulur.

18^a

Sözleriyle daima eyle amel
Gelmeden evvel sana peyk-i ecel

Sana gelmeden evvel daima [onların] sözleriyle hareket et.

Ebu Yûsufu bir gün gider idi
Sabiler gördi anı söyler idi

Bir gün Ebu Yusufu giderdi. Sabiler onu söylerken gördü.

Bu zât hiç gecelerde hâb görmez
Özine râhata baş yere urmaz

Bu zat gecelerde hiç uyumaz. Kendi rahatı için yere baş koymaz.

Duyunca bu sözi mah-ı melâhat
Dedi oldu bize Hakdan işâret

Bu sözü güzelliğin ayı duyunca, bize Haktan işaret geldi dedi.

Kimin haline galib ola şöret
Odur dünyada bil ehl-i hasâret

Şöhret kimin haline galip olursa bil ki o, dünyada zarar ehliendir.

Eğer hâl olmasa şörete gâlib
Dinlemez bu kişidir Hakka tâlib
Harâm olsun bana şimdengerü hâb
Diyince olzaman gayet eydi şâbb

Eğer hal şörete galip olmazsa, bu kişi Hakka tâlip dinlemezdir.

Bundan sonra bana uyku haram olsun diyince, genç o zaman gayet iyiydi.

Otuz yaşında iken oldu bu hâl
Ki evc-i kurbete açdı per ü bal

Bu hal otuz yaşındayken oldu ki [Allah'a] yakınlığın zirvesine kol ve kanat açtı.

Ki bundangirü kırk üç yıl o meh rû
Tutardı sabaha dek ma'budına rû

Bundan sonra kırk üç yıl o ay yüzlü sabaha kadar Allah'a yüz tutardı.

Bilüb acz ki Rüşdi tevbeler kıl
Ki seksen yıl ömrden geçtiğin bil

Rüşdü aczini bilip tövbeler et ki seksen yılın ömrden geçtiğini bil.

Aceb kırk gece etti kimi ibâdet
Sana yetmez mi bu denlü kabâhat

Acaba kim kırk gece ibadet etti. Bu kadar kabahat sana yetmez mi?

Meğer lutfile afv ede seni Hakk
O zümreye seni fazlile mülhak

Hakk seni lütfuyla affetsin ve seni o zümreye fazlıyla dahil etsin.

Bizi peygambere bahş et ilâhi
Ki sensin padişahlar padişahı

İlahi, bizi peygambere bağışla ki padişahların da
padişahı sensin.

18^b

Biri de Şâfi'î hazretleridir
Ne kadar vasfı olursa yaradır

Biri de Şafi'i hazretleridir. Ne kadar anlatılsa da yarısı
[olur ancak].

Oldu hemnâm-ı Muhammed bu zât
İbn-i İdris o âlî derecât

O yüce dereceli İbn-i İdris [olan] bu zat Muhammed ile
aynı isimde oldu.

Matlabı mezhebi hakdır cânâ
Şüphe yok tuttuğu yol râh-ı rızâ

Ey cân, mezhebinin maksadı Hakkdır. Tuttuğu yolun
rızâ yolu olduğuna şüphe yoktur.

Birisi dahi imâm-ı Mâlik
Râh-ı mevlâda olubdur sâlik

Birisi de imam Malik'tir. Mevlâ'nın yolunda yolcudur.

Şer'in ahkâmını oldu nâtık
Kul-ı pâkile amel pek lâyık

Şeriâtin hükümlerini söyleyen oldu. Pak kul ile amel pek
layıktır

Kim ana tâbi' ola dünyâda
Görmeye rûy-ı cefâ ukbâda

Dünyada her kim ki onun arkasından giderse öbür
dünyada eziyet yüzü görmesin.

Birisi dahi imâm-ı Ahmed
Kadrin a'lâ ede Allâhü's-samed

Birisi de imam Ahmed'tir. Hiç bir şeye muhtaç olmayan
Allah, (onun) değerini yüceltsin.

Kavli Hak fikri dakik re'yi sevâb
Mezheb-i pâki dürüst Şâfi cevâb

Sözü doğru, düşüncesi ince, görüşü sevap, pak mezhebi
dürüst (imam) Şâfi cevaplı.

Kul-ı pakile amel kıl cânâ
Bulayım dirsın eğer rah-ı rıza

Ey cân, eğer rıza yolunu bulayım dersen, pâk kul ile
(birlikte) amel kıl.

Ümmete rahmet için müctehidîn
Halk olunmuşdur anı eyle yakîn

Müctehidîn ümmete rahmet için yaratılmıştır, onu
kendine yakın kıl.

Ya'ni bu câr-ı mezâhib kim var
Cümlesi râh-ı rızâyı Gaffar

Yani bu mezheplerin dördünde kim varsa hepsi
Gaffar'ın rıza yolundadırlar.

Kangı mezhebde bulunduk emmâ

Ey cân! ama, hangi mezhebde bulunduysak (bize) onun

Anın hükmünce amel kıl câna

hükmünce amel kıl.

Mezhebin toğrı bilüb git toğrı
Çıkma yoldan dimesünler uğrı

Mezhebini doğru olduğunu bilip dođruca git, yoldan
çıkma ki hırsız demesinler.

19^a

Uğrının kârı olubdur ma‘lûm
İki âlemde de olmuş mezmûm

Hırsızın kârı malûmdur, iki dünyada da yerilmiştir.

Kıl amel hükm-i şerîat üzre
Gidesin toğrı tarîkat üzre

Şerîatin hükümleri üzerine amel kıl ki tarikat üzerinde
doğru gidesin.

Ma‘rifet eyledinise hâsıl
Ehl-i tahkike olursun vâsıl

İlim ortaya çıkardıysan doğru ehline ulaşırsın.

Ba‘d-ezin sana beşâret kılâyım
Râh-ı maksûda işâret kılâyım

Bundan sonra sana müjde vereyim, kastolunan yola
işâret edeyim.

Kıldı bu bâblar hallâk-ı cihân
Cümle pirân izâmı derbân
İster isen sana bâb ola güşâd
Ara miftâhı olasın dilşâd

Cihânı yaratan bu kapıları cümle ihtiyar büyükleri kapıcı
kıldı.

İster isen kapı sana açılsın. Anahtarı ara ki gönlü hoş
olasın.

Elde miftâhı tut ey abd-i Gafûr
Sonra derbânı ara herkese sor

Ey Allah’ın kulu elde anahtarı tut sonra herkese sor,
kapıcıyı ara.

Ne kadar var ise pirân izâm
Oldu derbân-ı rızâyı allâm

Ne kadar büyükler (ve) ulular var ise Allah’ın rızasının
kapıcısı oldu.

Bunların himmeti olmazsa eğer
Şehr-i maksûda kişi nice gider

Eğer bunların yardımı olmazsa kişi meramının şehrine
nasıl gider?

İkidir dedi ilim fahr-ı cihân
İlm-i ebdan ile ilm-i edyân

Cihanın övüncü ilim ikidir dedi. Bedenlerin ilmi ile
dinlerin ilmi.

Zâhira derdini sor ez ulemâ
Bâtına derdini sor ez urefâ

Ey zâhir derdini âlimlerden sor; ey bâtın derdini
âriflerden sor.

Bunları Hakk sana gönderdi tabîb

Hakk sana bunları tabip olarak gönderdi. Ey edebin

Ni'met-i Hakk bil eyâ merd-i edîb

merdi Hakkın nimetini bil.

Şükr kıl anları buldunsa eğer
Bulmayan anları çok renc çeker

Eğer onları bulduysan şükret. (Çünkü) Onları bulmayan
çok eziyet çeker.

19^b

Her ömür gide delile muhtâc
İttiğün sen de bilürsün gözün aç

Her ömür delile muhtaç gider. Ettiğini bilirsin sen de
gözünü aç.

Ya'ni tut kendine bir hûb delîl
Olmayasın iki âlemde zelîl

Yani kendine bir hoş delil tut ki iki âlemde hor
olmayasın.

Lik çok dikkat et ey Abdullah
Sakın olmaya delîlin gümrah

Fakat ey Allah'ın kulu çok dikkat et delilin sakın yolunu
şaşırmış olmasın.

Ârifi sor urefâdan cânâ
Âlimi sor ulemâdan emmâ

Ey cân, bileni irfan sahiplerinden sor, bilgini ilim
sahiplerinden sor.

Herkese kendüni teslim etme
Yolı bilmezler ile yol gitme
Zâhiri şer'e mutâbık olsun
Bâtını hazrete lâyük olsun

Kendini herkese teslim etme. Yolu bilmeyenlerle yol
gitme.

Görüneni şeriate uygun olsun. Görünmeyeni hazrete
lâyık olsun.

Bulabildikse çünîn merd-i Huda
Elamân kılma sakın çün u çerâ

Bunun gibi merdi bulabilirsek aman sakın nasıl ve niçin
deme!

Dâmenin tut ana olağıl bende
Kalmaya derd sev Allah sende

Eteğini tut ona köle ol. Allahı sev ki kalmasın dert
sende.

Bunlara hem-dem olanlar bir dem
İki âlemde ebed çekmez gam

Bunlarla bir an arkadaş olanlar iki âlemde ebediyen dert
çekmez.

Lik inkârı gönülden tarh et
Tiğ-i ikrar ile nefsin cerh et

Fakat inkârı gönülden bırak. İkrar kılıcı ile nefsin
yarala.

İki haslet kişide olsa eğer
Anı pirân kabul eylerler

Kişide iki huy olursa eğer onu ulu erenler(den) kabul
ederler.

Kimde var ise hayâ ile sehâ

Kimde varsa hayâ ile cömertlik; onu zengin ve fakir onu

Anı mahbûb edinür bay u gedâ

sevgili edinir.

Sevilür kande olur ise güzel
Sebebi tesmiyedir göz ile el

Nerede olur ise güzel sevilir. Göz ile el ad koyma
sebebidir.

20^a

Ya'ni kim gözde hayâ elde sehâ
Bâis-i izzet olur her dü serâ

Yani kimin gözünde edep elinde cömertlik (varsa), her
iki dünyada da değerın sebebi olur

Kande oldunsa edeb kıl cânâ
Seni her yerde görür Bârî Hudâ

Ey cân, nerede olursan edebli ol. Bârî Huda seni her
yerde görür.

Ârîyet bil ne ki var mâl ü menâl
Eyleme kimse ile ceng ü cidâl

Ne kadar mal varın yoğun var ise gelip geçişi olduğunu
bil. Kimse ile savaşıma.

Sahibi anları koymaz sende
Sevdiğin cân dahi kalmaz tende

Onları sahibi sende koymaz. Sevdiğin canın bile teninde
kalmaz.

Sahibi ister ise etme dirig
Ya'ni hoşnud olarak kıl tebliğ
Her ne kim verdi sana Bârî Huda
Anı harc et yerine iste rızâ

Sahibi ister ise esirgeme. Yani hoşnut olarak götür.

Sana Bârî Huda her ne ki verdiyse, onu sarf et yerine
rızâ iste.

Hakk için her neye sarf etsen eğer
Hakka râci' olur ey cân-ı peder

Ey babanın canı, Hakk için her neye sarfedersen Hakka
geri döner.

Cümle Hakkın iken ey merd-i Huda
Bu benimdir diyerek çekme anâ

Ey Huda'nın merdi, cümlesi Hakkın iken; "bu benimdir"
diyerek zahmet çekme.

Nice bir ömrümüz israf edelim
Gel seninle hele insâf edelim

Bir ömrümüzü nasıl harcayalım. Hele gel de seninle
insaf edelim.

Neye halketti seni hazreti Hakk
Zâriyât suresine gel hele bak

Hazreti Hakk seni ne için yarattı, gel hele Zâriyât
sûresine bak.

Sa'y edüb eyle vazifen icra
Gayride faide yok her dü sera

Çalışıp vazifeni icra et. Her iki dünya hariç başka
(şeyde) fayda yoktur.

Bunları cümle bilürsün tahkik

Eğer Mevla sana uygun yardımı ederse bunların

Meğer ihsan ede mevlâ tevfik

hepsinin doğruluğunu bilirsın.

Hakkı bilmeklik için bir kâmil
Ara bul emri ile ol âmil

Bunları bilmek için bir yetişmiş (kimse) ara bul emri ile
âmil ol.

20^b

Serimû ana mugayyer etme
Toğrı yol var iken eğri gitme

Onu kıl kadar değıştirme, doğru yol varken eğri gitme.

Nefs için mürşîd olubdur cellâd
Korkusundan edemez mekr u fesâd

Mürşîd nefsi için cellâd olur, korkusundan hile ve fesâd
edemez.

Dil-i ârif olsa sana mâil
Kird-i gaflet ola senden zâil

Ârifin kalbi sana hevesli olsa; gaflet çevresinde senden
geçmiş olsun.

Ne kadar kâmile oldunsa yakın
O kadar nefsdan olursun emin

Olgun insana ne kadar yakın olursan nefsinden okadar
emin olursun.

Ne ile hâsıl olur bu devlet
Anı bil eyle o yolda hidmet
Tâ ki bu nefsinî ârif olasın
Rabbin esrârına vâkıf olasın

Bu devlet ne ile ortaya çıkar ise onu bil, o yolda çalış.

Ta ki bu nefsinî bilen olasın. Rabbinin gizeminden
haberdar olasın.

Bulasın câh-ı ubûdiyyeti sen
Gide kalbinde olan şekk ile zann

Sen kulluk makamını bulasın (ki) kalbinde olan şüphe
ve tereddüt gitsin.

İstikamet ola sende hâsıl
Olasın lütf-ı Hudaya vâsıl

Sende doğruluk meydana çıksın. Hudanın lütfuna
erişesin.

Tahmis-i gazel-i Rûhi'i Bağdâdî

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fa'lün)

21^a

Kulluğında seni ey sûfî mukîm isterler
Şişe'i kalbini zann etme dü nîm isterler
Her neye mâlik isen cümle adîm isterler

Ey sûfî seni kulluğunda sağlam isterler, kalbini şüpheyeye
düşürme iki yarım isterler, her neye sahip isen hepsinden
mahrum isterler, ey hâce sanma ki senden altın ya da
gümüş isterler, hesap gününde temiz bir kalp isterler.

Sanma ey hâce ki senden zer ü sim isterler
Yevm lâ yenfehuda kalb-i selîm isterler

Âşık-ı sâdık isen şem'a gibi sûzan ol
Genc-i esrar olayım dirsene eğer virân ol
Vuslat-ı yâre erim dirsene eğer kurbân ol
Unudub bildiğini ârif isen nâdân ol
Bezm-i vahdetde ne ilim ne âlîm isterler

Meclis-i hâssda divâneye yol vermezler
Çünkü fanusta pervâneye yol vermezler
Nitekim Ka'bede mestâneye yol vermezler
Harem-i ma'nide bî-gâneye yol vermezler
Âşinâyı ezeli yâr-ı kadîm isterler

21^b

Sana besdir nazar et râh-ı Hakka pîşrevler
Ermedi menzil-i maksûda ebed pîç-revler
Pend-i pîr-ânı kabul eylemeyen pey-revler
Kible'i mâ'nâyı fehm eylemeyen kec-revler
Sehv ile secde edüb ecr-i azîm isterler
Bulur elbetde fenâ varlığa mecbûr olma
Zâğveş mezbele'i âleme mesrûr olma
Kimseye etme zarar sen dahi mazrûr olma
Çarmığa mu'terif ol tâ'ate mağrûr olma
Ki şifâhâne'i hikmetde sakîm isterler

22^a

Verme bî-gâneye bu dâr-ı dili ey rûhi
Duymasın kimse bu güftâr-ı dili ey rûhi
Yaradı Rüşdiveş efkâr-ı dili ey rûhi
Dime nâ mahreme esrar deli ey Rûhi
Hâzır ol bezm-i ilâhide nedim isterler

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün

(fâ'ilâtün) (fâ'lün)

Her kimi eyledinise mürşid
Sakın inkâr edüb olma mülhid

Sâdık âşık isen şem'a gibi yanan ol, esrarın hazinesi
olayım dersene virane ol, yârin vuslatına kavuşayım
dersen kurbân ol, bilgili isen her şeyi unutmuş ol, birlik
meclisinde ne ilim ne âlîm isterler.

Hass meclisinde divaneye yol vermezler çünkü fanusta
pervaneye yol vermezler. Nitekim Kâbe'de sarhoşa yol
vermezler, harem-i mâni de yabancıya yol vermezler,
ezeli bilenî sadık dost isterler.

Hakkın yolunda önden gidenlere bak ki sana en iyisi
odur, ebedi olarak dönenler maksadın menziline ermedi,
yaşlının öğüdünü kabul etmeyen ardından gidenler,
mananın kiblesini anlamayan eğri gidenler, anlayarak
secde edip azmin karşılığını isterler.

Varlığa mecbur olma elbette yokluk bulur, karga gibi
kötü yerlere sevinmiş olma, kimseye zarar etme sen bile
zarar görme, çarmığa mu'terif ol Allahın emirlerine
uymada gurur yapma, hikmetin şifahanesinde hatalı
isterler.

Ey ruhi bu gönlün kapısını yabancıya verme, bu gönlün
sözünü kimse duymasın, gönlün efkârı Rüştü gibi
yaradı, ey Ruhi namahreme esrar deme, hazır ol ilahi
mecliste arkadaş isterler.

Her kimi kılavuz eylediysen sakın (onu) inkar edip
imansız olma.

Sen ki Allah için oldun teslim
Verir elbetde Huda ecr-i azîm

Sen ki Allah için teslim oldun; elbette Huda sana yüce karşılığını verir.

Lik her işde tefekkür lâzım
Âkılâneyle tezekkür lâzım

Fakat her işte düşünmek lazım. Akılla hatırlamak lazım.

Âkil emma ki garazdan sâlim
Ola hem sorduğun işde âlim

Sorduğun işinin bilgisi, akıllı ama hem de kinden emin olsun.

Meşveret oldu bununla senet
Kâhil olma bu işe kıl dikkat

Bununla müşavere senet oldu. Bu işe dikkat et gayretsiz olma.

Vâkı‘a cümle umûrunda kişi
Meşveretle edecek her bir işi

Tüm vazifesindeki kişi müşavere ile edecek her işi.

Lik bu kârda ey bende’i Hakk
Çok teharîrî sana lâzım mutlak

Fakat ey Hakkın kölesi, bu işte sana mutlaka çok araştırma lazım.

Dilerim hazreti hallâk u muîn
Vermeye kimselere su’i karîn

Hazreti yaratıcı ve yardımcı, dilerim kimselere kötü arkadaş vermesin.

Gazel

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Dikkat eyle olmasun tâ kim sana ağyâr-ı yâr
Başına sonra kılur bu âlemi dildâr-ı dâr

Dikkat et sana yârdan başkaları olmasın ki sonra bu yerin sevgilisinin âlemi başına kalır.

22^b

Gayrıdan beyt-i gönül ta‘mîrini kılma taleb
Hiç gördükmi mariza eyleye tûmâr mârr

Gönül evinin tamirini başkasından isteme. Hiç hastalıklıyı yılanın tedavi ettiğini gördük mü?

Bulmadıkca dostunu olmaz dil-i nâ-şâd şâd
Taşraya hâcet nedir çün sendeki her vâd vâd

Dostunu bulmayınca gamlı gönül mutlu olmaz. Sende herşey var olduğu için dışarıya ihtiyaç yoktur.

Ol sebebdan gülistân-ı âleme kılmam nazar
Kim temâşâ eyledikde görünür cülânâr nâr

O sebeple âlemin gül bahçesine bakmam; (çünkü) izledikçe nar çiçeği ateş (gibi) görünür.

Gördüğün zevk u sefâyı gel ferâmûş eyle

Gel (de) gördüğün zevk ve sefayı unut. Bu inkâr bir gün

Korkarım bir gün eder cânâna bu inkâr kâr

canına kâr eder korkarım.

Sırrını fâş eyleme nâdândan kıl ictinâb
Müslümana lââyık olmaz kim ola füccâr câr

Sırrını meydana çıkarma, cahilden sakın. Günahkâr
komşu Müslümana layık olmaz.

Gönderirsin kûy-ı yâre eşk-i çeşmin Rüşdiyâ
Gam yime anda alur güheri şehvâr var

Ey Rüştü, gözyaşını yarin sokağına gönderirsin. Üzülme
onda şaha yakışacak suretde inciye alır.

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fâ'lün)

Reh-i mevlâ da vesîle ister
Sâline irmeye tâ havf u hatar

Korku ve güvensizlik yılına ermeye Mevlânın yolu da
vesile ister.

Mihr u meh gibi olur şeyh u mürîd
Feyz alur olsa da sûretde baîd

Şeyh ve mürüdi ay ve güneş gibi olursa her suretde uzak
olsa da feyz alır.

Her kimin olmaz ise şeyhi hemân
Ana şeyh oldı muhakkak şeytân

Her kimin hemen bir şeyhi olmazsa ona muhakkak bir
şeytan şeyh olur.

Şeyh-i kâmil kime dirler acaba
Kimde kim olmaya hiç hubb-ı seva

Olgun şeyh kime derler acaba? Kimde hiç beraberliğin
sevgisi yoksa (onda).

Nisbeti toğrı ola pîrâne
Reh-i şer' içre gide merdâne

Bağlılığı yaşlılar gibi doğru olsun. Şeriat yolu içinde
mertçe gitsin.

Bulabildikse çünîn zât-ı şerîf
Dâmenin destle ey mürid-i nazîf

Bunun gibi şerefli bir zat bulabilirsek; Ey temizliğin
müridi eteğini elle.

23^a

Mâl u cânı ana hep eyle fedâ
Bulasın tâki fenâ içre bekâ

Ona malını ve canını hep feda et. Ta ki yokluk içinde
devam edene kadar.

Şem'-i ruhsârına ol pervâne
Varlığın bâl u peri heb yana

Yüzünün mumuna pervâne ol. Varlığın kol ve kanadı
hep yansın.

Gönlünü eyleme andan mehcûr
İki âlemde olasın ma'mûr

Gönlünü ondan uzaklaştırma (ki) iki âlemde de şenlikli
olasın.

Vech-i pâkini sana kıl mir'ât
Sana meşhûd ola her mevcûdât

Temiz yüzünü sana yana yap. Her mahlukat sana
görünmüş olsun.

Cümle esrârını hallâk-ı cihân
Kıldı üç harf vücudunda nihân

Cihanın yaratıcısı cümle gizemini, vücudunda üç harf ile
gizledi.

Kim bu üç harfi olursa ârif
Oldu esrar-ı hudaya vâkıf

Kim bu üç harfi bilirse Huda'nın esrarına erişir.

Sıdk ile eyle bu mir'âta nazar
Gelmiye tâ ki sana havf u hatar

Bu aynaya doğruluk ile bak ki sana korku ve tehlike
gelmesin.

Göresin tâ ki cümle yâri
Hep ferâmûş edesin ağıyârî

Ta ki cümle dostları görüp başkalarını unutana kadar.

Gazel

mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün

Hevayı nefis ile ey dil nice ağıyâre yâr oldun
Anınçün bulmadın mesken benim tek bî karâr
oldun

Ey gönül, nefsin isteğiyle nice düşmana dost oldun. O
yüzden oturacak bir yer bulamadın, benim gibi kararsız
oldun.

Ağardı muy-ı ser bir hâl-i hindû arzusuyla
Binâyı ömri berbâd eyledin hem târ ü mâr
oldun

Bir Hindûnun hâlinin arzusuyla başımın saçı ağardı.
Ömrünün binasının berbat ettin hem de perişân oldun.

Dimezdin ser-i aşkı kimseye ihfâ ederdin sen
Neden dilden dile düşdün nedendir âşikâr
oldun

Aşkın başını kimseye demezdin saklardın hep. Neden
dilden dile düşüp belli oldun.

Bu idi varise kasdın ki meydan-ı melâmetde
Düşüb dâmına bir sayyâd dünyanın şikâr oldun

Serzeniş meydanında kasdın varsa buydu. Avcı
dünyanın damına düşüp bir av oldun.

23^b

Gelürdi dost düşman herkese tiryâk idin güyâ
Bütün âlem firar eyler acâib zehr-i mâr oldun

Güya herkese panzehirdin; dost düşman gelirdi. Yılan
zehri oldun bütün âlem firar eyledi.

Mezarın üzre elbet ehl-i diller bir duâ eyler

Mezarının üstüne elbette gönül ehli bir duâ eder. O şâha

O devlet sana besdir kim o şâha rehğüzâr geçit oldun ki o devlet sana yeter.
oldun

Fenâ bulduksa ger bu âlem-i sûretde gamm
çekme
Hakikat kişverinde Rüşdiyâvar ile var oldun

Bu âlemde yokluk bulduysak eğer üzülme. Doğruluk
memleketinde Rüşdiyâvar ile var oldun.

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fâ'lün)

Perde'i gafleti kaldır gözden
Göresin yârini her bir yüzden

Gafillik perdesini gözden kaldır (ki) yârini her bir
yüzden göresin.

Baksa mir'âta eğer sim beden
Görür âyinede bir vech-i hüsn

Eğer gümüş [gibi] bedeniyle aynaya bakarsa; aynada bir
güzel yüz görür.

Zişt-rûlar eğer olsa nâzır
Sûret-i aksidir anda hâzır

Çirkin yüzler eğer bakarsa, onda hazır olan aksinin
yüzüdür.

Urefâ hûb şekerler yediler
Bakışın bak alışın al dediler

İrfan sahipleri şeker yediler. Bakışını bak alışını al
dediler.

Gazel

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fâ'lün)

Cümle esrarı görür ayine'i insanda
Kim sebakhan oldu ise mekteb-i irfânda

Kim irfan okulunda ders okudu ise; (o) insan aynasında
cümle gizemi görür.

Kâfire cennet olan dünya bize zindandır
Dost odur kim düşmanın destin tuta zindanda

Kâfir için cennet olan dünya bizim için zindan olur.
Düşmanın elini zindanda tutan dosttur.

Sa'y kıl virân olan kalbi imaret etmeğe
Bulunurçün ekseriya gençler vîrânda

Harap olmuş kalbi imar etmeye çalış. Çünkü ekseriya
gençler yıkılmış yerlerde bulunur.

Bu misâfirhânede Hakdan ıtar isteyen
Afv eder her ne hatâ oldu ise mihmânda

Bu misafirhanede Hak'dan bağışlar isteyen misafirde ne
hata olduysa affeder.

Yârdan devr olmada Rüştü ümîdvârım ki ben
Vuslatın zevkin bulur uşşâklar hicrânda

Rüştü, yârdan devr olmada ümitliyim ben ki âşıklar
kavuşmanın zevkini ayrılıkta bulur.

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fâ'lün)

Lîk âyîne de jeng olsa eğer
Kim bakarsa verir elbette keder

Fakat aynada kir olursa eğer kim bakarsa elbette keder
verir.

Âyîne olmağa layık insan
İster isen ana var hûb nişân

Ayna olmaya layık insan istersen, ona hoş bir nişân
vardır.

Kâmil adam görününce nâ-gâh
Hâtıra vârid olur zikrullah

Olgun adam anien görününce, Zikrullah hatıra gelir.

Cibine koysa bir adam anber
Çıkar elbetdeki hoş-bûdan eser

Bir adam cebine anber koyarsa elbette hoş koku eser.

Zikri hakkile edenler elbet
Mü'min-i kâmil olurlar elbet

Hakkıyla zikrini yapanlar elbette olgun mümin olurlar.

Lik kâmillerin evzâ'ını bil
Düşme inkâra amandır ey dil

Fakat ey gönül, olgun insanların durumlarını bil sakın
inkara düşme.

Dörttür evzâ'ı velinin amma
Cümleinin matlab u maksûdı rızâ

Velinin durumları dörttür ama hepsinin meramı ve isteği
rıza'dır.

Ya'ni kim oldu veliler dört renk
Buldılar kasr-ı rızâda o renk

Yani veliler dört renk oldu. Rıza köşkünde o rengi
buldu.

Birine kurb-ı nevâfil ehli
Didiler anla burak bu cehli

Birine farz ve vacib'in dışındaki ibadetleri yapanlar
dediler. Anla bu bilmezliği bırak.

Şân u âlâsını ta'rif edemem
Dahi bir vechle tavsîf edemem

Şânını ve ihsanını tarif edemem. Dahi bir yüzle
vasıflandıramam.

Lik bir nebze beyân eyleyelim
Gelin ihvâna ayân eyleyelim

Fakat biz nebze anlatayım. Gelin samimi dostlar,
açıklayalım.

Gün gibi mescid ü meyhânelere
Nur verir âkıl ü dîvânelere

Mescid ve meyhanelere gün gibi nur verir akıllı ve
delilere.

Pek beşâşetli güler yüzlüdür
Çok letâfetli şeker sözlüdür

Pek güler yüzlü çok hoş şeker sözlüdür.

Vech-i pâkini görünce âdem
Unudur derdini olsa pür gam

Âdem pak yüzünü görünce gam dolu olsa bile derdini
unutur.

Tab‘-ı pâki o kadar oldu latîf
Âb-ı zemzem sanasın zât-ı şerîf

Pâk tabiatı o kadar umuşak oldu ki şerefli zat sanırsın
zemzem suyu.

Kangı renk şişeye vaz‘ etsin anı
Küstürür kâbda olan elvânı

Hangi renk şişeye onu koysa kaptan olan renkleri
küstürür.

Yanına gelse havâs ile avâm
Anlara hak içün eyler ikrâm

Seçkinler ile halk yanına gelse, onlara Hakk için
ikramda bulunur.

Sendeki nik ü bed ahvâli tanur
Söylemez hazreti Hakdan utanur
Luğavî görse o kerîmane yürür
Aybı görse o tecâhülde olur

Sendeki iyi ve kötü halleri tanır, söylemez çünkü Hazreti
Haktan utanır.

Luğavi görse kerem sahibi gibi yürür, ayıp görse eğer
bilmiyormuş gibi yapar.

Lik gaybetde eder hayr duâ
Hayr içün anı yaratdı mevlâ

Birinin aleyhinde hayır dua eder. Mevla onu hayır için
yarattı.

Halkı gâyetde halîm tabi‘i selîm
Anı hallâk-ı cihân kıldı hakîm

Yaratılışı gayet yumuşak, tabiatı ise sağlam. Cihanın
yaratıcısı onu âlim kıldı.

Nush u pend etse hakîmâne eder
Selefi gitdiği yol üzre gider

Nasihat ve öğüdünü hikmet sahibi [gibi] eder, kendinden
öncekinin gittiği yol üstünde gider.

Kimsenin aybını urmaz yüzine
Bu yalandır dimez asla sözine

Kimsenin aybını yüzüne vurmaz, sözüne ise asla bu
yalandır demez.

Bulur elbetde yerin hükm-i kader
Hikmet-i Hakkı tefekkür eyler

Elbette kaderin hükmü yerini bulur ve Hakkın hikmetini
düşündürür.

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fâ'lün)

Olsa sâlikde eğer istidâd
 Bir nefesde anı eyler irşâd

Eğer sâlikde yatkınlık varsa bir nefeste onu bilir.

Sevdiği sâliğe çok eyler nâz
 Ne kadar olsa da sâlikde niyâz

Salikde ne kadar yalvartma olsa da sevdiği sâliğe çok naz eder.

Cümle ahvâli olubdur hikmet
 Sa'y kıl kim bulasın kurbiyyet

Tüm halleri hikmetlidir. Çalış ki yakınlık bulasın.

Kime sâye sala o mâh-likâ
 Üç eflâke çıkar misl-i hü mâ

O ay yüzlü kime gölgesini salarsa hüma kuşu gibi üç feleğe çıkar.

Gazel

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Hâk-i pâ-yi hazret-i dildârı kılsam tûtiyâ
 Dil-i meserretler bulurdı dide'i cânım ziyâ

Gönlün hazretinin ayağının toprağını sürme çeksem, canımın gözü ışıklanıg sevinçler bulurdu.

Lik yokdur tâkatim bir vechle bilmem tarîk
 Dostlar Allah için olsun kılın hayr duâ

Fakat takatim yoktur bir yol bilmem. Dostlarım Allah için hayır dua kılsın bana.

Kimden istimdâd edüb halim kime şerh
 eyleyim
 Kalmışım sahrâyı hayretde garîb u bî-nevâ

Halimi kime anlatıp kimden yardım isteyeyim. Hayret çölünde garip ve sessiz kalmışım.

Tut elim ey mürşid-i âlî himem kaldım esîr
 Çâh-ı furkatde gulâmındır yatan ey meh likâ

Ey Mürşid-i âli gayreti esir kaldım elimi tut. Ey ay yüzlü ayrılık kuyusunda yatan kölendir.

Bir nazar kıl Rüşdi bî-çâre de olsun çerâğ
 Çok zamandır ağlayub kanlar döker subh u mesâ

Bî-çare Rüşti çok zamandır sabah akşam ağlayıp kanlar döker, bir nazar kıl da چراغ olsun [ona].

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fâ'lün)

Birinin şânını bildin cânâ
Diğerin vasf ıdeyim şimdi sana

Ey cân birinin şânını bildin, şimdi sana diğerini tarif edeyim.

Birine kurb-ı ferâiz ehli
Didiler anla bulasın sehli

Birine farzların yakını ehli dediler. Anla ki kolayı bulasın.

25^b

Bunun evzâ'ı nedir dinle hemîn
Ehl-i inkâra sakın olma yakîn

Bunun durumları nedir hemen dinle, inkâr ehline sakın yakın olma.

İnsilâhı bunun olmuş gâlib
Lîk her demde rızâya tâlib

Bunun insilâhı galip olmuş fakat her zaman rızaya taliptir.

Vecd u hâlet buna olmuşdur hû
Oldı müjgânına âşık şebbû

Vecd ve keyfiyeti ona huy olmuştur. Hoş kokulu kirpiklerine âşık oldu.

Kavli tünd ü tîz olubdur ey yâr
İhtiyârsız gören andan korkar

Ey yâr, sözü sert ve keskindir. Seçmeden gören ondan korkar.

Ba'zı evkâtda olur leb-beste
Sanasın oldu mübârek heste

Bazı zamanlarda ağzı bağlı olur. Sanırsın mübarek hasta oldu.

İnbisât üzre olunca bu yâr
Olur amma ki hakikat güftâr

Bu yar ferahlık üzerine olunca hakikat söz olur ama ki.

Ehl-i gaflet ana söyler mecnûn
Arifân aklına olmuş meftûn

Gaflet ehli ona mecnun der. Ârifler ise aklına gönül vermiştir.

Didiler Şiblî vü Zünnûna deli
Cümlesi bunların olmuşdı veli

Şibli ve Zünnûna deli diyenlerin hepsi veli olmuştur.

Birisi dahi Cenabu Mansûr
Her kamâlile olubken ma'mûr

Birisi dahi Cenabu Mansur'dur. Her olgun kişi ile şenlikli olurken.

Niçeler aklına noksân didiler
Belki her vechle na-dân didiler

Nicesi aklına eksik dediler. Belki her yönden bilmez [terbiyesi kıt] dediler.

Bunlar olmuşdı re'isü'l-ukalâ

Bunlar akıllıların reisi olmuştur. Huda onlara olgun akıl

Akl-ı kâmil vermiş anlara Hudâ

vermiştir.

Bilen evzâ'ını ikrâr eyler
Özüni nâ'il-i dîdâr eyler

Durumlarını bilen doğrular. Kendini yüzünün muradına
eremiş eder.

Bilmeyen bunları olmuş mehcûr
Lîk bu bâbda olurlar ma'zûr

Bunları bilmeyen terkölünmuştur. Ayrıca bu kapıda
özürlü olurlar.

26^a

Anlayan anlamayan bir değil â
İrişe cümleye tevîk-i Huda

Anlayan ile anlamayan bir değil ya. Allah'ın yardımı
cümlesine yetişsin.

Dinle üçüncüsü kimdir anın
Şâd ola cismin içinde cânın

Onun üçüncüsü kimdir dinle. Vücudun içinde ruhun
sevinçli olsun.

Bu da olmuş cihetini câmi
Bunda da nur-ı vilâyet lâmi

Bu da olmuş tarafını derleyen, bunda da vilayetin nuru
parlaktır.

Bu makam ehlini dinle ey yâr
Çok virir kendisine izz-i vakar
Herkesi kendine ister râğb
Hakka dünyada benimdir tâlib

Ey yar bu makam ehlini dinle, kendisine çok ağırbaşlılık
kıymeti verir.

Herkesin kendine râğbet etmesini ister. Dünyada Hakka
ben tâlibimdir.

Râzını kimseye itmez izhâr
Malı çok olsa da kılmaz îsâr

Sırrını kimseye belli etmez, mslı çok olsa da ikramda
bulunmaz.

Çıkmaya kimseler ister yüzine
Karşılık istemez asla sözine

Kimse sözüne ve yüzüne karşı çıkmasın ister.

Kibriyâlık ana olmuşdur hû
Serfûrû kimseye itmez ser-mû

Büyüklik ona huy olmuştur. Kıl kadar kimseye baş
eğmez.

Azamet tahtına şâh oldu sanur
Ululuk burcuna mâh oldu sanur

Büyüklik tahtına şâh olduğunu sanar. Ululuk kalesine
ay olduğunu sanar.

Bu dahi aldı vilâyetde makam
Oldı dünyada ve ukbada bekâm

Bu dahi vilayette makam aldı, dünyada ve ahirette mesut
oldu.

Lik pek faide olmaz hâsıl

Fakat neticede pek faydası olmaz. Yani maksada erişen

Ya'ni maksûda olunmaz vâsıl

olunmaz.

Bunun evzâ'ına bakmazsa merîd
Alur ihlâsı ile ecr-i şehîd

Bunun durumlarına inatçı bakmazsa, doğruluğu ile şehit
sevabı alır.

Dinle dördüncisin ey merd-i zarîf
Bilesin kimdurur o zât-ı şerîf

Ey zarif adam, dördüncüsünü dinle [ki] o şerefli zat
kimdir bilesin.

26^b

Meskeni taht-ı kîbâb-ı mevlâ
Bilemez kimseler anı haşa

Meskeni Mevlânın kubbelerinin tahtıdır. Haşa onu
kimseler bilemez.

Lik evzâ'ı ne dir bil ey cân
Gide kalbinde olan şekk ü gümân

Fakat ey can durumlarına bil der, kalbindeki şüphe ve
tereddüt gitsin.

Oldı bu leyse mukayyed bihima
Böyle ta'rîf ider anı urefâ

İkiliğe bağlanma Arifler onu böyle tarif eder.

Kurbetin ile mukayyed olmaz
Bâd-ı inkâr ile bu gül solmaz
Olmaz evzâ'ı veli bir güne
Bakma inkârla melâmiyyûne

Yakınlığın ile bağlanmış olmaz; inkâr rüzgârı ile bu gül
solmaz.

Veli bir gündeki hallerler olunmaz. Melami'ye inkarla
bakma.

Bunları sanma efendim mahcûb
Bunlar Allaha olubdur mahbûb

Efendim bunları mahcup sanma. Bunlar Allah'a sevgili
olmuştur.

Bu makama dinilür ahzü'l-cem'
Zulmet-i âleme olmuşlar şem'

Bu makama ahzü'l-cem' denilir. Âlemin karanlığına
mum olmuşlardır.

Nur verir gün gibi bu her âlem
Göremez anları hiç nâ-mahrem

Bu her âlem gün gibi nur verir. Onları hiç namahrem
göremez.

Bunların vasfını tâ rûz-ı kıyâm
İslam olmaz idi yine tamâm

Bunların vasıflarını tâ ayağa kalkma günü. İslam yine
tamamlanmazdı.

Hakk için şöyle vasiyyet iderim
Ecrini bulmağa niyet iderim

Hakk için şöyle vasiyet ederim; karşılığını bulmaya
niyet ederim.

Kimseyi görme cihânda ma'yûb

Dünyada kimseyi kusurlu görme, çünkü taşradan

Taşradan çünkü okunmaz mektub

mektup okunmaz.

Kitabı bildi ne kılmış tahrîr
Bir sözi bilmesin etme takrir

Kitabı ne yazmış bildi. Bir sözü bilmezsen anlatma.

Sîmâ olsa ger emr-i âli
Sanma esrârdan anı hâlî

Eğer yücenin emri çehre olsa, onu esrardan boş sanma.

27^a

Zann ile anı havâdis etme
Elamân semt-i durûğa gitme

Onu sanarak haber etme. Aman, yalanın semtine gitme.

Kimsenin kalbini hergiz yıkma
El-hazer rah-ı rızâdan çıkma

Kimsenin kalbini sakın yıkma. Sakın! Rızanın yolundan çıkma.

Neye benzer sana teşbîh edeyim
Bir de bu vechle tenbîh edeyim

Neye benzer sana benzeteyim. Bir de bu yüzle tenbih edeyim.

Pusulaya gemide gelse keder
Gemiye çok erişür havf u hatar
Suver-i tâcir mi küçükdür amma
Lîk ahkâmı büyükdür cânâ

Gemide pusulaya keder gelse, gemiye çok korku ve güvensizlik erişir.

Ey can, tacirin suretleri küçüktür ama ahkâmı büyüktür.

Pusulaya sakın el urma amân
Çok döğer sonra seni keştî-bân

Aman sakın pusulaya el vurma sonra gemici seni çok döver.

Kendi halinle otur bir yerde
Başını ya'ni düşürme derde

Bir yerde kendi halinde otur yani başını derde sokma.

Bir gemi misli vücûd-ı âdem
Bahr-i kudretde gezer her bir dem

Âdemin vücudu bir gemi gibidir. Her zaman kudretin denizinde gezer.

Pusulasında da kalbidir zâhir
Gemici ana olubdur nâzır

Pusulasında kalbi görünür. Gemici ona bakandır.

Âdemin kalbini kırma cânâ
Lütuf-ı Hakka eresin her dü serâ

Ey can, âdemin kalbini kırma [ki] her iki sarayda da Hakkın lütfuna eresin.

Müseddes Kasîde

mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün

27^b

Yeter bu nevheveslik gûşını tut pend-i pirâne
Kamu nâsa terahhumle nasîhat kıl hakîmâne
Eğer Lugavî dahi görsen murûr ile kerîmâne
Tevâzu' ile gerd-i reh gibi gir çeşm-i insâne
Yıkub bir kimsenin kalbin özrini kılma virâne
Hazer kıl tiz irişür murg-ı efgânî Süleymâne

Bu maymun iştahlılık yeter, kulağını erenlerin nasihatine tut. Bütün insanlara merhametle hakimane nasihat et. Eğer Luğavî dahi görse kerîmâne ile geçer. Tevazu ile yolun tozu gibi insanın gözüne gir. Bir kimsenin kalbini kırıp kendini virâne etme. Sakın! Süleymân gibi efgân kuşu tez erişir.

Tefekkür eyle kimdir bâ'is-i icâd her eşyâ
Habîb-i hazret hallâk-ı âlem mazhar-ı esmâ
Ana bin canile âşıklar iken Âdem u Havva
Yine bir kimseye gadr eyleyüb cevır etmedi hâşâ
Yıkub bir kimsenin kalbin özrini kılma virâne
Hazer kıyl tiz irişür murg-ı efgânî Süleymâne

Her eşyanın yaratılmasına sebep olan kimdir, düşün! Hazretin sevgîlisi, âlemin yaratıcısı, isimlerin şereflendiği. Âdem ve Havva Ona bin can ile âşıklarken, hainlik edip yine bir kimseye haksızlık etmedi, haşâ. Bir kimsenin kalbini kırıp kendini virâne etme. Sakın! Süleymân gibi efgân kuşu tez erişir.

Amandır rah-ı şer'î terk edüben olma âvâre
Gel maksûda irmekdir hüner meyl eyleme hâre
Ubûdiyet kişiyi da'vet eyler kurb-ı dildâra
Eğer tevîk-i mevlâ yâr olursa bil budur çâre
Yıkub bir kimsenin kalbin özrini kılma virâne
Hazer kıyl tiz irişür murg-ı efgânî Süleymâne

Amân! Şerîât yolunu terk edip avâre olma. Hüner maksadına ermektir, dikene? /sert taş? meyletme. Kulluk, kişiyi segililerin yakınlığına davet eder. Eğer Mevlânın yardımı [sana] yâr olursa bil ki çare budur. Bir kimsenin kalbini kırıp kendini virâne etme. Sakın! Süleymân gibi efgân kuşu tez erişir.

28^a

Hudânın bî nihâye lutfı var hem de azâbı var
Ne kim işlendi bu âlemde anın bir kitabı var
Cenâbu mâlikü'l-mülkün kamu nâsa hitâbı var
Kimin ayâ sual oldukda bir doğru cevâbı var
Yıkub bir kimsenin kalbin özrini kılma virâne
Hazer kıyl tiz irişür murg-ı efgânî Süleymâne

Hudânın sınırsız iyiliği var hem de işkencesi var. Bu âlemde kim ne işledi ise onun bir kitabı var. Malların ve mülklerin sahibi Cenâbın tüm insanlara hitâbı var. Sual edildiğinde acaba kimin doğru bir cevabı var. Bir kimsenin kalbini kırıp kendini virâne etme. Sakın! Süleymân gibi efgân kuşu tez erişir.

Bilenler nefsinî cânâ olur mevlâsını ârif
Erir maksûdına hem beyt-i şer' içre olan âkîf
Sakın aldanma izz ü câha ol Allah'dan hâîf
Kabul ile dilersen redd kıl ben olmuşum vâsîf
Yıkub bir kimsenin kalbin özrini kılma virâne

Ey cân, nefsinî bilenler mevlâsını bilen olur. Hem şeriat meskeni içinde ibadet edenler maksadına erişir. Sakın güç ve itibara aldanma, Allah'tan korkan ol. İstersen kabul et istersen reddet, ben bildiren olmuşum. Bir kimsenin kalbini kırıp kendini virâne etme. Sakın! Süleymân gibi efgân kuşu tez erişir.

Hazer kıyl tiz irişür murg-ı efgânî Süleymâne

Semavât-ı me'ânînin niçe bin şems ü mâhı var
Hakikat kişverinin pek büyük bir pâdişâhı var
O sultânın dil-i ârifde canâ tahtgâhı var
Anında Rüşdi dünyayı yakar bir şem' âhı var
Yıkub bir kimsenin kalbin özrini kılma virâne
Hazer kıyl tiz irişür murg-ı efgânî Süleymâne

Manalar göklerinin nice bin ay ve güneşi var. Hakikat memleketinin pek büyük bir padişahı var. Ey cân, o sultanın bilenlerin gönlünde taht yeri var. Rüşti, onun da dünyayı yakan bir âhı var. Bir kimsenin kalbini kırıp kendini virâne etme. Sakın! Süleymân gibi efgân kuşu tez erişir.

Ahvâl-i Kalb (Kalbin Halleri)

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün

(fâ'ilâtün) (fâ'lün)

Kalbin ahvâlini bilmek cânâ
Hayli müşkil sana olmuş amma

Ey cân kalbin hallerini bilmek sana hayli zor olmuş ama

Urefâ anı beyân eylediler
Sâlik-i Hakka ayân eylediler

Onu ârifler anlattılar, Hakkın sâliklerine belli ettiler.

28^b

Didiler kalbe ne kim itse hutûr
Yâ serverdir o şey elbet ya şürûr

Kalpten kim hatıra gelse o şey elbette ya sevinç ya şerdir.

Biri rahmânidir anın mutlak
Biri şeytânî olubdur ancak

Onun biri mutlaka Allah'a aittir, birisi de ancak şeytana aittir.

Kalbine hâdim ikidir ey cân
Bir melek birisi olmuş şeytân

Ey cân, kalbine hizmet eden iki tanedir. Birisi melek birisi şeytan olmuştur.

Zikr-i Hakkile dil olsa meşgûl
Olur elbetde o şeytân maktûl

Hakkın zikriyle gönül meşgul olursa, elbette o şeytan öldürülmüş olur.

Gafletile gönül olsa menûs
O zaman oldu melâik me'yûs

Gönül gaflete alışmış olsa, o zaman melekler ümitsiz olur.

Zikr-i mevlâya gönül etse devam

Mevlânın zikrine gönül devam ederse elbette Huda'dan

Bulur elbetde Hudadan ikrâm

ikram bulur.

Her ne şey kalbe gelürse ey yâr
Şer'-i pâki ana eyle mi'yâr

Ey yâr, kalbe her ne gelirse ona temiz şeriatî ölçü eyle.

Yoğisa şer'-i şerîfde ana yol
Bil ki ağu ey şeyâtindir ol

Ona şerefli şeriatte yol yoksa, bil ki o şeytana ait bir zehirdir.

İctinâb eyleyüb anı terk et
Hakkile dilde bâzarın berk et

Kaçınıp onu terk et, gönülde Hakk ile alışverişini sıkı tut.

Bâde'i aşkı gönülden nûş et
Dersini hâce'i dilden gûş et

Aşkın şarabını gönülden iç, dersini gönül hocasından dinle.

Bilesin mest ile huşyârları
Göresin yâr ile ağyârları

Sarhoş ile ayıkları bilesin, dost ile düşmanları göresin.

29^a

Gazel

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Ma'nasın fehm etmeyen bilmez dilâ
meyhâneyi
Zann ider kendi gibi süflî görüb mestâneyi

Ey gönül, manasını anlamayan bilemez meyhaneyi.
Sarhoş gibi görüneni görüp kendi gibi aşağılık zanneder.

Mest odor kim hayretinden nolduğun fark
etmeye
Kande kaldı göstere âkıl ile divâneyi

Hayretinden ne olduğunu fark etmeyendir mest olan,
nerede kaldı ki akıllı ile divaneyi göstere.

Âkıl u divâne bir cevherden olmuş âşikâr
Kenzden sanma tehi her gördüğün virâneyi

Akıllı ve delinin bir özden olduğu bellidir. Her gördüğün virâneyi boşuna hazineden sanma.

Gördüğün virâneyi hark etme tîğ-i cevri ile
Korkarım zâyî' kılursın sendeki dür-dâneyi

Gördüğün virâneyi haksızlık kılıcı ile yarma. Sendeki inci tanesini ziyan etmenden korkarım.

Sendeki dür-dânenin bil kadrini etme telef
Kimseler almaz ele meyden tehi peymâneyi

Sendeki inci tanesinin kıymetini bil, yok etme. Kimseler içkiden boş kadehi ele almaz.

Ya'ni bir peymânenen zevk almasa huşyârlar
El sunub hiç güldürir mi üstüne merdâneyi

Yani sarhoş olmayanlar kadehten zevk almasa, elini
sürüp mert olanı hiç üstüne güldürür mü.

Mürîd olub Rüşdi muhabbet odına yan rûz u
şeb
Kim o nârın şu'lesidir celb eden pervâneyi

Rüşdi, mürîd olub gece ve gündüz muhabbet ateşine yan
ki pervaneyi kendine çeken o ateşin alevidir.

29-b

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün

(fâ'ilâtün) (fâ'ilün)

Sengveş atma özün sahrâya
Su gibi çağla iriş deryâya

Kendini taş gibi çöle atma, su gibi çağla denize eriş.

Aslını bulmadır âlemde hüner
Gamm u şâdı feleğin cümle giçer

Hüner, Alemde aslını bulmaktır. Feleğin tüm sevinci ve
üzüntüsü geçer.

Sac amel tohumuni bu dünyada
Hirmen istersin eğer ukbada

Eğer ahirette harman istersen bu dünyada amel
tohumunu saç.

Bunları cümle bilürsün amma
Lik olmuşsın esîr-i a'dâ
Ne avâm kurtulur andan ne havâs
Hazret-i Hakk meğer eyleye halâs

Bunları hep bilirsın ama, düşmanın esiri olmuşsun.

Ondan ne halk ne seçkinler kurtulur. Ancak Hazreti Hak
kurtarabilir.

Nefsin ef'âli bütün mekr u fiten
Ana tâkatmi tutar bir kuru ten

Nefsin eylemleri hep hile ve fitne. Ona bir kuru canın
kuvveti yeter mi.

Bu da ezdâd ile oldı terkîb
Rahat olmazsa olur mı ta'yîb

Bu da zıt şeylerle birleşti. Rahat olmazsa ayıplama olur
mu.

Böyle rahatsız olunca âdem
Ana elbetde gerekdir merhem

İnsan böyle rahatsız olunca ona elbette merhem gerektir.

Kişinin zahmeti olsa müzdâd
İhtiyarsız kopar andan feryâd

Kişinin zahmeti çoğalmış olsa, katlanmasız ondan feryat
kopar.

Bu kadar sende maraz var ey cân
Ne aceb kim aramazsın dermân

Ey cân, sende bu kadar hastalık var. Acaba neden çare
aramazsın.

Korkarım aklı perîşân oldun
Ben gibi sen dahi vîrân oldun

Aklını karıştırdığından korkarım. Benim gibi sen de harap oldun.

Akıl tam olsa eğer âdemde
Fark ider nik ü bedi âlemde

Eğer insanda akıl tam olursa, âlemdeki iyi ve kötüyü fark eder.

Kişi fehm itse eğer hayr u şeri
Kendine lâayık eder mi zarrı

Kişi hayır ve şer olanı anlarsa eğer, kendine zararı layık eder mi.

30^a

Adem derkine bu oldu delîl
Böyle nâdânlık ile olma zelîl

Yokluk anlayışına bu delil oldu. Böyle bilgisizlikle olma aşağılık.

Cehlîni sen ki bilürsün tahkîk
Lutf u fazlile virir Hak tevîk

Sen ki cehaletini araştırıp bilirsin. Hak iyilik ve cömertlik ile yardım verir.

Elamân aczimizi gel bilelim
Hakka tefvîz umûr eyleyelim

Gel acizliğimizi bilelim aman! İşimizi Allah'a havale eyleyelim.

Merhamet kânıdır elbette Huda
Kılmaz âcizleri ber-bâd u fenâ
Ne kadar çekse kişi renc ü taab
Mutlaka hikmet Hakkile der heb

Huda elbette merhamet kaynağıdır, âcizleri berbâd kılmaz.

Kişi ne kadar yorgunluk ve sıkıntı çekse de Hakkın hep hikmetinin olduğunu bilir.

Ya mücazât için oldu o iş
Ya mükâfat için oldu der pîş

O iş ya ceza için ya da ödül için öncü oldu der.

Hâsılı hâlî değil illetden
Bahs olur mı gözlem-i hikmetden

Sonuç hastalıktan arı değildir. Hikmetin gözlemi sorulur mu.

Eylesen Hâlîka tefvîz umûr
Tende rahatlar olur dilde server

Yaratana işler havale etsen, için rahatlar kalbin öncü olur.

Lik düşmanların olmaz kail
Hakkı bilmekte olurlar hâil

Ancak Allah'ı bilmekle düşmanların boyun eğmez. Hakkı bilmekte engel olurlar.

Cümleden bed-ter olan nefis-i pelîd
Sanma bir dem sana bu ola baid

Hepsinden daha beter olan rezil nefis, sanma bir an senden uzak olur.

Cânâ içinde olunca sârik
Sahibi olmalı her dem ayık

Ey cân, hırsız içinde olunca sahibi her an uyanık olmalı.

Hâb u gafletde seni bulsa eğer
Mal değil canına da kasd eyler

Eğer seni uyku ve gaflette bulursa malına değil canına
kast eder.

Etmesin dirsene eğer mekr ile al
Merhamet kılma ana başına çal

Eğer hile ve altma etmesin dersen; ona merhamet etme,
başına çal.

30^b

Ya'ni kim hançer-i zikru'l-lahı
Cân u dilden ana ursun gâhî

Yani Allah'ı anma zikrinin hançeri kimde varsa arasına
candan ve gönülden ona vursun.

Havf edüb elbet olur o sana râm
Yine mekr içre tutar lik makam

O elbette korkup sana boyun eğer. Ancak yine hile
makamı içinde tutar.

Ta olunca başına ur anın
Rahat etsün dü cihanda cânın

Büklüm olunca onun başına vur. Canın iki dünyada da
rahat etsin.

Gayrı a'dâya bunu etme kıyas
Cümle tuğyâna bu olmuşdur esas

Başka düşmanlarla bunu kıyaslama. Cümle taşkınlıklara
bu esas olmuştur.

Gazel

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'lün

Cem' olurlar edeler halk-ı cihâd-ı asgar
Ey gönül gel edelim bizde cihâd-ı ekber

En küçüğün cihadının halkı olmak için birleşirler. Ey
gönül gel biz de en büyüğün cihadı olalım.

Tiğ-i şer'i alalım destimize subh u mesa
Çâk çâk eyler eğer olsa o günde mermer

Şeriatin kılıcını alalım elimize sabah ve akşam. Eğer o
günde mermer olsa çatlak çatlak olur.

Mekteb-i aşka girüb sa'y edelim leyl ü nehâr
Can veren safha'î cânânı okurmuş ezber

Aşkın okuluna gidip gece ve gündüz çalışalım. Can
verene cananı yüzüne okuyalım.

Rahat istersin eğer cismini mihnetlere sal
Hıdmet et hâce'î aşka olası cân perver

Eğer rahatlık istersen cismini sıkıntılara ver. Aşkın
hocasına hizmet et, gönül açanlardan ol.

Ders-i aşka sa'y u kûşîş edegör lehde değin
Rüşdiyâ kalmayasın ta ki cihânda ebter

Aşkın dersine çalış ve çabala, Ey Rüştü ta ki cihanda
zürrüetsiz kalmayasın.

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fâ'ilün)

Sevdiğin düşmanına yâr olma
 Gül iken sevdiceğim hâr olma

Sevdiğinin düşmanına arkadaş olma. Sevdiceğim, gül
 olacakken diken olma.

Sevdiğin sevdiğini sen dahi sev
 Mihr ü hiddetden alasin pertev

Sevdiğinin sevdiğini sen de sev. Güneş ve öfkeden ışık
 alasin.

31^a

Gel sana söyleyeyim bir temsîl
 Fâsid efkârını eyle tebdîl

Gel sana bir örnek söyleyeyim, kötü fikirlerini değiştir.

Bir kulı padişeh rûy-ı zemîn
 Kılssa bir hıdmete ya'ni ta'yîn

Padişah bir kulunu yeryüzünde bir hizmete atasa, yani
 tayin etse.

Sıdkile tursa o hıdmetde eğer
 Padişeh eyler ana hüsn-i nazar

O kişi de sâdık bir şekilde hizmet ederse eğer, padişah
 ona güzel bakışı ile bakar.

Günbegün kadrini müzdâd eyler
 Şeref-i sohbet ile şâd eyler

Her gün kıymetini artırır. Şerefli sohbeti ile onu
 sevindirir.

Emr-i sultâna mugayyer etse
 Bakmayub özine tarîke gitse

Sultanın emrine değişiklik ederse (karşı gelirse),
 kendisine bakmayıp başka yola giderse.

Kendinin bilse elinde malı
 Döner idbâra anın ikbâli

Elindeki malı kendinden bilse, onun talihi geriye gider.

Her neye mâlik olursa bir kul
 Cümle mevlâsının olmuşdur ol

Bir kul her neye sahip olursa, onun tamamı Mevlâdan
 gelmiştir.

Bu benimdir bunu böyle edeyim
 Ne taraf istesem öyle gideyim

Bu benimdir, buna istediğim gibi davranayım. Ne tarafa
 istersem öyle gideyim.

Dese bir fâ'ide var mıdır aceb
 Yine mevlâsının olmuşdur heb

Derse acaba bir faydası var mıdır? Yine hepsi Mevlâdan
 olmuştur.

Kendü nefsin düşürür tahkîre
Özüni layık eder ta'zîre

Kendi nefsini hakarete düşürür. Kendini azarlanmaya
layık eder.

Seyyidi mâ-meleğin cümle alır
Dilese anide zindâna salur

Seyyidi nesi varsa cümlesini alır, isterse âniden
zindanlara koyar.

Gel hele Hakk için insâf idelim
Gönlümüz âb gibi sâf idelim

Gel de Allah için insaf edelim, gönlümüzü su gibi saf
edelim.

Aczden gayri nemiz var elde
Söylesek cümle ulûmi dilde

Cümle ilimleri dilimizde söylesek de elimizde
acziyetimizden başka neyimiz var.

31^b

İlmile olmayacak bizde amel
Bize sormaz mı Huda azze ve celle

Bizde amel ilim ile olmayacak. Aziz ve Celîl olan Allah
bize sormaz mı?

Sa'y için kulları Hakk var etdi
Bu kadar sun'ini izhâr etdi

Hak kullarını çalışma için var etti. Bu kadar işini
gösterdi.

San'atinden bulunur sâni'e yol
Sa'y edüb sâni'ni aşk ile bol
Şer'-i pâkle amel kıl cânâ
Ârif-i Hakk olasın her dü serâ

Yaratana aşk ile bolca çalışırsan, yarattıklarından
yaratana yol bulursun.

Ey cân, Temiz şeriat ile amel kıl. Hakkın ârifi olasın her
iki dünyada da.

Lik ahkâm-ı şerî'at üzere
Amele başla tarikat üzere

Tarikatin ve şeritin hükümleri üzere amele başla.

Bulagör dest-i sahîh üstâdı
Tiz ire tâ ki sana irşâdı

Gerçek üstâdın elini bul ki sana doğru yolu tez göstereyin.

Lik emrine mugayyer itme
Nefs-i emmâre yoluna gitme

Emrini değiştirme, nefis-i emmâre yolundan gitme.

Nefiste yedi zemîme-i ahlâk
Âkıbet-i dûzaha eyler ilhâk

Nefiste ahlakın yedi kötü hali. Cehenneme karıştırır.

Bu halklardan amân eyle hazer
Gitme nefsin yolına zerre kadar

Bu halkalardan sakın amân et. Zerrekadar nefsin
yolundan gitme.

Sekiz ahlāk-ı hamide elbet
Celb eder cennete eyle gayret

Elbette sekiz hamide ahlakı gayret edersen cennete
götürür.

Ölmeden evvel ölen buldı hayat
Kurb-ı Mevlâda alır çok derecât

Ölmeden evvel ölen hayat buldu. Mevlâya yakınlıkta
çok dereceler alır.

Eser-i pâk-i nebevide her ân
Aşk ile kulluk et Hakka ey cân

Ey cân, her ân peygamberin temiz eserinde aşk ile
Allah'a kulluk et.

Hârik âde eder sende zuhûr
Cümleden evvel olur keşf kubur

Hârikülâde sende ortaya çıkar. Cümleden evvel mezarlar
meydana çıkar.

32^a

Ne kadar var ise üstâdın
Ana nisbetle olur irşâdın

Ne kadar üstâdın olursa o kadar doğru yolu gösterenin
olur.

Hakkın ihsanına yokdur pââyân
Olabilirdin ise kâmil-i insân

İnsanın olgunu olabilirsen eğer Allah'ın iyiliklerinin
sonu yoktur.

Ne kadar var ise âlemde tarîk
Cümleden efdali tarîk-i siddık
Nakşibendî lafzını her âgâh
Bildi kim ayn-ı muhabbetu'-llah

Âlemde ne kadar yol var ise hepsinden daha faziletlisi
Hz. Ebubekir'in yoludur.

Her bilgili [insan] nakşibendî sözünün aynı
muhabbetullah olduğunu bildi.

Çün muhebbetle bulur sâlik-rah
Sırr-ı tevhîdden olur âgâh

Çünkü sâlik yolu muhabbetle bulur. Tevhidin sırrını
bilen olur.

Ne ki halk etdi Huda dünyâda
Seyr eder ba'zısını ruyâda

Huda dünyada neyi yarattıysa, bazısının rüyada
olduğunu seyreder.

Her ne sır olsa anın meşhûd
Yine Allahdır anın ma'bûdu

Her ne sır olsa onun görüleni, onun ilâhı Allah'dır.

Ya'ni hiçbirine meyl etmez ebed
Hakdan özgesini eyler hep redd

Yani hiçbirine sonsuza kadar tutulmaz. Allah'tan
başkasını hep reddeder.

Hâsılı cennet-i irfâna giren
Lutf-ı mevlâya odur ancak eren

Sonunda anlamının cennetine giren ancak Mevlanın
iyiliğine erendir.

Kasîde

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün

Aşkın âsârı cihân halkına hep şâmil olur
Zann sebeb her biri yek diğerine mâil olur

Âşkın alâmetleri cihan halkını hep çevreler. Zann sebebiyle her biri bir diğerine benzer olur.

32^b

Kiminin vehm ü gümânı gözine perde çeker
Âf-tâbı göremez zannı ana hâil olur

Kiminin şüphe ve tereddütü gözüne perde çeker. Güneşi göremez, zannı ona engel olur.

Zerrenin varlığını bilse ki hûrşîd iledir
Bu eserle erişür aslına tiz vâsıl olur

Bilse ki zerrenin varlığı güneş iledir. Bu alâmetle erişir aslına tez kavuşur.

Ruyı dilberdeki âşıklara bir an görünür
Bilmese anı eden kim amaki bâtil olur

Yüzü güzellerdeki âşıklara bir an görünür. Ama onu kimin yaptığını bilmezse boş olur.

Mutlaka harf-i hecayî okumaz olsa kişi
Ma'nâ'-yı hazret-i Kur'an ana nâkabil olur

O kişi mutlaka hecenin harfini okumaz olursa, Kur'an'ın anlamı ona olmayacak olur.

Her ne sîdkile kemâl ehline hîdmetler ede
Zâyî' etmez güher-i aşkı o da kâmil olur

Doğruluk ile kemâl ehline her ne hizmetler ederse, aşkın incisini ziyan etmez o da kâmil olur.

Bilmeyen aşkı nedir olsada allâme eğer
Hüsün ü ân bahsine geldikde bütün câhil olur

Aşkı bilmeyen her ilmi bilse de nedir? Güzellik bahsine gelince tamamen cahil olur.

Gayret et ehl-i muhabbet ola gör sevdüceğim
Çünkü her şeyde muhabbetsiz olan kâhil olur

Muhabbet ehli olmak için gayret et sevdiceğim. Çünkü her şeyde muhabbetsiz olan yaşlı olur.

33^a

Kim ki leylâ diyerek aklını yağmaya vire
Hûş u idrâkde bilcümleden o âkil olur

Kim ki leylâ diyerek akli ve şuuruyla aklını kaptırırsa, cümlesinden akıllı olur.

Bir midir aşk-ı mecâz ile hakikat eseri
Birine keyl birine dürr ü güher hâsıl olur

Hakikat eseri ile mecazın aşkı bir midir? Birine ölçek birine inci ve cevher meydana çıkar.

Vadi'-i aşkda teşhîs olamaz bay u gedâ

Aşkın vadisinde zengin ve fakir ayırt edilemez. Ey

Niçe sultanlar o vâdide dilâ sâil olur

gönül, nice sultanlar o vadide dilenci olur.

Aşk bir murg-ı hü mâdır başına konsa eğer
Devlet-i bâki sana bil o zaman nâzil olur

Aşk bir hüma kuşudur, eğer başına konarsa baki olan
devlet sana o zaman konar bil.

Bahr-i aşkın o kadar vüs'atı var olsa kıyas
İki âlem iki cânibde ana sahil olur

Aşk denizinin o kadar bolluğu vardır ki kıyas olursa, iki
âlem iki yön ona sahil olur.

Aşkını zâyî' edüb uyma hevâyı hevese
O hevâyâ uyan âşık olamaz kâtil olur

Aşkını ziyan edip hevese uyma. O havaya uyan âşık
değil katil olur.

33^b

Şer'-i pâk-i nebevi üzre amel kılrsa kişi
Himmet-i hazret-i peygambere çok nâ'il olur

Peygamberin temiz şeriati üzere amel işlerse kişi.
Hazreti peygamberin himmetine çok nâil olur.

Yâ İlâhi bize tevfikini sen eyle refik
Lutfun ermezse bütün bendelerin gâfil olur

Yâ İlâhi, sen yardımını bize arkadaş eyle. Yardımın
ermezse bütün kulların gafil olur.

Acz ile Rüşdi yüzün hâke sürüp eyle niyâz
Gülşen-i vuslata acz ile giden dâhil olur

Rüşti, acz ile yüzünü toprağa sürüp yalvar. Vuslat
bahçesine acz ile giden dahil olur.

Kasîde

mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün

Sulûk ehli cihânda bî nihâye vardır amma
İki âlemde olmuş sâlikân-ı nakşî müstesna

Dünyada çok sayıda tasavvuf yoluna giren insan vardır
ama iki alemde Nakşibendi yolunda gidenler
müstesnadır.

Azizim hatm-i hâce okuyan buldu büyük
devlet
Devam edenlerin cismi münevver oldu sertâpâ

Azizim, hatm-i hâceyi okuyan büyük devlet buldu.
Devam edenlerin vücudu baştan ayağa nurlandı.

34^a

Bu yol eser-i Resûl'u-llahdır kim hazret-i
Siddik
Anı gar-ı şerîfde ahz kıldı şübhe yok hâşa

Bu yol Resulullah'ın eseridir. Şüphe yok ki Hazreti
Ebubekir o dersi şerefli mağarada aldı.

Eğer bundan yakın bir yol olaydı Hazret-i
Hakka
Anı Siddikına ta'lim ederdi hâce-i dâna

Eğer hazreti Hakk'a bundan yakın bir yol olsaydı, en
büyük hoca (Hz. Peygamber) onu Hz. Ebubekir'e
öğretirdi.

Huda-yı bî zevâle bî nihâye hamd u şükr olsun
Bize ihsân buyurdu bu tarîki hâliki'l-eşyâ

Dâimi ve sonsuz olan hudaya hamd ve şükür olsun.
Herşeyin yaratıcısı bize bu yolu ihsan etti.

Ne ihsân u inâyettir ne devletdir ne izzettir
Bu mürde kalbimiz feyz-i Huda ile ola ihyâ

Bu ölü kalbimizin Hudanın feyzi ile canlanması, ne büyük ihsan, lütuf, devlet ve izzettir.

Bugün a'mâ olan yarın dahi a'mâ ola çünkim
Bu yetmez mi o kim dünyâda buldu dîde-i bînâ

Bugün a 'mâ olan yarın da a'mâ olsun. Çünkü o kişi dünyada gören göz buldu bu ona yetmez mi?

Ne ferzend ü ne mâl ü câhdan var faide asla
Ubûdiyyet makâmı gibi yokdur ni'met-i uzmâ

Ne oğul ve ne mal ve makamdan asla fayda yok. En büyük nimet kulluk makamıdır.

Hevâ-yı nefis ü şeytâna uyan mağbûn olur her dem
Eğer tevfik- i Hakk ermez ise söyler ki vâveylâ

Nefis ve şeytanın havasına uyan her an aldanmış olur. Eğer Hakkın yardımı ermezse feryâd eder.

34^b

Ketencizâdeyi eltâfına mazhar buyur yâ Rabb
Ubudiyyetde ister istikâmet ey kerem-fermâ

Ya Rabbi, Ketencizadeyi lütuflarına mazhar eyle. Ey kerem sahibi [Ketencizâde] kullukta istikamet ister.

Seni tevhîd edüb peygamberi tasdîk eden kullar
Seni isbat için da'im okurlar lâ ile illâ

Senin birleyip peygamberi tasdik eden kullar, seni ispat için daima lâ ile illâ (kelime-i tevhidi) okurlar.

35-a

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

Zulmet-i nisyândan âzâde şâh-ı nakşibend
Geldi ihlâs ehlini irşâda şâh-ı nakşibend

Unutmanın karanlığından kurtulmuş Nakşibendi şahı doğruluk ehlini uyarmaya geldi.

Cümle pîrân-ı izâm ihsân-ı Mevlâdır bize
Maksada tiz erdirir bir sade şâh-ı nakşibend

Bütün büyük pirler bize Mevlânın ihsanıdır. Sadece Nakşibendi şahı maksada daha erken ulaştırır.

Avn-i Hakkla gün gibi dünyayı tutmuş himmeti
Sahib-i himmet yine ukbâda şâh-ı nakşibend

Allah'ın yardımı ile Nakşibendi şahının himmeti dünyayı güneş gibi sarmıştır. Yine o öte dünyada da himmet sahibidir.

Kim bugün yârin bile yarın bulur dildârını
Gâfil olmaz bil gelince yâda şâh-ı nakşibend

Kim bugün sevgilisini bilirse yarın da sevgilisini bulur. Bil ki Nakşibendi şahı yâd edildiğinde o bundan gafil değildir.

Şöhreti şâh-ı Buhara nâmı Muhammed anın
Ehl-i himmet sâlike ma'nâda şâh-ı nakşibend

Onun şöhreti Buhara'nın şahı namı ise Muhammed'dir.
Manâda Nakşibendi şahı, sâlike himmet ehlidir.

Hâsılı her bir netice anda hâsıldır bize
Bes bize sugrâ vü hem kübrâda şah-ı
nakşibend

Sonuç olarak, bize her bir netice onda meydana gelir.
Nakşibendi şahı bize küçük alemde de büyük alemde de
yeter.

Rüşdiya ihlâsla oku ana bir Fâtîha
Lutf-ı Hakkla tiz erer imdâda şâh-ı nakşibend

Ey Rüştü, ona ihlasla bir Fatihâ oku. Nakşibendi şahı,
Hakkın lütfuyla imadada tezden erişir.

Çünkü sultânü's- selâtin oldu şâh-ı nakşibend
Tâc-ı izzetdir dü- âlemde külâh-ı nakşibend

Nakşibendi şahı sultanların sultanı olduğu için,
Nakşibendi külâhı iki alemde de yücelik tâcidir.

Sâlikânı hep kıbâb-ı Hakkda mahfûzdur ânın
Nâsı Hakka da'vet için idi âh-ı nakşibend

Onun sâlikleri hep Hakkın kubbelerinde muhafaza
edilmiştir. Nakşibendinin âhı, insanları Hakka davet
içindi.

İktisâb-ı nûr edüb şems-i nübüvvetden hemân
Şu'le bahş-ı tâlib olmuşdur o mâh-ı nakşibend

O ay (Nakşibendi şahı), peygamberlik güneşinden elde
ettiği nuru dağıtmaya talip olmuştur.

Himmeti bustânına gir ki temâşâ edesin
Sünbül bağ-ı irem olmuş giyâh-ı nakşibend
Her murâdı Hakk murâdına mutâbıkdır ânın
O ecelden Hakka doğrudur bu râh-ı nakşibend

Himmetinin bostanına gir ki bakıp seyredesin.
Nakşibendi otu irem bağının sümbülü olmuş.

Onun her isteği Hakkın isteğine uygundur. Bu
Nakşibend yolu o ecelden Hakka doğrudur.

35^b

Avn-i Hakkla herkesin hâlin bilür irşâd eder
Gün gibi meydandadır bak hayr-hâh-ı
nakşibend

Allah'ın yardımı ile herkesin halini bilerek irşâd eder.
Bak Nakşibend'in iyilikseverliği gün gibi meydandadır.

Her cihânda devlete nâ'il olursın Rüşdiyâ
Lutf-ı Mevlâ ile erişse nigâh-ı nakşibend

Ey Rüştü, Allah'ın lutfu ile Nakşibendin bakışı sana
ulaşırsa, iki cihanda saadete ulaşırsın.

Müseddes kasîde

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Dest-i kudretde efendim cümle eczâ-yı cihân
Dostunu bil dostuna ahvâlini eyle beyân
Çünkü dostun armağanıdır gelen sûd u ziyân

Efendim dünyadaki her şey kudret elindedir. Dostunu bil
dostuna hallerini bildir. Çünkü fayda ve zarar her ne
gelse dostun armağanıdır. Şikayet etme, hemen Allah'a
tevekkül et. Dost odur ki hiçbir zaman senden ayrı

Eyleme şekvâ tevekkül eyle Allah’a heman
Dost odur kim senden ayru olmaya hiçbir
zaman
Böyle dosttan gâfil olmak pek yamândır pek
yamân

olmaz. Böyle dosttan gafil olma, pek yamandır.

Gerd-i gafletten bu mir’at-ı dili aşk ile sil
Dostunun dostun seven dostun sever dünyada
bil
Sev anı kim sevdi anı hazret-i mevlâ’l-celîl
Dostunu sevmekde insana budur işte delil
Dost odur kim senden ayru olmaya hiçbir
zaman
Böyle dosttan gâfil olmak pek yamandır pek
yaman

Bu gönül aynasındaki gaflet tozunu aşk ile sil. Bil ki, dostunun dostunu seven dostunu da sever. Hazreti Mevla kimi sevdi ise sen de onu sev. İnsanın dostunu sevdiğinin deili işte budur. Dost odur ki hiçbir zaman senden ayrı olmaz. Böyle dosttan gafil olma, pek yamandır.

36^a

Bulmadı merhem Hudâdan gayre efgân
eyleyen
Çünkü oldur cümle ehl-i derde dermân eyleyen
Âciz ü bî-çâregâna lutf u ihsân eyleyen
Her ne müşkil kâr olursa hall ü âsân eyleyen
Dost odur kim senden ayru olmaya hiçbir
zaman
Böyle dosttan gâfil olmak pek yamândır pek
yamân
Mutlaka bil kim yerin bulsa gerek hükm-i kazâ
Her ne kim dostdan gelürse can u dilden ol rızâ
Bak neler çekdi cihânda enbiyâ’ u evliyâ
Hâtırından çıkmasun hiç macera-yı Kerbelâ
Dost odur kim senden ayru olmaya hiçbir
zaman
Böyle dosttan gâfil olmak pek yamândır pek
yamân

Allah’tan başkasına yalvaran merhem bulmadı, çünkü cümle dert ehline derman veren odur. Âciz ve çaresizlere lütuf ve ihsan eden her problemlî işi çözen ve kolaylaştıran odur. Dost odur ki, hiçbir zaman senden ayrı olmaz. Böyle dosttan gafil olma, pek yamandır.

Bil ki mutlaka hükm-i kaza yerini bulacaktır. Dosttan gelen her şeye can ü gönülden razı ol. Dünyada veliler ve nebiler bak neler çekti. Kerbelâ macerası hiç hatrından çıkmasın. Dost odur ki, hiçbir zaman senden ayrı olmaz. Böyle dosttan gafil olma, pek yamandır.

Rabbini bil nefsine ibretle dâ’im kıl nazar
Her vukû’âta Hudâ insanı kılmışdır memet
Hikmet-i Hak’dan değil hâli sakın etme keder
Dost ile ol çekme gam bunlar dahi turmaz
geçer
Dost odur kim senden ayru olmaya hiçbir
zaman
Böyle dosttan gâfil olmak pek yamândır pek
yamân

Rabbini bil, daima nefsine ibretle bak. Huda insanı her vukuata geçit yapmıştır. Bütün bunlar, Hakk’ın hikmetinden hali değildir. Sakın kederlenme. Dost ile birlikte ol, gam çekme, bunlar da geçer. Dost odur ki, hiçbir zaman senden ayrı olmaz. Böyle dosttan gafil olma, pek yamandır.

36^b

Sabır kıl mihnetlere her bir murada nâ'îl ol
 Hak sözi her kim sana dirse kabûl et âmil ol
 Câhil olma Rüşdiyâ sa'y et cihânda kâmil ol
 Dostunu bil sevdiğim dîvâne olma âkil ol
 Dost odur kim senden ayru olmaya hiçbir
 zaman
 Böyle dosttan gâfil olmak pek yamândır pek
 yamân

Her bir zahmetlere sabret, muradına ermiş ol. Doğru sözü sana kim söylerse kabul et ve onu yap. Ey Rüşdi cahil olma çalış, dünyada olgun insan ol. Sevdiğim, dostunu bil, deli olma, akıllı ol. Dost odur ki, hiçbir zaman senden ayrı olmaz. Böyle dosttan gafil olma, pek yamandır.

4+3=7

Ey tâlib-i feyzu'llah
 Lâ ilâhe illallah
 Gafletle olma gümrâh
 Lâ ma'bûd(e) illallah
 Kalbinden olub âgâh
 Lâ maksûd(e) illallah
 Sıdkile oku her gâh
 Lâ mevcûd(e) illallah

Ey Allah'ın feyzine talip olan kişi, Allah'tan başka ilah yoktur. Gaflete düşerek yolunu şaşırma, Allah'tan başka kulluk edilecek yoktur. Kalbini sürekli uyanık tut, Allah'tan başka maksut yoktur. Her vakit sıdk ile oku, Allah'tan başka var olan yoktur.

Aczile olub mâşî
 Lâ ilâhe illallah
 Çeşminden akıt yaşı
 Lâ ma'bûd(e) illallah
 Ehl-i aşkın yoldaşı
 Lâ maksûd(e) illallah
 Budur îmânın başı
 Lâ mevcûd(e) illallah

Acz ile yürü, Allah'tan başka ilah yoktur. Gözünden yaş akıt, Allah'tan başka kulluk edilecek yoktur. Aşk ehlinin yoldaşı, Allah'tan başka maksut yoktur. İmanın başı budur, Allah'tan başka var olan yoktur.

Allah'ı olma nâsî
 Lâ ilâhe illallah
 Silsin gönülden pası
 Lâ ma'bûd(e) illallah
 İsm-i âzam du'âsı
 Lâ maksûd(e) illallah
 Cümle zikrin a'lâsı
 Lâ mevcûd(e) illallah

Allah'ı unutan olma, Allah'tan başka ilah yoktur. Gönülden pası silsin, Allah'tan başka kulluk edilecek yoktur. İsm-i âzam duası, Allah'tan başka kastedilen yoktur, bütün zikirlerin en üstünü, Allah'tan başka var olan yoktur.

Cümle sivâdan el yu
 Lâ ilâhe illallah
 Zikrullahı eyle hû
 Lâ ma'bûd(e) illallah

Allah'tan başka herşeyden elini çek, Allah'tan başka ilah yoktur. Allah'ın zikrini huy edin, Allah'tan başka kulluk edilecek yoktur. Hakk'ın dergahına yüzünü dön, Allah'tan başka kastedilen yoktur. Orada bulunduğunun ispatı ancak budur, Allah'tan başka var olan yoktur.

Dergâh-ı Hakka tut rû
Lâ maksûd(e) illallah
Nefy ü isbat budur bu
Lâ mevcûd(e) illallah

37^a

Kalbini eyle hâzır
Lâ ilâhe illallah
Kalbine Hak'dır nâzır
Lâ ma'bûd(e) illallah
Pîrimiz Abdulkâdir
Lâ maksûd(e) illallah
Böyle olurdu zâkir
Lâ mevcûd(e) illallah

Kalbini hazır et, Allah'tan başka ilah yoktur. Kalbine bakan Hak'tır, Allah'tan başka kulluk edilecek yoktur. Pîrimiz Abdulkadir, Allah'tan başka kasdedilen yoktur. Böyle zikredici oldu, Allah'tan başka var olan yoktur.

Kalbi dilinle bir kıl
Lâ ilâhe illallah
Ucb u riâyı hep sil
Lâ ma'bûd(e) illallah
Ma'nâsını hoşça bil
Lâ maksûd(e) illallah
Baş üzre budur iklîl.
Lâ mevcûd(e) illallah
Allahdır ancak mescûd
Lâ ilâhe illallah
Allahdır ancak ma'bûd
Lâ ma'bûd(e) illallah
Allahdır ancak maksûd
Lâ maksûd(e) illallah
Allahdır ancak mevcûd
Lâ mevcûd(e) illallah

Kalbinle dilini bir tut, Allah'tan başka ilah yoktur. Kendini beğenmeyi ve ikiye bölme hep sil, Allah'tan başka kulluk edilecek yoktur. Manasını hoşça bil, Allah'tan başka kasdedilen yoktur. Budur baş üzerine taç, Allah'tan başka var olan yoktur.

Sadece Allah'a secde edilir, Allah'tan başka ilah yoktur. Kendisine ibadet edilecek sadece Allah'tır, Allah'tan başka kulluk edilecek yoktur. Tek maksat Allah'a ulaşmaktır, Allah'tan başka kasdedilen yoktur. Varlık sadece Allah'dır, Allah'tan başka var olan yoktur.

Halka-yı tevhîde gir
Lâ ilâhe illallah
Deryâ-yı vuslata er
Lâ ma'bûd(e) illallah
Hakkı seven böyle der
Lâ maksûd(e) illallah
Rüşdi bunu de cân ver
Lâ mevcûd(e) illallah

Tevhîd halkasına gir, Allah'tan başka ilah yoktur. Kavuşma denizine er, Allah'tan başka kulluk edilecek yoktur. Hakkı seven böyle der, Allah'tan başka kasdedilen yoktur. Rüşdü bunu diyip öyle can ver, Allah'tan başka var olan yoktur.

Kasîde

mef'ûlû/ mefâ'ilû/ mefâ'ilû/ fa'ûlûn

Ey zâtına ihsân olunan rütbe-i îmân
Yetmez mi sana her dü serâ bu şeref ü şân

Ey zatına ihsan edilen imân rütbesi! Her iki dünyada da
bu şeref ve şân sana yetmez mi?

Halk eyledi Allah seni kıldı mükerrem
Müm tâz kılıp eyledi Mevlâ seni insan

Allah seni yarattı, aziz kıldı. Mevlâ seni ayrıcalıklı kılıp
insan eyledi.

Bu suret-i insana denür nüsha-i kübra
Esrârını cem' etti Huda bunda kemâ-kân

İnsana en büyük nüsha denir. Allah sırrını olduğu gibi
bunda topladı.

Dünyada ve ukbâda ne kim geldi vücûda
Bil-cümlesi var sende değil zâ'id ü noksân

Dünyada ve ahirette ne kadar kimse yaratıldıysa fazla ve
eksigi değil tamamı sendedir.

37^b

Pâk olsa gönül âyînesi jeng-i sivâdan
Bu kalbe denür sevdiceğim manzar-ı rahmân

Sevdiceğim, Allah'tan başka her şey kalpten çıkarılırsa,
Allah'tan başka şeylerin çıkarıldığı kalbe Allah'ın nazar
kıldığı yer denir.

Bir dil ki ola nur-ı ilâhi ile enver
O nur ile etmez mi kamu âlemi seyrân
Âfâkda bak her ne ki var cümlesi sende
Arş u kalem ü kürsideki san'at-ı Yezdân

İlahi nur ile nurlanan kalp o nur ile bütün âlemi seyrân
eder.

Arş, kürs ve kalemde bulunan Allah'ın sanatı ve
ufuklarda bulunanların hepsi sendedir.

Kârûn gibi beyhûde yere girdi rasad-bîn
Bilmez nereden gelmede eflâke bu devrân

Gök yüzünü gözetleyen astronomi bilgini Kârûn gibi boş
yere bu işi yapar. Feleklere bu devranın nereden
geldiğini bilmez.

Sun'indeki hâlâtı bilür sâni' ancak
Kendin gibi muhbirlerini etme perişân

Sanat eserindeki ayrıntıları ancak sanatkâr bilir. Kendin
gibi habercilerini de perişân etme.

Öğrenmek ise kasdın eğer cümleyi terk et
İhlâsla ol mekteb-i şer'ide sebakhân

Maksadın öğrenmekse her şeyi terk et ve ihlasla Şeriât
mektebinde ders oku.

Kur'an-ı mübîn hazret-i Allah ile kâ'im
Bir bahr-i azîm kim âna yok sâhil ü pâyân

Kur'an-ı mübîn Hz. Allah ile kaimdir, sahili ve sonu
olmayan bir büyük denizdir.

Dünya ile ukbâda zemîn ile semâda
Her varı beyân etmededir hazret-i Kur'an

Dünya ve ahirette yerde ve gökte Hz. Kur'an her var
olanı beyân etmektedir.

Esârını mahbûbuna bildirdi o Allâm
Ta hâce ola cümleye peygamber-i zîşân

Bütün insanlara öğretsin diye Yüce Allah, sırlarını Hz.
Peygambere bildirdi.

Kur'anda olan bunca fesâhatla belâgat
Adnânı u Kahtânı bütün eyledi hayrân

Kur'anda bulunan bu kadar fesâhat ve belâgat ile Adnan
ve Kahtan'ı kendine hayran etti.

Bil kadrini her nerdeki var ehl-i fazîlet
Her asırda Hakk anları kıldı bize Lokmân

Her nerede fazilet ehli varsa kıymetini bil. Hak her
asırda onları bize Lokman kıldı.

Bî-çârelere çâre olur anlar ile bil
Anlarla olur derde devâ müşkile âsân

Onlar ile çaresizlere çare olur. Onlarla derde deva
zorluğa kolaylık olur.

Cevr eyleselerde yine kıl cânına minnet
Zevk-âver olur âşîka çün cilve-i hûbân

Zulmetselerde yine canına minnet bil. Güzellerin cilvesi
aşığa zevk verir.

38^a

Kur'an ve ahâdis gibi devlet bize besdir
A'dâmız olur sâye gibi hâkle yeksân

Kur'an ve hadisler gibi devlet bize yeter. Düşmanlarımız
gölge gibi yerle bir olur.

Bu devleti fehm eyleyen âkil nazarında
Bir mur kadar olmadı bin taht-ı Süleymân
Halk eyledi irfân için Hakk cinn ile insi
Ma'bûdını bil kim olasın sâhib-i irfân

Bu nimeti anlayan akıllı kişi nazarında bin Süleyman
tahtı bir karınca değerinde olamadı.

Cenabı Hak insanı ve cinni bilinmek için yarattı.
Mabudunu bil ki irfân sahibi olasın.

Evsâf-ı hümayun-ı nebi kâl ile olmaz
Cibrîl-i Emîn nefhine muhtâc idi Hassân

Peygamberin kutlu sıfatları söz ile anlatılmaz. Hassân da
Cibril-i Emin'in üflemesine muhtaç idi.

Şefkatle ana uykuda tıfla meme virmez
Ağlarsa muhakkak memesiz kalmaya sıbyân

Ana uykudayken çocuğa şefkatle meme vermez.
Muhakkak ağlarsa memesiz kalmasın çocuk.

Huzzî ile me'mure iken hazret-i Meryem
Esbâba teşebbüsde yetişmez mi bu burhân

Hazreti Meryem silkeleme ile ilgili emir almışken.
Teşebbüste vasıtalarla bu delil yetişmez mi?

Feyyâza buhl eylemek isnâd-ı küfürdür
İnsana Huda etmedimi sa'y ile fermân

Çok bereket verene pintilik etmek küfürdür. Huda
insana çalışma ile emretmedi mi?

Hakk emri lutf-ı nehyi gazab-ı mazharı olmuş
Rüşdi nazar et kim ne imiş cennet u nîrân

Hak emri yasak etmenin lutfu, mazharın gazabı olmuş.
Rüşti bak ki cennet ve cehennem ne imiş.

Cenâb-ı gavs-ı a'zam Mevlânâ Hâlid kuddise sirruhu hazretlerinin hulefâ-yı mu'teberânından kutbu'l-aktâb Mevlâna Şeyh Abdullah el-Hakkârî kuddise sirruhu hazretlerinin hulefâyı mu'teberânından Şeyh Seyyid Tâhâ kuddise sirruhu hazretlerinin halîfesi belde'-i Bitlis'te umumen ehl-i İslâmın irşâdına me'mûr gavs-ı a'zam pîrim ve iki âlemde destgîrim Mevlâna Şeyh Muhammed el-Küfrevî kuddise sirruh hazretlerinin hakkında âcizâne yazılan kasidedir.

mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'iün/ mefâ'iün

38^b

Semiyy fahr-i âlem olduğıçün şâh-ı Küfrevî
Ser u şâna mutâf oldı dilâ dergâh-ı Küfrevî
Tarîk-i hazret-i Sıddıkdır bil rah-ı Küfrevî
Ömerveş Hakka tâbi'dir dil-i âgah-ı Küfrevî
Cihânı seyr eder Osman gibi çün mâh-ı Küfrevî
Ziyâde âlîdir ser Alîveş câh-ı Küfrevî
Rızâ-yı Hakdır ancak rûz u şeb dilhâh-ı Küfrevî
Mürîdi zulmet-i gafletde koymaz âh-ı Küfrevî

Nigehdaşt yâddaşt ta'lîmin eyler halka celvetde
Seferândır vatan icrasını etmekte seyretde
Müsâvidir huzûru hakkile celvetde halvetde
Hemîşe bâz geşt der âdeti kesretde vahdetde
Nazar ber pâ kılır teşrîfi cem'iyetde uzletde
Bi'avni'llah anın mahlasları kalmaz mezelletde
Rızâyı Hakdır ancak rûz-ı şeb dilhâh-ı Küfrevî
Mürîdi zulmet-i gafletde koymaz âh Küfrevî

Vücudu on sekiz bin âleme âyînedir cânâ
Kıbab-ı Hakda mahfûz kimse bilmez ki nedir cânâ
Sözüm yok münkere vafim benim Hakk-binedir cânâ
Mübârek iltifâtı mücrim ve miskinedir cânâ
Adâvet eylemez nefsi için bî-kînedir cânâ
Dü âlemden beri meyline an ü ayinedir cânâ
Rızâyı Hakdır ancak rûzveş dilhâh-ı Küfrevî
Mürîdi zulmet-i gafletde koymaz âh Küfrevî

Gubâr-ı gafleti sil dîdeden bak kim ne cândır bu

Ey gönül, Şah-ı Küfrevî âlemin övüncünün adaşı olduğu için, baş ve üne mutaf oldu. Küfâî'nin yolu Hazreti Sıddık'ın yoludur bil, Ömer gibi Küfrevî'nin bilgili gönlüne tâbidir. Küfrevî'nin ayı Osman gibi cihanı seyrederek, Küfrevî'nin makamı Ali'nin başı gibi çok yücedir. Küfrevî'nin gönül isteği gece ve gündüz gibi Hakkın rızasıdır. Küfrevî'nin âhı müridini gafletin zulmünde koymaz.

Bakış tutan hatıra tutan celvet halkasında talim eder. Vatanın icrasını seyretmektedir. Hakkın huzurunda celvetle halvet eşittir. Hem birlikte hem çoklukta daima kuş [gibi] gezer. Toplumda ve yalnızken bakış üzere engel olur. Onun mahlasları Allah'ın yardımıyla itibarsız kalmaz. Küfrevî'nin gönlü gece ve gündüz ancak Hakk'ın rızasıdır. Küfrevî'nin âhı müridini gafletin karanlığında bırakmaz.

Ey can onun varlığı on sekiz bin âleme ayna olmuştur. Ey can, Allah'ın kubbelerinde saklıdır kimse ne olduğunu bilmez. Ey can, inkar edilene sözüm yok benim vasıflandırmam Hakkı görenedir. Ey can, mübarek iltifatı suçluya ve tembeledir. Ey can, nefsi için düşmanlık etmez kinsizdir. Ey can, iki âlemden beri meyline güzellik ve aynadır. Küfrevî'nin gönlü gece ve gündüz ancak Hakk'ın rızasıdır. Küfrevî'nin âhı müridini gafletin karanlığında bırakmaz.

Gözden gafletin tozunu sil bak ki bu ne candır. Salına gönlüden halini arz et zamanın sahibidir bu. Hak onu

Gönülden arz-ı hâl et salına sahib zamandır bu
 Tasarruf ehli kılmış Hak anı kutb-ı cihândır bu
 Şeri'atde tarikatde müşârün-bi'l-benândır bu
 Duhûl et râhına sıdk üzre kim dârü'l-amândır bu
 Kamu nâsa eder şefkat be-gâyet mihribândır bu
 Rızâyı Hakdır ancak rûz u şeb dilhâh-ı Küfrevî
 Müridi zulmet-i gafletde koymaz ah Küfrevî

tasarruf ehlinden kılmıştır, bu cihanın kutbudur. Şeriatte ve tarikatte işaret edilendir. Yoluna doğrulukla dahil ol ki bu âmân yurdudur. Cümle halka şefkat eder, bu son derece şefkatlidir. Küfrevî'nin gönlü gece ve gündüz ancak Hakk'ın rızasınadır. Küfrevî'nin ahı müridini gafletin karanlığında bırakmaz.

39^a

Dü âlemde eğer Hak'dan inâyet bulmak istersin
 Zebûn etmekde her a'dâyı tâkat bulmak istersin
 Eğer nefis ü şeyâtinden selâmet bulmak istersin
 Ubûdiyetde dâim istikâmet bulmak istersin
 Muhassıl her bidâyetde nihâyet bulmak istersin
 Bu şâha bende ol cânâ vilâyet bulmak istersin
 Rızâyı Hakdır ancak rûz u şeb dilhâh-ı Küfrevî
 Müridi zulmet-i gafletde koymaz ah Küfrevî

Eğer iki cihanda da Haktan yardım bulmak istersen. Her düşmanı güçsüz etmek için güç bulmak istersen. Eğer nefis ve şeytanlardan kurtuluş bulmak istersen. Kullukta daima istikamet bulmak istersen. Ortaya çıkaran her başlangıçta son bulmak istersen. Ey can vilâyet bulmak istersen bu şâha köle ol. Küfrevî'nin gönlü gece ve gündüz ancak Hakk'ın rızasınadır. Küfrevî'nin ahı müridini gafletin karanlığında bırakmaz.

39^b

Kulûb-ı evliyâ' u'l-lahı bil ebvâb-ı rahmetdir
 O bâbın mâverâsı âşıkâne bâğ-ı cennettir
 Duhûl etmek ana eltâf-ı Hakka mazhariyetdir
 Bu rahın tûşesi icrâ-yı ahkâm-ı şeri'atdır
 Şeri'at tacını giysün o kim ehl-i tarikatdır
 Eden kesb-i me'ârif-i pîr u ehl-i hakikatdır
 Rızâyı Hakdır ancak rûz u şeb dilhâh-ı Küfrevî
 Müridi zulmet-i gafletde koymaz ah Küfrevî

Evliyaullahın kalplerini bil ki rahmetin kapılarıdır, bölümleridir. O kapının ötesi âşık gibi cennetin bağıdır. Hakkın lütuflarına dahil olmak sana şereftir. Bu yolun azığı şeriatin hükümlerini yapmaktır. Kim tarikat ehli ise o şeriat tacını giyinsin. Marifeteri çalışıp kazanan hakikat ehli ve üstâddır. Küfrevî'nin gönlü gece ve gündüz ancak Hakk'ın rızasınadır. Küfrevî'nin ahı müridini gafletin karanlığında bırakmaz.

Tutarsın pendimi ger âdemiyyet var ise sende
 Rızâyı Hakka sarf et sâline cân var iken tende
 Yeter ateşlere yakdın bu murg-ı ruhi külhande
 Zenn dünyasını bir mekr ile eylerse efgende
 Değil dost cümle a'dâlarda eylerler sana hande
 Bu derdin çâresi bir pâdişaha olmadır bende
 Rızâyı Hakdır ancak rûz u şeb dilhâh-I Küfrevî

Eğer sende insanlık varsa nasihatimi tutarsın. Teninde ruh varken hakkın rızasına çabala. Bir günah ile zenn dünyasını yıkarsa, bu ruhun kuşunu külhanda yeter ateşlerle yakdın. Sadece dostlar değil cümle düşmanlar sana hande eylerler. Bu derdin çâresi bir pâdişaha köle olmaktır. Küfrevî'nin gönlü gece ve gündüz ancak Hakk'ın rızasınadır. Küfrevî'nin ahı müridini gafletin karanlığında bırakmaz.

Müridi zulmet-i gafletde koymaz ah Küfrevî

Bu halka sûret ü ma'nâda Hak kılmış anı üstâd

İşaretle bi'avni'llah eder mahlasları irşâd

Gönül hâlinde bu'd olmaz hayâlin eyleme
eb'ad

Muhabbetle ana kurbiyyet et kim olasıñ dilşâd

Anı mir'at edüb bil nefsinı ol sâhib-i üstâd

Bilüb Rabbin olasıñ her dü âlem gussadan azâd

Rızâyı Hakdır ancak rûz u şeb dilhâh-ı Küfrevî

Müridi zulmet-i gafletde koymaz ah Küfrevî

Hak bu halka şekil ve anlamda onu önder kılmış.

Allah'ın yardımı ile mahlasları işaretle irşâd eder. Gönül halinde uzaklık olmaz çok uzak hayalin eyleme. Ona sevgiyle yakınlık ey ki gönlü hoş olasıñ. O üstâdın sahibini kendine ayna edinip nefsinı bil. Rabbinı bilip her iki cihanda cehennemden azad olasıñ. Küfrevî'nin gönlü gece ve gündüz ancak Hakk'ın rızasıñdır. Küfrevî'nin ahı müridini gafletin karanlığında bırakmaz.

40^a

Ketencizâdeye ya Rabbena lutfınla kıl çâre

Eğerçi Müntakimsin lik erhamsın günahkâra

Muhammed ümmeti layıkmı haşr olsun yüzi
kâre

Ümidvârım ki imân eyleyen Gaffar u Settâre

Girer dârü'n-na'îme dahil olmaz duzâh u nâra

Husûsa yâr olursa şeyh Küfrevi gibi yâre

Rızâ-yı Hakdır ancak rûz u şeb dilhâh-ı
Küfrevi

Müridi zulmet-i gafletde koymaz ah-ı Küfrevi

Ya Rabbena Ketencizâdeye iyiliğınle çare kıl. İntikam alansın fakat günahkara çok merhametlisin.

Muhammed'in ümmeti yüzi kara haşrolmaya layık mıdır? Ümit ederim ki Gaffar u Settâr'a iman eden cehenneme ve ateşe dahil olmaz dârü'n-na'îme'ye girer. Özellikle de Şeyh Küfrevi gibi yare yar olursa. Küfrevi'nin gönlü gece ve gündüz ancak Hakk'ın rızasıñdır. Küfrevi'nin ahı müridini gafletin karanlığında bırakmaz.

Münâcaat

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Ey kamu âkilleri sun'ında hayrân eyleyen

Kudretile katreyi deryâya umman eyleyen

Ey tüm akıllıları sanatına hayran eyleyen. Kudretiyle damlayı denize umman eyleyen.

Tâc-ı insâniyyeti hikmetle koydun başıma

Sevb-i aşkın ver bana ey cânı üryân eyleyen

İnsanlığın tâcını hikmetle başıma koydum. Ey cânı çıplak eden, aşkının elbisesini bana ver.

Cism ü cânı halk eden sensin eyâ perverdigâr

Hürmet üzre yine sensin sana kurban eyleyen

Ey Allah cismi ve ruhu yaratan sensin, sana hürmet için kurban eden yine sensin.

Hilkat her ins ü cinn irfân için oldu icâd

Derd-i ilmin ver bana ey derde dermân eyleyen

Yaratılış her insan ve cinnin bilmesi için icâd oldu. Ey derde derman veren ilminin derdini bana ver.

Zillet-i isyân ile ya rabbi kılma şer mesar

Ya rabbi isyanın alçaklığı ile şer sevinçler kılma.

Rûz-ı mahşerde usâta afv u gufrân eyleyen

Mahşer gününde âsilere af ve merhamet eyleyen.

Zühd ü taâti kula tevfiik eden sensin yine
Sensin ancak herkese her türlü ihsân eyleyen

Zühd ve takvada kula yardım eden yine sensin. Herkese
her türlü yardım eden ancak sensin.

Şahidimdir iki âlem birliğinde şübhe yok
Sadr-ı dilde işte bu sır oldu cevelân eyleyen

İki âlem birliğinde şüphe olmadığına şahidimdir.
Gönülde işte bu sır gezen oldu.

Zâyi' etdim ömrümi nefsim esir etdi beni
Tâkatim yok derde ey düşvârı âsan eyleyen

Nefsim beni esir etti, ömrümü ziyan ettim. Ey zoru
kolay eyleyen, derde gücüm yok.

Zâhir-i hâlim gören ma'mûr zanneyler beni
Ârifândır bâtınım hakkile seyrân eyleyen

Ey zâhir, halimi gören beni şenlikli zanneder. İçimi
hakkıyla gören irfân sahibidir.

40^b

Gayri bilmem lutf u kahrın cennet ü dūzah
iken
Firkatin âşıklara mânend-i nîrân eyleyen

Cennet ve cehennem iken lütfun ve kahrından başkasını
bilmem. Ayrılığını âşıklara cehennemin benzeri eyleyen.

Kudretin hûrşîdine nisbetle zerre âf-tâb
Kâf-i nûndan ey hezârân renk ü elvân eyleyen

Kudretinin güneşine nisbetle güneşin zerresi, ey
bülbüller nûnun kâfından renkler eyleyen.

Lâ-din-i fermanına şâd olmasun her dü serâ
Rüşdiyi sensin dü âlem şâd u handân eyleyen

Dinsiz fermanına her iki cihanda mutlu olmasın. Rüşdiyi
iki âlemde de mutlu ve sevinçli eden sensin.

41^a

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün
(fâ'ilâtün) (fâ'lün)

Der saâdetde benim bir yârim
Ba'zı yerlerde görüb eş'ârim

Mutluluk içinde benim bir yârim bazı yerlerde şiirlerimi
görüp.

Bize Allah için etmiş ihlâs
Halbuki kendü idi hâssü'l-hâs

Bize Allah için dostluk etmiş. Halbuki kendisidir hâs
olan.

Kılmış Hak anı kemâl içre vahîd
Her cihet fazl u hünerlerde ferîd

Hak onu olgunluk içinde tek kılmıştır. Her taraf fazl ve
hünerlerde eşsizdir.

Nâmına söylenür Ahmed Hilmi
Vasfına kabil anın her ilmi

Adına Ahmed Hilmi denir. Onun her ilmi vasfına kabildir.

Lik gayetle tevâzu' iderin
Evliyalar gidişinde giderin

Ancak gayet de alçakgönüllülük gösterir. Evliyaların izinde gider.

Kendini cümleden alçakda görür
Su gibi daima alçağa yürür

Kendini herkesten alçakta görür. Su gibi daima alçağa yürür.

Sergüzeşten bize kılmış tahrir
Halbuki ben gibi bir abd-fakir

Maceradan bize kayıt kılmış. Halbuki ben gibi bir fakir kul

Andaki ilm ü kemâle karşı
Bilemem toğrisi hergiz bir mi

Ondaki ilim ve olgunluğa karşı bilemem doğrusu asla bir mi.

Aczile yüz tutarak dergâha
Sıdkile yalvararak Allaha

Dergâha acziyetle yüz tutarak, Allah'a samimiyetle yalvararak.

Âcizane ana yazdım mektub
Vâkıâ yazdığım ekser ma'yub

Âcizce ona mektup yazdım. Gerçi yazdığım eser kusurludur.

Bu kadcılık bana da etti zuhûr
Afv kılsın göricek ehl-i huzur
Umarım kim olıcak rûz-ı cezâ
Anı da bizi de afv ide Hudâ

Bu kadarı bende göründü. Huzur ehli görecektir, affetsin.

Ceza günü olacak umarım ki Allah onu da bizi de affetsin.

Yazdığım sözleri gel sen de oku
Ola kim açıla bu bağlı kapu

Yazdığım sözleri gel sen de oku ki bu bağlı kapı açılsın.

41^b

Çünkü kalile bu ma'na olmaz
Bilinür şebnem ile kab tolma

Çünkü söz ile bu mana olmaz. Şebnem ile bu kabın dolmayacağı bilinir.

Hâsılı katre imiş bahre nişân
Yâdigâr olsun okusun ihvân

Sonuç olarak, katre denize belirtiymiş. Hatıra olsun samimi dostlar okusun.

Faziletli Ahmed Hilmi Efendiye Yazılan Mektub

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/fâ'ilün

Sad hezârân âferîn ey hace'-i müşkilgüşâ
Bârekallah olmayasın ser hurûfe aşinâ

Ey zorluk açan hoca, bülbüllerin sırrı aferin. Allah
mübarek etsin, harflerin başına aşına olmayasın.

İlmini irfânını müzdâd ede perverdigâr
Râzı ve hoşnud ola senden ceyb-i Kibriya

Allah ilmini irfanını artırsın. [Büyüküğün merkezi]
Allah senden hoşnut olsun.

Hace'î her evvelin ve ahirin emr eyledi
Rabbini bilmek dilersen nefsin bil ibtidâ

Herkesin hocası önceyi ve sonrayı emretti. Rabbini
bilmek istersen ilk önce nefsini bil.

On sekiz bin âlemi bu kamet insanda
Niçe dürc etmiş Cenâb-ı Hâlık arz u sema

Bu boy insanda on sekiz bin alemler Cenab-ı Hak yerde ve
gökte nasıl kutu gibi yapmış.

Bu ulûmi anlayan gayrı ulûmi neylesin
Görünür mir'at-ı dilde halk olan her dü sera

Bu ilimleri anlayan başka ilimleri ne yapsın. Her iki
cihanda da yaratılan kalbin aynasında görünür.

Sa'y kıl bir merd-i ârifden sebakhân olmağa
Hak buyurdu *Leyse lil insâni illâ mâ se'a*

Merd-i ârifden ders okuyan olmak için çalış. Hak
"İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur."
Buyurmuştur.

San'atinden sâni'e yol bulmağa irfân denür
Hak bizi irfân için halk eylemiştir dilbera

San'atinden yaratıcısına yol bulana irfân denir. Ey güzel,
Hak bizi kâinatın sırrını bilmek için yaratmıştır.

Nîk hû bed hû ne kim var tab'-ı ademde kamu
Her biri bir renk ile sûret giyerler vâkıâ

Güzel huy kötü huy ne ki var tüm yaratılışlar insandadır.
Gerçi her biri bir renk ile sûret giyerler.

Kimi nurânî kimi zalimânî meydana gelir
Kimi kahrına kimi iltâfına Hakkın sezâ

Kimi nurlu kimi zâlim meydana gelir. Kimi Hakkın
mahvetmesine kimi ise iltifatına yararır.

42^a

İki cânibden niçe dürlü mübârizler çıkar
Pehlivan-ı aşkdan meydanda kalmaz mâ'ada

İki cânibden nice mübârizler çıkar. Meydanda aşkın
pehlivanından başkası kalmaz.

Bu mübârizler kimi gâlib kimi mağlub olur
Aşk önünde cümlesi mağlub olurlar intihâ

Bu dövüşenlerden kimi galip kimi mağlub olur. Cümlesi
aşkın önünde mağlub olarak son bulur.

Bir hümadır aşkı salmaz sayesinde per nâ-geh
Kadrini bil başına konu ise böyle hüma

Bir hümadır, ansızın aşkı salmaz kanatlarının
gölgesinden. Böyle hüma başına konursa eğer kıymetini
bil.

Bu tarîkatle hakîkat marifet kim söylenür
Cümlesi icrâyı ahkâm-ı şeriatdır dilâ

Bu tarikatle gerçek marifet kimdedir söylenir. Ey gönül,
cümlesi şeriat hükümlerinin icrasıdır.

Ahret ahvaline cümle numune olmağa
Oldu bak tayy-i zaman tayy-i mekân fi'l-evliya

Ahret hallerine cümlesi benzer olmak için evliyalar
içinde zamanı ve mekânı kaldırdı.

Evliya daim muradu'l-lahı kılmışdır murad
Zann-ı sebep anlar için caiz değil çün ü çera

Evliya daima Allah'ın muradını kendine murat
edinmiştir. Sebebin zannının neden ve niçin caiz
olmadığını anlar.

Kimi mabed kimi kabristanda mesken tutar
Kimi kendin gösterir pek lâubali daima

Kimi mabedde kimisi kabristanda mesken tutar. Kimi
kendini daima kayıtsız gösterir.

Kimi Şiblî kimi Zünnûn gibi leb beste gezer
Ağzın açınca açılır bab-ı cennet güyüya

Kimi şebli, kimi zeval nun gibi ağzı bağlı gezer. Güya
ağzını açınca cennet kapısı açılır.

Cümlesi taht-ı kıbab-ı Hakda mahfûz anların
Kadr ü şânın anların ancak bilür Rabbü'l-alâ

Cümlesi Hakkın kubbelerinin tahtında saklanmış.
Onların kadrini ve şanını ancak Allah bilir.

Küllî şeyin hâlikün illâda manayı bilen
Fâni-yi mutlak bilür kendin bulur Hakda bekâ

"Onun yüzü (zatından) başka her şey yok olacaktır."
Manasını bilen, mutlak faniyi bilir kendini hakda
devamlı bulur.

Bu makama nur-ı aynım ârifan dir ahz-i cem'
Sâlîna ne andadır matlûb olan kasr-ı rızâ
Emr-i Hakla evliyâ ba'de'l-cem' fırka gelür
Halkı irşâd eyleyüb ir gördire Hakdan yana

Bu makama gözümün nuru arifan topluluğun kabulü der.
Matlub olan rıza köşkü ondadır.

Cemden sonra Hakkın emriyle evliya topluluğa gelir.
Halkı uyarıp Hakdan yana er gördürsün.

Evliyâu'l-lahı vasf etmekde yokdur tâkatim
Sohbeti iksirdir atf-ı nigâhı kimya

Allah'ın evliyalarını vasfetmeye gücüm yoktur. Onların
sohbeti iksir bakışları kimyadır.

42^b

Evliyâyı bilmeğe âlemde vardır bir nişân
Anları gördükde Allaha zikri gelür yâdına

Âlemde evliyayı bilmeye bir iz vardır. Onları gürdükçe
hatıra Allah zikri gelir.

Bunları buldukda hıdmetle çalış gir gönlüne
Tâ gele ruha gıda câna safâ çeşme ziyâ

Bunları bulunca hizmetle çalış ve bir gönüle gir. Ta ki
ruha gıda cana safâ göze ışıksın.

Ol zaman eşya kema Hayy sana cümle görünür
Bilünür ruhu'l-vücûd olmuş Muhammed

O zaman eşya gibi Allah sana her yerde görünür.
Muhammed Mustafa'nın vücudun ruhu olduğu bilinir.

Mustafa

Cümle eşya mazhar esma‘-i Hakdır cân men
Mazhar-ı gül lutf-ı Hakla oldu fahrü’l-enbiyâ

Cân bağışlayan, cümle eşya Hakkın isimlerine
mazhardır. Gülün mazharı Hakkın lütfuyla enbiyaların
övüncü oldu.

Zübdetü’l-eşyâ odur kıl şer’-i pâkile amel
İ’tikâd-ı pâkile eserine eyle iktifâ

Temiz şeriatle amel kıl ki eşyanın özü odur. Temiz inanç
ile eserinin arkasından git.

Kim ki o nûrî bilebildi Cenâb-ı Hâlıkı
Çünkü tutmazlar derun-ı Ka’bede kıblenümâ

Cenab-ı Halık kim ki bilebildi. Çünkü kibleyi göstereni
Kabenin içinde tutmazlar.

Feyz-i pâk hazret-i mahbûb-ı Rabbü’l-âlemin
Per kime irse irişmiş ana tevîk-i Hudâ

Temzi feyzli alemlerinin rabbinin sevgilisi, kime kanat
açsa ona Allah’ın ayarını erişmiştir.

Bu eserdendir zuhûr eyler ana bir merd-i Hak
Emr-i Hakla sa’y eder irşâdına subh u mesa

Bu eserden ona bir Hakkın merdi meydana çıktı. Sabah
ve akşam Hakkın emriyle doğru yolu göstermeye çalışır.

Hidmet et ez-cân u dil sıdk üzre bu merde
hemân
Bezl mal et meyl idecün meyl ile birdir atâ

Bu merde hemen can ve gönülden hizmet et. Malını
esirgemedi ver, meyl ile bahşış birdir.

Cüz’î bir hidmet eyle gir gönlüne bul devleti
Nezd-i ârifde beraber oldu bâî ile gedâ

Az bir hizmet et gir gönlüne devleti bul. Ârifin nezdinde
zengin le fakir beraber oldu.

Fikrin üzere seyr eder ehl-i basîretler seni
Pâk fikirli tab’-ı hayvandan eder kendin rehâ

Kalp gözüyle görenler seni fikrin üzere seyredir. Temzi
fikirli hayvan yaradılışından kendini kurtarır.

Sûret-i âdemde kim gördi seni şefkat kılar
Ol zaman hükm-i şerîat üzre pend eyler sana

Âdemin suretinde seni gördü ki şefkat kılar. O zaman
şeriat hükmü üzerine sana öğüt verir.

Yedi ahlak zemîme nefste dûzah gibi
Ağzını açmış seni yutmuş diler bu eser deha

Yedi ahlak kötü nefiste cehennem gibi. Bu dehanın eseri
ağzını açmış seni yutmuş.

43^a

Yedi başlı ejderhâ ile savaşmak sa’b olur
Şeyh Kâmil ana cellad olduğın bil ey fetâ

Yedi başlı ejderha ile savaşmak güç olur. Ey delikanlı,
Şeyh Kâmil’in ona cellat olduğunu bil.

Kendü re’yinle sakın turma oturma rûz u şeb

Kendi görüşünle sakın gece ve gündüz durma, oturma.

Faide kılmaz eğer yüz yılda kılsan ittikâ

Eğer yüz yıl Allah'tan korksan da faydası olmaz.

El-amân emrin sınub tutma tarîk-ı inhirâf
Daima emrin gözet kim ömrün olmaya hebâ

Aman emir sanıp sapma yolunu tutma. Daima emir gözet ki ömrün heba olmasın.

İrmeye maksûda sîmürgile tayr itse eğer
Âlem-i lâhuti görmeklik içündür galibâ

Eğer simürg ile uçarsa maksadına ermesin. Galiba ulûhiyyet âlemini görmek içindir.

Şeyh Kâmil avn-i Hakla tâlibi matlûbuna
Er görür maksûdına bir demde mânend duâ

Şeyh Kâmil Allah'ın yardımını ile bir anda dua gibi maksadına erişir.

Kim makâm-ı mutmainide bula kalb-i selîm
Ana sükkân-ı cenân derler kamu în cabîâ

Kim makam-ı mutmainde doğru kabi bulsun. Ona tüm bu tahsildarlar kalbin sâkini derler.

Saz çalub nîoflayub giyse pelâs hor görme kim
Pâdşeh casusluğa çıksa giyer köhne abâ

Saz çalıp oflamadan aba giyinse hor görme çünkü padişah casusluğa çıkınca eski aba giyinir.

Nâs içinde seyr ederler mahlası irşâd için
Pâdişâh-ı ma'nevîlerdir guruh ihfâ

Halk içinde doğru you göstermek için mahlası seyr ederler. Gizlenen guruh manevi padişahlardır.

Bir takımda şimdi var dellâl-i din imânfürûş
Hazret-i Kur'anı inkarda gezmiş bîhayâ

Bir takım da şimdi imansatan tellal. Hayâsız, Hz. Kur'an'ı inkarda gezmiş.

Şerlerinden cümlemiz hıfz eyleye Perverdigâr
Ana tâbi'ler serencâmında deyr-i vâveylâ
Yevme tüblede çıkar meydâna cümle nîk ü bed
Her kişi a'malini bula gerek rûz-ı cezâ

Allah hepimizi şerlerinden saklasın. Ona tabi olanlar sonunda eyvah derler.

“Gizlilerin ortaya dökülüp yoklanacağı gün” cümle iyi ve kötü meydana çıkar. Ceza gününde herkes emelini bulsun.

Enfûs ü âfâkdan bir cüz'î vasf idem didim
Hâce' dil-i kâl ile bitmez didi bu mâcera

Âfâkın canlılarından biraz vasf edeyim dedim. Hoca bu macera söz ile bitmez dedi.

Rûy-ı dilberden Huda eyler tecelli âşîka
Mal u cânın ol zaman ma'sukına eyler fedâ

Huda güzelin yüzünden âşîka görünür. O zaman mal ce canını maşukına feda eder.

43^b

Âşık u ma'suk hakikatde olur şeyh u mürîd
Varlığıdan hep giçer sâlik o yolda mutlaka

Âşık ve mâşuk gerçekte şeyh ve mürididir. Sâlik o yolda mutlaka tüm varlığından geçer.

Asl için fer'i seven aslı sever ey muhterem

Ey muhterem, aslı için ferini seven aslını sever. Allah

Her neyi Allah için sevse ebed olmaz hatâ

için ebediyen her neyi sevse hata olmaz.

Vuslat elbetde olur furkat çeken üftâdeler
Çün beraber oldu âlemde firâk ile şifâ

Ayrılık çeken biçareler için kavuşma elbette olur. Çünkü
alemde ayrılık ile şifa birlikte oldu.

Muhtasarca bağladım tâ kim mutavvel olmaya
Sana ta'rif itmeğe haddim değildir Hilmiyâ

Ey yumuşak huylu, uzatıp tarif etmek haddim değildir
kısaca sana bağlandım.

Aczile dergâha yüz tut ağlayub feryâd kıl
Mazhar-ı lutf-ı Huda olmak dilersin Rüşdiyâ

Ey Rüştü, Allah'ın lütfuna mazhar olmak istersen eğer
aczile ağlayıp feryad ederek dergaha git.

SONUÇ

XIX. yüzyılın ikinci yarısı Osmanlı'da Tanzimat ve Islahat hareketlerinin etkisiyle askeri, adli, mali, ilmi birçok alanda değişikliklerin meydana geldiği dönemdir. Bu yüzyılda yeniçerilikle birlikte Bektaşilik tarikatı kapatılmış; tekke ve tarikatların bazı geleneklerine müdahale edilmiştir.¹²²

Bu dönem Osmanlı'da kültür hareketleri belli şehirler etrafında toplanmıştı ve Erzurum da tekke ve medrese eğitimleri ile önemli bir ilim merkezi konumundaydı.

Bahsi geçen dönemde Erzurum'da yaşamış ve dinî-tasavvufî halk edebiyatı alanında ürünler vermiş Ketencizâde, şekil ve muhteva açısından zamanına ayak uydurmuştur. Araştırmaya konu olan eser de bu dönem eseridir.

Üzerinde çalıştığımız eser, döneme uygun olarak Arapça ve Farsça kelimelerin yanı sıra Türkçe kelimelerin çoğunlukla kullanıldığı, genel itibarıyla dili sade ve anlaşılır bir özellik taşımaktadır. *İntibâhü't-Tâlibîn* adı mesnevîde şair yeknesaklığı kırmak amacıyla gazel, kaside, tahmis, müsemma, müseddes örnekleri vermiştir.

Ketencizâde bir devlet ricaline kaside yazmak yerine, din büyüklerine kaside yazmayı tercih etmiştir.

Gazeller dini-tasavvufî mahiyette yazılmıştır. Gazel nazım şeklinin kendi özelliği dolayısıyla daha lirik bir dil kullanmıştır.

Ketencizâde, diğer şairlerce de sıklıkla kullanılan "Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün" kalıbını daha çok kullanmıştır. Ayrıca eserinde vezin kusurlarına fazla rastlanmamıştır. Eser, edebî sanatlar bakımından da oldukça zengindir.

Bu eser şairin dini-tasavvufî bilgi düzeyi hakkında fikir verebilecek mahiyettedir. Bu sebeple, *İntibâhü't-Tâlibîn*'i dönemin dini-tasavvuf halk edebiyatı alanında verilmiş önemli eserler arasında kabul edebiliriz.

¹²² Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991, s.187.

SÖZLÜK

“ve mâ erselnâke illâ rahmeten li'l-âlemin”: ve biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.

-âver (f.s.): Getiren, taşıyan.

a'dâ (a.i.): 1. Düşmanlar. 2. Rakipler, hasımlar.

a'lâ (a.s.): daha veya pek yüksek.

a'lâm (a.i.): 1. Bayraklar, sancalar. 2. Sınır işaretleri. 3. Yüksek dağlar. 4. Kabbile başkanları. 5. Has isimler.

a'lem (a.i.): En bilen, bilgin.

â'ma (a.s.): 1. Kör. 2. Câhil.

a'mâl (a.i.): Ameller, işler.

â'mâl (a.i.): Ummalar, ümitler, dilekler, istekler.

a'zam (a.s.): (daha, pek, en, çok) büyük.

âb-ı hayat: 1. İçene ebedi hayat bağışlayan efsanevi su. 2. Çok tatlı ve hafif su.

abâ (a.i.): 1. Yünden dokunmuş, çok sağlam, eskiden daha ziyâde küçük esnafın ve fakir kimselerin giydikleri potur, hırka, cepken, palto, terlik vb. şeyler yapılan, çoğunlukla deve tüyü renginde bir çeşit kaba kumaş, kaba çuha. 2. Bu kumaştan yapılmış bol ve geniş giyecek, hırka, cüppe. 3. Derviş hırkası.

acîb: Şaşacak, garip, tuhaf, mûcib.

âciz (a.s.): 1. Eli ermez, beceriksiz, kabiliyetsiz. 2. Zayıf, güçsüz.

adâlet: 1. Hak ve hukûka uyma, herkesin hakkını gözetme, doğruluktan ayrılmama, hakkâniyet, adl. 2. Bir cemiyette kânun ve nizam yolu ile hakların karşılıklı olarak korunması ve dengeli tutulması. 3. Bir devlette hak ve hukûku uygulayan teşkilât.

adâvet (a.i.): Düşmanlık, hasımlık, husûmet.

add: 1. Sayma, sayılma. 2. İtibâr etme, edilme.

âde (a.i.): Adet kelimesinin genellikle arapça kurala göre yapılmış bazı terkiplerde aldığı şekil: hârikulâde, favkalâde, alelâde.

adem (a.i.): Yokluk, bulunmama.

âdem: 1. Dünyâdan ilk yaratılan adam. 2. İlk peygamber. 3. Adam

adîm: Bir şeyi olmayan, mâlik ve sâhib olmayan, mahrum.

adl: Adalet, hakkaniyet, doğruluk, tarafsızlık.

adn(a.i.): 1. İkametgâh. 2. Cennet

adüvv: Düşman, yağı, hasım.

âf-tâb (f.b.i.): 1. Güneş. 2. Güneşin ışığı.

âfâk (a.i.): 1. Göğün yerle birleşmiş gibi görüldüğü kısımlar, ufuklar. 2. Her taraf, etraf, çevre. 3. İnsanın kendi nefsi dışındaki gözle görülen bütün varlık âlemi.

âgâh/ âgeh: 1. Bilgili, haberli, uyanık. 2. Erkek adı.

ağyâr (a.i.): 1. Gayrılar, başkaları. 2. Yabancılar, tanıdık olmayanlar. 3. Dost olmayanlar, düşmanlar. 4. Konu dışı kalanlar, ilgili olmayanlar. 5. Halden anlamayanlar, hal ehli olmayanlar.

ahâdis (a.i.): Hadisler, Hz. Muhammed'in sözleri.

ahfâd (a.i.): 1. Oğul oğulları, torunlar. 2. Yardımcılar, hizmetkârlar.

âhi: Kardeş.

ahsen: (daha, en veya) pek güzel.

ahz (a.i.) : Alma, alış.

âkif (a.s.): 1. Bir şeyde sebat eden. 2. İbadet eden.

âkil (a.s.): 1. Akıllı, uslu. 2. Baliğ.

aks: Çarpma, çarpıp geri dönme.

aktâb (a.i.): Kitaplar.

âl (a.i.): 1. Aile. 2. Evlât. 3. Sülâle.

al (a.i.): Hile, mekr.

âl (a.s.): Yüce, yüksek.

âlâ (a.i.): İhsanlar, bağışlar.

aleyhim / aleyh (a.i.): Onun üzerine ona manasıyla kullanılır.

âlî / âliye (a.s.): Yüce, ulu.

alîl (a.s.): 1. Kör. 2. Sakat. 3. Hasta.

âlîm (a.s.): Çok bilen. (Allah'ın sıfatlarındandır, "bilgisi ezelî ve ebedî olan" demektir.)

âlim (a.s.): Çok okumuş, bilgin.

allâm (a.s.): Çok bilgin. [allah'ın sıfatlarındandır.]

allâme (a.i.): Her ilme aşina olan.

âmâde: Hazır.

amân / emân: 1. Eminlik, korkusuzluk. 2. Bağış, bağışlama.

amel (a.i.): 1. Bir maksatla yapılan iş, eylem, fiil. 2. Dînî emirleri yerine getirmek için yapılan iş, fiil, hareket.

amîk (a.s.): Derin.

âmil (a.s.): 1. Sebep. 2. İşleyen, yapan.

ân (f.i.): Güzellik, cazibe, sebahat, melahat.

anâ (a.i.): Yorgunluk, zahmet, meşakkat.

anber (a.s.): 1. Ada balığının bağırsaklarında toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde. 2. Güzel koku. 3. Güzellerin saçı.

andelîb: bülbül.

ârif (a.i.): Bilen, bilgili, irfan sahibi.

âriyet: 1. Geçici olarak başkasından alınan veya başkasına verilen (şey), ödünç, eğreti. 2. Gelip geçici, muvakkat.

arş (a.i.): 1. Çardak, çadır. 2. Cumba, kafes. 3. Çatı, dam. 4. Dokuzuncu gök. 5. Taht.

arz (a.i.): 1. Dünya. 2. Toprak.

arz-ı hâl: Hâlin bildirilmesi, ne halde bulunduğunu bildirme; dilekçe.

âsân (f.s.): Kolay.

âsâr (a.i.): 1. Nişân, iz, âlâmet. 2. Te'lif. 3. Basılmış kitap. 4. Hadis-i şerîf. 5. Tarih, vakayi kitabı. 6. Bir kimsenin meydana getirdiği şey. 7. Te'sir.

asgar (a.s.): (daha, pek, çok, en) küçük.

ashâb/ eshâb: 1. Sahipler, mâlik ve mutasarrıf olanlar. 2. Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler.

âsî: 1. Karşı gelen. 2. Şakî, haydut. 3. Günahkâr.

âsmân (f.i.): Gök, sema.

âşikâr (f.s.): Belli, açık, meydanda.

âşinâ: 1. Bildik, tanıdık [kimse]. 2. Yakın, yakın gelen, mûnis, dost. 3. Tanıyan, bilen, bilici, vâkıf.

atâ' (a.i.): Bağışlama, bahşış.

atf (a.i.): 1. Çevirme, bir tarafa doğru meylettirme, bir tarafa doğru meyletme. 2. Bir şeyin oluşunu diğer bir şeye bağlama, yükleme, isnat etme.

atîk: 1. Eski. 2. Azatlı, hür. 3. Güzel, genç kız. 4. Hz. Ebubekir'in lâkabı.

avâm (a.i.): 1. Halkın alt tabakası. Karşıtı: havas. 2. Halk, umum, herkes.

âvâre (f.s.): 1. Serseri, boş gezen, işsiz güçsüz, aylak. 3. Dağınık, perişan.

avn (a.i.): 1. Yardım etme, yardım. 2. Yardımcı, yardım eden kimse.

avn-i hakk: Allah yardımı

âyâ (f.e.): Şüphe ve tereddüt bildiren edat.(bkz. acaba)

ayân: Belli, açık, meydanda.

ayn (a.i.): 1. Göz. 2. Aslı, kendisi. 3. Bir şeyin eşi, tıpkısı. 4. Kaynak, pınar. 5. Osmanlı alfabesinin yirmibirinci harfi.

azâb (a.i.): İşkence, keder.

âzâde (f.s.): 1. Hür, serbest. 2. her türlü bağdan kurtulmuş, yakasını sıyırmış, kayıt altında olmayan. 3. Diğer bir mısırâya bağlı olmadan başlı başına bir anlam ifade eden tek mısra

azamet (a.i.): 1. Büyüklük, ululuk. 2. Çalım, kurum.

azîm (a.s.): Büyük, ulu, iri.

âzim (a.s.): 1. Kast ve niyet eden, katiyen karar veren. 2. Bir yere hareket eden.

azm (a.i.): Kemik.

azze ve celle: Aziz ve Celîl olan [Allah].

-bîn (f.s.): Gören, görücü

ba'de (a.zf.): Sonra.

ba'de-zin (a.e.): Bundan sonra, bundan böyle.

bâ'is (a.i.): 1. Sebep olan şey, sebep. 2. Kıyâmette ölenleri diriltten, insanları kabirlerinden kaldıran ve gönüllerde saklı olanları meydana çıkaran” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dir.

bâ/be (f.e.): ile, ...li.

bâb: 1. Kapı, medhal. 2. Dergâh, derbar. 3. Büyük daire.

bâd (f.e.): 1. Yel, rüzgar. 2. Nefes, soluk. 3. Ah sesi, ah çekme. 4. Allah’ın yardımını. 5. Övme; söz. 6. Büyüklük taslama. 7. Şarap.

bâd-i sabâ: 1. Doğudan esen hafif hoş rüzgar. 2. Adı manzumanonim bir edvarda geçen makam.

bâde (f.i.):1. Şarap, içki. 2. Aşk, allah sevgisi. 3. Halk hikayelerinde hızır’ın kahramanlara ve bazı saz şairlerine rüyalarında sunduğu içki.

bahr-i amîk: Derin deniz.

bahş (f.i.): Bağış, ihsan.

bâhuvîş : 1. Suyu dalmak. 2. Yalnızlık vahdet.

baid (a.s.): Uzak, ırak.

bâis (a.s.): 1. Sebebolan. 2. Gönderen. 3. İcâbettiren.

bâl (f.i.): 1. Kol. 2. Kanat. 3. Boypos. 4. Üst, yukarı.

bâr (f.i.): 1. Tanrı, Allah. 2. Yük. 3. Defa, kere. 4. Meyve, yemiş. 5. İzin, müsâade.

bârekallah (a.n.): Mübarek ola, allah mübarek etsin!, hayırlı ve bereketli olsun!

bârî (a.i.): “Her şeyi takdir ettiği şekle uygun olarak yaratıp varlığa çıkaran, yaratan” anlamında esmâ-i hüsnâdandır.

basar (a.i.): 1. Göz. 2. Görme.

basîret (a.i.): 1. Kalp gözüyle görme, kalp gözüyle görerek bir şeyin gerçeğini kavrama, anlama, idrak etme. 2. Doğru ve ölçülü bir görüşün verdiği uyanıklık, ileriye görme, sağgörü, gönül gözü, kalp gözü.

bâtıl: 1. Doğru ve sahih olmayan, gerçekle ilgisi bulunmayan (şey). 2. Boş, esassız, çürük, temelsiz (şey). 3. Geçersiz, hükümsüz.

bâtın (a.i.) : 1. İç. 2. İç yüz. 3. Gizli, görünmeyen nesne. 4. Tanrı. 5. İçteki, içyüzdeki.

batın (a.i.) : 1. Karın. 2. Nesil, soy.

bay (f.s.) : Zengin, gani.

bâz (f.i.) : 1. Doğan[kuş], şehbâz, şahin. 2. Açık. 3. Oynatıcı, oynayan. 4. Tekrar, geri, yine. 5. Bir kulaç boyu.

bazâr (f.i.) : 1. Pazar kelimesinin eskiden kullanılan asıl şekli, çarşı, alışveriş yeri. 2. Pazarlık.

be-gâyet (a.zf.) : Son derece, pek çok, fazlasıyla.

bed-ter (f.s.) : Daha kötü, çok kötü, beter.

beda’: Başlama, şurû’.

begâyet (f.zf.) : Son derece, pek çok, fazlasıyla.

beher (f.b.s.) : Her, her bir, her biri.

bekâ (a.i.) : Devam, sebat, evvelki hâl üzere kalmak, bâkilik.

bekâm (f.s.): İsteğine kavuşan, merâmına maksadına erişen, mesut.

beni: Oğullar.

ber (f.e.) : Üzere.

berk (a.s.) : 1. Pek, katı, sert. 2. Sağlam.

bes (f.e.) : 1. Yeter, yetişir, tamam, kâfi. 2. Çok

beşâret (a.i.) : 1. Müjde, muştı. 2. Çirkin kıyafet; yeni çıkan garip şey.

beşâşet (a.i.): Güler yüzlülük.

beyân (a.i.) : Anlatma, açık söyleme, bildirme.

beyt (a.i.) : Mesken, hâne, ev, oda, oba.

bezl (a.i.) : Esirgemedi bol bol verme, sarfetme, harcama.

bî-gâne: 1. Kayıtsız, ilgisiz. 2. Yabancı. 3. Dünya ile ilgisini kesmiş olan.

bî-hûde (f.b.s.) : Boşuna, boş yere, beyhude.

bî-nevâ: Nasipsiz, çâresiz, zavallı, fakir, muhtaç.

bî-nihâye (a.i.) : Nihayetsiz, sonsuz.

bi'l (a.e.) : -ile manasına gelip, eklendiği -kameriyye harfleriyle başlayan- kelimeleri zarf yapar.

bi'avn: Yardımıyla manasına terki-i ârabidir.

bidâyet (a.i.) : Başlangıç, başlama.

bil / bel : Zâhirlik, âşikârlık.

bîmâr (f.s.) : Hasta, sayrı.

bînâ (f.s.) : Gören, görücü.

bişâret: 1. Müjde, muştı. 2. Çirkin kıyafet.

bu'd (a.i.) : Uzaklık, uzak olma.

buhl (a.i.) : Hasislik, pintilik.

burc (a.i.): Kale surlarının gerekli yerlerine yapılan savunma kulesi.

burhân (a.i.) : Delil, ıspat.

bühtân (a.i.) : Yalan, iftirâ.

bükâ: Ağlama, gözyaşı dökme.

bürde (a.i.) : Arab'ın giydiği bir çeşit aba, hırka.

câh (a.i.) : İtibar, makam.

câhil: 1. Bilimsiz, bilgisiz. 2. Genç, tecrübesiz, toy.

câmi' (a.s.) : 1. Cemedan, derleyen, toparlayan. 2. İçine alan, içinde bulunduran.

cân: 1. Cân, ruh. 2. Hayat, yaşayış. 3. Gönül.

cânib (a.i.) : Yan, taraf, yön, cihet.

cann: Cin taifesi.

câr (a.i.) : Komşu.

cehl (a.i.) : Bilmezlik.

cehûl: Pek câhil.

celb (a.i.) : Çekme, çekiş; kendine çekme.

celîl (a.s.) : 1. Büyük, ulu. 2. Erkek, kadın adı. 3. Bir yazı sili.

celvet (a.i.) : Halvete giren kulun kendi benliğini, varlığını yok ederek hakk'ın sıfatları ile halvetten çıkması ve hak'ta fânî olması durumu.

cem' (a.i.) : 1. Toplanma, biraraya gelme, getirilme. 2. Topluluk, cemiyet, meclis.

cemâl (a.i.) : Yüz güzelliği, Allah'ın sıfatlarından.

cemîl: 1. Güzel. 2. Erkek adı.

cenâb: 1. Allah, peygamber ve bâzı tarîkat büyüklerine âit isim ve sıfatların başına getirilerek "hazret" mânâsına kullanılan saygı ve tâzim sözü. 2. Risâlet, hilâfet, pâdişahlık gibi makam ifâde eden kelimelerin başına getirilen saygı sözü.

cenâh: Kanat, kuş kanadı.

cenân (a.i.) : Yürek, kalp, gönül.

ceng ü cidâl: Savaş.

cerh(a.i.) : 1. Yaralama. 2. Çürütme.

cevher (a.i.) : 1. Maya, öz. 2. Elmas, değerli taş.

cevr (a.i.) : 1. Haksızlık, ezâ, cefâ, eziyet. 2. Tarikat adamının ruhen ilerlemesine mâni olan şey.

cibrîl (a.i.) : Cebrâîl.

cidâl (a.i.) : Kavga, cenk, muharebe.

cihet (a.i.) : 1. Yan, yön, taraf. 2. Yüz, yer. 3. Sebep, vesîle, bahane, ilgi. 4. Vazife, hizmet. 5. Evkaf maaşı.

cisim: 1. Beden, gövde. 2. Madde.

cûd (a.i.) : Cömertlik, el açıklığı.

cüdâ (f.s.) : Ayrı, ayrı düşmüş, ayırmış.

cülnâr / gül-nâr (a.i.) : Nar çiçeği.

cürm (a.i.) : Suç.

cüz'î (a.s.) : Az, pekaz, az miktarda.

çah (f.i.) : Kuyu, çukur.

çâk: Yarık, yırtık, çatlak.

çar (f.s.) : Dört.

çerâğ: 1. Fitil, mum. 2. Otlama, otlak.

çirk (f.i.) : Kir, pas, pislik, mırdarlık.

çûn u çerâ (f.b.e.) : Nasıl ve niçin demek

çûnîn: Böyle, bunun gibi.

çûn ü çera: Nasıl ve niçin.

da'vâ: 1. Şikayetçi olarak mahkemeye başvurma. 2. Mesele. 3. Bir mesele üzerinde husûsî bir fikir sahibi olma, iddiâ.

dahîl (a.i.) : İltica arzusu.

dâmen (f.i.) : Etek.

dânâ (f.s.) : Bilen, bilici, bilgiç.

dâne: Tane, tohum.

dâr (a.i.) : 1. Ev. 2. Yer. 3. Yurt.

dâr (a.s.) : 1. Zararlı. 2. “Zarar veren, zarar ve elem verici şeyleri yaratan” anlamında esmâ-i hüsnâdandır.

daştên (f.m.) : 1. Tutmak, mâlik olmak, elde etmek. 2. Görüp gözetlemek. 3. Zaptetmek. 4. ekimek.

dehrîn (a.s.) : Ahirete inanmayan.

delâil (a.i.) : Delâlet eden şeyler.

delîl: 1. Yol gösteren, kılavuz. 2. Şâhit, belge, tanık.

dellâl (a.i.) : 1. Tellâl, satılacak şeyi satan kimse. 2. Alıcı ile satıcı arasında vâsıta olan kimse.

dem (f.i.) : Soluk, nefes.

der: 1.-de, içinde. 2. Kapı.

derbân (f.b.s.) : Kapıcı, kapıya bakan.

derk (a.i.) : Anlama, kavrama.

derûn (f.i.) : 1. İç, iç taraf, dâhil. 2. Kalp, yürek, iç, batın.

deryâ (f.i.) : Deniz.

destgîr: Elinden tutan, yardımcı.

devâ: İlâç, çâre, tedbîr.

dîdâr (f.i.) : 1. Yüz, çehre. 2. Görme, görüşme. 3. Görüş kuvveti, göz. 4. Açık, meydanda.

dîde (f.i.) : 1. Göz. 2. Gözcü. 3. Gözbebeği. 4. Gözucu.

dîde-i bînâ : Gören göz.

dil (f.i.) : Gönül, yürek, kalp.

dil-i nâ-şâd: Kederli, gamlı gönül.

dil-şâd (f.b.s.) : Gönlü hoş, sevinmiş.

dilâ: Ey gönül.

dilber (f.i.) : Gönlü kendine çeken, güzel.

dildâr (f.b.s.) : Birinin gönlünü almış sevgili.

dilhâh (f.s.) : Gönül isteyen.

dilşâd (f.b.s.) : Gönlü hoş, sevinmiş.

dirâyet: Zeka, malûmât, ilm ve tecrübenin verdiği iktidâr.

dirig: 1. Esirgeme. 2. Eyvah, ah, aman, yazık. 3. Men‘etme, önleme.

dîvâne (f.s.) : Deli; budala, alık.

duhter (f.i.) : Kız, kerime.

duhûl (a.i.) : Girme, giriş, dahil olma.

dûr (f.s.) : Uzak.

durûğ (f.i.) : Yalan.

dûzah: Cehennem, tamu.

dü: İki.

dürc (a.i.) : 1. Kutu, kutucuk; hokka. 2. Sandık, cevahir kutusu. 3. Hokka gibi olan ağız.

dürdâne (f.b.i.) : 1. İnci tanesi. 2. Sevgili, kıymetli. 3. Kadın adı.

dürer / dır: -imek mastarı gayrı müsteamelinin yani fail isnadının muzari-i müfred-i gaibi olup, cemi: dırlar.

dürr: İnci.

düşvâr (f.s.) : Zor, güç.

-efken (f.s.): Sonuna geldiği kelimelere “düşüren, yere atan, yıkan, salan” anlamını katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfat yapar.

-ez (f.e.): -den, -dan manasına gelir.

eb’ad (a.s.) : Çok uzak.

ebdân (a.i.) : Cisimler, vücutlar, gövdeler, tenler.

ebed: Sonu olmayan gelecek zaman.

ebter (a.s.) : 1. Kendisinde sonra zürriyeti kalmayan [kimse]. 2. Eksik, noksan, sonuçsuz [şey].

ebvâb (a.i.) : 1. Kapılar. 2. Bölümler, kısımlar, bablar.

ebyât : İki mısradan meydana gelen manzum sözler.

ecmaîn (a.zf.) :hepsi, cümlesi, topu.

ecr (a.i.) : 1. Bir iş, hizmet karşılığında verilen şey. 2. Ahrete âit mükâfat, sevap. 3. Ücret.

eczâ (a.i.) : Parçalar, kısımlar.

edîb (a.s.) : 1. Edepli, terbiyeli, zarif, nâzik [kimse]. 2. Edebiyatla uğraşan [kimse].

ednâ (a.s.) : 1. Pek aşağı, en bayağı, çok alçak. 2. Az, pek az.

edyân (a.i.) : Dinler.

ef'âl (a.i.) : Fiiller, yapılan işler, eylemler.

efdal (a.s.) : Daha faziletli, en âlâ, üstün.

efgan (f.i.) : İztırab ile haykırma, bağırp çağırma.; inleme, bağışma.

efgende (f.s.) : 1. Yıkılmış, yıkık, düşürülmüş, yere atılmış. 2. Düşkün, bîçare.

eflâk : 1. Semalar, felekler, gökler, küreler, zamanlar. 2. Bahtlar, talihler, kaderler.

ehz (a.i.) : Alma, alış.

ejdehâ (f.i.) : Ejderha kelimesinin nazımda kullanılan şekli.

ekber (a.s.) : 1. Daha (en, pek) büyük. 2. Erkek adı.

ekrem : 1. Daha (en,pek) kerîm; çok şeref sâhibi, pek cömert, çok eli açık. 2. Erkek adı.

ekser (a.s.) : 1. Çok fazla, en çok, bir çok. 2. Genellikle, umumiyetle, ekseriya.

el-amân (a.e.) : Yardım ve şikayet edatı olarak “aman, meded” manasındadır.

eltâf (a.i.) : Lutuflar.

elvân (a.i.) : 1. Renkler. 2. Birkaç renkli, alacalı, rengârenk.

elzem : Daha (en, pek) lâzım, lüzumlu.

emmâ : Lâkin, ancak, şu kadar var ki. 2. kaldı kigelelim, gelince.

emmâre (a.s.) : Emreden, emredici, cebreden.

emn ü emân : Korkusuzluk, güvenlik.

emniyyet: 1. Eminlik, korkusuzluk. 2. İnanma, güvenme. 3. Polis teşkilâtı.

emvât: Ölüler.

enâm (a.i.) : 1. Bütün mahluklar, yaratılmış olan canlılar. 2. Halk, insanlar.

enbâz (a.i.) : Lakaplar, takma adlar, soyadları.

enbiyâ': Müstakil şerîat sahibi olmayan peygamberler.

encüm: Yıldızlar.

enfüs (a.i.) : Nefisler, yaşayanlar, hayat sahipleri, canlılar.

enver(a.s.): Daha nurlu, çok ve pek parlak, çok güzel

erbâin: 1. Kırk. 2. Kırkinci. 3. Karakış. 4. Dervişlerin çile çıkarmak için hücreye kapandıkları kırk günlük müddet.

erham (a.s.) : Daha (en, pek, çok) rahîm, merhametli.

ervâh (a.i.) : Canlar, hayatın cevherleri.

esbâb (a.i.) : Vasıtalar, lâzımlar.

esfel: 1. En sefil, pek aşağı, çok bayağı. 2. Aşağı (taraf)

eshel: Daha (en, pek) kolay.

esrâr (a.i.) : Gizlenen ve bilinmeyen şeyler, aklın eremiyeceği işler.

eş'âr (a.i.) : 1. Vezinli, kafiye sözler. 2. Kıllar.

eşcâr: Ağaçlar.

eşfâk (a.s.) : 1. Daha, (en,pek) şefkatli, çok merhametli. 2. Erkek adı.

eşk: Gözyaşı.

evc (a.i.) : Yüce, yüksek, doruk.

evkât (a.i.): Zamanlar, çağlar.

evliyâ: 1. Kerâmet sahibi olanlar, erenler. 2. Allah'a daha yakın bulunanlar. 3. Emir sâhibi bulunanlar. 4. Himaye edenler, koruyanlar.

evsâf: Sıfatlar, kaliteler.

evzâ' (a.i.): Durumlar, duruşlar, haller, vaziyetler.

eya: “Ey, hey!” mânâsına gelen ve arapça kelime ve terkiplere giren nidâ edâtıdır.

ez (f.e.) : "den, dan" manasına gelir.

ezdâd (a.i.) : Birbirine zıt olan şeyler, karşıtlar.

-fermâ (f.s.): 1. Emreden, buyuran, âmir. 2. Süren.

-fürûş (f.s.): Sonuna geldiği kelimelere “satan” anlamı katarak farsça usûlüyle birleşik sıfat yapar.

fahr (a.i.) : 1. Övünme, böbürlenme, büyüklenme, şeref, onur, kıvanç. 2. Büyüklük, ululuk. 3. Şöhret, ün. 4. Fazilet, erdem.

fasâhat (a.i.): İfâdede, kelimelerden her birinin ve bu kelimelerden meydana gelen cümlelerin lafız, mânâ, âhenk ve kurallara uygunluk bakımından yerinde, düzgün ve doğru olması durumu; dilin söylenmesi güç, âhenksiz, alışılmamış kelimelere, yadırganacak yabancı sözlere, kusurlu cümle, mecaz ve terkiplere yer verilmemesi sûretiyle açık, duru ve doğru kullanılması.

fâsid (a.s.) : 1. Fesâda uğramış, bozulmuş, bozuk, kötü. 2. İyi bir işi bozan, fesatçı, ara bozucu, müfsit.

fâş (f.i.) : Meydana çıkma, duyulma, açığa vurma, dile verme.

fazl (a.i.) : 1. Âlîcenaplık ve cömertlik, iyilik, lutf, kerem. 2. Bir kimsede bulunan şahsî kıymet ve meziyet, değer.

fazl: 1. Fazla, ziyade, artık, bâki. 2. Fazlalık, üstünlük. 3. İyilik, fazilet, erdem, lûtf.

fehm (a.i.) : Anlayış, idrâk, zeka.

felâh: Kurtuluş, selâmet, onma. 2. Mutluluk, kutluluk.

fenâ (a.i.) : 1. Yokluk, yok olma, geçip gitme. 2. Kötü, iyi olmayan, uygunsuz.

fer: 1. Parlaklık, aydınlık. 2. Zînet, süs, bezek. 3. Kuvvet, nüfuz, iktidar.

fer’ (a.i.) : 1. Dal, budak. 2. Tomurcuk. 3. Bir aslın neticesi. 4. İkinci derecede ehemmiyeti olan şey. 5. Şûbe

fer’i (a.s.) : 1. Asılla ilgili olmayıp, fer’e mensup olan, ayrıntılı. 2. İkinci derecede olan.

ferâiz (a.i.): 1. Farîzalar, farz olan şeyler. 2. (ilm-i ferâiz'den kısaltma yoluyla) İslâm hukûkunda mîrastan ve mîrâsın vârislere intikal ve taksîminden bahseden ilim [bu anlamda tekil gibi kullanılır].

ferâmûş (f.i.) : Unutma, hatırdan çıkarma.

ferd (a.i.) : 1. İnsanlardan her biri, belirli olmayan şahıs, kişi, kimse, birey. 2. Eşi olmayan, eşsiz kimse, tek.

ferîd (a.s.) : Tek, eşsiz, eşi olmayan; kıyas kabul etmez, ölçüsüz, üstün.

fermân (f.i.) : Emir, buyruk; padişah tarafından verilen yazılı emir, berat buyrultu.

feryâd (f.i.) : 1. Yardım istemek için çıkarılan yüksek ses; bağışma, çağırma 2. Sızlanma, şikayet. 3. Yaygara, gürültü.

ferzend (f.i.) : Oğul, veled.

fetâ (a.i.) : 1. Genç, yiğit, mert kimse, delikanlı. 2. Cömert, kerem sahibi, fütüvvetli kimse. 3. Fütüvvet teşkilatına girmiş kimse.

feyyâz (a.s.) : Mübalağa ile feyz ve bereket veren, kerim.

feyz: 1. Suyun taşıp akması, 2. Bolluk, çokluk, verimlilik, fazlalık, gürlük, ilerleme, çoğalma. 3. İlim, irfân.

fırka (a.i.) : 1. İnsan topluluğu, bölük, cemaat, taife. 2. Parti. 3. Tümen.

fî (a.) : Harf-i târif “el” almış arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara “-de, içinde” anlamı katarak zarflar yapan ek [önüne geldiği kelimenin ilk harfine göre harf-i târifin l’si “fi’l-” şeklinde heceler teşkil eder].

fî: 1. İçinde, -de (“fîhâ” müfret müennes içim kullanılır.). 2.(evvelce)tarihin başına konurdu.

figan (f.i.) : İztırap ile bağırp çağırma, inleme.

fikr-i dakik (a.s.) : İnce düşünce.

firâk (a.i.) : 1. Ayrılık, ayrılma, ayrı düşme, hicran, firkat. 2. Hüzün, teessür, mahzunluk.

firîb: Aldatma, hile.

firişte: 1. Melek. 2. İyi ve yumuşak huylu (adam). 3. Günahsız, mâsum.

fiten (a.i.) : Fitneler, ayartmalar, azdırmalar, ara bozmalar.

furkat (a.i.): Ayrılık, ayrılış, firak, hicran.

füccâr (a.s.) : Günahkarlar, fena huylular.

fürûş (f.s.) : Satan, satıcı.

fütûhât: Zaferler, fethedilen, zaptedilen memleketler.

-güşâ: (f.s.): Sonuna geldiği kelimelere “açan, açıcı” anlamı katarak farsça usûlüyle birleşik sıfat yapar.

gadr (a.i.) : 1. Haksızlık etme, bir kimsenin zarara uğramasına sebep olma. 2. Hainlik, zulüm, kıyıcılık.

gaffar (a.i.) : Kulların günahlarını affeden, allah.

gâfil (a.s.) : Gaflette bulunan, ihmal eden, ilerisini iyi düşünemeyen, dikkatsiz, ihtiyatsız, dalgın, tembel.

gaflet: 1. Gafillik, boş bulunma, dalgınlık, dikkatsizlik, ihtiyatsızlık. 2. İhmal, endişesizlik.

gafûr: Mağfiret eden, yargılayan, suç bağışlayan, merhamet eden (allah).

gâh/geh (f.zf.) : 1. Zaman bildiren edat. 2. Yer bildiren edat. 3. Arasına, kimi, bazı.

gâhî/gehî (f.zf.) : Bâzan, arasıra.

gâlib (a.s.) : 1. Galebe eden, galebe çalan, üstün gelen, yenen. 2. Daha kuvvetli.

gamm-gîn: Kederli, tasalı, hüzünlü.

gâr: Mağara, in.

garaz (a.i.) : 1. Maksat, istek, arzu. 2. Birine karşı beslenen kötü niyet, gizli düşmanlık, hınç, kin.

garîb: 1. Kimsesiz, zavallı. 2. Gurbette, kendi memleketinin dışında bulunan, yabancı. 3. Tuhaf, şaşılacak, bambaşka. 4. Dokunaklı.

gark : Suya batma, batma; batırma.

gavs (a.i.) : Yardım, meded.

gaybet (a.i.): 1. Gaiplik, hazır olmama, meydanda bulunmama, görünmeme. 2. Gıybet. 3. Kalbe gelen feyiz ve tecellînin çokluğu sebebiyle maddiyat âlemine âit hallere karşı duyarlılığı kaybetme durumu, çevresinin ve kendisinin ne yaptığını farkedemez hâle gelme, halkın hâlinden ve eşyâdan haberi olmama.

gâyât (a.zf.) : 1. Çok, pek çok, son derece. 2. Son, nihayet, encam, gaye.

gazab (a.i.) : Dargınlık, kızgınlık, darılma, kızma, hiddet, öfke.

Gedâ (f.i.) : Dilenci, yoksul.

Gehi (f.e.) : Bâzan, arasıra.

genc (f.i.): Hazine, define.

gerd (f.i.): Toz, toprak

geşt (f.i.) : Gezme, seyretme, dolaşma.

gıybet (a.i.) : 1. Birinin aleyhinde söz söyleme, çekiştirme. 2. Gaib olma, meydanda bulunmama.

giryân (f.s.) : Ağlayıcı, ağlayan.

giyâh (f.i.) : Nebat, bitki taze ot

giyeh (f.i.) : Giyâh'ın hafifletilmiş. giyâh: nebat, bitki, tâze ot.

gubâr (a.i.) : Toz, ince toprak.

gufrân: Affetme, merhamet etme, yargılama.

gulâm (a.s.): 1. Tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlı, genç. 2. Köle, esir, kölemen.

gussa (a.i.) : Tasa, keder, kaygı.

Gûş (f.i.) : 1. Kulak. 2. İşitme, dinleme.

gûşîş (f.i.) : Çalışma, çabalama.

güftâr (f.i.) : Söz.

güher/ gevher (f.i.) : 1. Elmas, cevher. 2. İnci. 3. Değerli taş. 4. Bir şeyin aslı, esası.

gülşen (f.i.) : 1. Gül bahçesi. 2. Kadın adı.

gûlzâr (f.i.) : Gül bahçesi, gül tarlası.

gûmân (f.i.) : Zan, sanma, sezme.

gûmrâh (f.i.) : 1. Yolunu şaşırılmış, doğru yoldan ayrılmış. 2. Bol, gür.

güşâd (f.i.) : Açma, açılma, açılış.

-hâh (f.s.): “isteyen ister” mânâsındaki kelimelere takılır

ha‘îl (a.s.) :Korkunç.

hâb (f.i.) : Uyku.

habîb (a.i.) : 1. Sevgili. 2. Seven, dost. 3. Erkek adı.

habîr (a.s.) : 1. Haberli, bilgili. 2. Cenâbıhak.

hâce (f.i.) : 1. Efendi, sâhip, reis. 2. Dini izmetlerde görevli kimse, hoca, molla. 3. Muallim, öğretmen, hoca, müderris. 4. Vezir veya yüksek rütbeli devlet adamı.

hadd (a.i.) : 1. Sınır. 2. Derece, mertebe.

hâdim (a.i.) : Hizmet eden, yarayan.

hafiyy (a.i.) : Her nesneyi istiksa ile bilen âlim.

hâif (a.s.) : Korkan, korkak, ödle.

hâil (a.s.) : İki şey arasında veya bir şey önünde perde olan, mâni olan, arayı kapayan engel.

hâk (f.i.) : Toprak, toz, turâb.

hâk-pâ(y) (f.i.) : Ayağın toprağı, ayağın tozu, ayağın bastığı toprak.

hakikat (a.i.) : 1. Bir şeyin aslı ve esası, mahiyeti. 2. Gerçek, doğru; gerçekten, doğrusu. 3. Sadakat, doğruluk, bağlılık, kadirbilirlik.

hakîm (a.s.) : Âlim, bilgin, her şeyi bilen; tabiatı inceleyen; felsefeci; tabip, doktor. [Allah adlarındandır.]

hakk (a.i.) :1. Allah, tanrı. 2. Doğruluk ve insaf. 3. Bir insana ait olan şey. 4. Dava ve iddiada hakikate uygunluk; doğruluk. 5. Geçmiş, harcanmış emek. 6. Pay, hisse. 7. Doğru, gerçek. 8. Lâyık, münâsip.

halâk: Pay, hisse, nasip.

halâs (a.i.) : Kurtulma, kurtuluş.

hâlât/ hâlet (a.i.) : Hâl, suret, keyfiyet, nitelik.

hâlet (a.i.) : Hâl, sûret, keyfiyet, *nitelik.

hâlık (a.i.) : Yaratıcı, yaratan, esmâ-i hüsnâdandır.

hâlî (a.s.) : 1. Boş, تنها, içinde bir şey olmayan. 2. Sahipsiz, ıssız. 3. Bir şeyden arı, müstesna.

halîlullah: 1. Halis, sadık dost. 2. İbrahim aleyhisselâm.

halîm (a.sf.): Tabiatı yavaş, yumuşak, sert ve hiddetli olmayan.

halk: 1. Yaratma, yaradış. 2. İcâd, ihrirâ'. 3. İnsanlar, cemiyet-i beşeriye. 4. Cemaât.

hallâk: Halk edici, hâlık, yaratıcı, yaratan, vareden.

hamd (a.i.) : Kulun allah'ın yüceliğini, sonsuz lutuf ve ihsânı karşısında yaratanına minnet ve şükran duygularını bildirmesi.

hâme (f.i.) : kalem.

hamîd (a.i.) : 1. Allah'ın adlarındandır. 2. Övülmeye değer.

hamûl (a.i.) : Tahammüllü, sabırlı, dayanıklı (kimse).

handân (f.s.) : 1. Gülen, gülücü, güler; sevinçli. 2. Kadın adı.

hâr (f.i.) : Diken.

harâb (a.i.) : Yıkık, viran.

harameyn (a.i.) : Mekke-i mükerreme ile medine-i münevvere.

harç (a.i.) : 1. Sarf, bozma. 2. Sarf olunacak akçe, masraf. 3. Bir iş için kullanılan madde.

hâre (f.i.) : 1. Sert taş, kaya. 2. Meneviş, menevişli kumaş.

harems (a.i.) : 1. Herkesin girmesine izin verilmeyen, saygı gösterilmesi gereken yer. 2. Müslüman saray, konak ve evlerinde yabancı erkeklerin giremediği, yalnız kadınlara mahsus bölüm.

hârik (a.s.) : Yırtan, yırtıcı.

hârik âde- hârikü'l-âde (a.zf.): Âdetin üstünde, hâricinde.

hark (a.i.) : Yarma, yırtma.

hasâret (a.i.) : Zıyan, hasar.

hasen (a.i.) : Hüsünlü, güzel.

hâsıl (a.i.) : Husûle gelen, olan, meydana çıkan. 2.ortaya çıkan, semere, netice.

hâsib (a.i.) : Hesâbeden, hesâbedici.

haslet(a.i.) : Tabiat, huy.

hâss (a.i.) : 1. Bir şeye veya bir kimseye âit olup başkasında bulunmayan, ona mahsus olan, özgü. 2. Bir şeye veya bir kimseye ayrılmış olan, herkese âit olmayan, husûsî, özel.

haste (f.s.): Hasta, rahatsız, sayrı.

hatar (a.i.) : Tehlike, güvensizlik.

hâtem (a.i.) : Mühür, üstü mühürlü yüzük.

hâtır (a.i.) : 1. Zihin, fikir. 2. Keyif, hal. 3. Gönül.

hatm (a.i.) : 1. Hitâma erdirme, bitirme. 2. Kur'anı başından sonuna kadar okuyup bitirme. 3. Mühürleme, mühürlenme.

havâdis (a.i.) : İlgi ile kaşılana haber; yeni söz.

havâs (a.i.): 1. Nitelikler, keyfiyetler, hassalar. 2. Bir toplumda okumuş yazmış olanlar sınıfı, ileri gelenler, seçkin sınıf. Karşıtı: avâm.

havf (a.i.) : Korku, korkma.

hayâ (a.i.) : 1. Utanma, sıkılma, utanç. 2. Ar, namus, edep. 3. Kulun kusurlarından dolayı allah'tan utanması, kulluk görevlerini cenâb-ı hakk'a lâıyk görmemesi ve allah'ın sevgisini kaybetmekten doğan korku ile kötülüklerden kaçınması halî.

haydar/ hayder: 1. Arslan. 2. Hz. Ali. 3. Cesur, yiğit adam. 4. Erkek adı.

hayr-hâh (a.f.b.s.) : Herkesin iyiliğini isteyen, iyiliksever.

hayy: Allah'ın adlarındandır. 2. Diri, canlı.

hazer (a.i.) : Sakınma, kaçınma, korunma, çekinme. El-hazer: sakın!

hazîn: 1. Hüzünlü, mahzun olarak, kederli, gamlı. 2. Hüzün verici.

hazret (a.i.) : 1. Ön, huzur, pişgâh. 2. Saygı saymak üzere büyüklere verilen unvan. 3. [Evvelce] büyük sayılan kimselerin adlarının sonuna "hazretleri" getirilirdi. 4. Kalenderce bir sesleniş şekli.

hem-dem (f.b.i.) : Sıkı fıkı, canciğer arkadaş.

hemân: 1. Hemen, derhal, o anda, çarçabuk. 2. Öylece, böylece.

hemîn: Bu bile, tıpkı bu; çok.

hemîşe (f.zf.) : Daima, her vakit, her zaman.

hemrâh (f.i.) : Yol arkadaşı, yoldaş.

hergiz (f.zf.) : Asla, katiyyen, hiçbir vakit, hiçbir sûretle.

hevâ (a.i.) : Heves, istek, arzu; sevgi, hoşlanma.

hezârân (f.i.) : 1. Bülbüller. 2. Binler.

hıfz: 1. Saklama. 2. Ezberleme.

hırâm: Salına salına, naz ve eda ile yürüme. 2. Sallanma.

hızr/hızır (a.i.) : İçenlere ölmezlik veren âb-ı hayât'ı içmiş bulunan ve kul sıkıldığı zaman imdâdına yetişmekle meşhur olan peygamber.

hicrân (a.i.) : 1. Ayrılık. 2. Unutulmaz acı, keder, iç acısı.

hîç: 1. Yok denecek kadar az olan; yok olan. 2. Ehemmiyetsiz, değersiz. 3. Neyzen tevfik'in bir şiir kitabının adı.

hidâyet: 1. Doğru yolu gösterme, hakka sevk etme. 2. Doğru yol, hak yolu, müslümanlık.

hidmet (a.i.) : 1. İş, hizmet, vazife (*görev). 2. İş görme, birinin işini görme.

hilkât: 1. Yaratılma, yaratılış. 2. Tabiat

hilm: İnsan tabiatında olan yavaşlık, yumuşaklık.

himem (a.i.) : 1. Gayret, emek, çalışma, çabalama. 2. Yüksek irade. 3. Ermiş kimsenin te'siri.

himmet (a.i.) : 1. Gayret, emek, çalışma, çabalama. 2. Yüksek irade. 3. Ermiş kimsenin te'siri.

hîn (a.i.) : An, zaman, vakit, sıra.

hindû (f.i.) : 1. Hintli. 2. Hintli gibi pek esmer adam. 3. Ben, benek, hâl.

hirâs: Korku.

hirmen / harmen (f.i.) : Harman.

hitâb: Bir veya birçok kimselere ağızdan veya yazı ile söyleme. 2.kur'ân.

hitâm: 1. Son, nihayet. 2. Bitme, tükenme. 3. Mühürün basıldığı kâğıtta kalan izi.

hîd (f.zm.) : 1. Kendi. 2. Baş zırhı, miğfer.

hor: Ehemmiyetsiz, değersiz, bayağı, âdî (kimse).

hoş-bû (f.b.s.) : Güzel kokulu, güzel kokan.

hû (f.i.): Huy.

hûb (f.s.) : Güzel, hoş, iyi.

hûbân (f.s.) : Güzeller, iyiler.

hubb (a.i.) : Sevgi.

hudavend (f.i.) : 1. Allah, tanrı. 2. Efendi, sâhip, mâlik. 3. Hâkim, hükümdâr.

hulefâ (a.i.) : 1. Halîfeler. 2. Eskiden resmî dairelerde çalışan kâtîpler.

hulûs: Hâlislik, sâflık, gönül temizliği.

hûrşîd (f.i.) : Güneş.

hurûf (a.i.) : Harfler.

hûş (f.i.) : Akıl, fikir, şuur, us.

huşyâr (f.i.) : 1. Akıl başında olan, sarhoş olmayan [kimse], ayık. 2. Akıllı, uyanık [kimse], âkıl.

hût: Büyük balık.

hutûr (a.i.) : Hatra gelme, derhatır olunma.

huzî (a.i.) : Sarsmak, sallamak, silkmek.

hümâ (f.i.) : Kafdağı'nda ve daimi karlar bölgesinde yaşadığı kabul edilen, boz renkli, kanatları zümrüt yeşili, gölgesinin bir kimsenin üzerine düşmesi o kimsenin başına devlet kuşu konacağına alamet sayılan, çok büyük, yırtıcı, efsanevi kuş.

hümâyun (f.s.) : 1. Kutlu, mübarek, saâdetli. 2. Padişaha, padişahlığa ait.

hüsn (a.i.) : 1. Güzel, iyi. 2. Güzellik, iyilik.

hüsn ü ân : Güzellik.

ıyân: ayân (a.s.) : Belli, açık, meydanda.

î'tikâd (a.i.) : 1. İnanma, kalben tasdik ederek inanma, inanç, inan. 2. Bir dinin, bir mezhebin ibadet ve muamelat dışındaki inanç kısmı.

ibtidâ' (a.i.) : 1. Başlama, başlangıç. 2. İlkin, en önce, en başta.

icrâ: 1. Akıtma, akıtılma. 2. Yapma, yerine getirme, bir işi yiritme. 3. Bir müzik parçasını çalarak gösterme. 4. Borçlunun alacaklıya karşı ödemekle mükellef bulunduğu bir şeyi, adlî bir teşekkül vâsıtasıyla te'min etme.

ictihâd (a.i.) : Çalışıp çabalama, say ve gayret.

ictinâb (a.i.) : Kaçınma, sakınma, çekinme.

idbâr (a.i.) : Talihsizlik, bahtsızlık, düşkünlük, işlerin ters gitmesi.

idrâk: 1. Anlayış, akıl erdirme. 2. Yetişme, erişme. 3. Olgunlaşma. 4. Algı.

ihfâ (a.i.) : Gizleme, saklama, saklanılma.

ihlâs (a.i.) : 1. Hâlis, temiz, doğru sevgi. 2. Gönülden gelen dostluk, samimiyet, doğruluk, bağlılık.

ihsan: 1. İyilik etme. 2. Bağış, bağışlama. 3. Verilen, bağışlanan şey. 4. Lûtf, iyilik.

ihtiyâr (a.i.) : 1. Seçme, seçilme. 2. Katlanma.

ihvân (a.i.) : 1. Sâdık, samimi, candan dostlar. 2. Bir tarîkat arkadaşları.

ihya: 1. Diriltme, diriltılme, canlandırma. 2. Tâze can verircesine iyilik, lûtfetme. 3. Yeniden kuvvetlendirme. 4. Uyandırma, canlandırma, tâzelik verme.

iklîl (a.i.) : 1. Taç. 2. Tüveyç. 3. Tırnağın etrafını çevreleyen deri.

ikrâr (a.i.) : 1. Saklamayıp söyleme. 2. Dil ile söyleme, bildirme. 3. Tasdik, kabul.

iktifâ (a.i.) : Önündeki örneğe uyma, arkasından gitme, ardı sıra gitme.

iktisâb (a.i.): Kazanma, edinme

ilâhi (a.s.) : Allah'a mensup, tanrı ile ilgili, tanrısâl.

ilhâk: 1. Katma, katılma; karışma, katıştırma. 2. Kelimelerin sonuna bir harf veya edat katma.

illâ (a.e.) : 1.den başka, meğher. 2. Aksi halde. 3. İlle, mutlaka. 4. Yalnız.

illet (a.i.) : 1. Hastalık. 2. Sakatlık. 3. Bir şeyin var olmasını sağlayan sebep.

imâret: 1. Umran, bayındırlık. 2. Yoksullara yiyecek dağıtılmak üzere kurulmuş olan hayır evi.

imdâd (a.i.) : 1. Yardım. 2. Yardıma gönderilen kuvvet.

inâyet: 1. Dikkat, gayret, özenme. 2. Lûtuf, ihsan, iyilik.

inbisât (a.i.): 1. Yayılma, açılma, genişleme. 2. İç açılma, ferahlık.

ind: 1. Yan, taraf; yön, kat. 2. Yanında, göre, düşüncesine göre. 3. Olunca, olduğu hale.

inhirâf (a.i.) : 1. Dönme, sapma, doğru yoldan çıkma, bir tarafa meyl. 2. Değişme, bozulma, fesad. 3. Kırıklık.

insâf (a.i.) : Merhamete, vicdâna veya mantığa davet dayanan adalet.

insilâh (a.i.) : 1. Kesilen hayvanın derisi yüzülme. 2. Soyulma, sıyrılıp çıkma. 3. Ay nihayeti gelme.

intibâh (a.i.) : 1. Uyanma, uyanıklık. 2. Gözaçıklığı. 3. Sinirlerin ve uzuvların harekete geçmesi, uyanması.

intihâ (a.i.) : 1. Son bulma, sona erme. 2. Tükenme, bitme. 3. Son, nihayet.

irem (a.h.i.) : Âd kavmi zamanında, şeddâd tarafından, cennete benzetilerek yapılan bir bahçe olup şam'da veya yemen'de bulunmuş olduğu söylenir.)

irfân (a.i.) : 1. Bilme, anlama. 2. İlâhi bir feyz olarak kâinatın sırrını bilme kudreti.

irşâd (a.i.) : 1. Doğru yolu gösterme, uyarma. 2. İrfan sahibi birinin, bir kimseye tarikati ve tanrı yolunu göstermesi.

îsâr (a.i.) : 1. İkrâm, bahşîş. 2. Cömertlikle verme. 3. Dökme, saçma, serpmeye. 4. Kendi muhtaç olduğu halde bahşîş verme. 5. Seçme.

isnad (a.i.) : 1. Bir şeyi birisi için yaptı deme. 2. İftira etme. 3. Peygamber sözü olan hadislerin, sırasıyla kimler tarafından söylenegeldiğini bildirme.

istidâd (ar.i.): Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, yetenek, kabiliyet. 2. Organizmanın bâzı hastalıklara karşı veya bir duruma uyma konusundaki yatkınlığı.

istikamet (a.i.) : 1. Doğruluk, doğru hareket. 2. Bir şeyin bir tarafa doğrulması, uzanması. 3. Allah'a kullukta bulunma.

istimdâd (ar.i.): Yardım isteme, imdâda çağırma.

itâ/ atâ (a.i.) : 1. Cömertçe verme, ihsan, bahşîş. 2. Bağışlama, af.

ittika (a.i.) : 1. Sakınma, ictinab. 2. Allah'tan korkma.

izâm (a.s.): Büyükler, ulular.

izem (a.i.) : Büyüklük, ululuk.

izhâr (a.i.) : 1. Gösterme, meydana çıkarma. 2. Yalandan gösteriş.

izz (a.i.): 1. Değer, kıymet. 2. Yücelik, ululuk. 3. Güçlülük.

izzet (a.i.) : 1. Değer, kıymet, yücelik, ululuk. 2. Kuvvet, kudret. 3. Hürmet, saygı; ikram, îzâz. 4. Erkek adı.

jeng (f.i.): Pas, küf, kir.

kadd-i bâlâ: Uzun boy.

kadr: 1. Değer, kıymet. 2. İtibar. 3. Rütbe, paye.

kâhil (a.s.) : 1. Kûhûlet sahibi, olgun, orta yaşlı (kimse), 30-50 yaş arasında bulunan (kimse) 2. Hareketi ağır, gayretsiz, tenbel; durgun, rakîd.

kahr (a.i.) : 1. Zorlama, zorla bir iş gördürme. 2. Üstün gelerek mahvetme, helâk etme, batırma, ezme. 3. Çok kederlenme, çok üzüntü duyma.

kaht (a.i.): Kıtlık, kuraklık; kuraklıktan dolayı mahsûlün yetişmemesi

kail (a.s.) : 1. Söyleyeni diyen. 2. Râzı olmuş, boyun eğmiş. 3. İnanmış, akli yatmış.

kâim (a.s.) : 1. Ayakta duran, ayakta bulunan. 2. Birinin yerini tutan, birinin yerine geçen. 3. Namaz kılan, vaktini namaz kılmakla geçiren.

kâl (a.i.) : Söz, laf.

kali' (a.s.) : Kal eden, kökünden çekip koparan.

kalîl (a.s.) : Az, çok olmayan (şey).

kamer (a.i.) : Ay.

kamet (a.i.) : Boy, boybos.

kâmil (a.s.) : 1. Bütün, tam, noksansız, eksiksiz. 2. Kemale ermiş, olgun. 3. Yaşını başını almış, terbiyeli, görgülü, pişmiş [kimse]. 4. Âlim, bilgin, geniş bilgili [kimse].

kamu : Hep, bütün.

kân (f.i.) : 1. Maden ocağı, maden kuyusu. 2. Bir şeyin menbaı, kaynağı.

kande: Nerede.

karâbet: Akrabalık, soyca ve zürriyetçe insanlar arasındaki yakınlık.

karîn (a.s.): 1. Yakın, karib. 2. Bir durumla nitelenen, bir şeye eren, sâhip olan. 3. Hısım, komşu, arkadaş, dost, yaşıt gibi yakın kimselerden her biri.

kasâvet (a.i.) : 1. Sertlik, katılık. 2. Gam, keder, tasa.

kasr (a.i.) : Köşk, kâşâne, saray.

katre: Damla, damlayan şey.

kavl (a.i.) : Lakırdı, söz.

kazâ (a.i.) : 1. Olacağı ezelden cenâb-ı hak tarafından takdir olunan şeylerin vukua gelmesi. 2. Davaları görme işi, hüküm, hüküm verme; kadı'nın hükmü, kadılık vazifesi. bir kadı'nın idaresi altında bulunan yer. 3. İstmeden yapılan ve elden çıkan kötü iş, zararlı iş. 4. Vaktinde kılınmayan namaz, tutulmayan oruç borcunu usul ve kaidesine göre sonradan ödeme.

ke-enne-hu (a.zf.) : Gûyâ, sanki, gibi; benzer.

kec-rev: 1. Eğri giden, tuttuğu yol aykırı, sakat olan. 2. Aksak, topal.

keder (a.i.) : 1. Bulanıklık. 2. Tasa, kaygı, gönül üzüntüsü.

kemâ (a.e.) : "gibi, misilli, olduğu üzere" gibi benzetme edatıdır.

kemâ-kân (a.zf.): Eskisi gibi, evvelden olduğu gibi

kemâl (a.i.) : Olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik.

kenz (a.i.) : Hazine, define, yeraltında saklı değerli eşya.

kerem (a.i.) :1. Asillik, asalet, soyluluk. 2. Cömertlik, el açıklığı, lutuf, bağış, bahşış.

kerîm (a.s.) : 1. Kerem sahibi, cömert. 2. Ulu, büyük.

kerîm-âne (a.zf.) : Kerîm olan, kerem sahibine yakışır surette, kerimce.

kesb (a.i.) : 1. Çalışıp kazanma. 2. Edinme.

kesret (a.i.) : 1. Çokluk, bolluk, ziyâdelik. 2. Kalabalık. 3. Pehlivanların birbiriylesavaşması. 4. Gam, keder, tasa, kaygı. 5.felâket.

keştîbân (f.i.) : Gemici, kaptan.

kevn (a.i.) : 1. Olma. 2. Var olma, varlık, vücut.

kevneyn: İki âlem.

keyl (a.i.) : 1. Ölçme. 2. Kile, tahıl, hububat ölçüsü, ölçek.

kıbab (a.i.) : Kubbeler.

kıbâb (a.i.): Tepesi yarım küre şeklinde olan binâ damları.

kible (a.i.) : Müslümanların namazda yöneldiği cihet, mekke şehrinin ve kâbe'nin bulunduğu yön.

kıyâm: 1. Kalkma, ayağa kalkma, ayakta durma. 2. Namazın iftitah tekbiriyle rükû arasındaki ayakta durma kısmı. 3. Bir işe kalkışma, başlama. 4. Ayaklanma. 5. Ölümden sonra dirilip ayağa kalkma.

kibriyâ' (a.i.) : 1. Büyüklük, ululuk. 2. Allah.

kîne (f.i.) : Gönülde gizlenen düşmanlık (kin).

kird (f.i.) : 1. Çevre, çepeçevre. 2. Dönme, devran.

kişver (f.i.) : İklim, memleket.

köhne (f.s.) : 1. Eskimiş, yıpranmış, eski, zamanı ve modası geçmiş.

kubûr (a.i.) : Kabirler, mezarlar.

kuddise sırruh : Vefat eden velilerin ismi anılırken kullanılan bir dua cümlesi.

kulûb (a.i.) : Kalpler.

kurb (a.i.): Yakınlık, yakın.

kurbet (a.i.) : 1. Yakınlık. 2. Hısımlık, akrabalık. 3.Allah’a yakınlık.

kurbıyyet: Yakınlık.

kutb (a.i.) : 1. Yerkürenin ekseninin geçtiği, ekvatora en uzak iki noktadan her biri. 2. Mıknatıslanabilen bir cismin iki ucundan her biri. 3. Bir elektrik üreticisinden elektrik alacak iletkenlerin bağlandığı uçlardan her biri. 4. Merkez nokta, merkez.

kûy: 1. Köy. 2. Mahalle ve işlek yol; sokak. 3. Sevgilinin bulunduğu yer.

kübera (a.s.) Büyükler, ulular.

kübrâ (a.s.) : Daha (en, pek, çok) büyük olan.

külâh (f.i.) : Külâh,giyilen, ucu sivri veyâ yüksek başlık, başa giyilen şey

külhan (f.i.) : Hamamlarda döşeme altında bulunan ve ısınmayı sağlayan kapalı büyük ocak.

lâ (a.e.) : Menfi (olumsuzluk) edatıdır.

lafz: Söz, kelime.

lâhut (a.i.) : Ulûhiyyet âlemi.

lâmi (a.s.): Parlayan, parlak.

latîf (a.s.) : 1. Allah adlarındandır. 2. Yumuşak, hoş, güzel; nâzik.

lâübâlî (a.s.zf.) : İlişiksiz, kayıtsız, saygısız, senli benli [şey, kimse].

leb-beste (f.b.s.) : 1. Dudağı, ağzı bağlı. 2. Susan.

leh (a.e.) : 1. Onun için,ona. 2. Birinin çıkarına davranış; yana.

lemeân: Parlama, parıldama.

letâfet (a.i.) : 1. Lâtiflik, hoşluk. 2. Güzellik. 3. Nezâket. 4. Yumuşaklık.

levlak (a.i.) : Bir kutsî hadîsten alınmış olup, hz.muhammed'e hitaptır.

leyl (a.i.) : Gece.

lik (f.bğl.) : Lâkin, fakat, ama, ancak.

liyâkat (a.i.) : 1.lâyık olma, değerlilik, yararlılık. 2.iktidar, hüner, fazîlet. 3.*değim, yararlılık.

lugavî (a.sf.): 1. Lugatla, kelimelerle ilgili, lugata ait. 2. Kelimenin terim olarak değil kullanılan dildeki anlamı.

lukmân (a.h.i.) : İslâmlıktan önceki araplarda efsânevi bir şahsiyet olup, kur'ân'da da zikredildiği gibi, sonraki devirlerin efsâne ve şiirinde öğüt veren sözleriyle meşhur olan pek eski bir hekûmin veya hikayecinin adı.

lütuf (a.i.) : 1. Hoşluk, güzellik. 2. İyi muâmele; iyilik. 3. Kerem, ihsan.

mâ-beyn: 1. İki şeyin arasında, aradaki şey. 2. Haremle selamlık arasındaki oda. 3. Sarayda, vükelânın ve diğer zevâtın müracaât edecekleri ve padişah yakınlarının bulunduğu daire. 4. Padişah sarayı.

mâ-melek (a.i.) : Nesi varsa, varı yoğun, olanı biteni; olanca şey.

mâ: Biz.

ma'mûr (a.s.) : Bayındır, şenlikli.

ma'nâ: 1. Kelime, söz, hareket, davranış vb.nin ifâde ettiği şey, anlatılmak istenen veya onlardan anlaşılan şey, anlam, medlûl, mefhum. 2. Madde ve cismin dışında olan şey, iç, bâtın, ruh.

ma'rifet: 1. Bilme, ilim, daniş. 2. Hüner, maharet, istidâdlık.

mâ'ada (a.edat.) : -den başka, -den gayri.

ma'bûd (a.i.) : 1. Kayıtsız şartsız kulluk edilmeye layık olan, kendisine ibadet olunan varlık, ilah, allah. 2. Batıl din mensuplarının tanrılaştırıp taptıkları varlık, kuvvet veya nesne.

ma'lûm (a.s.) : Bilinen, belli.

ma'mûr (a.s.) : Bayındır, şenlikli.

ma'suk (a.i.) : Aşkla sevilen, âşık olunan kimse.

ma'yub (a.s.) : 1. Ayıplanan, ayıplanmış, kınanmış. 2. Bir eksiği, bir noksanı olan, ayıplı, kusurlu.

ma'yûb (a.s.): 1. Ayıplanmış, ayıplanan. 2. Bir eksiği, kusuru olan.

ma'zûr (a.s.) : Özürlü, özürü olan.

mağbûn (a.s.) : 1. Alışverişte aldanmış olan. 2. Şaşkın, şaşırmış.

mağfiret (a.i.) : Allah'ın kullarının günahlarını bağışlaması, yargılaması.

mağfûr: Allah tarafından günahları affedilmiş olması için duâ edilen [kimse], ölmüş, yargılanmış [kimse].

mağrûr: 1. Gururlu. 2. Bir şeye güvenen. 3. Güvenilmeyecek şeye güvenip aldanan, kendini beğenmiş [kimse]. 4. Büyüklük taslayan.

mâh-lika (f.b.s.) : Ay yüzlü, güzel.

mahbûb (a.s.) : Muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen, sevgili.

mahfûz (a.s.) : 1. Hıfzolunmuş, saklanmış. 2. Korunmuş, gözetilmiş. 3. Gizlenmiş. 4. Ezberlenmiş.

mahlas (a.i.) : 1. Şairlerin manzum eserlerinde kullandıkları takma ad. 2. Bir kimsenin ismine eklenen ikinci isim.

mahşûr: Toplanmış.

mahzen (a.i.) : İçinde eşya saklanacak yer; yer altı, bodrum. 2.havasız, karanlık (yer).

mahzûn (a.s.) : Hüzünlü, tasalı, kaygılı.

mâil: 1. Bir yana eğilmiş, eğik, eğri. 2. Hevesli, istekli, düşkün. 3. Andırır, benzer, ...e çalar. 4. Eğik.

makbûl: 1. Kabul olunmuş, alınmış, alınan. 2. Beğenilen, hoş karşılanan; geçer.

makdem: 1. Gelme, dönüp gelme. 2. Osmanlılar zamanında kalyoncuların kullandığı ve üzerinde ucu saçaklı bir sargı olan başlık.

maksad (a.i.): Kasdolunan, istenilen şey.

maksûd (a.s.) : Kast ve niyet olunan, meram edilen.

maktûl (a.s.) : Öldürülmüş, katledilmiş [kimse].

mâl ü menâl : Varı yoğu, bütün varlığı.

mânend (f.i.) : Benzer, eş, misil, nazir, menend.

mâni' : Men' eden, bırakmayan, engel olan, bir işin icra olunmamasına sebep olan.

mansûr (a.s.) : 1. Allah'ın yardımıyla gâlip gelen, zafere ulaşan. 2. Mûsikîmizde diyapazon "la"sını düğâh olarak alan bir akort. 3. Aynı âhengi esas alan bir ney çeşidi.

manzar : 1. Nazar edilen, bakılan, görünen yer. 2. Görünüş. 3. Çehre, yüz.

manzûr (a.s.) : 1. Nazar olunan, bakılan, bakılmış, görünen, görülmüş. 2. Gözde olan, beğenilen.

mâr (f.i.) : Yılan.

maraz (a.i.) : Hastalık.

mariz (a.s.) : Marazlı, hasta, hastalıklı, sayrı.

mârr : Geçen, geçmiş, mürûr eden.

mâşî (a.s.) : Yürüyen, yürüyücü.

matbah (a.i.) : Mutfak.

matlab (a.i.) : 1. Talebolunan, meram, maksat, istenilen şey, istek. 2. Bahis, mesele. 3. Kanunda, maddenin kenar başlıklarına verilen ad.

matlûb : 1. Talebedilen, istenilen, aranılan şey. 2. Alacak.

matrûd (a.s.) : Tardolunmuş, kovulmuş, vazifesinden çıkarılmış, kovuntu.

mâverâ (a.i.) : 1. Bir şeyin ötesinde, arkasında, gerisinde bulunan yer, zaman, öte. 2. Görülen âlemin ötesi.

mây : 1. Maya, asıl ve lüzumlu madde; asıl, esas. 2. Para, mal. 3. İktidar, güç. 4. Bilgi. 5. Dişi deve. 6. Türk müziğinde bir makam adı.

mazhar (a.i.) : 1. Bir şeyin görüldüğü, çıktığı yer. 2. Nâil olma şereflenme. 3. Bazı tekkelerde oturarak uyunurken dayanılan kısa değnek. 4. Erkek adı. 5. Tef.

mazrûr: zarar, ziyan görmüş.

me'mûre (a.i.) : 1. Emir almış olan kimse. 2. Bir işle vazifelendirilen kimse; devlet hazinesinde maaş veya ücretle çalıştırılan kimse, görevli. 3. Emrolunan, emirle yaptırılmış olan [iş, şey].

me'ânî (a.i.) : 1. Mânâlar, anlamlar. 2. Düzgün ve yerinde söz söyleme kurallarını öğreten belâgat ilminin sözün hâle uygunluğundan bahseden bölümü.

me'ârif (a.i.) : Marifetler.

me'vâ: Yurt, mesken, yer, makam, sığınacak yer.

me'yûs (a.s.) : Ümidi kalmamış, ümitsizliğe düşmüş, ümitsiz, karamsar, üzgün.

mebde': 1. Evvel, başlangıç, prensip, ilk unsur; ilmin ilk kısmı. 2. Bir sâlikin tanrı gerçeğine erişmek için hareket ettiği başlangıç noktası.

mebhût (a.s.) : Hayrette kalmış, şaşmış.

meccânen: Bedâva, parasız, ücretsiz.

medâr: 1. Dönen bir şeyin merkezinde istinâd ettiği yer, etrafına dönülen nokta. 2. Nokta'î istinâd, sebep, vesile, vasıta. 3. Bir seyyârenin şemsin etrafına dönerken çizdiği daire.

mevhâr: 1. Fahirlenme, övünme. 2. Övünmeye sebebolan, övünmeyi gerektiren.

meftûh: 1. Fethedilmiş, açılmış, açık. 2. Raptedilmiş, ele geçirilmiş. 3. Fetha ile, üstün ile, e ile okunan.

meftun (a.s.) : 1. Fitneye düşmüş, sihirlenmiş. 2. Gönül vermiş, tutkun, vurgun. 3. Hayran olmuş, şaşmış.

mehcûr (a.s.) : 1. Hecrolunmuş, terk olunmuş, bırakılmış, kullanılmaz olmuş, unutulmuş. 2. Uzaklaşmış, ayrılmış.

mehîn (a.s.) : Hor, hakir; zaif.

mekr (a.i.) : 1. Hile, düzen, dubara. 2. Hile ile aldatma, maksadından vazgeçirme [birini].

melâ' (a.i.) : Cemaât.

melâik (a.i.) : Melekler.

melâl (a.i.) :1. Usanç, usanma, bıkmama, bıkmama. 2. Sıkılma, sıkıntı.

melâlet (a.i.) : 1. Usanç, usanma, bıkmama, bıkmama. 2. Sıkılma, sıkıntı.

melâmet (a.i.) : Çıkışma, azarlama, serzeniş.

melâmiyyûn (a.s.) : Melâmiyye tarîkatinde olanlar.

melehât : 1. Güzellik, yüz güzelliği. 2. Kadın adı.

memerr (a.i.) : Mürûr edilecek, geçilecek yer, yol, geçit, cadde, sokak.

men (a.z.) : O kimse ki, kim, kim ki.

men (f.z.) : Ben.

menâl(a.s.) : Nail olunan, sahip olunan, ele geçirilen şey.

mengûş : Küpe.

mennân : 1. (Allah adlarından) çok ihsan eden, veren, ihsanı bol. 2. Erkek adı.

menûs (a.s.) : 1. Alışılmış olan, alışılan, alışkanlık haline gelmiş olan. 2. İnsana alışık olan, vahşi olmayan, alışmış, alışık.

menzil : 1. Yolcuların konakladıkları yer, konak yeri, konak. 2. İki konak arasındaki uzaklık, bir konaklık mesafe, normal yürüyüşle bir günlük yol. 3. Varılacak yer.

merci : 1. Dönülecek, rücû edilecek yer, geri gelinecek mahal. 2. Müracaat olunacak yer.

merd (f.i.) :1. Adam, insan. 2. Erkek. 3. Özü sözü doğru, kabadayı, yiğit.

merdâne (a.s.) : Mert bir insana yakışır tarzda, mertçe, yiğitçe.

merdûd (a.s.) : 1. Reddolunmuş, kovulmuş. 2. Geri döndürülmüş, geri çevrilmiş.

mergûb : 1. Rağbet edilmiş, beğenilmiş, herkesçe sevilip aranılmış. 2. İstenilen, sevilen.

merîd (a.s.) : Başı sert, inatçı.

mes'ûd : Saâdetli, bahtlı, bahtiyar, kutlu.

mesârr (a.i.) : Sevinçler, meserretler.

mescûd (a.s.) : Secde edilmiş, kendisine tapılmış

mesel: 1. Örnek, benzer, numune. 2. Dokunaklı ve manalı söz. 3. Terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikaye.

meserret (ar.i.): Sevinç.

mesken (a.i.): Sakin olacak, oturulacak yer, oturulan ev.

meskût (a.s.): Sükût edilmiş, söylenmemiş.

mesrûr (a.s.): Sürurlu, memnun, sevinmiş; meramına ermiş.

mest (f.s.): Sarhoş.

mestâne (f.zf.): Sarhoşa layık bir surette, mest olup kendinden geçmişçesine, sarhoşçasına.

meşhûd (a.s.): Gözle görülmüş, görülen.

meşreb (a.i.): 1. İçecek yer. 2. Yaradılış, tabîat, mizâç, huy, ahlâk.

meşveret (a.i.): 1. Bir konu hakkında tecrübeli kimselere, o konuyla ilgili olanlara danışma, fikir alma, müşâvere etme. 2. Fikir alışverişinde bulunmak için yapılan toplantı.

mevce: (Bir) dalga.

mevcûdât (a.i.): Var olan, mahlûkat, kâinat.

mevlid: 1. İnanın doğduğu yer. 2. Doğma, dünyaya gelme. 3. Doğulan zaman. 4. Hz. Muhammed'in doğumunu anlatan manzum eser.

meyl (a.i.): 1. Eğilme, eğiklik; akıntı. 2. Sevme, tutulma. 3. Gönül akışı.

mezâhib (a.i.): Mezhepler, tutulan yollar.

mezbele: 1. Süprüntülük, süprüntü dökülen yer. 2. Aşağılık, kötü durum.

mezellet (a.s.): Alçaklık, itibarsızlık.

mezmûm (a.s.): 1. Zemmolunmuş, yerilmiş. 2. Beğenilmemiş, ayıp.

mi'râc: 1. Merdiven. 2. Göğe çıkma.

mi'yâr (a.i.): ölçü.

miftâh: 1. Anahtar, açar. 2. Şifre.

mihmân (f.i.) : Misâfir, konuk.

mihnet: 1. Zahmet, eziyet. 2. Gam, keder, sıkıntı, dert. 3. Belâ, musîbet.

mihir: Güneş.

mihribân (f.s.) : Şefkatli, muhabbetli, güler yüzlü [kimse], dost.

miskin (a.s.) : 1. Aşırı derecede tembel, uyuşuk, mıymıntı [kimse]. 2. Âciz, zavallı [kimse].

miskîn: 1. Âciz, zavallı, beceriksiz, hareketsiz [adam]. 2. Cüzam hastalığına tutulmuş olan.

misl (a.i.) : Benzer, kat.

misl (ar.i.): 1. Eş, benzer, menend. 2. Sayılarla kullanıldığında kat.

mîyar (a.i.) : 1. Altın, gümüş gibi kıymetli mâdenlerin ve bunlardan yapılmış şeylerin istenilen değerde, ağırlık ve saflık derecesinde olup olmadığını gösteren ölçü, ayar ölçüsü. 2. Bir kimseyi veya bir kavramı değerlendirebilmek yâhut hakkında doğru hükme varabilmek için başvuru, herkes tarafından kabul edilmiş, yerleşmiş prensip, ölçü, kıstas, kriter.

mu'tâd: İtiyad edilmiş, âdet olunmuş, alışılmış.

mu'terif: Kendi kusur ve kabahatini bilip söyleyen, ikrar ve itiraf edip gizlemeyen.

mu'teber (a.s.) : İtibarlı, hatırı sayılır, saygın. 2. İnanılır, güvenilir. 3. Yürürlükte olan, geçer.

muayyen: 1. Tâyin edilmiş, belli, belirli. 2. Kararlaştırılan.

mugayyer (a.s.) : Tagyir edilmiş, değiştirilmiş, başkalaştırılmış.

muhâfız (a.s.) : 1. Muhâfaza eden, değiştirmeyen saklayan, koruyan. 2. Bekçi.

muhassıl (a.s.) : Meydana getiren, ortaya çıkaran, üreten, hâsıl eden.

muhbir (a.s.) : 1. Haber veren, haberci. 2. Bir gazete için haber toplayıp ulaştıran.

muhtasar (a.s.) : 1. Ayrıntılı olmayan, derli toplu, kısa, öz, mücmel. 2. Gösteriş ve tantanadan uzak, gösterişsiz. 3. Büyük kitapların ayrıntı ve tekrarları çıkarılarak meydana getirilen kısaltılmış şekli.

muhterem: İhtirâm olunmuş *saygıdeğer, sayın.

muîn (a.i.) : 1. İâne eden, yardımcı. 2. Yardımcı.

mukaddem: 1. Takdim edilen, sunulan (küçükten büyüğe). 2. Önde olan, önde giden. 3. Önce gelen, önceki (zamanca). 4. Değerli, üstün. 5. Önerti. 6. Redif askerinin ayrıldığı iki kısımdan birincisi.

mukayyed (a.s.): 1. Kayıtlı, bağlanmış. 2. Ayağında zincir ve pranga bulunan. 3. Bir işe ehemmiyet veren. 4. Kaydolunmuş, deftere geçmiş.

mukîm: 1. Bir yere yerleşen, bir yerde oturan, kalıcı olan, ikâmet eden [kimse]. 2. Dînen misafir veya seferî sayılmayan kimse.

mur (f.i.) : 1. Karınca. 2. Demir üzerinde karıncalanmayı andıran ve kurt yeniği gibi küçük oyuklardan meydana gelen pas, demir pası.

murâd (a.i.) : 1. Arzu, istek, dilek. 2. Maksat, meram.

mutâbık (a.s.): 1. Herhangi bir konuda karşılıklı olarak anlaşmaya varan, anlaşılan, birbiriyle uzlaşan. 2. Uygun, münâsip, muvâfık.

mutâf (a.s.) : Etrafına dönülen, tavaf olunan.

mutavvel (a.s.) : Uzun uzadıya anlatılmış, uzun, mufassal.

mutmain (a.s.) : Gönlü kanmış, içi rahat, şüphesi yok [kimse].

mûy/ mû: Kıl, saç, saç teli.

mübâriz (a.i.) : Hasmıyla tek tek dövüşen, mübareze eden kimse.

mübeyyen(a.s.): Açıkça ortaya konan, açıkça bildirilen, açıklanan, beyan edilen.

mücâzât (a.i.) :1. Karşılık. 2. Bir suça karşı cezâ çektirme.

mücrim (a.s.) : Suç işlemiş olan, suçlu, kabahatli kimse.

müctehidîn / müctehid (a.s.) : 1. İctihadeden, gücü yettiği kadar çalışan. 2. Ayet ve hadislerden şer'i hükümler çıkararak din allamesi: imâm-ı a'zam gibi.

müessir (a.s.) : 1. Te'sir yapan, iz bırakan. 2. İşleyen, hükmünü yürüten. 3. Çok hissedilen, içe işleyen. 4. Dokunan, dokunaklı. 5. Eser sahibi.

müfid (a.s.) : 1. İfade eden, anlatan; mânâlı. 2. Faydalı. 3. Erkek adı

müflis (a.i.) : 1. İflâs eden, malını mülkünü batıran [kimse]. 2. Parasız pulsuz, beş parasız [kimse], züğürt.

müjgân (f.i.) : Kirpikler, kirpik.

mükâfât (a.i.) : 1. Beraberlik. 2. Bir hizmet ve iyiliğe karşı edilen iyilik. 3.çalışkan talebeye hocasının verdiği takdir, beğenme kağıdı.

mükerrem (a.s.) : Muhterem, aziz, sayın, saygıdeğer, sayılan; ululandırılan, hürmet ve ta'zîme erişmiş.

mülhak (a.s.) : İlhak edilmiş, sonradan takılmış, katılmış.

mülhid (a.s.) : Allah'ı tanımayan, tanrı' yı inkâr eden, dinsiz, imansız [kimse].

mümtâz (a.s.) : 1. İmtiyazlı, ayrı tutulmuş, üstün tutulmuş. 2. Seçkin.

münevver (a.s.) : 1. Tenvîr edilmiş, nurlandırılmış, parlatılmış, aydınlatılmış; ışıklı. 2. Aydın [kimse].

münkâd : İnkıyâd eden, boyun eğen.

münker (a.s.) : 1. İnkâr edilmiş, edilen, kabul ve tasdik edilmeyen, reddedilen. 2. Şerâatçe yapılması câiz görülmeyen.

müntakim : İntikam alan, öc alan; allah.

mürde (f.s.) : Ölü, ölmüş.

mürg : Kuş.

mürşid (a.i.) : 1. Doğru yolu gösteren, kılavuz, rehber. 2. Hak ve hakîkate erişme yolunda müritlerine örnek olan, onları irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh.

mürûr (a.i.) : 1. Geçme, bir yandan girip öte yandan çıkma. 2. Geçip gitme. 3. Sona erme.

müsâvî (a.s.) : Diğeriyle bir hâl ve derecede olan, beraber, farksız.

müstahâkk (a.s.) : Hak etmiş, hak kazanmış, lâyük.

müsteân (a.s.) : Kendisinden yardım beklenen, yardım istenen. (Allah'ın sıfatlarındandır.)

müstesnâ: 1. İstisnâ edilen, kural dışı bırakılan, bırakılmış. 2. Üstün. 3. Ayrı tutulan, *ayrık. 4. Benzerlerinden baskın.

müşâr (a.s.) : İşâret edilen, işaretle gösterilen.

müşârun bi'l-benân (a.i.) : Parmakla işaret olunan, parmakla gösterilen şeyin meşhur ve teklerden olduğundan kinayedir.

müşkil (a.s.) : 1. Zor, güç, çetin. 2. Halledilmesi, çözüme kavuşturulması güç iş veya mesele, zorluk, güçlük.

müşkile(a.s.): 1. Güç, zor, çetin 2. Engel, zorluk, güçlük, çetinlik.

müşterek (a.s.) : 1. İştirâk eden, ortak olan, ortaklaşa. 2. Birlik, el birliğiyle yapılan.

müzdâd (a.s.) : 1. Ziyadeleşmiş, artmış, çoğalmış. 2. Kadın adı.

-nümâ (f.s.): Sonuna geldiği kelimelere “gösteren, bildiren, benzeyen” anlamları katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfat yapar.

nâ-dân (f.b.s.) : 1.bilmez, câhil. 2. haddini bilmez, kaba, terbiyesiz.

nâ-gâh (f.b.s.): 1. Vakitsiz. 2. Ansızın, birdenbire.

nâ-geh / nâgâh (f.b.s.) : 1. Vakitsiz. 2. Ansızın, birdendire.

nâ-kabil (f.a.b.s.) : Olmayacak, olamayacak.

nâ-mahrem (f.a.b.s.) : 1. Mahrem olmayan. 2. Nikah düşmeyen. 3. Yabancı erkek tarafından görülmesi caiz olmakla kendisinden kaçılan. 4. Yabancı.

nâ-şâd (f.b.s.) : Hüzünlü, gamlı, kederli, tasalı.

na'îm (a.i.) : Refah, bolluk ve bahtiyarlıkla yaşayış.

nâfi (a.s.) : 1. Menfaatlı, faydalı, kârlı. 2. “Hayır ve menfaat verici şeyler yaratan” anlamında esmâ-i hüsnâdandır.

nâib (a.s.) : 1. Vekil, birinin yerine geçen. 2. Kadı vekili. 3. Kadı, şariat hükümlerine göre hüküm veren hâkim. 4. Nöbet bekleyen, nöbetle gelen.

nâil (a.s.) : 1. Muradına eren, ermiş, ele geçiren. 2. Erkek adı.

naklen (a.zf.) : 1. Nakil yoluyla. 2. Anlatma veya hikâyeye yoluyla.

nâr: 1. Ateş, od. 2. Cehennem. 3. Yakıcı şey [ateş gibi].

nâs (a.i.): İnsanlar, halk, herkes.

nâsî(a.s.) : Nisyân eden, edici, unutan, unutucu

nass (a.i.) : 1. Sarihlik, açıklık, kat'ilik. 2. Manasında sarihlik, kat'ilik bulunan kur'an ayetinin delilolarak gösterileni.

naşâd: Hüzünlü, gamlı, kederli, tasalı.

natık: Söyleyici, beyan edici.

nâzır (a.s.) : 1. Nazar eden, nezâret eden, bakan, gözeten. 2. Vekil, bakan. 3. Bir yüzü bir tarafa olan.

nazîf: Temiz, pak.

nâzil (a.s.) : 1. Yukarıdan aşağı inen, inici. 2. Bir yere konan, bir yerde konaklayan.

necât: Kurtulma, kurtuluş.

necm (a.i.) : Yıldız.

nefh (a.i.) : 1. Üfleme, şişirme. 2. Bir boru vesâireye üfleme, çalma.

nefs-i emmâre: İnsanı hissi zevk ve lezzete sevk eden nefis ve şehvet.

nefy ü isbât : Sürülen yere gittiğini ve orada bulunduğunu ispat etme.

nehâr (a.i.) : Gündüz.

nesh: 1. Fesih ve lağvetme, kaldırma, hükümsüz bırakma. 2. Kur'ân-ı kerîm'in sonda gelen bir âyetinin, önce gelmiş bir âyetteki hükmü değiştirmesi, kaldırması. 3. Bir şeyin sûretini, aynını çıkarma, bir şeyi kopye etme. 4. Hoca imâdüddîn-i yakut-i müstasamî'nin îcâdettiği yazı usulü.

neşvünemâ (a.i.) : Gelişme, büyüme, gelişim.

nevâ (f.i.) : Âvaz, sadâ, makam, âhenk, nağme.

nevâfil (a.i.): Farz ve vâcib'den mâdâ yapılan ibâdetler.

nevheves (f.b.s.) : 1. Bir işe yeni ve büyük bir hevesle başlayan. 2. Çabuk hevesi geçen, maymun iştahlı.

nezd (f.i.) : Yan, kat, huzur.

nî- (f.e.) : Nefy edatı.

nigeh (f.i.) : Bakış, bakma.

nihân : 1. Gizli, saklı. 2. Bulunmayan; görünmeyen. 3. Sır.

nîk (f.s.) : İyi, hoş, güzel.

nim : Yarı, yarım, buçuk.

nirân (a.i.) : 1. Ateş. 2. Cehennem.

nisbet (a.i.) : 1. Bağlılık, ilgi. 2. Kıyaslama, ölçü. 3. İnat olsun diye yapılan iş.

nisyân (a.i.) : Unutma.

nişân (f.i.) : 1. Nişan, iz, belirti. 2. İşaret. 3. Yara izi. 4. Amaç, hedef, vurulması istenilen nokta.

niyâz (f.i.) : 1. Yalvarma, yakarma. 2. Duâ. 3. Bazı tarikatlarda küçüğün büyüğe karşı olan selam, saygı ve duâsı. 4. İhtiyaç, muhtaçlık.

niyâzi : 1. Niyâzla ilgili; niyâz edici, yalvarıcı. 2. Erkek adı. 3. Sevgili. 4. XVIII. Asrın vahdet-i vücûda kail olan, bu yüzden tâkibata mâruz kalan büyük türk mutasavvıfı, niyazî mısırî.

nurânî (a.s.) : 1. nurlu, ışıklı. 2. saygı uyandıran bir yüz.

nûş (f.i.) : 1. Tatlı, bal. 2. İçki, iştet.

nübüvvet (a.i.) : 1. Nebîlik, peygamberlik. 2. Tanrı haberciliği.

nühye / nühâ (a.i.) : Akıl, us.

oğrı (a.i.) : 1. Uğranılan yer, yol, çizgi, hat. 2. Uğrayıp uran, hırsız, harami.

özge : Başka, gayrı, diğer.

-pîşe : “alışmış, huy edinmiş” mânâlarına gelerek birleşik kelimeler meydana getirir.

pâ (f.i.) : 1. Ayak. 2. Takat, mukavemet; iz. 3. Mânî, engel.

pâ/pây : Ayak, ricl, kadem.

pâyân (f.i.) : 1. Son, nihayet. 2. Uç kenar. 3. Sofinin ulaşacağı birlik âlemi.

peder (f.i.) : Baba.

pelâs (f.i.) : 1.Eski kilim, keçe. 2.Aba, çul.

pelîd (f.s.) : 1. Pis, murdar. 2. Alçak, rezil [kimse].

penâh (f.i.) : Sığınma, sığınacak yer.

pend: Öğüt, nasihat.

per ü bal: Kanat ve kol

perîşân (f.s.) : 1. Dağınık, karışık, dağınık saç. 2. Bozuk, düzensiz. 3. Kederli, kaygılı.

pertev (f.i.) : Ziya, nur, parlaklık.

pervâ (f.i.) : 1. Korku. 2. Çekingenlik. 3. İlgi, bağ.

pervâne (f.i.) : 1. Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek. 2. Fırıldak. 3. Çark. 4. Haberci, klavuz.

perverdigâr (f.i.) : Bütün yaratıkları besleyen, yetiştiren, allah.

pey-rev: Arkası sıra giden; izinden giden, uyan.

peyk-i ecel: Azrâil

peymâne (a.i.) : Kadeh, şarap bardağı.

pinhân (f.s.) : Gizli.

pîr (f.s.) : 1. Yaşlı, ihtiyar. 2. Bir tarikatın ilk kurucusu. 3. Her meslek ve sanatın kurucusu, öncüsü.

pîr-ân (f.s.) : İhtiyarlar, yaşlılar, ulu erenler, ermişler.

pîş-rev: Önden giden.

pîş: 1. San'at, meslek. 2. İş. 3. Huy, tabîat, âdet, alışkanlık. 4. Kaval.

pîşvâ: Bir tafenin reisi, mukteda-bih amiri.

püşt (f.i.) : Arka, sırt.

ra'y: Netice-i tefekkür olan hüküm, hüküm fikri, hüküm nazarı.

rabt: Bağlama, ilişirme.

râcî: 1. Rica eden, yalvaran. 2. Ümitli.

râcî': 1. Geri dönen, 2. Münasebeti, ilgisi olan.

râgıb (a.s.): 1. İstekli, isteyen, rağbet eden. 2. Erkek adı.

râh: 1. Yol. 2. Tutulan yol, meslek, usul.

rahîm (a.s.) : Merhametli, esirgeyen, koruyan, acıyan, ahirette mümin kullarına keremiyle muamelede bulunan cenâb-ı hak.

rahmânî (a.s.) : Allah’a mensup, allah’tan gelen ve hayırlı olan.

Rahmet (a.i.): Acıma, esirgeme, koruma, yargılama.

râm (f.s.) : 1. İtâat eden, boyun eğen. 2. Boyun eğme, itâat.

rasad (f.i.):1. Gözetme, bekleme, pusu tutma

râz (f.i.): Sır, gizlenen şey.

re’y (a.i.) : 1. Görme, görüş. 2. Fikir, düşünce.

refîk (a.i.) : Arkadaş, yoldaş.

reh / râh: 1. Yol. 2. Tutulan yol, meslek, usul.

reh-güzâr (f.b.i.) : Geçit, geçecek yol.

rehâ (f.i.) : Kurtulma, kurtuluş, halas.

renc (f.i.) : Ağrı, sızı. 2. zahmet, eziyet, sıkıntı.

resûl’üs-sakaleyn: (İns ve cinnin peygamberi olması hasebiyle) Hz. Muhammed

revân: Giden, yürüyen, akan.

reyb ü gümân: Şüphe ve zan.

rızâ: 1. Hoşnut ve memnun olma durumu, hoşnutluk, memnunluk. 2. Râzı olma, kalben hoş görüp kabul etme, kolaylıkla benimseme, karşı koymama. 3. İsteme, istek. 4. Allah’ın kulun hâli ve yaptıkları karşısında duyduğu hoşnutluk. 4. Kulun Allah’tan gelen herşeyi sızlanmadan karşılaması, kabul etmesi.

ricâ/ reca: 1. Ümit, umma. 2. Yalvarma. 3. İstek, dilek.

risâlet (a.i.) : 1. Elçilik, sefâret. 2. Peygamberlik.

riyâ (a.i.) : Özü sözü bir olmama, ikiyüzlülük.

rû-mâl: Yüz süren, yüz sürücü.

rû[y]: Yüz, çehre.

ruhsâr (f.i.) : 1. Yanak. 2. Yüz, çehre.

rûy (f.i.) : 1. Bir nevi zambak çiçeği. 2. Penbe renkte küçük taneli bir cins üzüm.

rûz (f.i.): 1. Gün. 2. Gündüz.

rücû' (a.i.) : 1. Dönme, geri dönme. 2. Cayma, sözünden dönme, sözünü geri alma.

sa'b (a.s.) : 1. Güç olan, güçlkle yapılan, zor, çetin, müşkül. 2. Güçlü, kuvvetli, zorlu.

sa'y (a.i.) : 1. Çalış, çabalama, gayret, emek. 2. Geçinmek için iş işleme

saâdet (a.i.) : Mutluluk.

sadr (a.i.): 1. Göğüs. 2. Yürek. 3. Her şeyin önü, başı, ilerisi en yukarı, en baş. 4. Oturulacak en iyi yer. 5. Baş, başkan. 6. Kazasker. 7. Sadrazam sözünün kısaltılmışı.

safha (a.i.) : 1. Bir şeyin düz yüzü. 2. Bir cismin görünen tarafları. 3. Yazılmış veya yazılabilir sahife. 4. İnce, yassı ve geniş cisim, levha, yufka. 5. Bir hâdisede birbiri ardınca görülen hallerin her biri.

safvet: 1. Saflık, hâlislik, temizlik, paklık, arılık. 2. Erkek adı

sahâvet: 1. Cömertlik, el açıklığı. 2. Kadın adı.

sahîh (a.s.) : 1. Yalan veya hayal ürünü olmayan, gerçek, doğru. 2. Asıl, öz, hakîkî

sahil (a.i.) : Deniz, nehir, göl kenarı, yalı, kıyı.

sahrâ (a.i.) : Kır, ova, çöl.

sâil (a.s.) : 1. Sual eden, soran. 2. Dilenci.

sakaleyn (a.i.) : İnsan ve cin.

sakil (a.s.) : 1. Ağır. 2. Sıkıntılı, can sıkın. 3. Çirkin. 4. Ağır ve kalın olunan.

sakim: 1. Yanlış, hatalı, bozuk, sakat. 2. Sağlığı yerinde olmayan, hasta, hastalıklı.

sâl: Yıl, sene, âm.

sâlar: Baş, kumandan, başbuğ, en büyük âmir.

salât: Namaz.

salâvât: Namazlar.

sâlik (a.i.): 1. Bir yola girmiş olan, bir yol tutup onu takip eden kimse. 2. Bir tarikata girmiş, bir mürşide bağlanarak manevi yolculuğa çıkmış olan kimse.

sâlikân (a.s.) : Bir tarikate bağlanmış bir şeyhe uymuş olanlar, sâlikler.

sâlim: 1. Sağlam, sağlıklı, sıhhatli. 2. Eksiği, noksanı olmayan, hatasız, kusursuz [şey]. 3. Korku, endişe ve sıkıntıdan uzak, güvenli [kimse], emin.

samed (a.s.) : 1. Pek, yüksek, ulu, dâim, ezelî, ebedî. 2. Kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.

san‘at: 1. Sanat, ustalık; hüner, marifet. 2. Bir şeyi güzel yapmak, birşeyin güzel, beğenilir olması için uygulanan kurallar.

sâni (a.i.) :1. Yapan kimse, yapıcı. 2. “Yaratan, halkeden” anlamında allah için kullanılır.

sânî‘ (a.s.) : 1. Yapan, işleyen, yapıcı. 2. Yaradan, san‘at eseri olarak meydana getiren. 3. Allah.

sârık (a.i.) : Çalan, hırsızlık yapan kimse, hırsız.

sâye: 1. Gölge. 2. Koruma, sahip çıkma. 3. Yardım.

sayyâd (a.i.) : Avcı.

sebâk-hân (a.f.b.i.): Ders okuyan.

sebâvet (a.i.) : Çocukluk.

sebk (a.i.) : 1. İleri geçme, ilerleme, evvelce geçme, vâki olma. 2. Koşuda kazanan hayvan.

sehâ (a.i.) : El açıklığı, cömertlik.

sehl (a.i.): Kolay.

sehv: Hata, yanlış.

selef (a.i.) : 1. Bir yerde, bir işte, bir vazîfede başka birinden önce bulunmuş olan (kimse). 2. Eski adam.

selîm (a.s.) : 1. Sağlam, kusursuz, doğru. 2. Habis olmayan.

semâvât (a.i.) : 1. Gökler. 2. İnsanın olgunlaşıp yükseldiği büyük aşamalar.

semiyy (a.i.) : Aynı adı taşıyan kimselerden her biri, adaş, hemnam.

senâ (a.i.) : Övme, övüş, medh.

seng (f.i.) : Taş.

ser-mû (f.b.s.): Kıl kadar, pek az şey.

ser-tâ-pâ (f.b.zf.) : Baştan ayağa, baştan başa, büsbütün, tamamıyla.

serâ/ serây: 1. Saray. 2. Büyük konak. 3. Hükümet konağı.

serencâm (f.i.) : Bir iş, bir durum veya olayın iyi veya kötü sonu, âkıbeti.

serfürû (f.i.): Başegme, söz dinleme.

sergüzeşt (f.i.) : Macera, serüven.

serimû (f.i.) : Kıl ucu, kıl kadar, cüz'i.

server (f.i.) : Baş, başkan, reis, ulu.

setr: Örtme, kapama, gizleme.

settâr (a.s.) : Örtten; Allah.

sevâ (a.i.) : Beraber olma, beraberlik, denk, eşit.

sevb (a.i.) : Elbise, giyecek şey.

sezâ (f.s.) : Münasip, uygun, yaraşır.

sıbyân (a.i.) : Reşit olmayan çocuklar, küçük çocuklar, sübyan.

sıddık (a.s.) : 1. Pek doğru, sözünün eri. 2. İslam âleminin ilk halifesi ve Hz. Muhammed'in vefalı dostlarından Hz. Ebubekr'in lakabı.

sıddıka (a.s.) : Dosdoğru kadın. 1. Hz. Aişe. 2. Hz. Meryem. 3. Kadın adı.

sıdk (a.i.) : 1. Doğruluk, gerçeklik. 2. İç, yürek temizliği.

sim (f.i.) : 1. Gümüş. 2. Gümüşe benzeyen, gümüş taklidi sırma veya mâden. 3. İpek veya iplik üzerine mâdenî ince tel sarılarak yapılan veya işlemlerde kullanılan bir iplik çeşidi. 4. Gümüşten yapılmış, gümüşten mâmûl.

sîmâ (f.i.) : 1. Yüz, çehre, beniz. 2. Kimse.

sîmurg (f.i.) : Kaf dağı'nın arkasında yaşadığına inanılan efsanevi kuş.

sîmürg (f.i.) : Anka kuşu, masal kuşu.

sîne (f.i.) : Göğüs, sadr.

sirâc (a.i.) : Çerağ, ıfık, kandil.

sitâre (f.i.) : Yıldız.

sivâ (a.i.) : Başka, gayri.

siyyemâ (a.zf.) : Hususiyle, bâhusus, her şeyden önce.

sû' (a.i.) : 1. Kötülük, fenalık. 2. Kötü, fena.

subh ü mesa: Sabah ve akşam

sûd (f.i.): Fayda, kâr, kazanç.

sûfî / sôfî: Tasavvûfa inanan, tasavvûfu bir hayat görüşü olarak benimseyen, tasavvûf ehli kimse, derviş, mutasavvıf.

sugrâ (a.s.) : Daha küçük.

sulûk (a.i.) : 1. Bir yola girme, bir yol tutup o yolda yürüme. 2. Girme, katılma. 3. Bir tarîkâta girme, intisap etme ve o tarikatın gereklerini yerine getirerek mânevi bakımdan yol alma.

sun' (a.i.) : Yapış, iş, kâr, amel, eser.

sûret: 1. Şekil, kılık. 2. Harici gösteriş, dahili ve samimi olmayan hal, harici. 3. Yüz, çehre, vech, rûy. 4. Tarz, üslup, tavır, gidiş. 5. Takdîr, hâl. 6. Resim, tasvîr. 7. Nûsha.

suver (a.i.): Sûretler.

sûzan: 1. Yakan, yakıcı. 2. Yanan, yanıcı.

süedâ (a.s.) : 1. Kutlu uğurlu kimseler. 2. Kadın adı.

süferâ (a.i.) : Sefirler, elçiler.

süflî (a.s.) : 1. Bir yere veya bir şeye göre aşağıda, alçakta bulunan. 2. Aşağılık, âdî, bayağı, değersiz. 3. Kılık kıyâfeti çok kötü, üstü başı perîşan (kimse).

sükkân (a.i.) : Bir yerde oturanlar, ikâmet edenler, o yerin sâkinleri.

sürûr (a.i.) : Sevinç.

şâbb (a.s.) : Genç, delikanlı; yiğit.

şâd (f.s.) : Sevinçli.

şafak (a.i.) : 1. Grubdan sonraki alaca karanlık. 2. Güneş doğmadan önceki alacalık.

şâfi (a.s.) : 1. Şifa veren, iyi eden. 2. Kifayet eden, yeter görünen.

şakî: 1. Bedbaht, mukabili said. 2. Bed fi'âl, bed kirdar, haylaz, habis. 3. Haydûd, kıta tarîk, serkeşlik vadisine sapan adam.

şâmil (a.s.) : İçine alan, kaplayan, çevreleyen.

şeb: Gece.

şebbû (f.s.): Güzel rayihalı.

şebnem (f.i.) : Çiy, jale.

şecâat (a.i.) : Yiğitlik, yüreklilik.

şedd (a.i.) : Sıkı bağlama, sıkı bağlanma, sıkma.

şefâat: Birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık.

şehvâr / şâh-vâr: 1. Şâha, hükümdâra yakışacak surette. 2. İri ve iyi cins inci.

şekk (a.i.): Şüphe, zan, tereddüt.

şekvâ (a.i.): Şikâyet, sızıltı, hoşnutsuzluk.

şem' (a.i.) : 1. Mum, şem'. 2. Muma batırılmış fitil, şama.

şems (a.i.) : 1. Güneş. 2. Bir ışık kaynağı olarak görünüş alanına çıkan allah'ın adı.

şer': Allahın emri, âyet, hadîs, icmâ-i ümmet ve kıyâs-ı fukahâ esasları üzerine kurulmuş olan din kaideleri.

şer'i (a.s.): Şerîata âit, şerîatla ilgili; şerîate uygun.

şerâfet (a.i.) : 1. Şerefli olma, şereflik. 2. Soyluluk, asilzâdelik. 3. Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan soyundan gelme, şeriflik.

şerh (ar.i.): 1. Açma, yarma. 2. Bir metni, bir kitabı ayrıntılarına inerek açıklama, yorumlama. 3. Bir kitabı açıklamak için yazılmış eser.

şerîat: 1. Doğru yol. 2. Allah'ın emri. 3. Âyet, hadîs ve icmâ-i ümmet esaslarına dayanan din kaideleri.

şerîf (a.s.) : 1. Şerefli, mübarek, kutsal. 2. Soylu, temiz. 3. Hz. Muhammed'in torunu hasan'ın soyundan gelenlere ve mekke emirlerine verilen bir unvan. 4. Erkek ve kadın adı.

şeyâtin (a.i.) : Şeytanlar.

şeytânî (a.s.) : Şeytana ait, şeytanla ilgili.

şifâ (a.i.) : 1. Hastalıktan kurtulma, iyi olma, eski sağlığına tekrar kavuşma, onma. 2. Derman, ilâç, devâ.

şikâr (a.i.) : 1. Av. 2. Avlama. 3. Avlanan hayvan. 4. Ganîmet, düşmandan ele geçirilen mal. 5. Ender bulunan şey.

şu'le (a.i.) : 1. Alev, ateş alevi. 2. Atlarda beyaz tüylerden oluşan benekler. 3. Kadın adı.

şühedâ (a.i.) : Şehitler.

şürûr (a.i.) : şerler, kötülükler.

tâ (f.e.): Kadar, dek, değin.

ta'lim: 1. Öğretme, belletme. 2. Ders verme, okutma, öğretim, tedris. 3. Bir şeyi öğretmek için yapılan düzenli çalışma, alıştırma, egzersiz. 4. Orduda askerî idman uygulama, öğrenim ve eğitim.

tâ'at (a.i.) : 1. Allah'ın emirlerine uyma, emredileni yapma. 2. İbâdet, takva.

ta'rîf: 1. Etrafiyla anlatma, anlatılma; etrafiyla bildirme, bildirilme. 2. Bir maddeyi bütün lüzumlu noktalarını içine alır şekilde bir ibâre ile anlatma.

ta'yîb (a.i.) : Ayıplama.

ta'zîm: 1. Büyükleme, ululama, büyük sayma. 2. Saygı gösterme, ikrâm etme.

ta'zîr (a.i.) : 1. Tekdir etme, azarlama. 2. Suçluyu suçuna göre sözle tekdir etme.

tâa (f.i.): Kat, büklüm.

taab (a.i.) : 1. Yorgunluk. 2. Sıkıntı, zahmet, eziyet, meşakkat.

taallüm (a.i.) : Öğrenme, öğrenilme, okuyarak ders alarak öğrenme, elde etme.

tâb: 1. Güç, kuvvet, tâkat. 2. Işık, parlaklık.

tab' (a.i.): 1. Tabiat, huy, yaradılış. 2. Mühür, damga, basma. 3. Kitap, basma.

tâbi' (a.s.) : 1. Birine veya bir şeye uyan, onun arkasından giden. 2. Birinin emri altında bulunan, onun hakimiyeti altında olan, bağlı.

tagyîr (a.i.) : Başkalaştırma; değiştirme; bozma.

taha/ ta-ha: Kur'ân-ı kerim'in yirminci sûreinin adıdır. İlk ayeti olan ta ha şeklindeki mukatta harflerine "ey muhammed!" anlamı verildiği için peygamberimizden bahseden şiirler ile na'lerde sık geçer.

tahkik (a.i.) : 1. Bir şeyin ne olduğunu, doğru olup olmadığını anlamak için yapılan araştırma, soruşturma. 2. Bir şeyin doğru olduğunu ortaya çıkarma, hakîkatini anlayıp bilme. 3. Doğru, gerçek.

tahkîr (a.i.) : 1. Hakaret etme. 2. Hakaret. 3. Küçük görme, aşağılama.

tahrîr (a.i.) : 1. Yazma, yazılma. 2. Kompozisyon. 3. Kitap yazma. 4. Kaydetme.

taht-gâh (f.b.i.) : 1. Taht yeri. 2. Başşehir.

tâkat (a.i.) : Güç, kuvvet.

tâkat (ar.i.): Bir şeyi yapabilmek için gereken güç, kuvvet, derman.

takdîr (a.i.) : 1. Beğenme, değer verme, değer biçme, verilme. 2. Değerini, ehemmiyetini, lüzumunu anlama.

takrîr (a.i.) : 1. Yerleştirme, yerleştirilme. 2. Sağlama, sağlama. 3. Anlatma, anlatış.

tâlib (a.s.) : 1. İsteyen, istekli. 2. Öğrenci.

tâmi (a.s.) : Tamahçı, tamah eden.

târ ü mâr: Karmakarışık, dağınık, perişan.

tarh (a.i.) : Atma, kovma, bırakma, vaz'.

tarik (a.i.) : Yol.

tarîkat: Allah'a ulaşmak arzusuyla tutulan yol, tasavvufî meslek.

tasdik: 1. Gerçek olduğunu söyleme, doğru olduğunu bildirme, doğrulama. 2. Doğru ve yerinde bularak kabul etme, onaylama, onama, tasvip etme. 3. (Yetkili bir makam) idârî ve hukûkî bir işlemi uygun bulduğunu imzâ ve mühürle bildirme.

taşra (f.i.) : 1. Bir şeyin dış tarafı, harici. 2. Vilâyet.

tavsif: 1. Vasıflandırma, niteleme. 2. İlim, bilgi.

tayr (a.i.) : Kuş.

tayy (a.i.) : 1. Dürüb, bükme. 2. Aşma, üzerinden geçme, katetme, mesafeleri aşip geçme. 3. Ortadan kaldırma, çıkarma.

tayy-i zaman/ mekan : 1. Mekanı, mesafeyi, zamanı atlarcasına geçme. 2. Çıkarma, kaldırma, yok etme, lağvetme.

tebaiyyet (a.i.) : Tâbî olma, uyma.

tebdîl (a.i.) : 1. Değiştirme, değiştirilme, başka şekle sokma. 2. Kıyafet değiştirerek halkın arasında gezme.

tebliğ (a.i.) : Yetiştirme, eriştirme, götürme, nakl.

tecâhül (a.i.): Bilmezlikten gelme, bilmiyormuş gibi görünme.

tecellî (a.i.) : 1. Görünme, belirme. 2. Kader, talih. 3. Allah'ın lutfuna nâil olma.

tedbîr (a.i.) : Bir şeyi te'min edecek veya önleyecek yol, çare.

tefekkr (a.i.) : Düşünme, zihin yorma, düşünülme.

tefrîk: 1. Ayırma, ayrılma. 2. Ayırt etme, ayırt edilme, farklı tutma. 3. Birinin üstünlüğünü anlatmak için iki şey arasındaki farkı gösterme.

tefvîz (a.i.) : 1. Bir iş veya şeyi bir kimsenin üstüne bırakma, ihâle. 2. Devlet arâzisinin müzâyede ile belirlenen veya takdir edilen bedelinin peşin alınarak satılması.

3. Her işini allah'a bırakma ve o'nun yaptığı her şeyi gönül hoşluğu ile karşılama.

teharri (a.i.) : Araştırma, bir şeyin iyisini veya lâzımını bulmak için arayıp tahkik ve tedkik veya intihâb etme.

tehi (f.s.) : 1. Boş. 2. Boşuna. 3. Hünersiz, marifetsiz, bilgisiz. 4. Boşu boşuna, nâfile.

tekellüm (a.i.) : Söyleme, lakırdı etme.

telef (a.i.) : 1. Yok etme, öldürme. 2. Boş yere harcatma, yıpratma.

temâşâ (f.i.) : 1. Bakıp seyretme. 2. Gezme.

temsîl (a.i.) : Benzetme, teşbih.

tenbîh (a.i.) : 1. Uyandırma, uyarma, uyarı. 2. Uyarım. 3. Bir işin yapılmamasını, bırakılmasını veya o işten vazgeçilmesini tekrar tekrar hatırlatma.

terahhum (a.i.) : Merhamet etme, acıma.

terkîb (a.i.) : 1. Birkaç şeyi birleştirip karışık bir şey meydana getirme. 2. Birkaç şeyden meydana getirilmiş şey. 3. Birleştirme.

tesmiye (a.i.) : 1. Ad koyma, adlandırma, isim verme. 2. Besmele çekme.

teşbîh (a.i.) : Benzetme, benzetilme.

teşhîs (a.i.) : Ayırma, seçme, farketme, tanıma.

tevâzu' (a.i.) : Alçakgönüllülük gösterme.

tevekkül (a.i.) : İş Allah'a bırakıp kadere razı olma.

tevfik (a.i.) : Uydurma, uydurulma, uygunlaştırma.

tevhîd (a.i.) : 1. Bir kılma, bir etme, birleştirme. 2. Bir sayma, bir olarak bakma. 3. Allah'ın birliğine inanma. 4. "Lâilâhe illallah" sözünü tekrarlama. 5. Allah'ın varlığına ve birliğine dair yazılan manzume yazı.

tezekkür (a.i.) : 1. Hatıra getirme. 2. Bir meseleyi konuşma, bir mesele konuşulma.

tıfl: Küçük çocuk.

tûg: Kılıç.

tilmiz (a.i.) : Talebe, öğrenci, çırak.

tûmâr (f.i.) : 1. Yara bakımı. 2. Ağaç bakımı. 3. Hayvanı temzileme, tımar. 4. Beslediği sipahilerle harbe giden beylere –öşrünü almak üzere- ayrılan arazi.

tiryâk (a.i.) : 1. Zehirlenmeye ve bazı hastalıklara karşı kullanılan mâcun. 2. Panzehir. 3. Afyon.

tîz (f.s.) : Tez, çabuk, keskin, sık.

tuğyân (a.i.) : 1. Taşma, coşma, su baskını. 2. Taşkınlık, coşkunluk.

tûl-i emel: Hırs, tamah, tükenmez arzu.

tûşe (f.i.) : Azık.

tûtiyâ (ar.i.): Sürme taşının göze sürülen tozu, tutya.

tünd (f.s.): Sert, şiddetli, haşin.

tüvân: Güç, takat.

ubûdiyyet (a.i.) : 1. Kulluk, kölelik. 2. Aşırı bağlılık [birine].

ucb (a.i.): Kendini beğenmişlik

uğrı : Hırsız.

ukalâ (a.i.) : Akıllılar, akıllı olanlar.

ukbâ (a.i.) : 1. Ceza 2. Ahiret, öbür dünya.

ulemâ (a.i.) : Âlimler, ilim sahipleri, bilginler.

ulûm (a.i.) : İlimler, bilgiler.

ulüvv: Yükseklik, büyüklük, yücelik.

umûr (a.i.) : Ehemmiyet verilen iş, vazife.

urefâ (a.s.) : Ârifler, irfan sahibi kimseler.

usât (a.i.) : Âsîler, isyan edenler, baş kaldıranlar.

uşşâk (a.i.) : Âşıklar.

uzlet (a.i.) : 1. Bir köşeye çekilip toplumdan, insanlardan uzak, yalnız başına yaşama. 2. Görünürde halkın içinde olduğu halde kalben onlardan ayrı olma.

üftâde: 1. Düşmüş; düşkün; biçâre. 2. Âşık. 3. Kadın adı.

ümmi: Anasından nasıl doğmuş ise öyle kalıp okuma yazma öğrenmemiş (kimse).

vahdet: 1. Yalnızlık, teklik, birlik. 2. Allah’a yakınlık, allah’a ulaşma.

vâhid (a.s.) : 1. Tek, bir. 2. “Tek, zâtında, sıfatlarında, isim ve hükümlerinde asla ortağı ve benzeri olmayan” anlamında esmâ-i hüsnâdandır.

vahîd (a.s.) : Yalnız, tek.

vakar (a.i.) : Ağırbaşlılık, temkinlilik.

vâkıâ (a.zf.) : Gerçek, gerçi, her ne kadar.

vâkıf (a.s.) : 1. Duran, ayakta duran. 2. Arafat'ta vakfeye duran. 3. Bir şeyi elde eden; bir işten haberli olan. 4. Bir şey vakfeden.

vâkı' : 1. Vuku' bulan, olan, düşen; olagelen, rastlayan. 2. Geçen, geçmiş olan.

vârid (a.s. vürud'dan. c.:vâridîn): Gelen, vâsıl olan, erişen.

vasat : 1. Orta, iki şeyin arası. 2. İkisinin ortası olan şey. 3. Cemiyet muhîti, iç, *ortam. 4. Bel, sırtın alt kısmı.

vasf (a.i.) : 1. Nitelik. 2. Bir kimsenin veya bir şeyin durumunu anlatarak tarif etme. 3. Övme. 4. Sıfat.

vâsıf (a.s.) : 1. VASFEDEN, bildiren, öven. 2. Ekek adı.

vâsıl (a.s.) : 1. Erişen, ulaşan, kavuşan. 2. Hakk'a eren.

vâveylâ (a.n.) : 1. Eyvâh, yazık. 2. Çılgılık, yaygara, feryat.

vaz' : 1. koyma, konulma. 2. Ortaya koyma, düzenleme, tedvîn etme. 3. belirleme, tâyin etme, tespit etme.

vecd (a.i.) : 1. Kendinden geçecek derecede dalgınlık. 2. Kendini kaybedercesine ilahi aşka dalma. 3. Aşırı heyecan. 4. Kederlenme.

veh (a.i.) : 1. Yüz, surat. 2. Görünen yüz. 3. Yön, istikâmet, gidiş yönü, varılmak istenen yer.

vedûd: Çok muhabbetli, çok şefkatli.

vehhâb: Çok hibe eden, fazla bağışlayan. [Allah'ın sıfatlarından.]

vehm (a.i.) : 1. Kuruntu, yersiz korku. 2. Şüphe, tereddüt.

verâ' (a.i.) : 1. Arka, geri, öte. 2. Başka, gayri.

vîrân (f.s.) : 1. Yıkık, yıkılmış, harap. 2. Gamlı, kederli, hüznü.

vird: 1. Öğrenci, 2. Mürit.

vird: Belli zamanlarda okunması âdet olan kur'ân cüzleri, duâları.

vukuât (a.i.): 1. Olanlar, olan bitenler. 2. Polisi ilgilendiren hâdisler.

vuslat: 1. Bir şeye ulaşma, yetişme. 2.(Sevgiliye) kavuşma. 3. Kadın adı.

vücûd (a.i.) : 1. Bulunma, var olma, varlık. 2. Cisim, beden, cesed.

vüs'at (o.i.) : 1. Genişlik, bolluk. 2. Para durumu. 3. Boş meydan, fırsat.

yağma (f.i.) : Çapul, zorla mal kapma. 2.bir türk boyu.”

yâr (f.i.) : 1.Dost. 2. Sevgili. 3.tanıdık, ahbap.

yâr-ı gar: Mağara dostu. [Hz. Ebubekr için kullanılmıştır.]

yârân: Dostlar.

yed-i beyzâ: Hz. Mûsâ'nın Fir'avuna karşı; mucize olarak ışıklı görünen parlak eli.

yeksân: 1. Düz. 2. Bir, beraber. 3. Her zaman, bir düziye.

yekser (f.zf.) : 1. Bir baştan bir başa. 2. Hep beraber, birlikte.

yezdân (f.h.i): Allah.

zâ'id (a.s.) : 1. Artan, artıran. 2. Lüzumsuz, gereksiz.

zâg : Karga, gurâb.

zâhir: 1. Görünen, görünücü, açık, belli, meydanda. 2. Elbette, şüphesiz, öyledir ya. 3. Galiba, zannederim, umulur ki. 4. Görünüşe göre, anlaşılan, meğer. 5. Dışyüz, görünüş.

zâhiren: görünüşte, görünüşe göre, gründüğü gibi, meydanda olarak.

zâil (a.s.) : 1. Sona eren, devamlı olmayan. 2. Geçen, geçmiş olan.

zâkir (a.s.) : 1. Zikreden, zikredici, anan. 2. Tekkelerde zikir esnasında dervişleri teşvik için ilahiler okuyan kimse.

zalûm: Çok zâlim olan.

zann (a.i.) : 1. Sanma, sanı, sezme. 2. Şüphe, işkil.

zannî (a.s.) : Zanne ait, zann ile ilgili.

zarîf (a.s.): 1. Zerafetli, güzel, şık. 2. Nazik, ince, yakışıklı, beğenilir tavır ve edalı. 3. İnce nükteli, ince nüktelerle konuşan.

zarr (a.i.) : Zarar, mazeret, ziyan.

zâyi' (a.s.) : Elden çıkan, kaybolan, yitik; zarar, ziyân.

zebân (f.i.) : 1. Dil, lisan. 2. Dil. 3. Lûgat, lehçe.

zebûn (f.s.) : Zayıf, güçsüz, âciz.

zefer (a.i.) : Ağaca vurulan destek, dayak, payanda.

zelîl (a.s.) : Hor, hakir, alçak, aşağı tutulan, aşağılanan.

zemîme (a.i.) : Zemmedilecek nitelikte olan kötü davranış, kötü hal.

zemîn: 1. Yer, yeryüzü. 2. Üzerinde süs, nakış, resim gibi şeyler bulunan bir şeyin asıl rengi. 3. Temel, dayanak. 4. Tarz. 5. Mevzû, tema, ortam.

zenb (a.i.) : Günah, suç, kabahat.

zer: 1. Altın. 2. Altın para. 3. Altından yapılmış, altınla işlenmiş.

zevâl (a.i.) : 1. Yerinden ayrılıp gitme. 2. Zâil olma, sona erme. 3. Güneşin başucunda bulunma zamanı, öğle vakti. 4. Bozulma, yenilme. 5. Kabahat, suç.

zî-şân (a.s.) : 1. Canlı, şerefli. 2. Meşhur bir çeşit lâle. 3. Kadın adı.

zi'n-nûreyn (a.h.i.) : Hz. Osman. [Hz. Muhammed'in iki kızı ile evlendiği için bu ad verilmiştir.]

zillet (a.i.) : Hakirlik, horluk, alçaklık, aşağılık.

zîr ü zeber : 1. Altüst. 2. Tiz perde.

zişt-rû: Çirkin yüzlü.

zuafâ: Zayıflar.

zuhûr (a.i.) : Görünme, meydana çıkma, baş gösterme, türeme.

zulmet (a.i.): Karanlık

zübde (a.i.) : 1. Bir şeyin en seçkin parçası. 2. Öz.

zühd (a.i.) : Dünyâyâ rağbet etmeyip kendini ibâdete verme, nefsinin her türlü zevkten alıkoyup ibâdet yolunu seçme, perhizkârlık, takvâ.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Ali, *Erzurum'un Yüzleri: Hacı Feyzullah Efendi*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2016.
- Âteş, Süleyman, *İnsan ve İnsanüstü*, Dergâh, İstanbul 1985.
- Bektaş, Ali, *Erzurumlu Ketencizâde Mehmed Rüşdi Efendi'nin Mevlidi (İnceleme-Metin)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2011.
- Bulut, Sebahattin, *Damla Damla Erzurum*, Kültür Yayınları, Ankara 1989.
- Canım, Rıdvan, "Erzurumlu Ketencizâde Mehmed Rüşdi Efendi ve Mevlidi", *Erzurum Kalkınma Vakfı (ER-VAK) Anma Toplantıları*, (Ed. Dilaver Düzgün), Erzurum 2000. s. 45-51.
- Canım, Rıdvan, *Tarihin Nabzını Tutan Şehir Erzurum*, Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı, Ankara 2010.
- Çelik, Muammer (Haz.), *Erzurum Kitabı*, Erzurum Kitaplığı, İstanbul 1997.
- Çetin, Atilla, "İbni İdris", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul 1999, 20, 88.

- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat* (30. bs.), Aydın Kitabevi, Ankara 1990.
- Düzgün, Dilaver, "Ketencizâde Mehmet Rüştü'nün Güz Destanı ve Erzurum Hak Kültürü ile ilgili Bazı Tespitler", *Şehr-i Kadim Aziziye*, 11(Temmuz-Ağustos-Eylül 2017), 130-133.
- Elmalı, Hüseyin, "Hassan bin Sâbit", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul 1997, 16, 399-402.
- Elmalı, Naci, "Ketencizâde Hayatı, Kişiliği ve Eserleri", *Erzurum Kalkınma Vakfı (ER-VAK) Anma Toplantıları*, (Ed. Dilaver Düzgün), Erzurum 2000, s. 34-39.
- Elmalı, Naci, *Erzurumlu Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi*. Ankara 1984.
- Elmalı, Naci, *Ketencizade Mehmet Rüştü Efendi*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2015.
- Güler, M. İkbâl, "Hüzünlü Yılların Şairi Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi Hz. Ve Bir Şiiri", *Beyaz Şehir Palandöken*, 25(Ocak-Şubat-Mart 2018), 58-60.
- Gündoğdu, Ş. Kaan, *Erzurum Kitapları Bibliyografyası*, Er-Vak Yayınları, Erzurum 2015.
- Gündüzöz, Soner, (2011). "Geleneksel Harf Sembolizminin Bir Yorumu Olarak Nûn Harfi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, 43-58.
- İbrahimhakkıoğlu, M. Feyyaz, "Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi", *Erzurum Kalkınma Vakfı (ER-VAK) Anma Toplantıları*, (Ed. Dilaver Düzgün), Erzurum 2000, s. 30-33.
- İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı/Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2004
- Kanar, Mehmet, *Kanar Türkçe Farsça Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul 2012.
- Kara, Mustafa, "Hocazâde Ahmed Hilmi", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul 1998, 18, 207.
- Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.
- Karasar, Naci, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2005.

- Kasır H. Ali (Haz.), *Erzurum Şiirleri Antolojisi*, Er-Vak Yayınları, Erzurum 1997.
- Kasır, H. Ali, *Erzurum Şairleri*, Emek Matbaacılık, İstanbul 1999.
- Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi*, TDV Yayınları, Ankara 2004.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, (Haz. Ali Özek vd.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.
- Kürkçüoğlu, K. Edip, (Haz.), *Tahirü'l-Mevlevi-Edebiyat Lügatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994.
- Kurnuç, M. Zeki, *Erzurum ve Türk Musikisi*, Güneş Vakfı Yayınları, Erzurum 2005.
- Muallim Naci, *Lügât-ı Nâci*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006.
- Onay, A. Talat, *Divan Şiiri Sözlüğü*, Berikan Ofset Matbaacılık, Ankara 2016.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü (29. bs.)*, Kapı Yayınları, İstanbul 2018.
- Redhouse, Sir James W., *Turkish And English Lexicon*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006.
- Revnakoğlu, C. S., "Erzurum Radyosunda Bir Konuşma", *Tarih Yolunda Erzurum*, (1962), 29.
- Şemseddin Sami, *Kamus-i Türkî*, Çağrı yayınları, İstanbul
- Şener, H. İbrahim, "Kârûn", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul 2001, 24, 520.
- Şükûn, Ziya, *Farsça Türkçe Lügat-Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.
- Taşyürek, Muzaffer, *Erzurum Türbeleri ve Ziyaret Yerleri*, Zafer Medya, Erzurum 2010.
- Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Külliyyâtı*, H Yayınları, İstanbul 2008.
- Tefazzülî, Ahmed, "Enürşivân", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul 1995, 11, 255-256.
- Tosun, Necdet, "Zünnûn el-Mısırî", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul 2013, 44, 575-576.

Turgut Karabey, "Erzurumlu Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi'nin Şiir Dünyası", Dilaver Düzgün (Ed.), *Erzurum Kalkınma Vakfı (ER-VAK) Anma Toplantıları*, (ss. 40-44), ER-VAK Yayınları, Erzurum 2000.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* (10. bs.), TDK Yayınları, Ankara 2005.

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (2. bs.), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2016.

Yıldırım, Nimet, "Rüstem-i Zâl" *İslam Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul 2008, 35, 294-295.

Yılmaz, Mehmet, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013.

EK I – ORJİNAL METİN

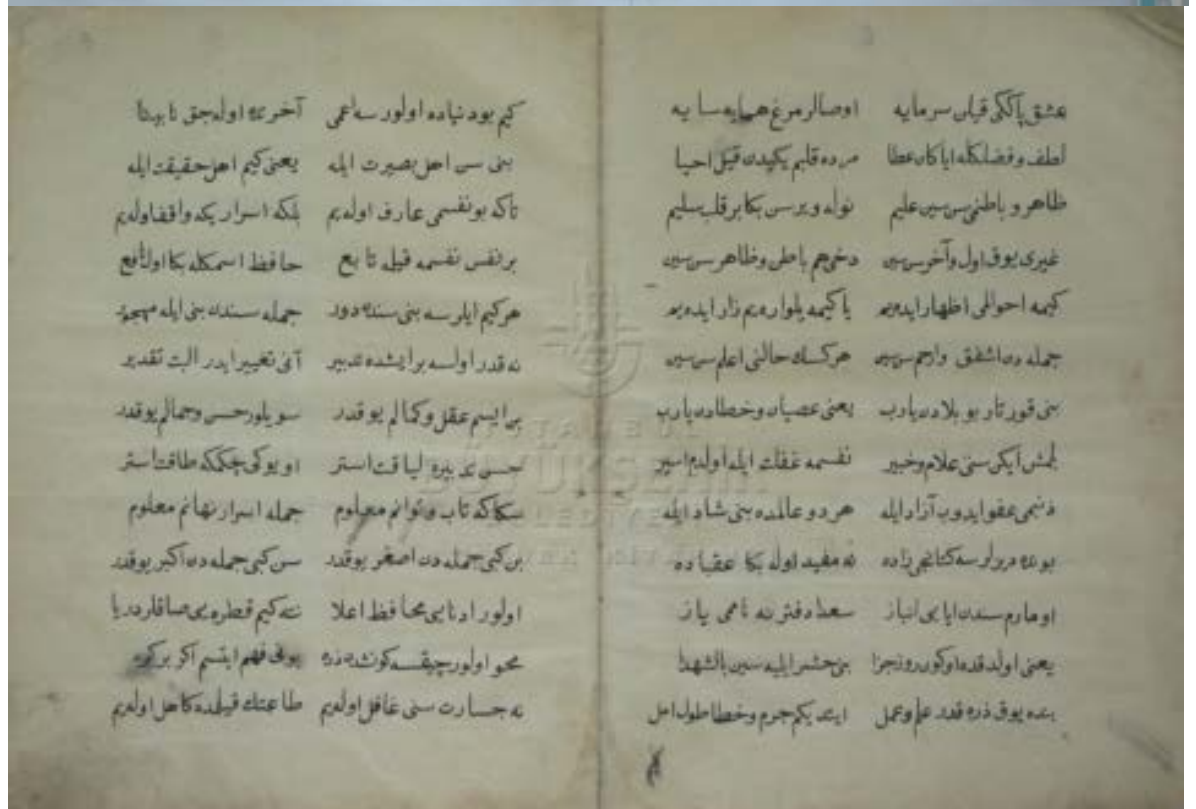
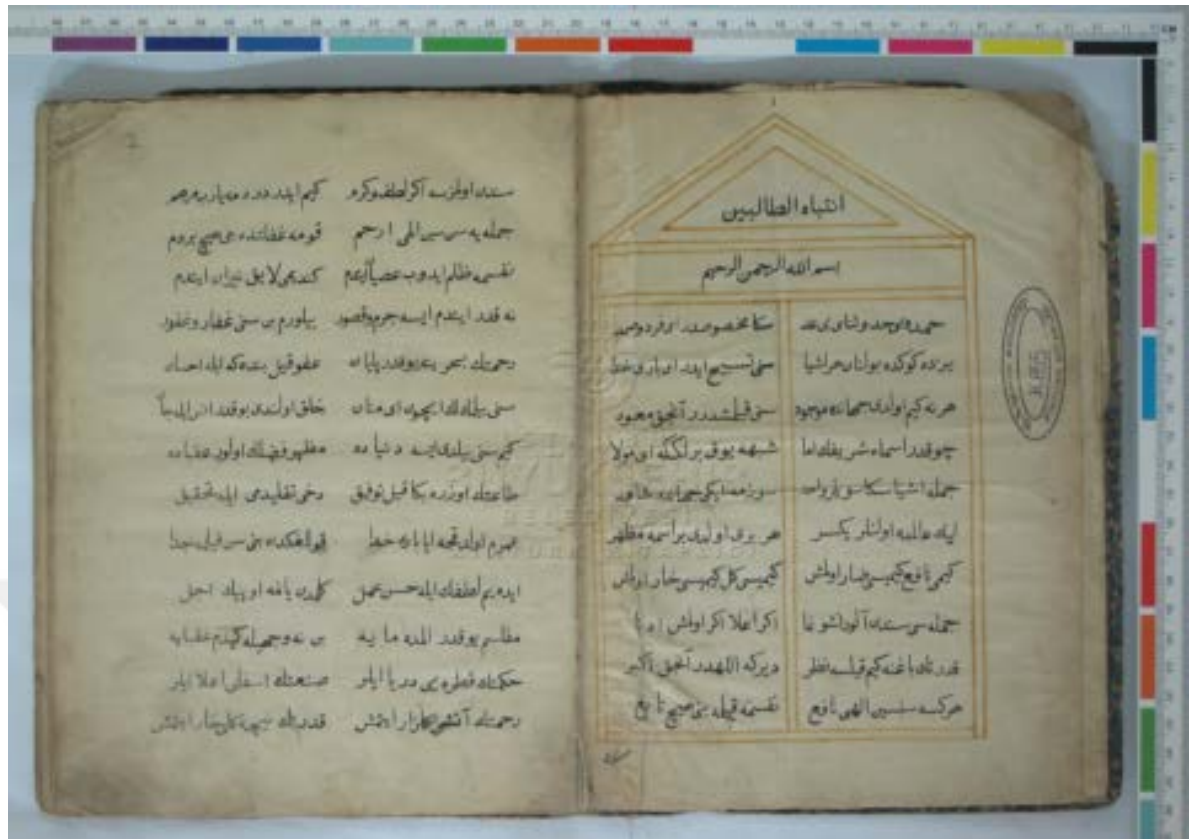
Bu eserin;
kataloglanması, dijital ortama aktarılması ve
elektronik ortamda kullanıma sunulması
İstanbul Kalkınma Ajansı (İSKA)'nın desteğiyle
İBB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü (Atatürk Kitaplığı)
tarafından gerçekleştirilmiştir.

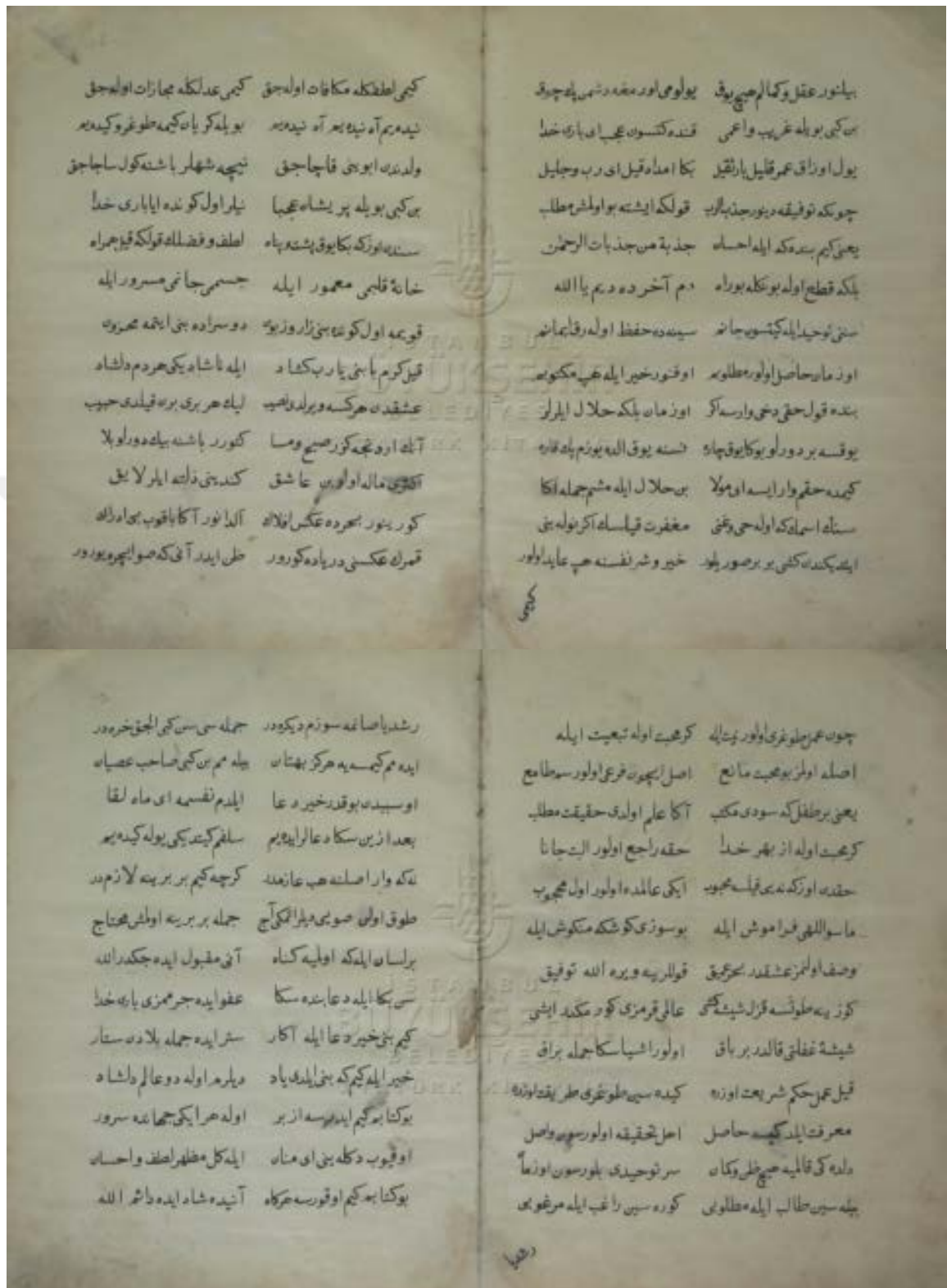
Proje No	: İSKA/2012/BİL/233
Destek Programı	: Bilgi Odaklı Ekonomik Kalkınma Mali Destek Programı
Projeyi Destekleyen	: İstanbul Kalkınma Ajansı (İSKA)
Proje Adı	: Osmanlı Dönemi Nadir Eserlerin Kataloglanması, Dijital Ortama Aktarılması ve Elektronik Ortamda Kullanıma Sunulması
Proje Sahibi Kuruluş	: İBB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
Proje Yüklenicisi	: Yordam BT Ltd. Şti.
Proje Uygulama Yeri	: Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü - Atatürk Kitaplığı İSTANBUL – Beyoğlu

Bu sayısal kopya; eğitim - öğretim, bilimsel araştırma veya haber amacıyla kullanılabilir.
Ticari ya da başka bir amaçla kullanımı yasaktır.

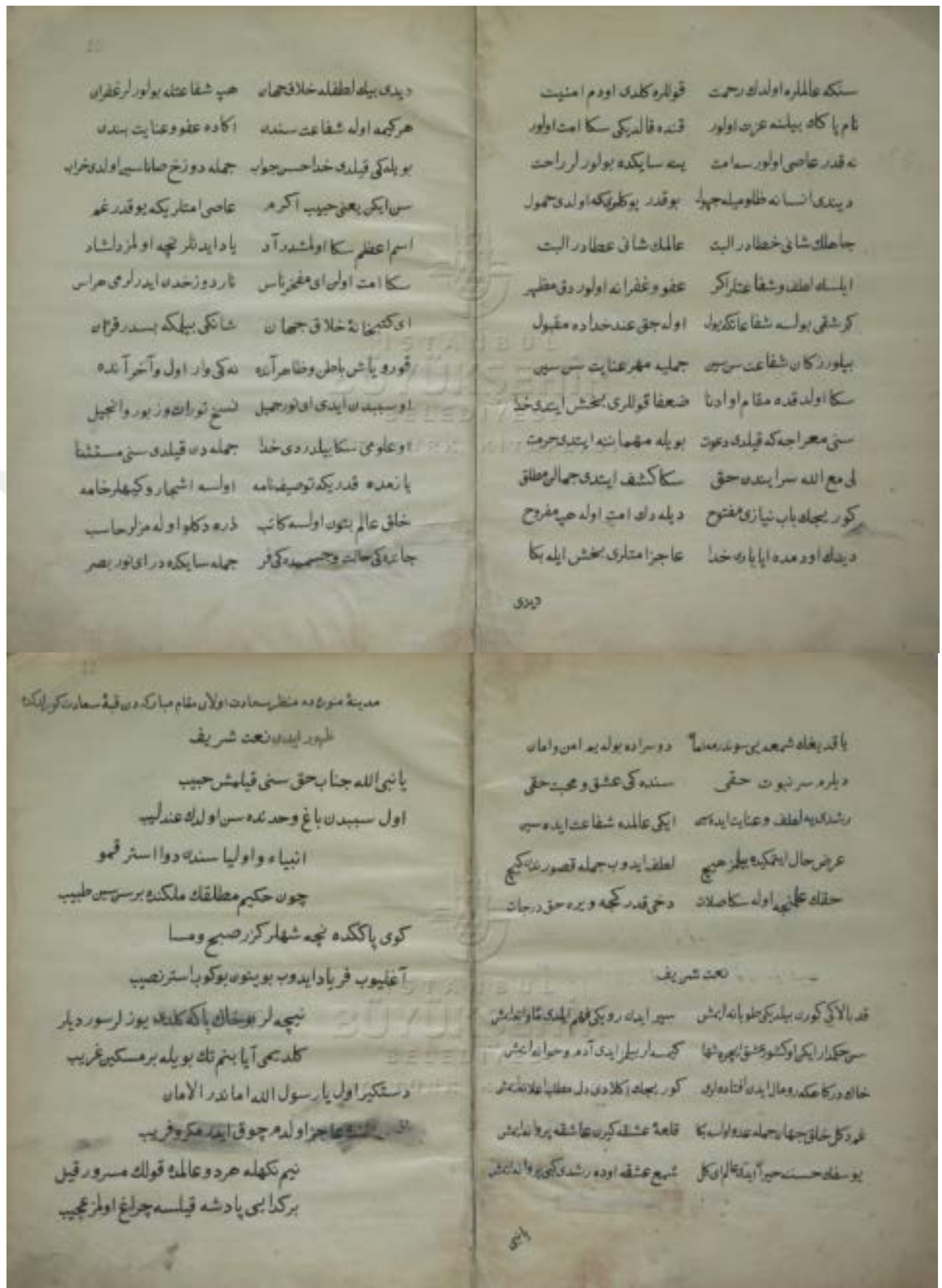
برای یکی کیمسه لک پای خدا	کیمسه اجر حق تا روز جزا
بری خیراتی اولادند قائم	اجر مثلی بوله جقدند قائم
بری اولادی اولاد عالم	علم ایلد عامل اوله هر دانه
بو ایکی کیمسه به خلاق جهان	ویره جاد اجر حق بی ریب و کلاه
بسته یوق مالکده خیرات ایدیه	بولرک اثر به طوغر و کیده
ولدیم قالدی دنیا ده دخی	نه ایلد یاد اوله یر بری ای اخی
عاجزانه یونی غریزیم	ایک هپ نفسمه تقریر ایتیم
اطلق ایلد اوقوبه لر اخوانه	بو سببدن اوله راحت جانانه
آرمک ایدیه یکی باخوش کرک	شعله نك شعله سی در پیش کرک
کنیکسه و راد بر بیل	بر میلک یرینه آلود یرین بیل
یوقدر قائمه سی وار جانا	کیمسه بی قوتیه سوگیر مولا
اوقو پای دیارم ای خالق	ایده سین حسکه هر دم عاشق
بیجه عاشق صادق ایلد	اطلقه فیض لکه لایق ایلد
مناجات	
با عث خلقه اشیا سن سین	مظهر جملة اسماء سن سین
سکا بیوردی خدا اعطیاتک	سکا دیندی و ما ارسلناک
خاطر پاکان انجوما اولدیه	نه قدر وار اینه پنهان و عیان
سنک عشق ایلد هر دم افلاک	وونرای شاهد سر اولاک
سن سین ای در بتم خلق عظیم	قدر یکی بیلدی خداوند عالم
خلق اولتا مش ایدی کون مکا	حق ایلد وار ایدک ای مخرجهان
نام پاککی جلوه یونجه آدم	دانیه صاندی جنانی اولدم
سر یکی بیلک انجوما دنیا ده	بو قدر قیلدی بکا صحراده
سکه امتلک قیلدی قبول	کرچه ظاهر دم مقدم ایدی اول
سکا هر کیمکه اولور سامت	بولدی بکه دور اوسعه عورت
کلدی صالح الیماور سن سحاق	زمره امتنه اولدی الحاق
نوح کیم قیلدی سنی و رزبان	موجة غرقدی حفظ اولدی حما
سنی بیلدی انجوما حضرت هود	سراشیا اکا اولدی مشهود
مناجات	
مکه مولد اولدیغی سن شاهه	اولدی اعلام خلیل اللهه
یوسببدن پایدی اویره بنا	اوبنا اولدی دخی بیت خدا
نور پاکک سنک ائی مخرجی	روی اسمعیلدن ایتدی لمعا
بیلیمدی سنی یعقوب حزی	نیجه شاد اولور ایدی اول فکری
حسن یوسفده ملاحظت کیم وار	نور پاککدن اولودر اظهار
سنی خاتم بیلدی کیمچو هر آن	اولدی مهر یله سلیمان سلطان
دخی لوطیله شعیب و یحیی	سکا دیرلردی نبی الاعلی
سنی در دینه بیلوردی در مان	بو قدر حرکت ایلد هم لقمان
مظهر صبرک اولنجو ابوب	رنج و محنت آکا اولدی محبوب
قیلدی حلقه زکر یا پدیشه	ازده دن ایتدی صبح اندیشه
عاشق اولدیغی انجوما موسی	پدر یضا ایلد و برادی عصا
امتک اولق انجوما حم عیسی	کوکجه چیقدی اوفرشته سیمیا
یوش ایتله که انجوما عشق کورت	اربعین ایلدی فی بطن الخوت

نه قدر زکادی ایسه پیغمبر سن ایله جمله سنی نقر ایلمر
معدن صدق و عدالت سون محزون حلم و سخاوت سر سینه
سکا یار اولدی ابوبکر و عمر دخی عزان و جناب حیدر
سکا اولد قاری ایچون یاران اولدی هر دو و سراده سلطان
برده کؤکده نکی وار جن و بشر هپ سنگ مدح شریف ایلمر
ایک مداحک اولنجی مولا سنی توصیف نه تمکن چانا
خادمک که اولد جبریل امیر عاشقک که اولد خلاق و معین
وصف حاجت نه در ای نقر حیا بو نر شاک بیطیکه همراه
ولیکه ای سکا ویرلدی قلب سن ایکی جمله کتبی تدریب
سکا تعظیم ایچون اولشدی حیی بیلدی ر خالق سموات و زمین
حق سکا ویردی لعلک تاجی بولدی کیمسه سنگه معرایی
سکا مخصوصد آننجق بولر غیری اوصافک حله طور سولر
بیلدی فیضک و برر اموالک حاج ظلمت قاجدی اودم آب حیات

2003

حق ویرز آکا شقای عاجل کیم صلات ایتمده اولمز کا حل
کیم ایدر سکا صلات ایله سلام ویرز الله آکا ده عالی مقام
کونده یوز کوره اوقوسه صلوات هر دو عالمده بولور راه نجات
جمله اشیا ده مؤثر برور هر برنده بولان بر سرور
سندده در جهنم آسار و یاه اهل درده کیم اولور عشق لقا
جمله اشیا به سنی جان بیلور جمله درد اهل نه در مان بیلور
وار ایکی الله دلا بوله علاج غیری اشیا به نه حاجت کوزان آج
کر صلات اولسه بر ایشده اول ایدر الله تعالی اسهل
صکرده دن اولسه صلات ایله سلام ویرز الله او ایسه حسن مقام
اولسه مایه صلات نینده دعا آفری دایر الله حاضر
کیم خلوص ایله دیسه یا احمد ایکی عالمده جفا چکنر اید
یا محمد دیسه بر کره کشی دوسرا ده کوریاور جمله ایشی
مصطفی اسمی ویرز صفو نلر بولدی آنکله بولی نعمتلر

3

سندھ اوزگہ یا کیمہ رشدی دخیلک سویا سیں

یا نبی اللہ جناب حق سنی قبیلہ شحبیب

خاطر پاک ایچون سی وودود یاپدی قدرت ایلیم بر شهر وجود

امریکن لہ ایدوب آئی اظہار سنی او دا ثرو یہ قیلدی عدار

یعنی کیم خلق اولنا اشیایه صنعت حق سنی قیلدی مایه

نقطه اوزدهم لولانور هراقلاي دخی نارایله هوآب ایله خالی

وسط دائره ده نقطه نوک نجه لپالاری قیلدی مجنون

ایمان و تقوی و آتش خدی کمر در جبهه از آنجا می

نقطة واثرة جملته جهان

سنی قیلدی او جناب یزدان

الغالب والظاهر في هذه المسألة		هو كون قوله لا خير لي في الدنيا	
هو ما لا يقدّر له انشاؤه الا في		الوقت الذي لا يدرى فيه ما له من الخير والشر	
والله اعلم بالصواب		والله اعلم بالصواب	

در مناقب اصحاب کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین

بر سوزم وارسکای دل اما قیمتی در و کهر دك اعلا

جان قبولاً غلبه آتی کوش ایله دخیلم کله که منکوش ایله

اولی اصحاب مثالی النجم رضی اللہ تعالیٰ عنہم

آلہم ھر کیم اولوسہ تابع رحمت حقہ ایر ہی مانع

نه قدر و ارایه یعنی اصحاب کشور رحمته اولش در باب

بابۂ ہرکیم اور سہ داخل او او اور رحمت حقہ واصل

لین اوکثره دین سور اویش بیانی آلائی مهوره اویش

... و ...

[illegible]

اوپر سورجیاور جاوے دیہری سورجیا سلسلہ

اولاد هر سواد پروردگار است

اول او اولدي حاييقه حليق

مشرق

صدق یله اولدیغی ایچون همراه اولدی اسرار خداوند آسمان

غارده حضرت محبوب کریہ الہدی ذکر خفی بی تعلیم

اول سیدہ ایدی صدیق قلیق پوشوا اولدی قویہ تحقیق

مرشد راه هدایت در بو اتمه عین عنایت در بو

نجد آبدار و اشارت دار نجد سبک دور و اشارت دار

سخا به نفع و احادیث و روایات

شاهزاده و وزیران

مردم را فرج داد

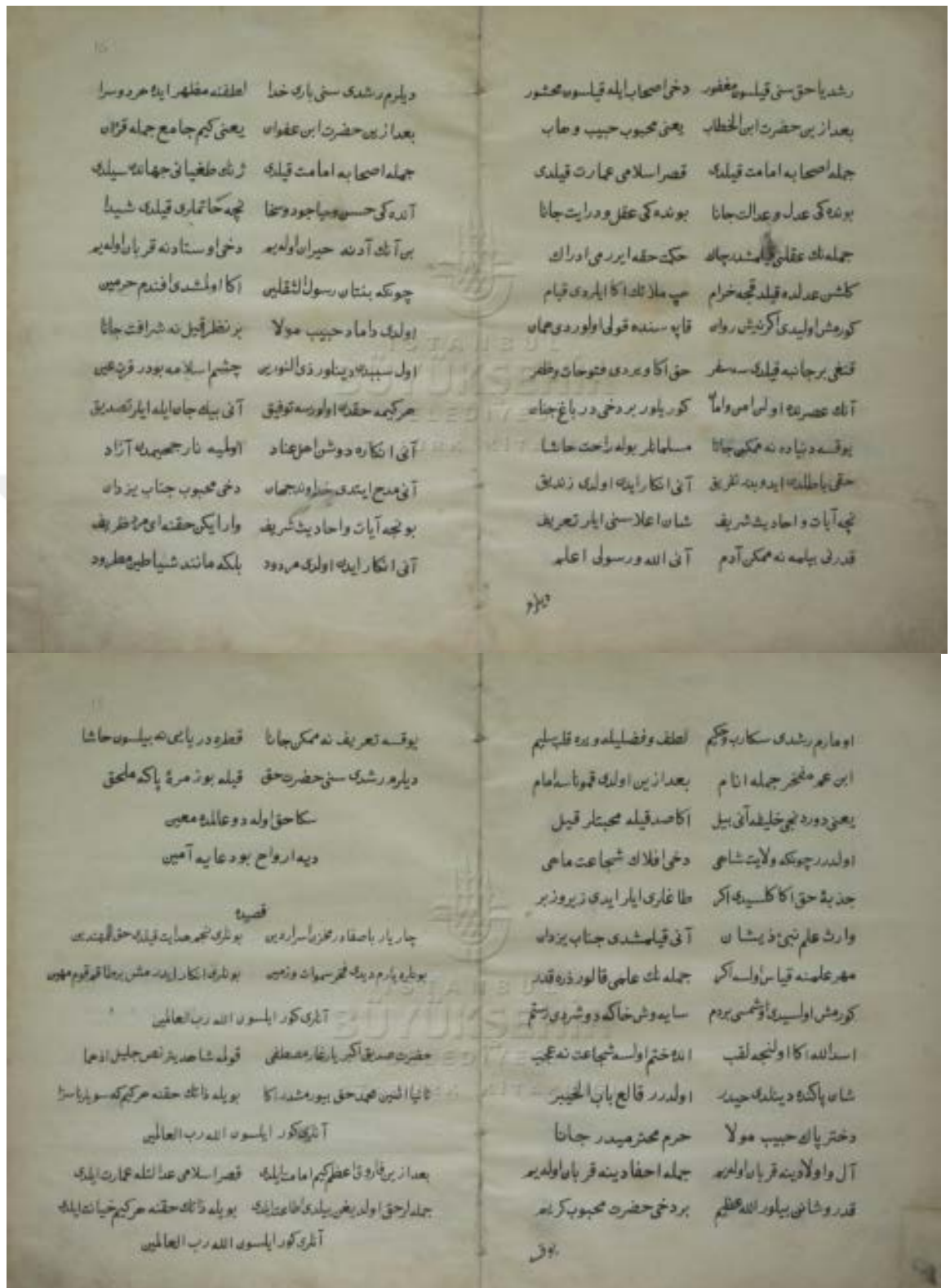
حرم و حرمه بحر بحا
و حرم پاکی و نجاست

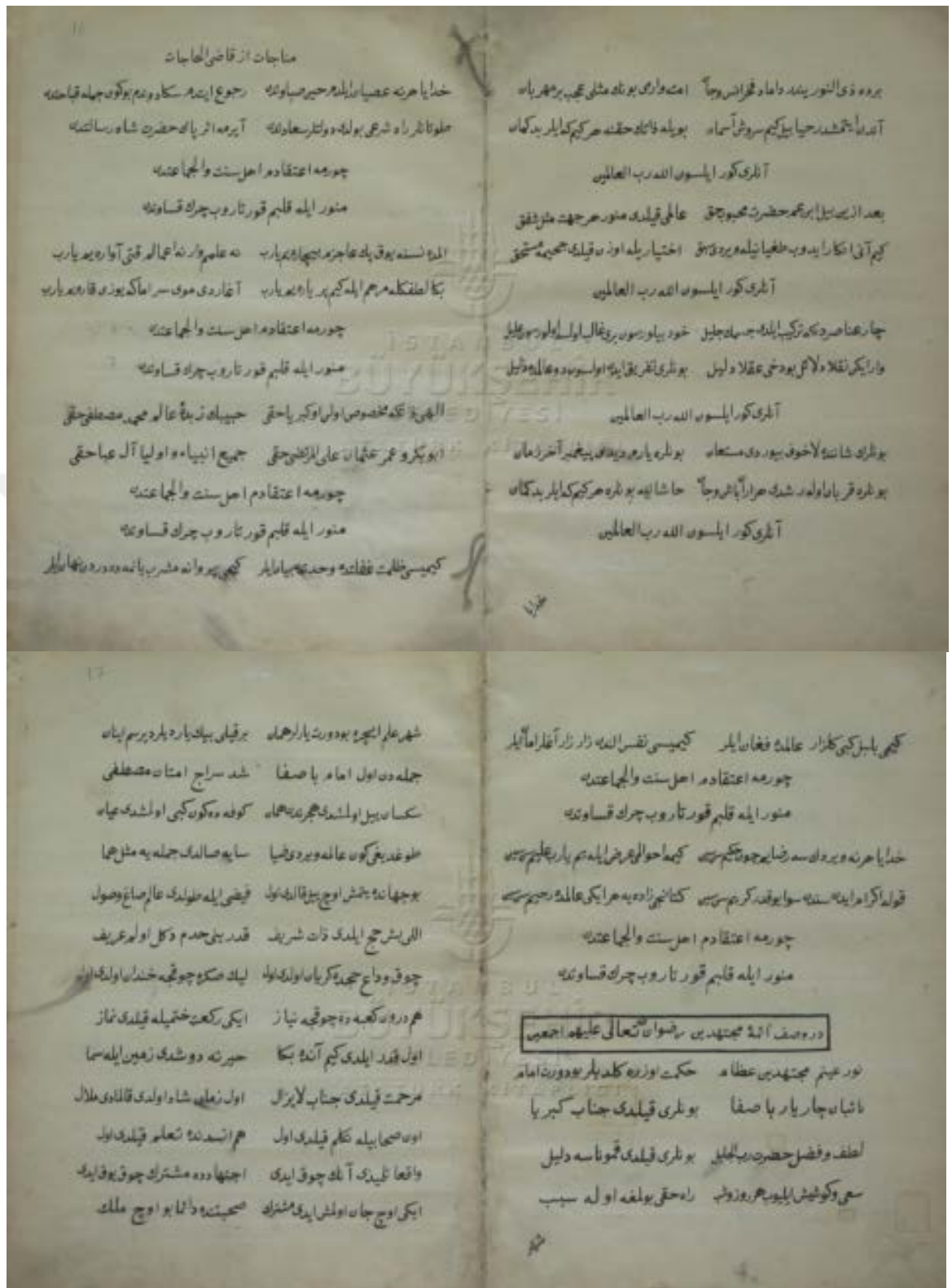
بر اطفال قيل نه قرئت جانا نه سعادو نه سرافت چا

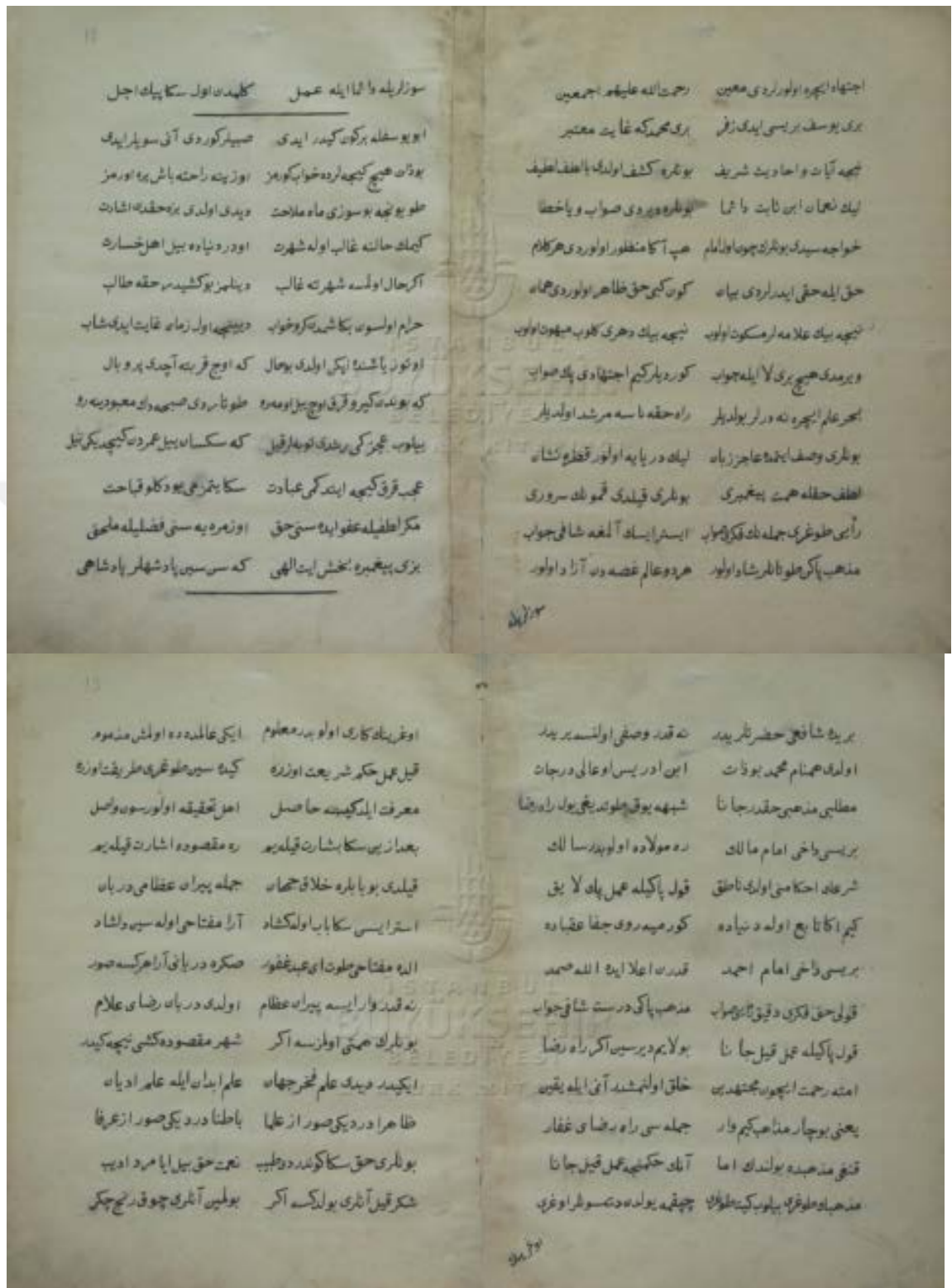
اللہ فی حب رسول اللہ

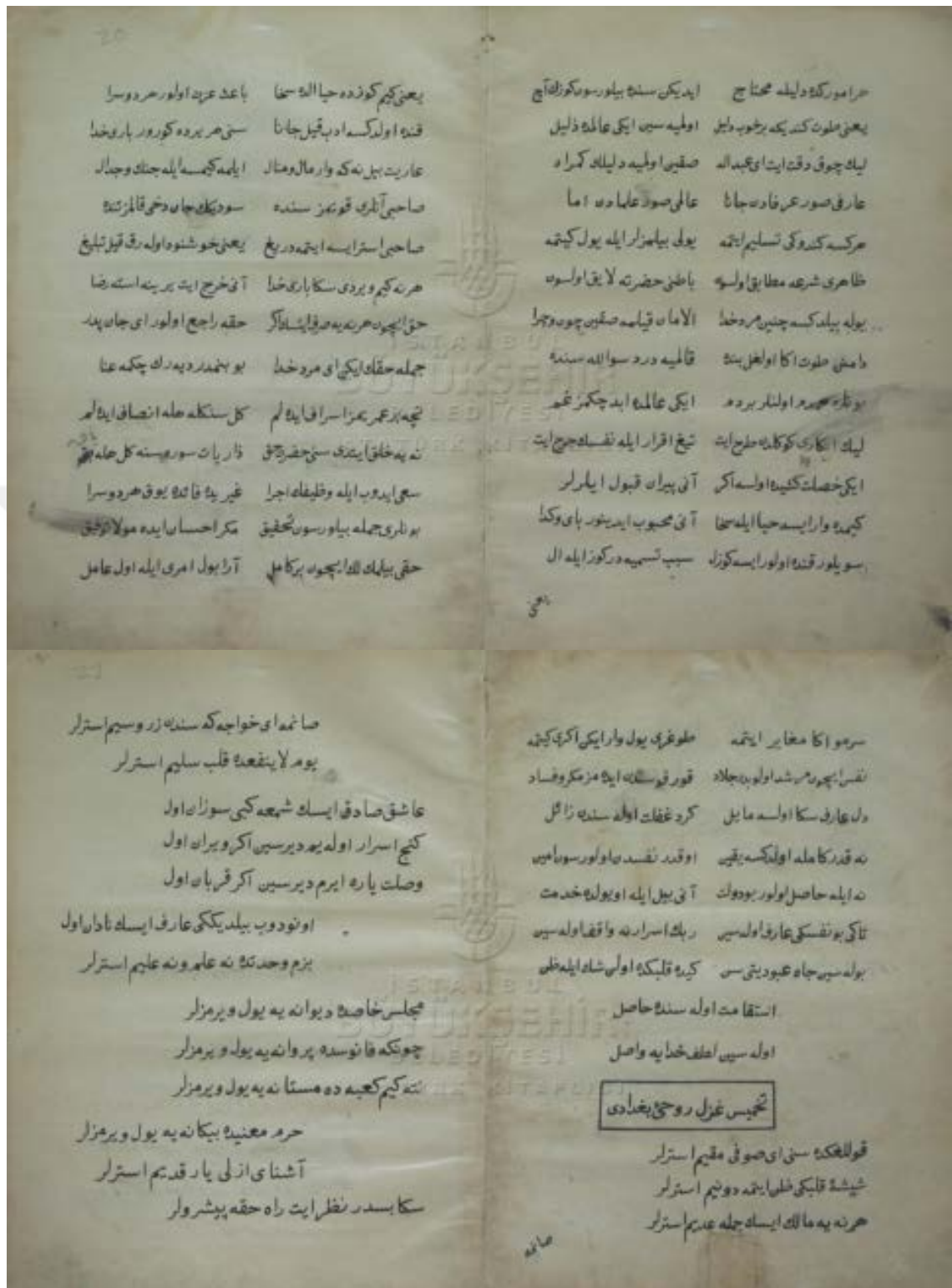
تخلویند او بجه همراه

امروزه اکثر معتمدان و اولاد
 جمعیه السحاب انما مشغولان

ایرمدک منزل مقصوده اید پیچرور

بند پیرانی قبول الهمین پیرو

قبلة معنی بی فقه الهمین کجور

سهو یله سجد ایدوب اجر عظیم استر

بولور البتة فنا وارغہ مجبور اولم

زاغ وشن مذبله عالمه مسرور اولم

کیمسه یه ایتمه ضرر رس دخی مضرور اولم

جرمکه معترف اول طاعته مغرور اولم

که شفاخانه حکمتده سقیم استر

ویرمه بیگانه یه بوداردلی ای روحی

خلوتمه سین کیمسه بوکفتاردلی ای روحی

یاره دی رشدی وشن افکار دلی ای روحی

دیمه تا محرمه اسرار دلی ای روحی

حاضر اول بزم الهیده ندیم استر

هر کیمی ایلدکیمه مرشد صقین انکار ایدوب اولم

سنگه الله انجون اولدک تسلیم ویرر البتة خدا اجر عظیم

ایلد هر ایشة تفکر لازم عاقلانیه تذکر لازم

عاقل اما که غرضدن سالم اولم هر صوره بغله ایشة عالم

مشورت اولدی بو نکلہ سنت کا من اولمہ بواشہ قیل دقت

واقعا جمله امور شد کشی مشورتله ایله جلد هر برایشی

ایک بو تارده ای بند حق چوق تحری سکا لازم مطلق

دیاره حضرت خلاق و معین ویرمه کیمسه اره سوه قرین

غزل

دقت ایله اولسون تا کیم سکا اغیار یار با شکا صکره قیلور بو عالمی طهار دار

غیر یدیت کول تعبیرتی قیلیمه طلب هیچ کورده کیم یضه الیمه تیمار مار

بولد قجه دوستی ایلزول نا شاد شام مشرعه حاجت نه در چون سکا کیم یار مار

اول سبده کشتار عالمه قلم نظر کیم قاشا ایلدکه کور بنور جشار مار

کوره یکلده ذوق صفای کل قراموش ایلیم قور قاره برکوب ایدرجا نانه بو انکار مار

سورکی قاشا ایلیم نادانیه قبل اجتناب مسلمان لایق اولز کیم اولم قشار مار

کوندرسه کوی یاره اشک چشمه شیدا غم نیمه آله آلودر کور شهور وار

ره مولا ده وسیله استر سالکه ایرمه تا خوف و خطر

مهر و مه کبی اولور شیخ و مرید فیض آلودر اولسنده صورتده بعد

هر کیمی اولماز ایله شیخی حیا اکاشیخ اولدک محقق شیطان

شیخ کا مل کیمه دیر لر عجب کیمه کیم اولیمه هیچ حب سوا

نسبتی خلوق غری اولد پیرانه ره شرع البیهره کیمه مر دانه

بولد ییلدکیمه چنین ذن شریف دامن دستله ای مرد نطف

س

مال و جانی آکلا هپ ایلیم فدا بولم سین تا که فنا انهر بقا

شرع رخسار نه اول پروانه وار لغد بال و پری هپ یانه

کوکلی ایامه آندک منجور ایک عالمده اولم سین معجور

وجه پاکنی سکا قبل مرآت سکا مشهود اولم هر موجودات

جمله اسرارنی خلاق جهان قیلدی اوج حرفی وجود نه نهان

کیم بوا و ج حرفی اولور سه عارف اولدی اسرار خدایه واقف

صد قیل ایلیم بومرآت نه نظر کلمیه تا که سکا خوف و خطر

کوره سین تا که جمال یاری هپ قراموش ایلد سین اغیار

غزل

حوالی نفس ایلای دلنجه اغیار یار اولدک آتک چون بولدک مسکن بزم بقول اولدک

آقر دی موی سر بر خال هنده آرزو سیله بای عمری بر باد ایلدک هر نار و مار اولدک

دیزدک سر عشقی کیمسه یه اخفا ایدک نه دین دلدن دلدن و شنه نه دتک آشکار اولدک

بو ایدک وار ایسه قصه که میدان ملائکه دوشوب دامینه بر صیاد و نیاتک شکار اولدک

کاموری دوست و دشمن هر کس تر باقی نماند
بشود عالم هزار بار عجب بزمها بود
مزار او نه آیت احدی در عالم
او دولت سعادتمند گیم پوشاده بخت اولاد

فنا بود کس که بوعالم صورتی غم چکه

حقیقت کشور نه رشد یا وارایله وار اولاد

پردۀ غفلتی قالدی کوز دی کوره سین یاری کهر بر یوزون

باقیه مژده اگر سیم بدی کور آینه به بر وجه حسن

زشت رو را اگر اولسه ناظر صورت عکس در آنده حاضر

عرفا خوب شکر یار باقشین باق آتشین آل دینار

غزل

جمله اسرار کوره آینه انسانه کیم سیق خوان اولده ایسه مکرر قانده

کافره جنت اولدی و شایه زنداندر دوست او در گیم دوستک دستر طوقه تیلده

سعی قیل ویزان اولان قلی عمارت ایچکده بولور چون اکثر یا کچلار ویرانده

بومساق قیطانده ده حقیقه عطا راسته عفو ایدر هر نه خط اولده ایسه مهلانه

آرد

یاردی دور اولده رشک امیر ورم کیم و صلتک دوقی بولور عشاق قمر حیرانده

ایله آینه ده ژنک اولسه اگر کیم باقار سه ویرر البسته کدر

آینه اولمعه لایق انسان استرایسک اکا وار خوب نشان

کامل آدم کورو نوجده ناکاه خاطر و ارد اولور ذکر الله

جبینه قویسه بر آدم عنبر چقار البسته کی خوش بودی اثر

ذکر حقیقه ایدنار الفت موئن کامل اولور لر البت

ایک کاملار اوضا عنی بیل دوشمه انکاره اما هادی دل

دور ندر اوضا عی و لیسک اما جمله ناک مطلب و مقصود رضا

یعنی کیم اولده و لیلدر ویرنه بولدر یلر قصر رضا ده اور ناک

یرینه قرب نوافل اهلی دید یلر آکله بوزاق بوجهل

شان والاسنی تعریف ایدیم دخی بروجله توصیف ایدیم

ایک برینده بیان ایلیمه کلن اخوانه عیان ایلیمه لیم

آرد

اولسه سالکده اگر استعلا بر نفسده آئی یلر ارشاد

سود یکی سالکده چوق الیراز نه قدر اولسه ده سالکده نیاز

جمله احوالی اولو بدر حکمت سعی قیل کیم بوله سین قربیت

کیمه سایه ضاله اوماه لقا اوج افلاکده چقار مثل هما

غزل

خاک پای حضرت و لاری قیسم نوتیا دل مسرتلر بولور دی دیا جان نیشیا

ایک یوقن علقتم بره جمله بیلم طریق دوستلر الله انجودا اولسون قیلده خیره عا

کیمده استعدا ایدوب حال کیمه شرح الم فاشم صغری حیرت غریب ویرنوا

طلوت الم ائیر شد عالی هم قالد مراسیر چاه فرقته غلامکده یا تان اومه لقا

بر نظر قیل رشقی شجاره ده اولسون چلغ

چوق زعماندر آغلیوب قاشرد و کر صبح و صا

برینده شاننی بیلدک جانا دیکر و صفایده یوشمده سکا

برینده قرب فراغش اهلی دید یلر اکله بی لاسین سهای

کون کبی مسجد و میخانه لره نور ویرر عاقل و دیوانه لره

پاک بشا شتلی کولر یوزلور چوق لطف فتلی شکر سوزلور

وجه پاکتی کور نجه آدم اونور درونی اولسه بر غم

طبع پاکتی او قدر اولده لطیف آب نهیم صاناسین ذات شریف

قنغری نه شیشه یه وضع ایشراکی کوسنورر قایده اولن الوانی

پا نه کلسه خواص ایلده عوام آندره حق انجودا ایلر اکرام

سندگی نیک و بد احوالی تانور سولور حضرت حقیقه اوتانور

لغوی کورسه اوکر نماند یوزور عیبی کورسه اوتجا حله اولور

ایک عیبته ایدر خیر دعا خیر انجودا آئی یار ندی مولا

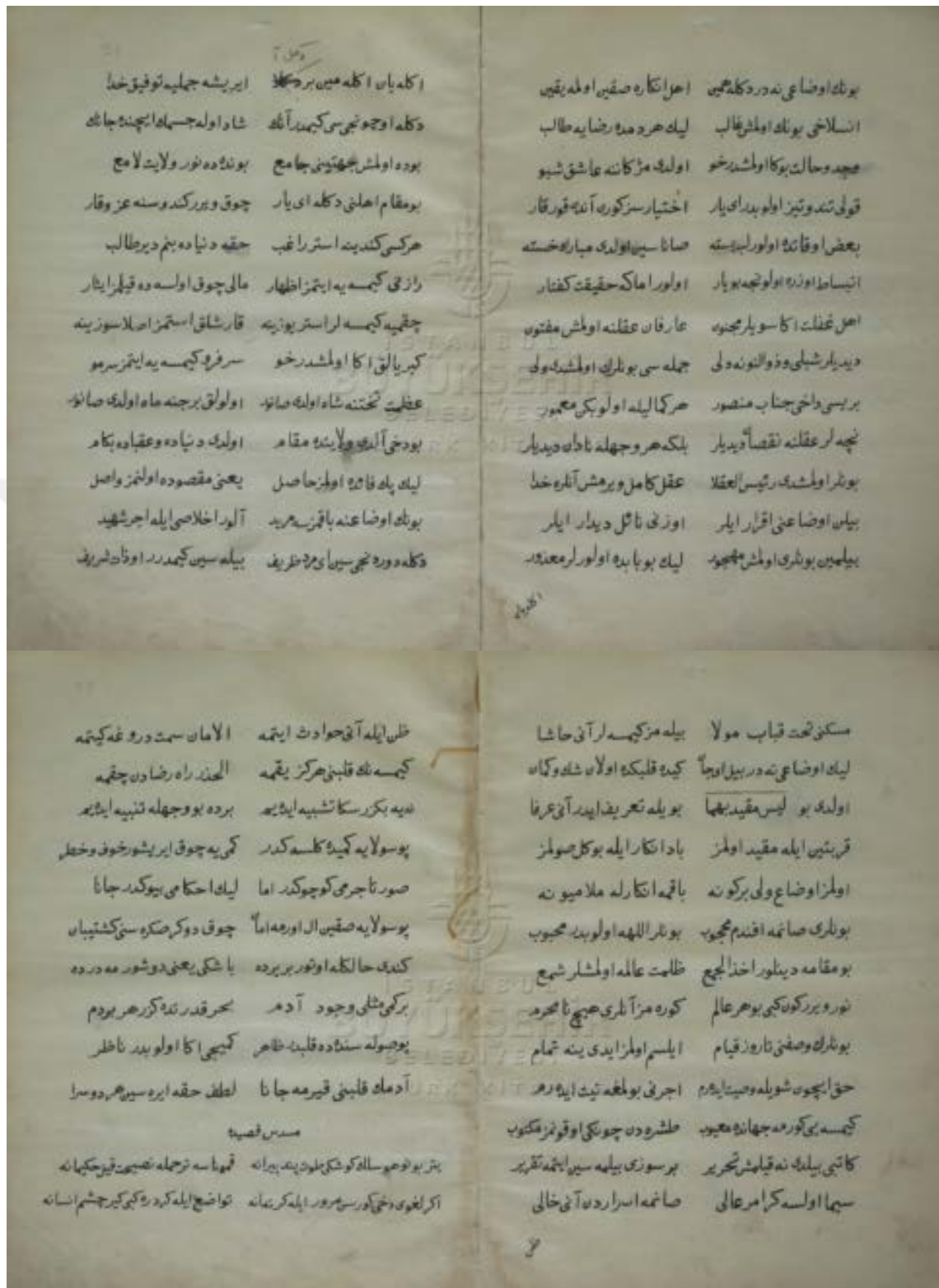
خلقی غایبده حلیم طبعی سلم آئی خلاق جهانه قیلدی حکیم

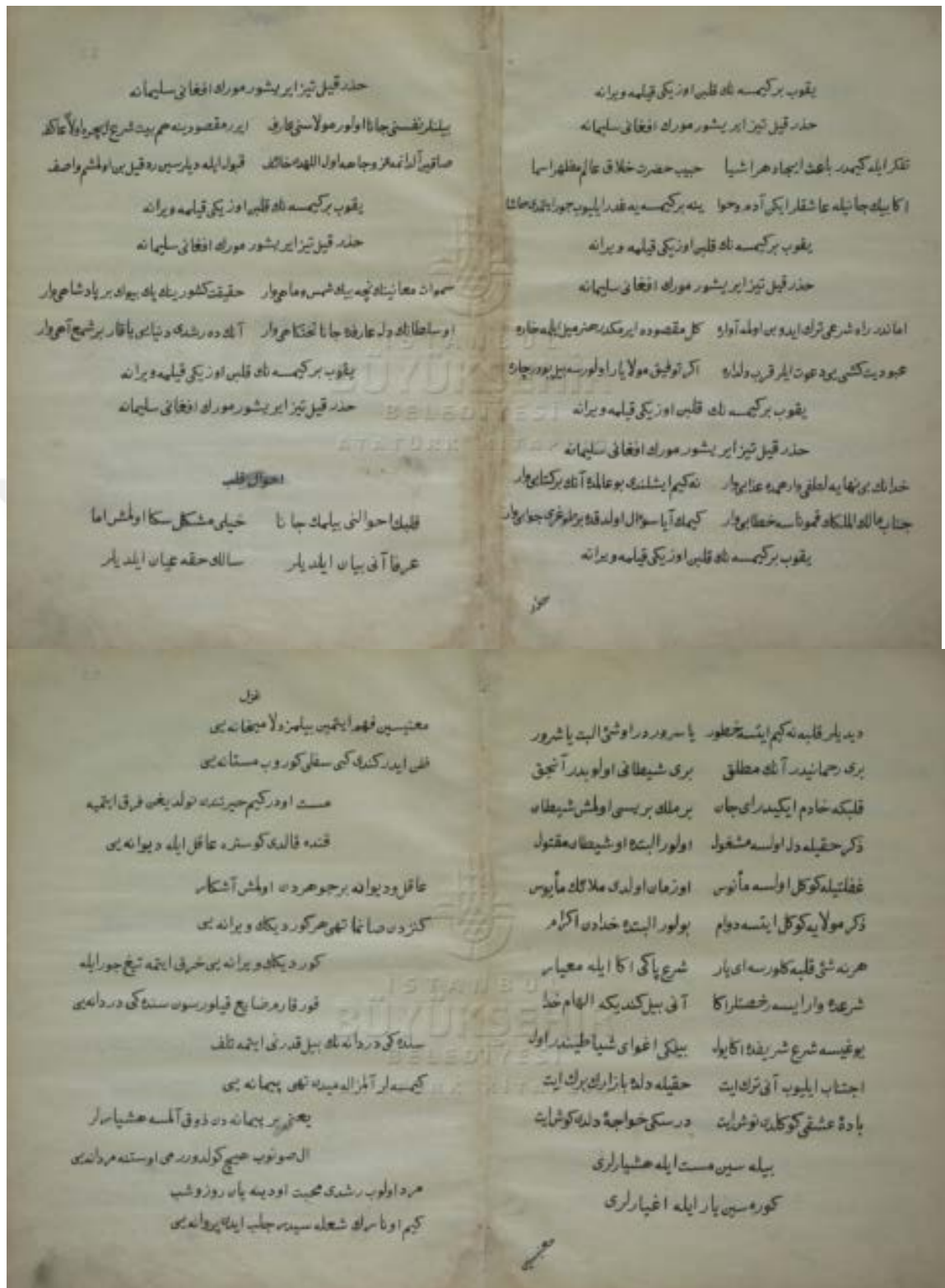
نصیح و پند ایسه حکیمانده ساقی کیندیکی بول اوزره کید

کیمسه ناک عیبی اوزر یوزینه بویالاند و تمز اصل سوزینه

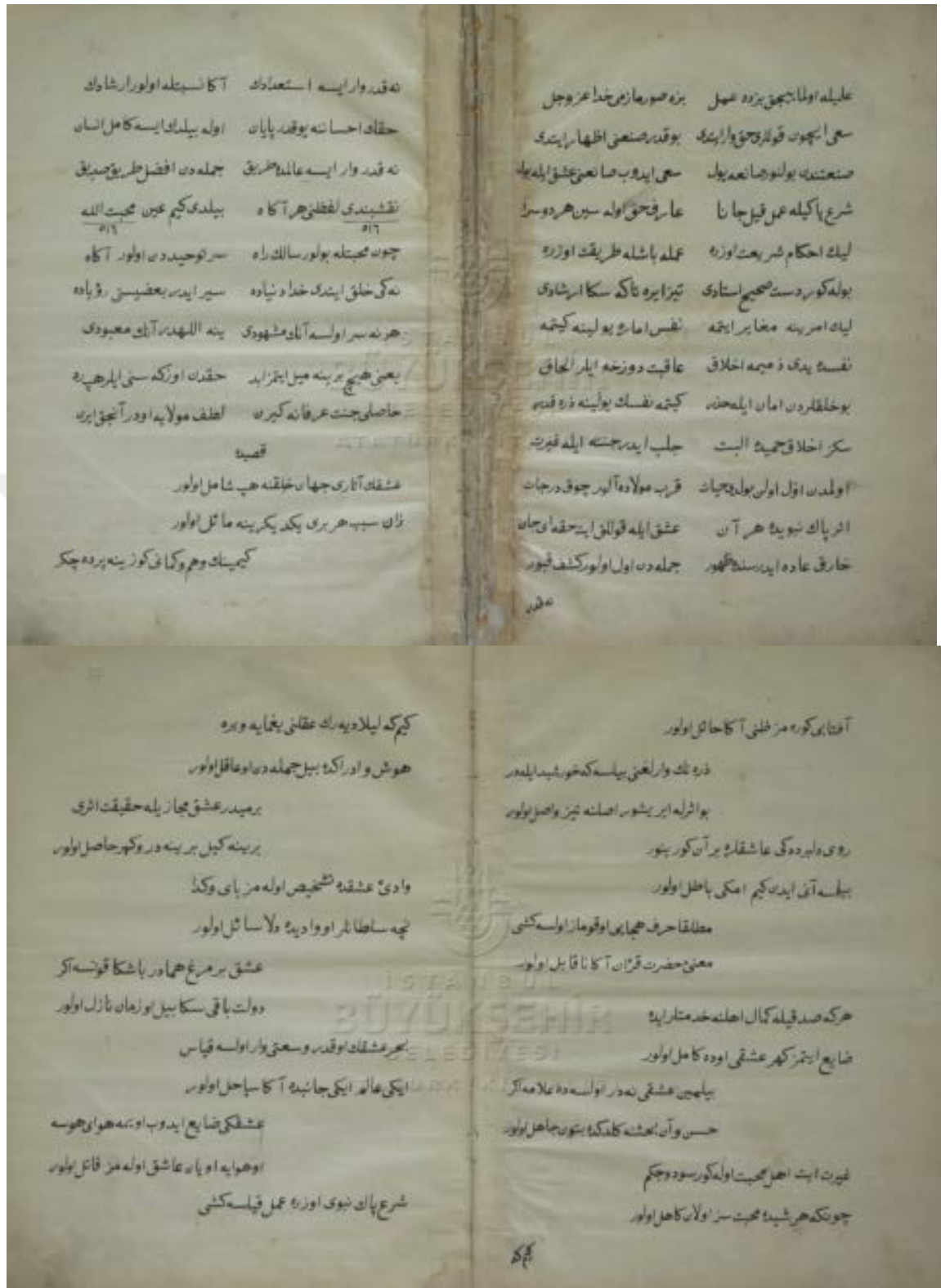
بولور البسته یرک حکم قند حکمت حق تفکر ایلر

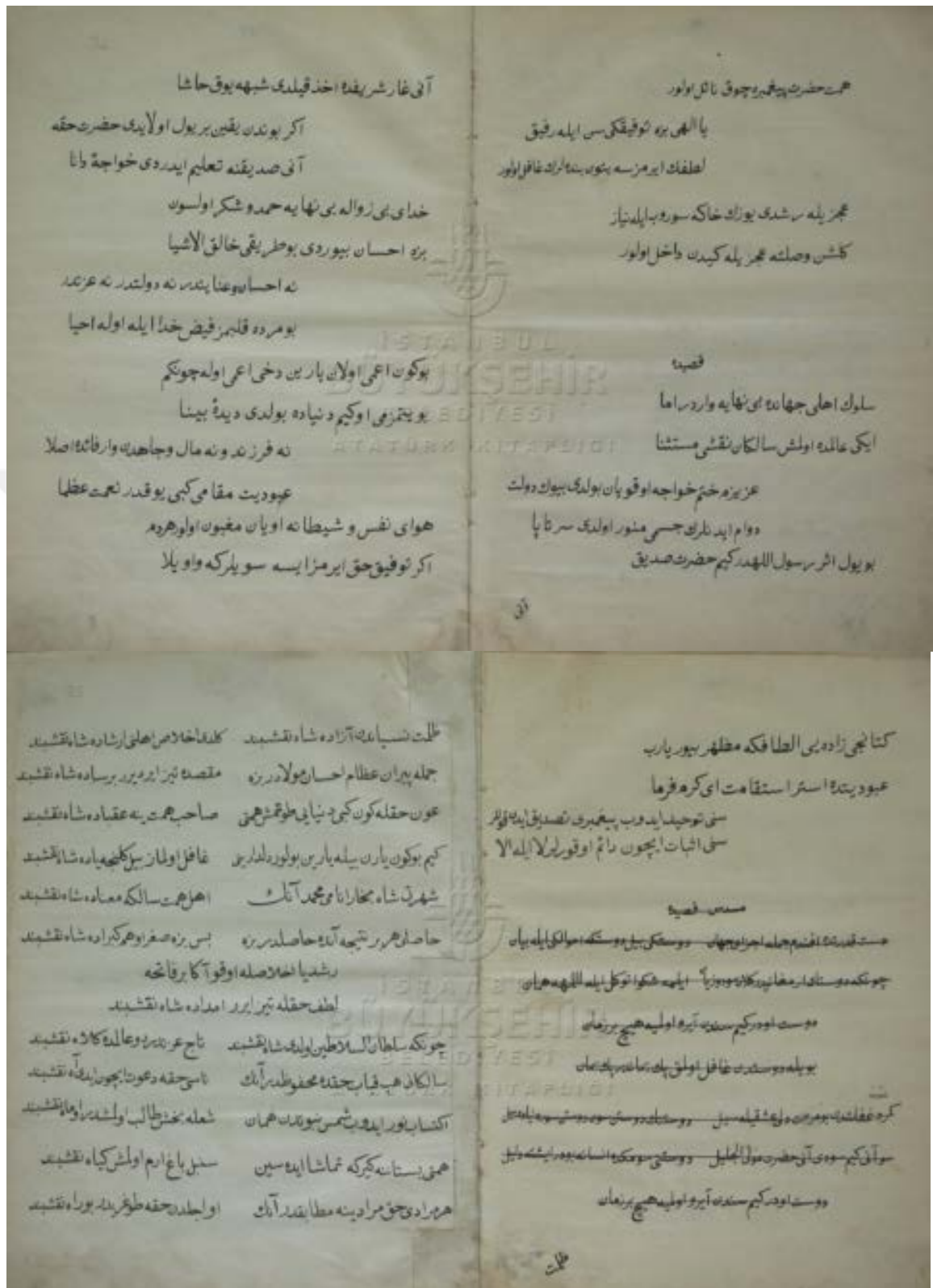
آرد

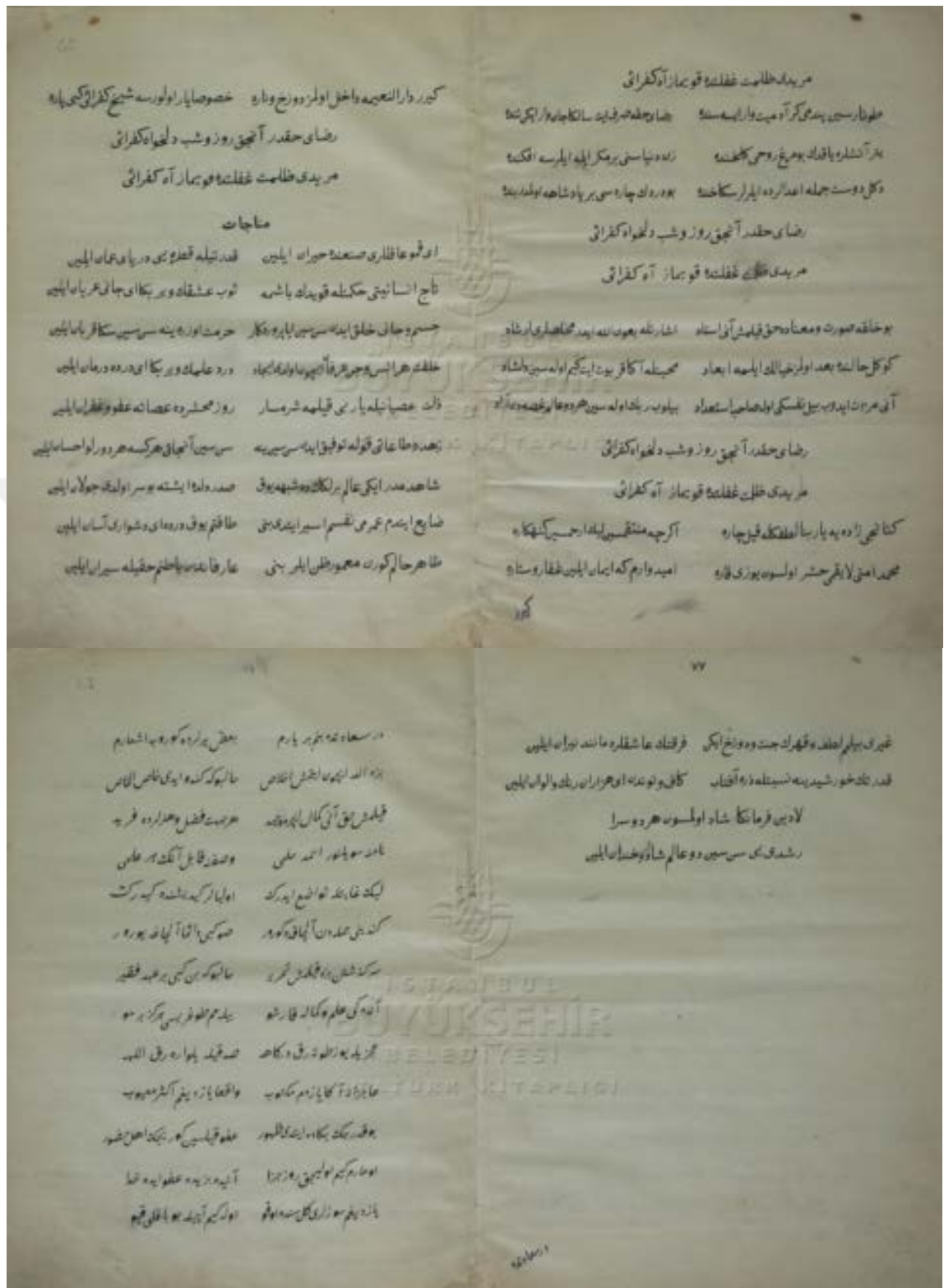

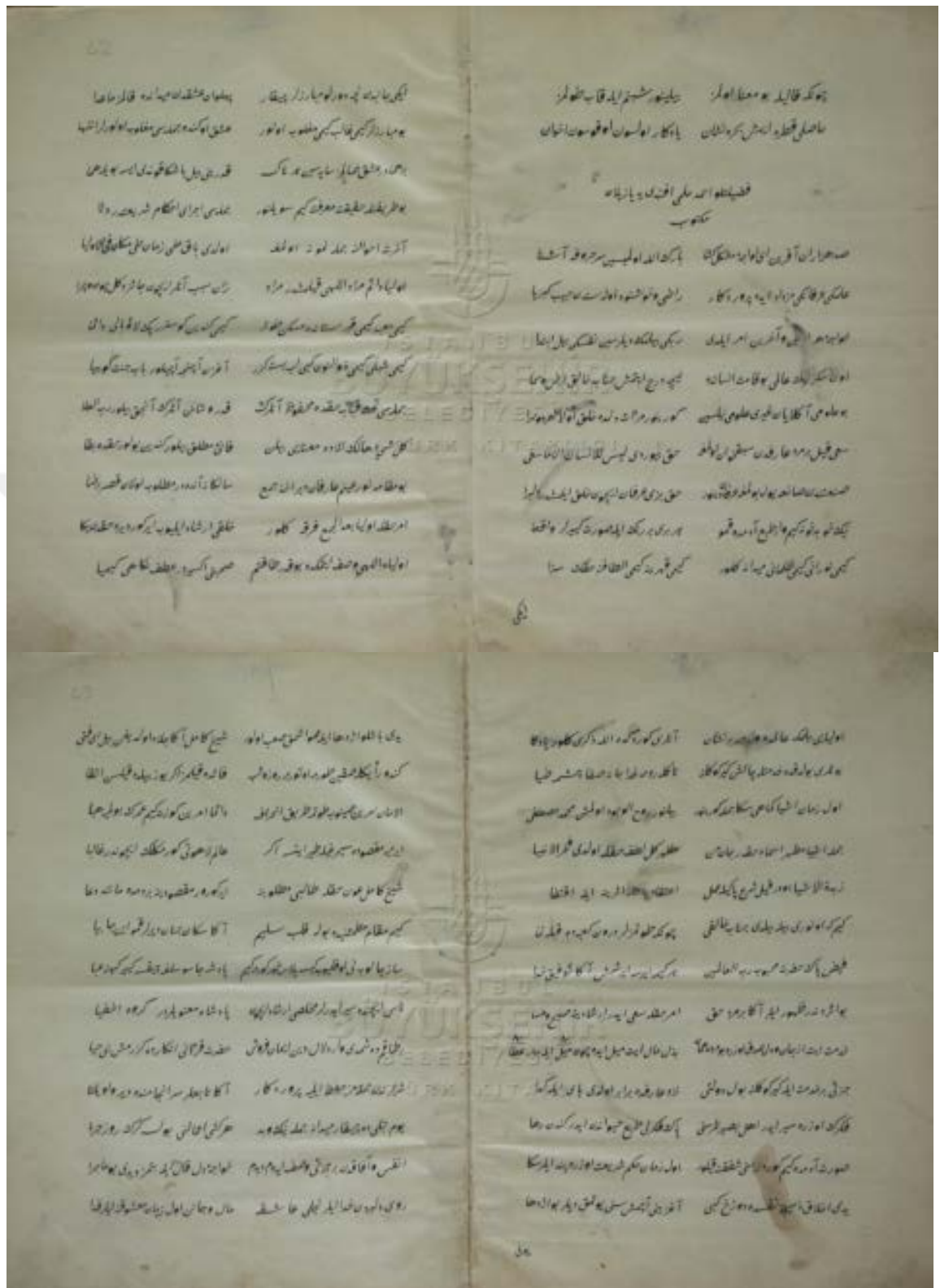

پایان اوله کول آینه سی شک سواد	بو قلمه دینور سودی کون منظر رحمان
برونکه اوله نور الهی ایله نور	انور ایله ایتمز می قیوم عالی سیران
آفاقه باق هر نه کی وار حله سینه	عرش و قلم و کرسیده کی صنعتی ایلان
قارون کین بیهوده بره کروی شمس	نیلمز نره دن کاهمه افلاک بولاقان
صنعه کی حالاتی بیلور صانع اتقی	کنده کی مخبر لر کی ایجه پریشان
اوکر نک ایسه قصه اگر حله نرکوت	اخلاصه اوله کتب شریعه سق خوان
قرآن مبین حضرت الله ایله قائم	بر بحر عظیم کیم آقا یوق ساحل با یار
دنیا ایله عقابده زمین ایله سباه	هر واری بیان ایشده در حضرت قزمان
اسرار مبین محبوبه بیلدی روی او علم	ناخواجه اوله جمله به پیغمبر پشاه
قرآن اولان به نجه فصاحت بلات	عدائی و قحطائی بنون ایلده حیران
بیل قدر بی هر نره کی وار اهر فضیلت	هر عصره حق آری قیلده بر و نهمان
بچا وار چاره اولور آتق ایله بیل	آتارله اولور دره دوامشکله آسان
جور ایسه ارده به قیوجا کک مت	ذوق آور اولور عاشقه چون بلوغه خود
در	
رضای حقد آتقی روز و شب دلخواه کفرانی	مردی ظلمت غفلته قویماز آه کفرانی
نکه داشت یادداشت تعالیم ایلر خلقه جلوت	سفر اندرون اجراسی اینکه سیرت
مسعودیه حظوری حقیقه جانده خلوت	همیشه بازگشت در عادی کثرته و صحت
نظر بر پا قیام رشر بی جمعیت عزت	بعون الله آتق محضه قیام زهدانه
رضای حقد آتقی روز و شب دلخواه کفرانی	مردی ظلمت غفلته قویماز آه کفرانی
وجودی اون سکر بیک عالمه آینه در جانا	قیام حقد محفوظ کیمه بیلر کت در جانا
سوزم یوق منکره وصف بزحق بینده در جانا	مبارک النطاقی مجره و مسکنه در جانا
عزاد ایلر نفسی ایچون یکنه در جانا	دو عالمه بری قیامت آینه و دجانا
رضای حقد آتقی روز و شب دلخواه کفرانی	مردی ظلمت غفلته قویماز آه کفرانی
خبار غفلتی سبیل دیده ده باق کیم نه جانده	کوکلدن عرض ماریت ساک صاحب جانده
در	
قرآن و احادیث کیم دولت بزه بسند	انداز اولور سایه کین خاکله یکسان
بودوش قهر ایلین عاقل نظر نده	بر مودر قدر اولدک بیک تخت سلیمان
خلق ایلد فرقا ایچون حق جری ایلد	معبود کی بیل کیم اوله سبیل صاحب عرفان
اوصاف هر یون شی قال ایلد اولر	جبریل امین نخند محتاج ایدک حساء
شقتله آنا اولقود و حلقه همه دوز	افلاک سه محقق همه سر قالیه صیبا
قرآن ایلد ما مودر ایک حضرت مرید	اسباه شیشه بیشتر می بورهان
قرآن ایلد ایشک استناد کفرور	انسانه خط ایتمز سخی ایلد فرمان
حق امری ایلد نهین غضب مطهر اولر	رشدی نظریت کیم نه ایش حجت و بیان
جواب غوث اعظم مولانا غلام قدس سره حضرت ایشک خلقای معتبرانده قیام الاقطاب مولانا شیخ فرید الکفرای قدس سره حضرت ایشک خلقای معتبرانده طبع سید طه قدس سره حضرت ایشک خلقای معتبرانده بنظیرده غوغا اهل اسلامه در شاه به ما مودر غوث اعظم پیغمبر و ایشک عالمه و سلوکیم مولانا شیخ محمد الکفرای قدس سره حضرت ایشک خلقای معتبرانده عاجزانه پان یلان قصیده در	
سر قمر عالم اولد یغیچون شاه کفرانی	سرو شاه معطاف اولدک کفرانی
طریق حضرت صدیق در سیر کفرانی	عروش حقه بعده دل آگاه کفرانی
جهانی سیرا نه عیالی کین چون ماه کفرانی	زیاده عاید سر علی و شجانه کفرانی
رضای حقد آتقی روز و شب دلخواه کفرانی	مردی ظلمت غفلته قویماز آه کفرانی
دو عالمه اگر حقدن عنایت بولق ایسترسین	زبون اینکه هر اعتدای طاعت بولق ایسترسین
اگر نفس و شیا حلیله سلامت بولق ایسترسین	عبودیت دائم استقامت بولق ایسترسین
محض هر ایشک نه عیالی بولق ایسترسین	بوشاهه بنده اولجا اولایت بولق ایسترسین
رضای حقد آتقی روز و شب دلخواه کفرانی	مردی ظلمت غفلته قویماز آه کفرانی
قلوب اولیا و اللهی بیل ابواب رحمت	اوایلک ما وراسی عاشقانه باغ جنت
دخول اینکه آکا اهل حق مظهرینند	بوراهاک توشه سراج احکام شریعت
شریعت ناجی کسبون اوکیم اهل طریقت	ایده کسب معارف پیرو اهل حقیقت
رضای حقد آتقی روز و شب دلخواه کفرانی	

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Aslıhan SÜMBÜLLÜ
	Erzurum/1991
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	-
İş Deneyimi	
Stajlar	-
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	-
İletişim	
E-Posta Adresi	aslhnsmbll@hotmail.com
Tarih	11.01.2019